

Svenska Linné-Sällskapets
Årsskrift

Årg. XVII 1934

S V E N S K A
LINNÉ-SÄLLSKAPETS
ÅRSSKRIFT

ÅRGANG XVII • 1934

U P P S A L A

1934

UPPSALA 1934

ALMQVIST & WIKSELLS BOKTRYCKERI-A.-B.

P. Sandberg foto.

Linnæanum i Botaniska Trädgården i Uppsala med Byströms Linnéstaty.

INNEHÅLLSFÖRTECKNING

Linnés Dalaresor. Ett 200-årsminne. Av RUTGER SERNANDER . . .	VII—XII
Om nomineringen av <i>Browallia</i> -släktet och dess arter. Av CARL TH.	
MÖRNER	I—26 ✓
Några Linné-fynd i uppländska gårdsarkiv. Av ARVID HJ. UGGLA . .	27—34
Tvenne opublicerade Artedi-manuskript. Meddelade av ORVAR NYBELIN .	35—90
Levertins Linné-uppfattning. Av KARIN BESKOW	91—117
Om Linné och »den osynliga världen». I. Av O. T. HULT . . .	118—128 ✓
Meddlanden från den Linnéanska stiftelsen på Hammarby. VI. Av	
RUTGER SERNANDER	129—132
British Museums Linné-katalog. Av ARVID HJ. UGGLA	133—134
Smärre meddlanden	135—137
Summary of contents	138—140

Sällskapets egna angelägenheter:

Styrelsens års- och förvaltningsberättelse för år 1933	141—142
Linnéträdgården	142
Linnémuseet och Linnébiblioteket	142—143
Skattmästarens berättelse för år 1933	144—146
Stat för Svenska Linné-Sällskapet för år 1934	147—148
Revisionsberättelse för år 1933	149
Svenska Linné-Sällskapets styrelse	150
Nyttillkomna medlemmar	151

*Bidrag till 18:e årgången böra anmälas hos
och om möjligt insändas till undertecknad under
september månad 1934.*

ARVID HJ. UGGLA

*Redaktör av årsskriften
Adr. Uppsala.*

LINNÉS DALARESOR.

ETT 200-ÅRSMINNE.

AV

RUTGER SERNANDER.

Linnæus kunde under sin studenttid i Uppsala endast tvenne gånger, åren 1731 och 1732, jula hemma i Stenbrohult. Det kostade pengar den tiden att resa en så lång väg. Åren 1733 och 1734 julade han emellertid i det vida närmare liggande Falun. Dessa och andra Falu-besök under samma år fingo avgörande betydelse för Linnæi framtid.

Det begav sig så att Linnæus i Falun hade en god vän bland sina Uppsalakamrater, CLAES SOHLBERG. Denne hälsade han på strax före julen 1733 tydligen inbjuden till vännens fädernehem. I den gästfria staden blev han utomordentligt väl mottagen. »Dalarnes sirener», skriver han, »hafwa emot förmodan låckat mig förglömma både wänner, omsorg, äfftertanke, förtret, hem, studier och tijden; jag kan icke få öppna öronen för deras sång; de siunga, att bekymmer kommer tijds nog, ändoch jag ej så skyndar. De hafwa lärt mig dricka halfpart och helpart, ja ännu mehr, dricka mig frå drucken till nychter. Utan skiämt! jag har här måt extraordinairt wähl.»

Men samtidigt med detta glada nöjesliv ägnade han en dryg del av sin långa vistelse i staden åt »Fahlunds koppargrufwor» och »smälterij». »Han kröp bland stenarne i grufwan och nättren sat wid smältungnarne.» Det var början till en alltför litet uppmärksammas linneansk resa, den vilken han själv kallade *Iter ad fodinas et officinas metallicas Westmanniae & Dalekarliae*, och vilken kommit i skuggan av den andra samma år företagna *Iter dalekarlicum*.

Caroli Linnæi
FLORA DALECARLICA
Vegetabilia ^{græ} *herbarum et arborum*
^{per} *Provinciam Sveciæ Dalecarlicam*
orientalem, alpinam et occidentalem
observata recenset.
^{secundum}
Classes, ordines, genera, Species et varietates.
^{et} *Systemate Sexuali*
^{definita,}
^{cum} *observationibus economiis et Pharmaceuticis*
^{et non}
Locis natalibus variorum plantarum,
^{conscripta}
in itinere Dalecarlico
^{impensis}
P. et P. D. Nicol. Reuterholmii
Guthrie, juxta provinc. C. S.
^{in folio}
1734.

För att studera mineralogi och bergshantering besökte han en rad gruvor och verk i Bergslagen söder om Falun i såväl Dalarna som norra Västmanland. Redogörelsen över färden, publicerad först 1889 genom ÄHRLING, är ock i huvudsak en stram framställning av de yttre förhållandena och en ganska vidlyftig metallurgisk receptbok. Utom mineralogi och bergshantering meddelas föga. Dock glimta märkliga undantag fram. Det är framför allt den magistrala redogörelsen för nedstigningen i Falu

Præfatio

Situationen i vår Dalstra trakt,
 Enstär utvandrals, som utmärkt
 var tillkännat, af Berg och Dalen,
 Gårdar och Låtor med många små
 fjärdar af påsar afgrädd.
 Gårdarna äro dels äfvenstående med
 de torv och, dels äfvenstående med
 Järda Järlaberg, Järda utvandrals äro
 torv af Skogarna, Gårdarna med
 sin af de gårdar af Nya ligger
 staden, och de och äfven förhöjda.
 Olofsson Enstär med af de alltså grön
 arboribus afgrädd Lätt af grön, den
 från mårn i den torv, den från
 i den Enstär.
 Angående de på enstär tydligt afgrädd
 och af Hållaren med afgrädd färd
 tillförsäkrande, men
 Järda af ulmaria, Parnassia af Lennart
 Järda af Parnassia, af Hieracium pannon
 Järda af Hieracium af Cirsium
 Järda af Cirsium Järda.
 De torv Järda af mårn Järda äro be-
 färdade utmärkt med 4 Järda Järda
 Järda den utvandrals Järda, Järda
 Linné, Parnassia, Linné af Parnassia
 som för Linné Järda Järda
 den Järda Järda Järda Järda.

gruva. I den hemska, ångestfyllda skildringen¹, ett aktstycke av gripande innehåll, stormar fram en medkänsla för gruvarbetarnas hårda liv, som för tanken på Dickens och den engelska liberalismens mer än ett århundrade därefter.

Den 1 mars är han åter i Uppsala. En depressionstid, om vilken strax skall talas, vidtager nu av skilda orsaker i hans ömtåliga känsloliv. Så kommer i slutet av vårterminen ett bud från Falun, som med ens bryter hans tryckta stämning.

¹ Något omarbetad i *Iter dalekarlicum*.

Under Falu-vistelsen hade han lärt känna landshövdingen NILS REUTERHOLM. Denne hade gripits av beundran för Linnæus och hans verk — bland dem ej minst lapplandsresan — samt erbjöd honom att bekosta »en resa öfver Dahlarne». Linnæus ville ej riktigt tro på att det menades allvar, men så kommer nu en formlig invitation.

Linné reste till Falun och finner att Reuterholm utrustat honom med så rikliga penningmedel att en hel stab av medhjälpare, tydligen bland Linnæi goda Uppsala- och Dalavänner, kunde anställas. Den 3 juli reser ett följe på 10 personer ut från Falun, och så tar *Iter dalecarlicum* sin början.

Den gick norrut över Rättvik, Ore, Orsa, Älvdalen upp till Särna-Idre, som då, omfattande en areal av ett ordinärt landskaps storlek, sträckte sig fram till Fämundén, in i Norge och till Röros, där expeditionen vände. Efter en färd genom Särna, Älvdalen, Lima och Floda nådde man aftonen den 17 augusti åter Falun.

I sin Linné-biografi säger TH. FRIES: »Hans första omsorg var att renskrifva och slutredigera *Iter Dalecarlicum*, hvilken sedan, daterad 'Fahlu Kongsgård 1734 Aug. 25', öfverlämnades till landshövdingen». Manuskriptet till *Flora Dalecarlica* är daterat »1735 jan. 29. Fahlung».

Dessa manuskript blevo aldrig publicerade under Linnæi livstid. Det till *Flora Dalecarlica* trycktes 1873, det till *Iter Dalecarlicum* först 1889, båda genom Ährling.

I resebeskrivningen, 136 oktavsidor mäktig, möter man från början till slut lapplandsresans starka rytm och allt omfattande forskarglädje. Rönen, framlagda i den vanliga korthuggna och pregnanta stilen, flöda och måste ur vetenskaplig synpunkt hållas som synnerligen värdefulla. Men man märker att framställningen i sin helhet blivit bredare; han hade ju vid sin sida en särskild secretarius, sedermera professor C. CLEWBERG. Kanske ligger en diktamen bakom det storslagna epos över väderskiftena kring Svucku, det längsta Linné någonsin diktat, vars flykt är fullständigt Bellmaniansk. (*Iter Dalecarlicum* p. 310—311). Huvuddelen av Sverige ovan limes norrlandicus, »lidernas region», får, vad mellersta och norra Dalarna angår, till sin naturhistoriska och kulturella struktur sin första vederhäftiga tydning.

Det är ej fråga om att Dalaresan tillhör de klassiska. Resultaten ha ju i gamla tider sipprat ut genom notiser i Linnés tryckta arbeten och

hans undervisning, men som en stor förlust kvarstår, att Iter Dalekarlicum först i sen tid blev det allmännas eller åtminstone vetenskapens egendom.

Vad kunna orsakerna vara till att Linné ej tryckte sina manuskript?

Så vitt jag kan se, ligga de i att han ej var riktigt nöjd med resan och dess resultat.

Om man närmare granskar det arbetssätt som ligger bakom observationerna i Dalaresan får man, med all hänsyn tagen till de nyss framhållna likheterna, ett intryck av att den oerhörda andliga spänstighet med vilken, två år förut, Linnæus grep sig an med allt det nya, som mötte den illa utrustade, oerfarne forskaren i den lappländska vildmarken, något slappnat inför samma situation i den dalska. Det hjälpte ej att han nu var utrustad med en stab av assistenter, han går ej till storms mot problemen med samma élan. Är det riktigt antaga att Linnæus var andligt och kroppsligt trött? Vi ha all anledning därtill. Th. M. Fries (I, p. 135) betecknar »slutet af vårterminen 1734 såsom den sorgligaste delen af hela hans på omväxlande glädje och bekymmer rika studenttid» och citerar ett uttalande av Linné själv: »det war en ömkan att se honom wid denna tiden liksom öfvergiwa sig sielf».

Också innebar resan en desillusion, som säkerligen tog Linné djupt. Intrycket av den lappländska florans rikedom var mycket starkt. Sedermera och samtidigt fick han genom litteraturen och brevledes lära känna Alpernas växtvärld och dess ännu större rikedom. Nära till hands ligger då hypotesen att fjällflororna luxuriera i den mån man kommer söderut. Dalarna borde då med sitt betydligt sydligare läge hysa en präktigare fjällflora än Lappland. Men sällskapet hade ej länge umgåtts med denna flora, förr än »präses» måste utbrista: »Här hade man tänkt få långt flere *plantas alpinas et raras* än i lappska fjällen, som denna (provins) ligger så mycket mer i söder, men man bedrog sig jämmerligen; man fann intet röde delen igen af de lappska».

De som emellertid och med rätta gladde sig åt resan voro dess upphovsman, landshövding Reuterholm, och Linnæi vänner i Falun. Reuterholm lät sina söner och deras informator företaga en aldeles liknande resa. Det är första gången parollen »I Linnés fotspår» sattes i verket.

Denna sympati rörde djupt Linné och kom hans självkänsla att växa. Med allvar grep han sig an förberedelserna till Hollandsresan. Vännen BROWALLII förslag »att Linnæus borde engagera sig hos någon rik flicka,

som först kunne göra honom lycklig, och han sedan henne», vilken »sats behagade Linnæum theoretice», blev på julen förverkligat.

Itinera lapponica & dalekarlica skulle ej stå ensam. »Det var lätt», säger han, att »se, hur mycket är hemma landet obekant och långt mer ännu: se, hur hvar province har sin förmon; se, hur hon kan raffineras; se, hvad otrolig nytta Sverige äga skulle, om alla dess provincier således blefvo genomreste.» Detta program förverkligades som bekant för Öland, Gotland, Västergötland och Skåne.

Det är beklagligt, att trots Ährlings edition (i Linnés ungdomsskrifter utgivna av Vetenskapsakademien, 1) Iter dalekarlicum är litet känd av den stora allmänheten. En särskild, billig och lätt åtkomlig utgåva, försedd med vederhäftig och sakkunnig kommentar, vore en kulturgärning. Vår för skulle ej Svenska Linné-Sällskapet ombesörja densamma?

OM NOMINERINGEN AV BROWALLIA- SLÄKTET OCH DESS ARTER, SÄR- SKILT DE LINNÉANSKA.

EN BIBLIOGRAFISK STUDIE.

AV

CARL TH. MÖRNER.

I. SLÄKTET BROWALLIA.

BLAND DE EJ FÅ VÄXTSLÄKTEN, VILKA LINNÉ UPPKALLAT efter någon sin svenska samtida, är *Browallia* ett, vari — för att använda TH. M. FRIES' ord — »hans [BROWALLIUS'] minne blomstrar ännu».

Prima origo för vetenskapens beröring med ifrågavarande släkte utgjordes av innehållet i en liten fröpåse, år 1735 sänd från Panama av en Mr ROBERT MILLAR till Chelsea Gardens i London berömde föreståndare, PHILIP MILLER. Den i sagda trädgård uppkomna växten omhuldades därstädes, så att den årligen kom till blomning och satte moget frö. Om dess tidigaste historia giver MILLER följande besked: »When this Plant was first raised in the *Chelsea* Garden, I gave it the Title of *Dalea*, in Honour to Mr. *Dale*, an eminent Botanist, and a great Friend of Mr. Ray's. By this Title it was delivered on The Royal Society, and printed in the *Philosophical Transactions*, and also in the Catalogue of the Chelsea Garden:¹ And by the same [Title] I communicated the Seeds to Doctor Linnaeus, who afterward changed the Name to *Browallia*, and printed it in the Catalogue of Mr. Clifford's Garden; where there is a Figure of it

¹ I Philos. Transactions nr. 452 (ingående i vol. 41, del 1^a), London 1744, upptagas sid. 1—4 av »A Catalogue of the Fifty Plants from Chelsea Garden, presented to the Royal Society by the Company of Apothecaries, for the Year 1737 — — —». Detta katalogparti omfattar växter, numrerade: 751—800. Å sid. 2 finnes, kort och gott (utan någon som helst beskrivning), angivet: »767. *Dalea*. Dni. Millar inventoris.»

exhibited, so that this latter Title is become almost universal among Botanists.»

Browallia-släktets regelrätta uppställande företogs av LINNÉ år 1737 genom i hans *Hortus Cliffortianus* meddelad diagnos (avseende radix, caulis, folia och flores) och bifogad, god avbildning av växten i blomningsstadium.¹ »Nomen huic plantae imposui in perennem memoriam Clariss. JOANNIS BROWALLII» äro inledningsorden till den i fortsättningen synnerligen erkännssamma dedikation, som LINNÉ här ägnar sin lärjunge.

Samma år (1737) publicerades det nya släktet även i första upplagan av LINNÉ'S *Genera plantarum*.

Hänvisningen däruti till *Hort. Cliffort.* saknar uppgift om sido- och tab.-nr, vilken omständighet möjligen kan tyda därpå, att sistnämnda verk blev färdigställt något senare på året, än *Genera plantar.*

Fastän snart 200-årigt, står släktnamnet *BROWALLIA* ännu i dag orubbat.

Sedan MILLERS intention att genom växtnominering hedra förutnämnde DALE icke kommit att leda till definitivt resultat, har — som det vill synas — LINNÉ önskat lämna gottgörelse härför genom att själv upptaga sistnämnda släktnamn — »Dixi plantam in Honorem D. SAMUELIS DALE ex Pharmacologia Clari» — ehuruval med inriktning på ett helt annat växtobjekt än det, som MILLER tänkt sig. Men *Dalea* blev, som släktnamn, i förstora mycket kortlivat. LINNÉ själv fann sig nämligen föranlåten att inordna den cliffortianska växten uti det av v. ROVEN år 1740 uppställda leguminossläktet *Psoralea*, därvid likväl bibehållande benämningen *Dalea* i form av artnamn (*Species plantarum* Ed. I. 1753). I enlighet härmed kom släktnamnet *Dalea* att, i editionsserien av LINNÉ'S *Genera plantarum*, ingå endast som inaktuellt synonym (för *Psoralea*) från och med dess Ed. V (1754).

[Att släktnamnet *Dalea* (vid sidan av *Psoralea*) senare åter upptogs i LINNÉ'S anda, tillkom på initiativ av DE JUSSIEU (»Huc referantur *Psoralea Dalea* L. et forsan aliae ejusdem species pinnatifoliae»). Sistnämnda växt bär numera namnet *Dalea alopecuroides* Willd. (*Index Kewens.*).]

I systematiskt hänseende må nämnas, att *Browallia*-släktet, klart och tydligt tillhörande sexualsystemets klass *Didynamia* (ordn. 2: *Angiospermia*), uti LINNÉ'S *Fragmenta methodi naturalis* (i: *Classes plantarum* 1738) fick sin plats i 59:de familjen (i sällskap med släkten, numera förda väsentligen till familjerna: *Acanthaceae*, *Bignoniaceae*, *Gesneriaceae* och *Scrophulariaceae*) och fick, under LINNÉ'S tid, kvarstå inom samma familj. åt vilken, i hans *Philosophia botanica* (1851), gavs benämningen *Personatae*.

Därefter har släktet av olika forskare blivit fört än till familjen *Scrophulariaceae*² (t. ex. DE JUSSIEU 1791, BENTHAM 1846), än till familjen

¹ Det är denna LINNÉ'S avbildning, som, i reproduktion (1/2 storlek), är infogad i förvarande avhandling.

² Inräknat dess motsvarighet i äldre benämning (*Scrophularinae*, *Solaneae* n. fl.).

TAB: XVII.

BROWALLIA. *Hort. Cliff.* 319. *sp.* 1.

- a *Planta juxta magnitudinem.*
- b *Ramulus cum flore.*
- c *Calyx.*
- d *Fructus immaturus calyce involutus.*
- e *Capfula matura.*
- f *Pericarpium horizontaliter dissectum uniloculare.*
- g *Semina.*

G. D. EMRET del.

J. WANDELAAR fecit

Solanaceae (t. ex. D. DON 1829) och av MIERS (1850) till en av honom nyuppställd, intermediär familj, Atropaceae, för att till sist, från och med mitten av 1870-talet (BENTHAM o. HOOKER) hamna i sin ännu bevarade ställning inom familjen Solanaceae¹ (t. ex. Index Kewens. 1893 etc., JUEL 1919, W. MILLER o. TAYLOR 1928).

Viss förkänsla av sistnämnda placerings berättigande kan spåras på tidigt stadium. Så t. ex. tillskriver DE JUSSIEU *Browallia*-släktet "habitus Solanearum", och MARTYN yttrar om dess arter: »The have the habit of the Solanaceous plants» (båda uttalandena å 1790-talet).

II. BROWALLIA-SLÄKTETS ARTER.

1. DE LINNÉANSKA ARTERNA.

Avdeln. A.

Den i CLIFFORDS trädgård av LINNÉ studerade växten från Panama, vilken, enligt ovan, ensam tjänat som underlag för *Browallia*-släktets uppställande (1737), odlades också av LINNÉ i Uppsala botaniska trädgård, »in Vaporario et Caldario», ännu utan fixerat artnamn, dock i Hortus Upsaliensis (1748) – vari den ensam upptages som art av släktet (betecknad med nr 1) – bestyrkt i anseende till sin identitet medelst hänvisningen: »Hort. cliff. 318 t. 17.» För denna odling erforderligt material (antagligen i form av frö) var sänt av Berlinerprofessorn GLEDITSCH.

När LINNÉ några år senare gick till att metodiskt genomföra den binära nomenklaturen (som först i och genom Spec. plantar. Ed. I. 1753), förlänade han den förutnämnda arten (också i sistnämnda verk betecknad: nr 1) det fullständiga namnet: *Browallia americana*, med bifogande av identitetshänvisningen »Hort. cliff. 318, t. 17», och denna kompletterad med: »Hort. Ups. 179».

För första gången kom det kompletta namnet till praktisk användning i HÖJERS likaledes år 1753, pro gradu doctoris, utgivna »Demonstrationes plantarum in horto Upsaliensi» (ventiler. den 3:e okt. s. ä. under LINNÉS presidium).

I den kortfattade ingresstexten (§ IV) uttalar HÖJER sin tillfredsställelse med att i detta arbete hava, »sine ambagibus», kunnat disponera över »nomina ex *Speciebus Plantarum* Nob. D. Praesidis» och framhåller, att han i några enstaka fall haft tillfälle att bifoga egna observationer rörande i efterföljande förteckningen upptagna växter. Namnet *Browallia americana* är däruti anført utan varje sådant tillägg, nothänvisning el. dyl. Då så är förhållandet, synes det vara svårförklarligt, att JUEL (1919), vid cite-

¹ Se not 2 å föreg. sida.

rande i visst fall, uppgiver »B. americana Dem[onstrationes etc.]» icke utan vidare vara synonymt med »B. americana L. Sp. pl. I», utan först med till sistnämnda fogat: »pro p[arte]».¹ [Möjligen tillkommet som en effekt av förlitande på — den av J. själv ej kontrollerade — bärigheten i en omkr. 15 år tidigare publicerad uppgift om »delning» av *Br. americana* L. (se härnedan sid. 6).]

Resultatet av denna första binärnominering inom släktet artade sig emellertid efemärt. LINNÉ hade nämligen fått sig tillsänt av PH. MILLER ett *Browallia*-material av peruansk härstamning (ursprungligen insamlat av DE JUSSIEU JR) och vidare fått inför sina ögon en av samme MILLER ombesörjd, kolorerad tavla över en växt, vilken av M. själv blivit hänförd till *Browallia*-släktet och beskriven som ny art: »Br. foliis lanceolatis petiolis longis, caule ramoso, radice annua — — —».

Rörande denna tavla må här meddelas ett par observationer.

Enär bildsamlingen ifråga (MILLERS »Figures — — —») blivit publicerad år 1760, kunde det förefalla något onaturligt, att LINNÉ vid sin artnominering av 1759 (se härnedan) åberopar en viss däri ingående tavla. Studium av denna tavla i original har emellertid givit vid handen, att densamma blivit färdigställd åtskilligt tidigare, ty nederst (under inramningen) läses: »Publish'd according to Act of Parliament by P. Miller Feb.y 24 1756.»

I LINNÉS skrifter förekommer genomgående citering av denna tavla som tab. »68» (först i en postum upplaga, Syst. naturae Ed. XIII, cur. GMELIN. 1791, har förf:n mött den rätta: tab. 69). En rimlig förklaring till sagda in-advertens kan man avläsa å tavlans högra, övre hörn, varest numret är angivet icke i den allmänt brukliga formen (LXIX), utan i den mindre vanliga: LXVIII, som ju lätt nog kan föranleda felavläsningen »68». En gång kommen till användning har densamma, okontrollerad, itererats av ursprunglige citator och av hans successores.

Sistnämnda gäller ock beträffande följande i LINNÉS skrifter, genomgående, citerade siffertal:

från Hort. Cliffort. (rörande *Browallia*) »318», i st. för 319,
 » » » (» *Ruellia*) »313», » » » 318.

Fullföljandet av *Browallia*-arternas nominering tillkännagavs, som först, år 1759 i Systema naturae Ed. X. Den därvid tillämpade, kort-huggna textavfattningen — härnedan, rörande de 2 först nämnda arterna, något kompletterad i enlighet med avfattningen i det få år senare (1763) utgivna verket Species plantar. Ed. II^a — ter sig sålunda:

»Browallia. — — — (Släktets karaktärer angivas.)

demissa. I. B. pedunculis unifloris.

[Hort. cliff. 318 t. 17. Hort. ups. 179.

Habitat in America australi, Panama.]

¹ Spärr vid citer.

² Därur hämtat är satt inom hakparentes.

elata. A. B. pedunculis unifloris multiflorisque.

[*Habitat* in Peru.

Simillima B. demissae, sed (skiljaktigheter angivas).

B. elatam a Cl. Millero habui.]

alienata. B. B. fol. superioribus oppositis, staminibus duobus longitudine corollae. † *Mill. ic.* 68.²

Namngivningsaktens ifråga innebörd, sedd mot bakgrund av saken vid utgivandet av *Spec. plantar.* Ed. I (1753), blev alltså den, att

dels den ursprungliga, från CLIFFORDS trädgård kända och, sedan mera än ett tiotal år, av LINNÉ odlade arten blivit, in toto, bibehållen som släktets art nr 1 under namnet *demissa*², i utbyte mot det interimistiskt erhållna *americana* (vars kvarstående ju ej kunde finnas lämpligt, enär samtliga de 3 vid tillfället aktuella växterna hade amerikansk härstamning),

dels 2 artnamn nytillkommit.

Nogsamt har härmed påvisats, å ena sidan identiteten mellan den i Hort. Cliffort. (1737) och vidare i Hort. Upsal. (1748) avhandlade, ännu namnlösa arten och *Br. americana* L. (1753), å andra sidan denna sistnämnda arts identitet med *Br. demissa* L. (1759) [oberoende därav, att vid den senare nomineringen någon direkt hänvisning till *Br. americana* L. icke blivit gjord].

Till ett och samma resultat har (1835) RICHTER, som, noggrannare än någon annan, penetrerat den linnéanska litteraturen, kommit: under »*Br. demissa* Syst. nat. Ed. X» anför han nämligen, utan någon som helst inskränkning, »*Br. americana* Spec. plant. Ed. I» som synonym.³

En uppgift från senare tid i svensk litteratur (TH. M. FRIES 1903), gående ut på, att *B. americana* L., vid LINNÉ'S senare nominering, »delades» i tvenne arter: »*humilis* [skrivfel för *demissa*] och *elata*», ter sig oförenlig med härovan sammanställda fakta, och ej heller har något stöd för densamma överhuvud taget kunnat av förfin uppsåras i litteraturen.

Alldenstund LINNÉ efter år 1759 icke tagit befattning med någon ytterligare namngivning inom *Browallia*-släktet, kunna vi sammanfatta de ovannämnda tre arterna resp. artnamnen (*demissa*, *elata* och *alienata*)¹ såsom »de linnéanska». De komma att härnedan närmare avhandlas.

¹ Betydelsen av bokstäverna »A» och »B», placerade efter resp. 2 sist anförda artnamnen, anges i Praefatio till Syst. nat. Ed. X vara denna: »NOVARUM SPECIERUM aliquot Centurias suis locis inserui, praefixis literis A.B.C.»

² Man observere de även till detta artnamn fogade, växten ifråga identifierande hänvisningarna »Hort. cliff. 318 t. 17» och »Hort. ups. 179»!

³ Medan RICHTER, under »*Br. elata* Syst. nat. Ed. X», intet nämner om något slags samband, i anscende till namnets genes, mellan detta artnamn och *Br. americana* Spec. plant. Ed. I. (eller eljest något annat artnamn).

1. *Browallia demissa* L.

Icke latinska namn.

Låg Br—a (BOUCHÉ); Utbredd Br—a (LILJA);

Niedere Br—e (KRAUSS), Niederwärtshängende Br—e (HOULTUYN 2),
Niedrige Br—e (WILDENOW);

Low Br—a (G. DON), Spreading Br—a (MARTYN; CURTIS's Bot. Magaz. 1808);

Laage Br—a (HOULTUYN 1);

Botanera, *nomen incolorum. Under detta namn användning av växten (som dekott) för botande av viss utslagsåkomma (KUNTH).

Hemland.

De tidigare uppgifterna härutinnan lyda på: Panama (LINNÉ) och Kolumbia (KUNTH). Senare har arten blivit funnen i Brasilien (ekvatoriska delen), Guyana och å Trinidad (i Västindien) (BENTHAM 1846) samt å västindiska öarna Dominica, Haiti och Jamaica (GRISEBACH 1864).

SPRENGEL nyskapade år 1825 namnet *Br. Linnaeana* för betecknande av *demissa* och *elata* sammanförda till en art. Med denna utvidgade omfattning kvarstår artnamnet *demissa* alltså som aktuellt (medan *Br. Linnaeana* Spreng. i Index Kewens. redovisas som förlegat synonym).

2. *Browallia elata* L.

Icke latinska namn.

Hög Br.—a (LILJA); Högväxt Br.—a (BOUCHÉ);

Geradestehende Br.—e (HOULTUYN 2), Hohe Br.—e (WILDENOW);

Tall Br—a (G. DON; CURTIS's Bot. Magaz. 1793); Upright Br—a (MARTYN);

Verhevene Br.—a (HOULTUYN 1).

Hemland. Peru (LINNÉ).

En uppgift av BUSSE (1769) gör det troligt, att även *Br. elata* L. (i likhet med sedan länge *Br. demissa* L.) funnits odlad i Upsaliensiska botaniska trädgården. I hans förteckning (meddelad av LINNÉ) över »de märkvärdigaste örter, som finnas i — — Caldario», är nämligen upptaget: »*Browalliae*» (obs. pluralisformen!).

Redan i ett par av LINNÉ's egna verk (Spec. plantar. Ed. II och Mantissa plantar. altera) betecknad som »simillima *B. demissae*» och av KUNTH (1817) betvivlad i anseende till artberättigande (»An *B. demissa* et *elata* Linn. species distinctae?») har linnéanska *elata* — efter att (enligt ovan) till en tid hava blivit inrymd i sprengelska artnamnet *Linnaeana* — av BENTHAM (1846), likasom senare i Index Kewens., förts som rent synonym till *demissa*.

3. *Browallia alienata* L.

Ikke latinska namn.

Fremde Br.—e (WILLDOW), Millerische Br.—e (HOULTUYN 2);

Alienated Br—a (G. DON);

Verbasternde¹ Br.—a (HOULTUYN 1).

Hemland. Peru (PH. MILLER, LINNÉ).

Redan in statu nascentis, i Syst. nat. Ed. X (1759), synes uppställandet av arten *alienata*, såsom grundat uteslutande på en MILLERS (härovan omnämnda) tavla, hava skett med någon tvekan — uttryckt genom anbringande av tecknet: †, vilket, enligt RICHTER (pag. XI), i fall, sådant som detta, är att tolka som indicerande »plantam dubiam seu incognitam».

Uti endast få år därefter utgivna Spec. plantar. Ed. II, del 2 (1763) låter LINNÉ artnamnet *alienata* helt utgå, därvid inskränkande sig till en åtgärden motiverande anmärkning, så formulerad: »Conf. Browallia foliis lanceolatis — — — radice annua Mill. ic. 68. quae refert longe diversam plantam.»

I en serie av senare verk tillåtes likväl artnamnet kvarstå, ehuru beledsagat av i styrka alltmera tilltagande reservationer. Så t. ex.:

i Syst. nat. Ed. XII, del 2 (1767) — »Hanc non vidi, tantum ex figura Milleri assumsi, ideoque [in Sp. pl. Ed. II] omisi.»

i Syst. vegetab. Ed. XIII (1774) — lika med föregående, men med sluttillägget »et Millerus ipse in Dictionario ultimo [omisit.]» (samt frågetecken utsatt omedelbart efter artnamnet *alienata* i huvudtexten) och

i Mantissa plantar. altera (1771) — »miror Millerum sane exclusisse in Dictionario suo ultimo; ego [plantam] non vidi. Forte monstrosa erat et ideo [in Sp. pl. Ed. II] omissa».

[I följande postuma editioner: Spec. plantar. Ed. IV, del 3 (1780) och Ed. V, del 3 (1800) samt Syst. vegetab. Ed. XIV (1784) och Ed. XV (1798) har *alienata*-namnet genomgående blivit försett med (förutom en eller annan direkt reservation enligt ovan) frågetecken.]

Äntligen har komplett uteslutning av artnamnet företagits i Syst. vegetab. Ed. XVI, del 2 (1825) (likasom, enligt ovan, långt tidigare skett i Spec. plantar. Ed. II och i MILLERS Gardeners dictionary).²

Vad som, vid studium av sist avhandlade förhållanden, kan förefalla svårförståeligt är, av vilket skäl LINNÉ — vilken på så tidigt stadium, som endast 4 år efter nomineringen, uti Spec. plantar. Ed. II gjort pro-

¹ = förgrenad.

² Den av LINNÉ åsyftade, ehuru ej direkt angivna »senaste» upplagan har befunnits vara den 8:de, av år 1768.

cessen kort med den alltför lättvindigt medtagna arten (*alienata*) — där-
 efter visat så vittgående tolerans vis à vis dess fortsatta bibehållande (låt
 vara med reservationer) i långa raden av senare publikationer (så att ej
 ens de postuma editionerna i regeln varit befriade från den »främmande
 Browallia'n»). I ett icke-linnéanskt verk, G. DONS General History of
 — — — plants, kvarstår arten ännu år 1838!

Att LINNÉ'S *Br. alienata* verkligen representerade en, enligt hans
 egna ord, »longe diversam plantam», har i senare litteratur vunnit fullaste
 bekräftelse, bl. a. hos STEUDEL (1841), BENTHAM (1846) och i Index Ke-
 wens. Det rör sig om både annat släkte (*Ruellia*) och annan familj (Acan-
 thaceae), närmare bestämt växten *Ruellia paniculata* L. Som ett exem-
 pel på ödets ironi må väl betecknas, att sistnämnda växt blivit av LINNÉ
 själv beskriven redan i Hort. Cliffort. (»*Ruellia* nr 3», sid. 318 [non »313»])
 och senare av honom namngiven, enligt binära nomenklaturen, i Spec.
 plantar. Ed. I.

Av härovan anförda förhållanden framgår som slutligt facit i ve-
 tenskapligt-systematiskt avseende, att, av de tre linnéanska *Browallia*-
 artnamnen, tvenne (*elata* och *alienata*) senare blivit, av helt olikartade,
 men vart för sig vägande skäl, definitivt lämnade ur räkningen, medan det
 tredje (*demissa*) allena står kvar ännu i våra dagar med bibehållen giltig-
 het. I enlighet därmed gäller ock *demissa* numera som synonym för de
 tre äldre, »förbrukade» artnamnen: *americana* L., *elata* L. och *Linnaeana*
 Spreng.

Avdeln. B.

Emellertid har LINNÉ'S *Browallia*-nominering av år 1759 kommit att
 i litteraturen tilldraga sig uppmärksamhet också ur en helt annan syn-
 punkt än den i Avdeln. A redan beaktade.

Åt denna andra synpunkt giver E. FRIES (1853) följande koncisa for-
 mulering: »Linnés lifliga fantasi spelade äfven en viktig roll vid hans namn-
 gifning af växter efter personer, så att han gerna valde till dessas emblem
 någon växt, som häntydde på deras personliga egenskaper eller lärosatser».¹
 Den i teten av citatet nämnda själsegenskapen — såsom för LINNÉ ut-
 märkande — är känd och bevitnad i en rik litteratur. I senare tid har
 t. ex. O. LEVERTIN talat om LINNÉ'S »lyriska fantasi» och om honom
 som en diktare, för vilken »sagoberättarens fantasilek» icke var främ-
 mande.

Som en fantasiens ingrediens kan ju räknas den högst påtagliga *lätt-
 heten för idéassociation rörande likhet* mellan föremål av vitt skilda slag,
 vilken flerstädes ger sig tillkänna i LINNÉ'S skrifter. Ett likaså typiskt

¹ Återgivet av SWEDERUS (1877).

som sympatiskt exempel må här anföras ur LINNÉS skildring¹ av mötet med växten *Erica palustris* Rudb. fil. i ett kärr (mellan Umeå och Skellefteå år 1732).

»Då jag henne såg, föll mig före Andromeda, af Poeterna afbildad. Ju mer jag på henne tänkte, ju mer kom hon öfverens med denna ört. Så att om Poeten just satt sig före, mystice att beskrifva henne, hade hon aldrig bättre träffats.» Långt in i detalj — halsen (= blomskaftet), ansiktet (= blomkronan), armarna (grenarna) o. s. v. — utvecklas, vid senare tillfälle (Linn. skr. K. V. A. Del 1), likheten mellan »den älskligaste och skönaste jungfrun» ANDROMEDA och den norrländska kärrväxten, vilken ock fick sig som ynnest tillerkänd släktnamn efter den mytiska förebilden.²

Ett annat eklatant exempel på in i detaljernas mångfald driven likhetsskildring rörande viss person (O. RUDBECK d. y.) och viss växt (*Rutbeckia laciniata* L.) finner man i LINNÉS panegyriska namnsdagstal till O. R. den 29 juli 1731 (TH. M. FRIES, 1).

De anförda exemplen gälla ynglingen LINNÉ. Ännu in i ålderns höst blev likväl hans eminenta förmåga att finna likheter bestående. Så t. ex. i hans tal vid rektoratets nedläggande (1772), betitlat »Deliciae naturae eller naturens ljufligheter» (Linn. skr. K. V. A. Del 2), vari, bland mycket annat i enahanda stil, svenska allmogen förliknas vid »gräsen i sin simpla dräkt», enär de båda »äro de mästa och skatta mäst; bärga³ sig bäst, ehuru de dageligen trampas och plågas».

En annan LINNÉS egenskap är humorn, som — säger E. MALMESTRÖM — »hos Linné är ett konstant drag, nära sammanhängande med hans väsensart och personlighet». I regeln, vid umgänget med människor och i utgivna skrifter, gör den sig gällande som blid skålmaktighet i ord eller handling, i ordlekar, putslustiga infall eller hugskott.

Stundom likväl tager sinnets humor uttrycksformen ironi till bundsförvant i mindre eller högre grad. Det lekande humöret kan t. o. m. få ett inslag av skärpa, såsom när fråga är om att, enligt en dåtidens term, »ridiculera» en person. Graderna äro därvid många. Som extremer kunna nämnas, å ena sidan ett LINNÉS yttrande angående BROWALLIUS: »Si non esset theologus, multas adversarios haberet, nunc nullus audet resistere

¹ Linn. Ungd.skr.

² Växten (på svenska: rosling) artomimerades i *Species plantar.* Ed. 1. Dess fullständiga, alltiänt gällande namn blev så: *Andromeda polifolia* L.

[När LEVERTIN (sid. 45--46), vid tangerande av ovannämnda episod, anför: På sin lappska resa ser han [L.] i ett kärr *Erica palustris*, klockljungen — — och klockljungen i det norrländska träsket förvandlades till en liten poetisk naturmyt, må väl denna utsago — ehuru väl skorrande i floristikerns öra [klockljung = *Erica tetralix* L., med nordgräns i Värmland! — vara den store Diktaren förlåten.]

³ Vid citerande hos LEVERTIN (sid. 48) oriktigt: »böja».

fulminibus theologicis»¹ — karakteriserbart som blott och bart en »spydighet», å andra sidan den mångomskrivna episoden med *Siegesbeckia* »*Cuculus ingratus*», ett »skämtsamt infall» av mera drastiskt slag, som ledde till för upphovsmannen genant misshällighet.²

Mot här i korta drag tecknade bakgrund möter det ingen svårighet att förstå LINNÉ, då han, i en del fall av växtnominering efter viss person (incl. mytologisk sådan), låter sig vid namnets utväljande ledas av idéassociation angående något förhållande, som på ett eller annat sätt är utmärkande för denne samme person (ifråga om t. ex. kropps- eller själs-egenskap, gärning, levnadsmiljö).

På goda grunder kan antagas till och med, att i dylika fall LINNÉ funnit nöje och tillfredsställelse med sitt lilla »frimureri», gärna liggande på den ironiska humorns plan. Alltnog växten fick sitt officiella latinska namn, sakligt och korrekt inför hela världen, på samma gång, som namngivaren tog i behållning för sin privata del minnet av någon mer eller mindre pikant undermening -- sig själv och sina förtrogna lärjungar till fögnad.

Det ligger ju i sakens natur, att nominering av anförda typ endast undantagsvis kan hava nått till eftervärldens kännedom. På så vis för framtiden fixerade fall äro — försävt förf:n har sig bekant — följande.

a) Beträffande släkt-namn.

Knautia. GIESEKE, en LINNÉ's lärjunge, meddelar (i av honom år 1792 publicerade, egna anteckningar från L:s föreläsningar): »At Auctor *Knautiam* eam [plantam] vocavit, quia KNAUTIUS semina nuda negabat, et flores in regulares atque irregulares dividebat, quas theses utrasque falsas esse, haec evincit.»³ I detta fallet är, såsom tydligt synes, ironiska inslaget av betydande skärpa.

Siegesbeckia. Härom läses hos LINNÉ-lärjungen BECKMANN (1766, sid. 102): »Linné hat die bekannte Pflanze nach ihm [Siegesbeck] genant, die so viele kleine Haken hat, so dass sie alle Wolle und Haare an sich hält. Dies solte das Ingenium des Siegesbeck andeuten und diente zugleich dazu, dass H. Archiater selbst seine vielen neuen Namen behalten konnte.

Browallia. Se härnedan.

[*Andromeda* och *Rudbeckia*. Angående dessas namngivning hänvisas till, vad härövan redan blivit anført.]

¹ Brev till A. BÄCK (Linn. br. nr 899).

² Brev till LINNÉ från STEN C. BIELKE (Linn. br. nr 561).

Re-sumé av episoden i fråga förekommer, som senast, hos E. MALMSTRÖM (sid. 46-47), under momentet »Ironisk humor».

³ »Men förf. kallade den [växten] *Knautia*, emedan KNAUT förnekade, att det fanns nakna frön, och indelade blommorna i regelbundna och oregelbundna, vilka båda satsers oriktighet bevisas av denna [växt.].» Spärr vid citer.

b) Beträffande art-namn.

Forskohlea tenacissima.

So hat er [LINNÉ] die *Forskåhlia* [tenacissima] deswegen so genant, weil sie alles an sich hält, ja, so gar sehr heftig an Holz und Finger klebt, weil nämlich Forskåhl, der sie aus Arabien geschickt, *adco sententiae suae tenax* gewesen». (BECKMANN loc. cit.).

*FORSKÅL var känd som en ganska envis disputator, och därför benämnde Linné en efter honom uppkallad växt *Forskalea tenacissima*. (E. FRIES 1853).

*LINNÉ ville äfven föreviga den för tidigt borttryckte genom att nybilda och efter honom uppkalla växtsläktet *Forskohlea*, med en enda art *tenacissima*, hvilket senare namn äfven ansetts häntyda på F:s ihärdighet.» (E. ÄHRLING i: Linn. Sv. arb., 1879).

Vad åter, som hos växten ifråga kunde giva berättigande åt artnamnet, angives utförligare av TH. M. FRIES (2, sid. 61) vara: antingen »växtens tågor, som användas till en ytterst seg, silkesliknande spånad» eller (troligast) »den seghet, hvarmed bladen genom öfre sidans krokiga småtaggar hålla sig fast vid föremål (*perstinacissime adhaerent*)¹, så att de sönderslitas, om man söker lossa dem».

Här föreligga sålunda några varianter för belysande av med artnamnet förknippade undermeningen, dessa dock, i stort sett, löpande i samma riktning.

Milleria biflora et *quinqueflora*. »Den berömde MILLER sände Linné af sitt rika förråd ofta frön, men vanligen endast 2, högst 5 i sender; Linné uppkallade derefter *Miller[i]a biflora* och *quinqueflora*.» (E. FRIES 1853).

Browallia-arter. Se härnedan.

Det tvivelsutan mest uppmärksammade fallet av ifrågavarande nomineringsmodus rör sig om *Browallia*, släktet och erkännerligen dess arter.

De föreliggande samtida vittnesbörden äro tvenne, avgivna det ena (1) av LINNÉ'S son, det andra (2) av en LINNÉ'S lärjunge, sedermera professor vid universitetet i Göttingen, ovannämnde BECKMANN.

1. Detta vittnesbörd ingår i ett brev av CARL LINNÉ d. y. till hans faders mest förtrogne vän, livmedikus ABRAHAM BÄCK.

Dess årtal (1778) är angivet, medan datering saknas. Att det likväl är avfattat efter faderns död (den 10 jan.) framgår av skribentens ord: »Min s[ä]lig[.] Far.», och avsevärt före den 5 dec. av det här följande. F. ö. utgör det tydligitvis, i huvudsak, svar å en förfrågan från BÄCK om kända exempel på ifrågavarande linnéanska nomineringstyp. Denna B:s förfrågan ingick otvivelaktigt som en detalj i hans samlande av underlag för det åminnelsetal över LINNÉ, han senare på året (den 5 dec.) höll i K. Vetenskapsakademien (i tryck utkommet 1779).

En detalj ur sagda tal må återgivas, enär ägande visst samband med här avhandlade tema. Talaren omnämner, att LINNÉ (i *Plantae surinamenses*) nominerat ett ståtligt, skönblommigt träd som *Gustavia Augusta* »til tacksam åminnelse av vår nådigsta KONUNGS stora ynnest för honom», och tillägger — själv fallande in i en typiskt linnéansk tankegång — »blombladen äro — — — til antalet otta¹, likasom han [LINNÉ] hade haft aning, at det höga Konunga-huset, icke långt til, skulle ökas med den ottonde¹, och *Kron-Prins*, til hela Rikets glädje — — —».

Ur brevet, som original bevarat i K. Vetenskapsakademiens bibliotek och varur faksimile här bifogas, återgives det aktuella partiet med fullständigande av originalets något defekta interpunktion:

Nomina plantarum, sem competera, for Forskählia, talte Min s. Far ofta sjelf om. Browallia, som med blomman skulle liknadt hans physionomie, at le under lugg; och specierum namn eller nomina trivialia skulle äfven marqueren huru de blifvit uptäkte, alt efter som han ändrades: såsom demissa, elata, alienata; Flera kan jag ej få rät på.

»Nomina plantarum, som competera², som Forskählia, talte Min s. Far ofta sjelf om.¹ Browallia, som med blomman skulle liknadt hans physionomie, at le under lugg; och specierum namn eller nomina trivialia skulle äfven marquera, huru de blifvit uptäkte, alt efter som han ändrades: såsom demissa, elata, alienata. Flera kan jag ej få rät på.»

2. Detta andra vittnesbörd, ingående i BECKMANN'S publikation: *Lexicon botanicum* (1801), har följande, ordagrant återgivna lydelse:

»BROWALLIA. Joannes Browallius primum magister Upsaliensis, postea episcopus Aboensis. Quid in causa fuerit, cur huic plantae Linnaeus istius viri nomen indiderit, id ipse mihi ita commemoravit.¹ Solebat Browallius eum, quo cum colloquebatur quasi ab imo ac limis oculis adspicere, atque in habitu huius plantae nescio quid simile animadvertere sibi videbatur Linnaeus. In iuventute fuit Browallius bene moratus atque modestus, sed postquam episcopatu fuit ornatus, magis magisque factus est superbus, et tandem in disputatione de maris incremento vel decremento ita se gessit, vt fere stupidus esse videretur. Hasce commutationes animi etiam tres species huius generis habito suo exprimere videbantur Linnaeo, quas etiam cognominibus indicare voluit, cum vnam *demissam*, alteram *elata*m atque tertiam *alienatam* dixerit. Condonemus praeceptoris has facetias, quas ad artem memoriae referebat. Scilicet hoc illud est,

¹ Spärr vid citer.

² = stå i samband med eller överensstämma med [viss person.]

quod praecipit Quintilianus XI, 2. p. 556, vt memoriam ab aliquo simili transferamus ad id, quod continendum est.»¹

Nu anförda berättelser hava det gemensamt, att de äro avgivna av reputerliga, till stadgad ålder komna män, vilka var för sig klart säga ifrån, att de hava erhållit sina avlämnade uppgifter direkt ur LINNÉS mun. Att gott tillfälle härtill stått även lärjungen BECKMANN till buds, belyses av LINNÉS åt denne, vid avresan från Uppsala, utfärdade testimonium (daterat den 30 maj år 1766), vari B. betecknas som »a primo adventu in hunc usq[ue] diem, meus inseparabilis socius» samt för övrigt får det erkännandet, att han »integritate vitae morumq[ue] suavitate» gjort sig av alla högeligen omtyckt.

LINNÉ d. y:s och BECKMANNS berättelser betecknas härmed och i det följande: de autentiska. Samstämmigt uttalas i dessa, att åt just sagda släkte givits namnet *Browallia* i anledning av för LINNÉS blick sig teende likhet mellan blommans utseende och ett visst särdrag i BROWALLIUS' uppsyn, likasom att arternas latinska namn avse att »competera» med BROWALLIUS, i anseende till hos honom gradvis bemärkt sinnesförändring.

Detaljer i sistnämnda avseende har man däremot att finna enbart i BECKMANNS mera utförliga (och f. ö. synnerligen klart avfattade) berättelse, vari *demissa* ställes i samband med den ännu unge Br. som sedig och anspråkslös, *elata* med utnämnde biskopen som alltmera stolt (högmodig) och *alienata* med den i dispyten om vattuminskningssproblemet nära nog som stupid (narraktig) sig teende mannen.²

En annan sak är den, att — i enlighet med VERGILIUS' allbekanta ord: »Fama crescit eundo» — med tiden överdrivna eller eljest förvanskade varianter³ hava tillkommit, vilka, vid studium av denna fråga, böra, såsom mindervärdiga, noggrant hållas i sär från de autentiska be-

¹ I översättning:

»*Browallia*. J. B., först Upsala-magister, senare biskop i Åbo. Om skälet till att han gifvit just denna växt den mannens namn, har han själf lämnat mig följande berättelse. Browallius plägade se på den, han samtalade med, liksom underifrån och med skelande ögon (s: »under lugg»), och Linné tyckte sig hos denna växts utseende finna något som erinrade därom. I sin ungdom var B. sedig och anspråkslös, men sedan han blifvit beklädd med biskopsvärdigheten, blef han mer och mer högmodig och till sist — under striden om hafvets till- eller aftagande — uppträdde han så att han föreföll nästan narraktig. Linné tyckte också att de tre arterna af släktet symboliserade dessa sinnesändringar, och han hade äfven velat utmärka dem genom artnamnen, i det han kallade den ena *demissa* (läg, ödmjuk), den andra *elata* (hög, högmodig) och den tredje *alienata* (allägsnad, afvog). Må vi tillgifva lärofadern dessa skämtsamma infall, som han hänförde till mnemotekniken. D. v. s. hvad Quintilianus föreskrifver i bok XI, 2, sid. 556, nämligen att man bör begagna något likartadt för att fästa minnet vid det, som man skall ihågkomma.»

² En mot viss detalj i denna BECKMANNS berättelse riktad anmärkning har av förf. befunnits vara helt oförskyld. Bindande bevis därför framlägges härnedan (sid. 17).

³ I det följande benämnda: sekundära berättelser.

rättelserna. Såsom utgörande dylika vildskott äro de närmast följande fyra berättelserna i behov av resolut beskärning.

a) »Den beryktade Biskop Brovallius var före sin Biskopsutnämning mycket krypande, hvarföre Linné kallade en växt *Browallia demissa*; men som Biskop visade han sig mycket stolt, då Linné tillade en ny art i *B. elata*; och sedan som riksdagsman blef han känd som en opålitlig partigångare, då Linné tillade en tredje art *Br. alienata*.» (E. FRIES 1853).

b) »The intimacy and subsequent rupture between Browall and Linnaeus, wer commemorated by the latter in the specific appellations which he bestowed on the only three individuals of the Genus then known. *B. elata* expresses the degree of their union; *B. demissa*, its cessation; while the ambiguous name of the third species, *B. alienata*, while it intimates the uncertain characters of the plant, implies also the subsequent difference between the parties.» (R. GRAHAM 1831).

c) »In the names of the early species, Linnaeus commemorated the course of his acquaintanceship with Browall: *elata*, reflecting the exalted character of their early intimacy; *demissa*, its rupture; and *alienata*, the permanent estrangement of the two men.» (W. MILLER o. N. TAYLOR 1928).

d) I anslutning till omnämnande av BROWALLIUS' ställning som LINNÉS försvare gentemot angreppet från SIEGESBECK följa orden: »Aussi Linné reconnaissant lui dédia-t-il *Browallia exaltata* [skrivfel för *elata*¹], varefter — sedan en liten orientering framförts beträffande CELSIUS som en anhängare av vattuminskningsteorien — texten i fortsättning lyder så:

»Linné soutenait Celsius; Browall l'attaqua. Il avait en même temps démerité aux yeux du célèbre naturaliste par son specimen de transmutatione specierum in regno vegetabili (Abo, 1745, in-4°). La deuxième espèce de *Browallia* reçut de Linné le nom de *B. demissa*, et quand la guerre fut déclaré, la troisième fut nommée *B. alienata*.» (E. FOURNIER 1876).

Gemensamt för dessa sekundära berättelser är, att de — trots innehållets opålitlighet — äro framförda i kategorisk form.

I de tre senare, b)—d), har det autentiska jämförelseobjektet (= vissa BROWALLIUS' personliga egenskaper) blivit utbytt mot ett annat: inbördesförhållandet mellan BROWALLIUS och LINNÉ, och härav betingad omläggning av ordningsföljden för de tre artnamnen (nu med *elata* i teten) vidtagits. Vidare framhäves, som anledning till den märkliga nomineringen, någon tvist mellan Br. och L. (d. v. s. ett för såväl de autentiska berättelserna, som den sekundära berättelsen a) främmande moment).

Ett av RICHTER (1835) såsom allmänt gängse utpekat rykte rör sig om särskilda motivet för LINNÉS ifrågavarande *Browallia*-nominering. Detta motiv skulle vara att söka i en mellan LINNÉ och BROWALLIUS uppkommen tvist, gällande den förres fästmö.² Tillförlitligheten av detta

¹ Och, även i övrigt, sakligt oriktigt.

² I korthet är åsyftade tvist omnämnd i Nordisk Familjebok. Uppl. 2. Bd 4 (1905) under rubriken »BROWALLIUS, JOHAN». Stycket ifråga eller någon dess motsvarighet saknas i samma verks uppl. 3.)

rykte, i vad det rör nämnda kausalsammanhang, tillbakavisar RICHTER genom hänvisande till, »att misshälligheten de båda vännerna emellan både uppkommit och blifvit bilagd långt före den tidpunkt, då namngifningen kom till stånd».

Något tvivel om, att LINNÉ överhuvudtaget vid en del tillfällen begagnat sig av här avhandlade namngivnings-modus (innebärande underförstådd bibetydelse), har, för:n veterligt, i litteraturen aldrig kommit till synes, ej heller rörande härövan anförda särskilda exempel (som falla utanför *Browallia*'s krets). Vid övervägande av den serie av omständigheter, som här blifvit framförd, har för:n kommit till den bestämda uppfattningen, att icke heller beträffande LINNÉ'S *Browallia*-nominering tvivel med fog kan resas — nota bene vid fasthållande av den omfattning och den form, om vilka de autentiska berättelserna bära vittne (och sålunda under avståndstagande från de sekundära).

Då den härmed uttalade uppfattningen bryter sig mot den, för vilken TH. M. FRIES — vår vördade, högt uppskattade specielle LINNÉ-forskare — gjort sig till tolk, känner sig för:n förpliktigad att med tydlighet angiva skälen för sagda divergens. Så kan näppeligen ske i annan form än medelst kommentering av den framställning i frågan, som FR. givit i sitt berömda verk: Linné. Minnesteckning (1903).

Efter att hava i korthet refererat de två härövan som autentiska be-tecknade berättelserna, ävensom den härövan under »a)» återgivna sekun-dära, uttalar FR.: »Ehuru berättelsen i varierande form flitigt upprepats, och ehuru BECKMANN uppgifver sig hafva sin version däraf från LINNÉ själf, tillåta vi oss att högeligen betvivla dess sanningsenlighet, och detta på följande grunder.»¹

Åsystade grunder, till antalet fem, utmärkas här nedan med mot-svarande siffra alltefter den ordningsföljd, de intaga i texten.²

1. »Då släktet *Browallia* först (1737) uppställdes, innefattade det en art, [senare, 1753, fixerad till:] *B. americana*, men 1763 [1759] — alltså 8 [4] år efter BROVALLII död — delades denna art i tvenne, som, *samtidigt* benämndes *humilis* [skrivfel för *demissa*] och *elata*, helt enkelt därför, att den senare har '*caulis duplo major*'.

Satsen innebär endast en orientering till den närmast efterföljande (2) och är utan betydelse som argument.

[Uppgiften om, att arten *americana* »delades», spelar i här förelig-gande sammanhang ingen roll, vare sig den, i och för sig, är berättigad eller icke.]

2. »Hvad åter namnet *alienata* beträffar, så gafs det först 1767 [1759],

¹ Spärr vid citer.

² De äro fördelade på var sin sats (undantagandes nr 2, som omfattar 2 satser). Av för:n [M.] tillfogad korrigerig event. förtydligande är satt inom hakparentes.

d. v. s. 12 [4] år efter B:s död, och det afsåg uppenbarligen, att det var en för LINNÉ främmande växt, som han förut ej upptagit i sina skrifter, då den endast var känd genom en af MILLER lemnad afbildning. Den har ock sedan befunnits ej vara en *Browallia* och ej ens tillhöra samma naturliga familj.»

Denna sats' första parti: »Hvad åter — — — B:s död», utgör själva fundamentet, på vilket närmast efterföljande sats (3) vilar. Men det samma har vid granskning befunnits uppenbart oriktigt: det av förf:n inom hakparentes anförda året 1759 är nämligen det faktiska.

Det efterföljande, större partiet av satsen 2 är utan argumentellt värde, enär enbart givande upplysning i det självklara avseendet, att vid varje nominering av här avhandlade typ, det officiellt givna latinska namnet måste i rimlig grad passa in även på den behandlade växten (och icke enbart på en åsyftad undermening rörande aktuella personen).

3. »Än ytterligare: BECKMANN har omöjligt kunnat höra LINNÉ om-tala något sådant, då namnet *alienata* gafs först ett par år efter hans vistelse i Uppsala.»

I denna sats ligger ett för FR:s' uppfattning i huvudfrågan synnerligen kraftigt argument, ofrånkomligt imponerande å den, som tager del av texten. Detta argument är baserat på riktigheten av i satsen 2 angivna året. I och med att, såsom ovan framhållits, denna förut-sättning ej längre är förhanden, faller också själva argumentet till föga.⁷

Det faktiska förhållandet är, i all sin enkelhet följande: namnet *alic-nata* gavs (samtidigt med namnen *demissa* och *elata*) år 1759, medan BECKMANNS vistelse i Uppsala hos LINNÉ avslutades år 1766 (den 5 juni) — alltså är ingen »omöjlighet» tillfinnandes för, att BECKMANN kunnat höra LINNÉ tala om artnamnet *alienata* (uppställt redan 7 år tidigare).

4. »Vidare finnas alls inga bevis, vare sig att B. i yngre år varit krypande² eller som biskop stolt; det senare vederlägges tvärtom af den allmänna sorgen vid hans oförmodadt timade död.»

Möjligheten för att en biskop vid sin död bliver allmänt sörjd, ehuru i hans karaktär ingått en portion av stolthet, synes ej vara utesluten vid förhandenvaron av värderade egenskaper i övrigt. Som verkligt argument är denna sats utan betydelse.

5. »Och hvad hans förhållande som riksdagsman beträffar, så är det

⁷ Elimineringen av denna FR:s' till synes ytterligt allvarliga anmärkning, vilken, om den vore berättigad, skulle vara ägnad att depreciera tillförlitligheten av BECKMANNS utsago även i dess helhet, är av stor betydelse för huvudfrågans rättmätiga bedömande.

² Detta ord är hämtat från en sekundär berättelse (ovan betecknad: »a»), medan i den autentiska (BECKMANN'ska) dess motsvarighet är: »sedig och anspråkslös».

föga troligt, att den ifrige hatten LINNÉ skulle ogillat sin politiske själsfrändes åsikter och åtgöranden.»

Såsom varande riktad mot en uppgift, hämtad ur en av de sekundära berättelserna (härövan betecknad »a»), saknar ävenledes denna sats argumentvärde.

Omedelbart efter framförandet av nämnda 5 grunder, som premisser, följer FR:s slutomdöme om *Browallia*-nomineringen, så lydande:

»I betraktande af allt detta, kunna vi ej finna annat, än att vi här hafva framför oss en efteråt hopsatt historia — — —.»¹

Det av grunderna 2 och 3 resulterande argumentet måste för FR. hava tett sig synnerligen imposant och varit ägnat att verka suggestivt, så att det väl med fog kan ifrågasättas, huruvida FR. skulle hava kommit till det negativa slutomdömet i huvudfrågan, därest sagda argument ej varit att räkna med.

Direkta orsaken till den ohållbara premissen i grund 2 (och därmed tillkomsten av konklusionen i grund 3) är uppenbarligen ett vid litteraturstudiet inträffat förbiscende. Intressant nog har det lyckats professor ROBERT E. FRIES att finna en plausibel förklaring för tillkomsten av *alienata*-nomineringens felaktiga årtal (»1767» i st. f. 1759), varom han vänligen lämnat följande meddelande: I hans [Th. M. Fries] (numera mitt) exemplar av Syst. nat. ed. X är tom 2 sammanbunden i ett band med tom 3 av ed. XII. Har han vid användningen av boken kommit att få se året 1768 på denna senare tom, och har han ej märkt, att den övriga delen tillhörde ed. X, så har det legat nära till hands att skriva ned det årtal, 1767, som denna skulle haft, om även den tillhört ed. XII. Detta så mycket mer, som, om han gått tillbaka till Sp. pl. 1763, han där ej hade funnit *alienata* omnämnd.»

Allt i allt har härmed genomförda granskning lett till följande huvudsakliga resultat: fallet *Browallia* (släktet och arterna) är att — i likhet med t. ex. fallet *Knautia* — anföra som väl dokumenterat exempel å LINNÉ:s nominering med underförstådd bimening. I båda fallen föreligga autentiska acta, avfattade av personer, som varit Linnés lärjungar.

2. POSTLINNÉANSKA ARTER.

Första tecknet å fynd av ny art inom *Browallia*-släktet syntes komma på LINNÉ-lärjungen FORSSKÅLS lott. En av F., under hans resa i Arabien (i distriktet Jemen), funnen växt fick, vid postuma bearbetandet av F:s samlingar genom reskamraten C. NIEBUHRS försorg, namnet *Browallia humifusa* Forsk. (1775), och namnet blev sedermera infört i Syst. naturae (cur. GMELIN) Ed. XIII (1791). Men redan sistnämnda år framlades av

¹ Spärr vid citer.

DE JUSSIEU (sid. 138) uttalat tvivel om artens legitimitet inom *Browallia*-släktet (»an vere congener»), och arten fick senare successiv förpassning till Scrophulariaceae-släktena *Buchnera*, *Striga* och *Cynium* (alltigenom med bibehållet artnamn). Växtens nutida namn är sålunda: *Cynium humifusum* Benth. et Hook. I det hela föreligger här en pendang till store Lärofaderns *Br. alienata*!

Kortlivad blev också den av KUNTH (1817), på underlag av genom honom i Kolumbia insamlat material, uppställda arten: *Br. elongata* H. B. et Kunth. Av K. själv betecknad som »*Browalliae demissae proxima*», avfördes arten, som endast synonym till *demissa*, av BENTHAM (1846).

Det enda förblivande resultatet av hittills avhandlade artnomineringen, fr. o. m. år 1753, representeras alltså av *Br. demissa* L. Anmärkningsvärd livaktighet, ledande till flera goda resultat, visar sig däremot under det närmast följande 40-talet av år (1817—1857), ity att därunder tillkommo 8 nya arter, varemot den långa årsföljden 1858—1905 tiger still i *Browallia*'s historia. Slutligen har under innevarande sekel, fr. o. m. år 1906, nytillkommit 3 arter. In summa har man därför att för närvarande räkna med 12 arter. Härvidlag är ett antal av visserligen på sin tid uppställda, men redan förkastade (till synonymerna avförda) artnamn icke inräknat.

De fr. o. m. år 1817 uppställda, ännu bestående 11 arterna äro följande (vid deras numrering, i kronologisk följd, underförstås linnéanska arten *Br. demissa* som nr 1).

2. *Br. viscosa* H. B. et Kunth.

KUNTH, C. S. Voyage de Humboldt et Bonpland. Avdeln. 6 [Botanique], del 2. Paris 1817. Sid. 373.

Synonym: *Br. Czerwiakowskiana* Warsc.

Hemland: Kolumbia, Peru.

3. *Br. grandiflora* Grah.

GRAHAM, R. Description of — — — plants which have lately flowerd — — — in the Royal Botanic Garden. [Daterad den 10 dec. 1830.] The Edinburgh New philosophical journal. Del 10. (Oct. 1830—april 1831).¹ 1831. Sid. 166.

Hemland: Peru.

Anm. GRAHAM erhöill levande växten (i okt. 1830) från Botanic Garden i Glasgow, varest den blivit uppdragen ur frö, insamlat av en Mr. CRUCKSHANKS. Den kom till ymnig blomning efterföljande månaden i Edinburghs botaniska trädgård.

Blott ett år tidigare hade J. LINDLEY [i Botanical Register (EDWARD'S). London 1830. Nr. 1384], under samma artnamn (*grandiflora*), avhandlat

¹ Hänvisningen i Index Kewens. »Jan.—Apr. 1830' [1829]» är missledande.

en växt, som var uppdragen ur av samme Mr. CRUCKSHANKS överlämnat frö. Identiteten av denna växt med sin egen likabenämnda satte GRAHAM ifråga (i CURTIS's Bot. Magaz. Del. 58. London 1831. Nr. 3069), särskilt framhållande den förras mera hjärtliknande blad. Också blev *Br. grandiflora* Lindl. snart därefter (1838) avförd som synonym till *Br. cordata* G. Don. (Nyligen har KRAUSS, med orätt, anført sistnämnda artnamn som synonym under *Br. grandiflora* Grah.)

4. *Br. cordata* G. Don.

DON, G. A. General history of the dichlamydeous plants. Del 4. London 1838. Sid. 478.

Synonym: *Br. grandiflora* Lindl. [non Grah.].

Hemland: Peru.

5. *Br. abbreviata* Benth.

BENTHAM, G. The botany of the voyage of H. M. S. Sulphur — — — during the years 1836—42 etc. London 1844. Sid. 144.

Hemland: Peru.

6. *Br. peduncularis* Benth.

BENTHAM, G. Loc. cit. 1844. Sid. 143—144.

Hemland: Peru.

7. *Br. speciosa* Hook.

HOOKE, W. J. Uti: CURTIS's Botanical magazine. Del 73. Nr. 4339. London 1847.

Hemland: Kolumbia.

Anm. Originaluppgiften: »the mountains of Tolina and Quindui [=kolumbianska detaljlokaler]», har uti PARENS år 1932 utgivna, stora handbok (i den av KRAUSS avfattade *Browallia*-artikeln) erhållit denna häpnadsväckande översättning: »Gebirge von Tolina in Indien».¹ Kolumbia däremot är utelämnat!

8. *Br. pulchella* Lehm.

LEHMANN, J. G. CHR. Uti: OTTO, E. Bemerkungen ü. — — — Pflanzen im botanischen Garten zu Hamburg. Garten- u. Blumenzeitung. Ärg. 10, häfte 3. 1854. Sid. 374—375.

Hemland: Okänt! Växten var nämligen av en privatman sänd till Botaniska trädgården i Hamburg, utan namn eller ursprungs-beteckning.

9. *Br. tenella* Miers.

MIERS, J. Illustrations of South american plants. Del. 2. London 1857. Sid. 66.

Hemland: Brasilien (bl. a. vid Rio de Janeiro).

¹ Spärr vid citer.

10. *Br. Dombeyana* Dammer.

DAMMER, U. Solanaceae andinae I. [Uti: URBAN, I. *Plantae novae andinae imprimis Weberbaurianae* II.] ENGLERS Botanische Jahrbücher für Systematik etc. Del 37. Leipzig 1906. Sid. 642.

Hemland: Peru.

Anm. »Planta jam anno 1829 ex Museo parisiensi in Herbarium Kunthianum translata adhuc indeterminata erat.»

11. *Br. melanotricha* Brandeg.

BRANDEGEE, S. *Plantae mexicanae purpusianae* VI. University of California publications in botany. Berkeley Cal. Del 6 (1914—1919). Sid. 61 (publ. 1914).

Hemland: Mexico.

12. *Br. fruticosa* Larran.

För kännedomen om denna art har förf:n icke lyckats uppbringa annat, än den i Index Kewens. Suppl. 8 (1926—30) givna källanvisningen:

»Escritos D. A. Larranaga; Atlas, Pt 1, pl. 67 (1927). [Pub. Inst. Hist. Geog. Urug.]; cf. Gray Herb. Card. Cat., Issue 123, nomen. — Urug.»

För tiden fr. o. m. 1817 äro att, utöver de å skilda ställen redan anförda, tillägga följande synonym:

Br. nervosa Miers = *demissa* L.

Br. Jamesoni Benth. = *Streptosolen*¹ *Jamesonii* Miers.

Br. texana Torr. = *Nierembergia*¹ *viscosa* Torr.

[En i Index Kewens. (Suppl. 1. Sid. 471) förefintlig anmaning angående *Br.*-artsynonym: »adde *exaltata* Fourn., in Baill. Dict. Bot. I, 501», vägrar emellertid förf:n att efterkomma, sedan det, vid granskning av citerade verket i original, framgått, att »*exaltata*» (eljest ohört inom *Br.*-litteraturen) helt enkelt är ett skrivfel för *elata*.]²

Vidare må erinras om de systematiskt mindervärdiga, men vid hortikultur, fröhandel o. d. anlitade s. k. hortulan-namnen. I dithörande litteratur iakttagna sådana namn äro:

<i>americana</i>	}	Hort. = <i>demissa</i> L.,
<i>clata</i>		
<i>lactea</i>		
<i>pulchella</i>	}	Hort. = <i>grandiflora</i> Grah.,
<i>Roeslii</i> (eller <i>Roesli</i>)		
<i>abbreviata</i>		Hort. = <i>pulchella</i> Lehm.,
<i>gigantea</i>	}	Hort. = <i>speciosa</i> Hook.,
<i>speciosa major</i>		

¹ Släktet tillhör, i likhet med *Browallia*, familjen Solanaceae.

² Se härovan sid. 15.

Czerwiakowskiana }
pulchella } Hort. = *viscosa* H. B. et Kunth.

Utsikten att vid inköp i handeln erhålla frö med botaniskt pålitlig be-
 teckning förefaller sålunda vara minimal.

Av de 12 *Browallia*-arter, med vilka man numera har att räkna, voro redan beskrivna 9 st. år 1857, 10 st. år 1906 och 11 st. år 1914. Ut-
 senare årens handbokslitteratur har likväl artantalet betydligt under-
 skattats. Så uppgives detsamma av F. MILLER o. TAYLOR 1928, KRAUSS
 1932 och sign. E. S—G (i Nord. familjebok 1933) samstämmigt till: »6»
 (i förstnämnda fallet approximerat medelst »about», i de båda senare kate-
 goriskt) — uppgifter, som närmast motsvara *Browallia*-forskningens läge
 för inemot ett sekel tillbaka (eller, närmare bestämt, år 1844).

Browallia-arternas naturliga förekomst är helt och hållet begränsad
 till Amerika — dess tropiska och subtropiska regioner (ett par tillbud
 av *Br.*-arts placering även i Asien — se härövan under *Br. humifusa*
 Forsk. och *Br. speciosa* Hook. — hava resulterat i uppenbara missfall).

Vida övervägande ligga fyndorterna inom Syd-Amerika, varvid Peru
 är rikligast representerat (gäller som hemland för halva artantalet). Undan-
 tagen utgöras av Västindien (för *Br. demissa* L.) och Nord-Amerikas syd-
 ligaste stat, Mexico (för *Br. melanorrhiza* Brandeg.). Beträffande ameri-
 kanska kontinenten ligger f. n. kända nordgränsen i sistnämnda stats syd-
 ligaste provins (Chiapas) och f. n. kända sydgränsen i Uruguay.

TILLÄGG (ang. *Browallia* i odling). *Browallia*-arterna äga avse-
 värt skönhetsvärde under sin länge fortgående blomningsperiod. Som ur
 denna synpunkt odlingsvärda (för användande som rumsväxt eller till
 snittblomma) anges i äldre svenska trädgårdsböcker (BOUCHÉ 1834, LILJA
 1839) enbart arten *demissa* L. (incl. då ännu för en särskild art hållna
elata L.¹). Långt senare (1893) tillägger P. SVENSSON *viscosa* H. B. et
 Kunth, och i de moderna handböckerna (BAILEYS och PAREYS) infogas
 ytterligare de två arterna *grandiflora* Grah. och *speciosa* Hook. (vadan
 slutligen disponeras över inalles 4 arter, lämpade för odling). Såsom (i
 likhet med alla släktets övriga arter) varande annuella, uppdragas de ge-
 nom frösädd, men låta sig förökas också medelst sticklingar. Stick-
 lingsförfarandet torde giva bättre resultat, jämnare och mindre spretiga
 exemplar (HOLZHAUSEN 1924). Utförligare föreskrift om sättet för odlan-
 det gavs redan 1797 av MARTYN (ang. *demissa*) och ingår i förutnämnda,

¹ Av Linnéska Samfundets handlingar 1833 framgår, att arten vid denna tidpunkt ingick
 i samfundets anläggning för »Levande Vexter».

nutida handböckerna. Blommans färg kan, särskilt å direkt ur frö erhållna plantor, variera i anseende till kvalitet (nästan bla — blåviolett — röd-violett (erinrande om den hos *Viola cornuta*) — nästan röd), ävensom i intensitet (växlande mellan mättad färgning och nästan vit). Dylika skilljaktigheter i blomfärgen äro iakttagna icke blott mellan olika arter, utan mellan individ av samma art, ja (enligt MARTYN) t. o. m. mellan blommor hos en och samma individ. Även rent vitblommig form har observerats.

Den av förut nämnda 4 odlingsarter, som numera torde vara mest uppskattad (särskilt för sina blommors storlek) är *Br. speciosa*. Av denna hava nämligen frambringats kulturformer (t. ex. »major» och »gigantea»), ännu storblommigare än den ursprungliga arten (vilken senare, för första gången inom Europa, blomstrade i London, Kew Garden, i sept. 1847).

På allra senaste tid har en yrkesman, herr HUGO KARLSSON, i sina drivhus vid Gamla Uppsala företagit odling av *Br. speciosa major* Hort. och infört den (mest som snittblomma) i Uppsala blomsterhandel (omnämnt i Uppsala Nya Tidning 27 ii 1933). Därigenom har tillfälle yppat sig för förf:n att, som gäst i vänners hem, komma i beröring med växten — skadad både i fönsterbrädets enkla kruka och i måltidsbordets kristallvas — vilket i sin tur givit honom den första impulsen till här framlagda *Browallia*-studies avfattande.

LITTERATURFÖRTECKNING.

- BAILEYS (handbok). Se MILLER, W. o. TAYLOR, N.
 BECKMANN, J. 1. Schwedische Reise in den Jahren 1765—1766. Dagbok, utgiven av TH. M. FRIES. Uppsala universitets arsskrift 1911. Del 2. Uppsala 1911. Sid. 102.
 ——. 2. Lexicon botanicum. Göttingen 1801. Sid. 39—40.
 BENTHAM, G. Uti: DE CANDOLLE, A. Prodromus systematis naturalis regni vegetabilis etc. Del. 10. Paris 1846. Sid. 106—108.
 — et HOOKER, J. D. Genera plantarum. Del. 1. London 1873—1876. Sid. 910.
 BOUCHE, P. C. Fönsterträdgården. Stockholm 1834. Sid. 29.
 BUSSER, J. B. Utkast till beskrivning om Uppsala. Del. 2. Uppsala 1769. Sid. 101—102.
 BÄCK, A. Äminnelsetal öfver — — — Carl von Linné, hållet för Kongl. Vetenskaps Akademien, Den 5 December, 1778. Stockholm 1779. Sid. 74.
 CURTIS's Botanical Magazine. London. Del 1. 1793. Nr 34. Del 28. 1808. Nr 1136.
 DON, D. Observations on the characters and affinities of Darwinia, Brunfelsia, Browallia etc. The Edinburgh new philosophical journal. Del 7. Apr.—Okt. 1829. S. 86—87.
 FORSKÅL, P. Flora aegyptiaco-arabica etc. [Rediger. af C. NIEBUHR]. Köpenhamn 1775. Sid. 112.

- FOURNIER, E. Uti: BAILLON, M. H. Dictionaire de botanique. Del 1. Paris 1876. Sid. 501.
- FRIES, E. M. Botaniska utflygter. Del 1 (uppl. 2). Stockholm 1853. Sid. 261, not 1.
- , TH. M. 1. Bidrag till en lefnadsteckning öfver Carl von Linné II. In: bjudningsskrift. Upsala 1894. Sid. 109.
- . 2. Linné. Lefnadsteckning. Stockholm 1903. Del 2. Sid. 61 o. 330, not 2.
- . Se BECKMANN, 1.
- . Se LINNÉ, 13 o. 14.
- GISEKE, P. D. Caroli a Linne[?] praelectiones in ordines naturales plantarum. Hamburg 1792. Sid. 533.
- GRAHAM, R. Uti: CURTIS's Botanical Magazine. Del 58. London 1831. Nr 3069.
- GRISEBACH, A. H. Flora of the British West Indian Islands. London 1864. Sid. 431.
- HOLZHAUSEN, A. Våra växter och blommor inomhus. Stockholm 1924. Sid. 188.
- HOUTTUYN, F. Natuurlyke historie — — — der — — — Planten — — —. Afdeln. 2, del 9. Amsterdam 1778. Sid. 346—347.
- [Vid citer.: »Houttuyn 1.»]
- . Se LINNÉ, 9 b).
- [Vid citer.: »Hottuyn 2.»]
- HÖJER, J. CHR. Demonstrationes plantarum in horto Upsaliensi MDCCCLIII. Upsala 1753. Sid. 17.
- Index Kewensis plantarum phanerogamarum. Oxford. Del 1. (1893). Suppl. 1 (1901—1906). Suppl. 8 (1926—1930).
- JUEL, H. O. Hortus Linnaeanus an enumeration of plants cultivated in the botanical garden of Upsala during the Linnean period. Upsala 1919. Sid. 91.
- JUSSIEU, A. L. DE. Genera plantarum. (Nytgiv. av P. USTERI.) Zürich 1791.
- KRAUSS, O. Uti: Pareys Blumengärtnerei etc. (Utgiv. av C. BONSTEDT). Del 2. Altenburg (Thür.) 1932. Sid. 332—333.
- LEVERTIN, O. Svenskar. Carl von Linné. Stockholm 1907.
- LILJA, N. Flora öfver Sveriges odlade vexter. Stockholm 1839. Sid. 88. Suppl. 1 (1840). Sid. 45.
- LINNÉ, C. V. 1. Genera plantarum etc. Ed. 1. Leyden 1737. Sid. 348 (i Appendix); Ed. V 1754.
- . 2. Hortus Cliffortianus etc. Amsterdam 1737. Sid. 319, tab. 17.
- . 3. Classes plantarum etc. Leyden 1738. Sid. 512.
- . 4. Hortus Upsaliensis, exhibens plantas exoticas, horto Upsaliensis Academiae, a sese illatas, ab anno 1742, in annum 1748 etc. Pars 1 [=omne editum]. Stockholm 1748. Sid. 179.
- . 5. Philosophia botanica etc. Stockholm 1751. Sid. 34.
- . 6. Species plantarum etc. Ed. I. Sthlm 1753; Ed. II, pars II. Sthlm 1763; Ed. IV (cur. REICHARD), pars III. Frankfurt a M. 1780¹; Ed. V (cur. WILDENOW), pars III. Berlin 1800.

¹ I denna upplagas titel ingår »Systema» i stället för Species.

- LINNÉ, C. v. 7. *Systema naturae* etc.
Ed. X, pars II. Sthlm 1759; Ed. XII, pars II. Sthlm 1767; Ed. XIII (cur. GMELIN), pars II, 1. Leipzig 1791.
- . 8. *Mantissa plantarum altera* [=pars II]. Stockholm 1771.
- . 9. *Systema vegetabilium* etc.
a) Ed. XIII (cur. MURRAY). Göttingen o. Gotha 1774; Ed. XIV (cur. MURRAY). Göttingen 1784; Ed. XV (cur. MURRAY). Paris 1798; Ed. XVI (cur. v. SPRENGEL), pars II. Göttingen 1825.
b) Des Ritters Carl von Linné — — — vollständiges Pflanzensystem nach der dreyzehnten lateinischen Ausgabe und nach Anleitung des holländischen Houttuynischen Werks etc. Del 8. Nürnberg 1782.
- . 10. *Plantae surinamenses*. Dissert. [ALM, JACOB]. Upsala 1775. Med 1 tavla (över myrtacéen *Gustavia augusta* L.). Sid. 17—18.
- . 11. Svenska arbeten i urval och med noter af E. ÄHRLING. Afdeln. 1. Sthlm 1879. Sid. 366, not. 2.
[Vid citer.: »Linn. Sv. arb.»]
- . 12. Carl von Linnés ungdomsskrifter samlade av EWALD ÄHRLING etc. Ser. 2. Stockholm 1889. Sid. 70.
[Vid citer.: »Lin. Ungd.skr.»]
- . 13. Skrifter utgifna af K. Vetenskapsakademien. Del. 1. *Flora lapponica*, öfversatt till svenska språket af TH. M. FRIES. Upsala 1905. Sid. 119—121.
Del 2. *Valda smärre skrifter* etc. Rediger. av TH. M. FRIES. Upsala 1906. Sid. 269 o. följ.
[Vid citer.: »Linn. skr. K. V. A. Del 1. resp. Del 2.»]
- . 14. Bref och skrivelser af och till Carl von Linné etc. Afdeln. 1. (Svenska) Nr 1—1583. Utgiv. av TH. M. FRIES (fr. o. m. nr 1473, jemte J. M. HULTH). Upsala 1907—1917.
[Vid citer.: »Linn. br. nr — — —.»]
- Linnéanska Samfundets handlingar för 1832. Årg. 1. Stockholm 1833. Med bilaga: Förteckning öfver Linnéska Samfundets Lefvande Vexter [=allt utgivet]. Sid. 5 (i bilagan).
- MALMESTRÖM, E. Linné som kulturpersonlighet. Några Linné-studier. Uppsala 1925.
- MARTYN, TH. Se MILLER, PH.
- MIERS, J. *Illustrations of South american plants*. Del 1. London 1850. Sid. 163 o. följ.
- MILLER, PH. *The Gardeners dictionary*. London. Uppl. 7, 1759; uppl. 8, 1768; uppl. 9 (nyutgiv. av TH. MARTYN). Del 1. 1797.
- . *Figures of — — — plants described in the Gardeners dictionary*. Del 1. London 1760.
- MILLER, W. o. TAYLOR, N. *Uti*; BAILEY, L. H. *The Standard cyclopedia of horticulture*. Uppl. 2. New York 1928. Del 1. Sid. 580.
- PARÉYS (handbok). Se KRAUSS.
- RICHTER, H. E. *Codex botanicus Linnaeanus*. Leipzig 1835. Sid. 610.
- ROYEN, A. v. *Florae Leydensis prodromus* etc. Leyden 1740. Sid. 372.
- SPRENGEL C. v. Se LINNÉ, 9 a),

STEUDEL, E. TH. Nomenclator botanicus etc. Ed. II. Stuttgart o. Tübingen 1841.

SVENSSON, P. Flora öfver Sveriges kulturväxter. Stockholm 1893. Sid. 451.

SWEDERUS, M. B. Botaniska Trädgården i Upsala 1655—1807. Falun 1877. Sid. 76, not 3.

WILDENOW, C. L. Se LINNÉ, 6.

ÄHRLING, E. Se LINNÉ, 11 o. 12.

[Dessutom, inom avdelningen Postlinneanska arter:, ett antal skrifter, direkt angivna i texten vid resp. arterna.]

NÅGRA LINNÉ-FYND I UPPLÄNDSKA GÅRDSARKIV

Till kännedomen om Linnés förbindelse med handelshusen Grill och Arfwedson

AV

ARVID HJ. UGGLA.

DET ÄR EN KÄND SAK ATT LINNÉ FÖRSTOD ATT VÄL utnyttja de personliga förbindelser han knöt med sin tids storköpmän och handelshus — enkannerligen Ostindiska kompaniets män -- då det gällde att hemförskaffa naturföremål från avlägsna länder eller att förhjälpa lärjungar till givande upptäcktsfärder i främmande världsdelar. Nyligen ha några brevfynd gjorts i uppländska gårdsarkiv, som äro ägnade att belysa dessa förhållanden.

Det ena av dem utgöres av fyra brev ställda till den kände köpmansfursten CLAES GRILL, vid den här ifrågavarande tidpunkten huvudman i firman Carlos & Claes Grill, ägare till bl. a. Söderfors och Österby bruk, båda i norra Uppland. Som en av direktörerna i Ostindiska kompaniet och tillika för sin egen firmas räkning stor redare med vidsträckt handel och fraktfart på avlägsna länder hörde Grill till dem, som kunde giva vetenskaperna ett kraftigt handtag vid behov. — Det var sålunda han, som 1751 skaffat LÖFLING fri utresa till Spanien.¹ — Han var även naturvetenskaplig samlare och hade 1747 gynnat universitetets museum med den samling djurarter från Surinam, som Linné beskrev i avhandlingen *Surinamensia Grilliana*, 1748. Redan vid Vetenskapsakademiens stiftande blev Grill en av dess medlemmar och presiderade där 1749, da han vid nedläggandet av presidiet höll ett tal om »Sjöfartens nytta och förmon i riket».

Att Linné till honom stod i personliga förbindelser skulle vi alltså veta även om intet av deras korrespondens bevarats. Det är ju också att märka, att Grill på sina resor från huvudstaden till bruken i Uppland

¹ TH. M. FRIES, *Linné*, 2, s. 44.

hade sin väg förbi Uppsala och då torde emellanåt ha sammanträffat med Linné.

I själva verket ha hittills av de båda männens brevväxling endast tvänne skrivelser varit kända, båda från Claes Grill. De ha av TH. M. FRIES meddelats i *Bref och skrivelser*, Afd. 1, del 6 (1912). Det första av dem är odaterat, men enligt utgivaren skrivet 1751 eller 1752. Det senare åter bär datum 17 dec. 1764.

Genom det nya brevfyndet får den förstnämnda skrivelsen noggrannare datering och dess innehåll sin förklaring. Fyndet gjordes vid genomgång av några gamla brevkistor å en vind på det forna Grillska bruket Österby — numera tillhörande den stora järnbruvs-koncernen — och upptäckaren var överingenjören därstädes ARVID GUMELIUS. Breven ha sedermera offentliggjorts av stiftsadjunkten teol. dr MATS ÅMARK i en uppsats i *Tidningen Upsalas* julnummer för 1933. Efter denna tillåta vi oss återge dem här med bifogande av några anmärkningar.

Den första är av följande lydelse:

Min och wettenskapernes store Gynnare,

För senaste, som all tillförene bewisad gunst tackar jag ödmjukast.

War så god och lät mig få på fölljande upsats numrerne äfter den rang, som desse Herrar hafwa. En student, som skall trycka en disputation, har öfwerleggat mig at jag wille wara honom här uti behielpelig; jag får ej fråga äfter Herrarnes säte uti sin societet äller ostindiska compagniet, utan äfter den wärkelige Character de hafwa äfter fullmacksdatum; jag wet min gynnare har sig det bekant, och mycket lätt tillsätter allenast numrer efter den ordning de böra ställas.

War så gunstig och sänd mig det till bakas med nästa post. jag förläter på min store gynnars gunst, om detta ej lærer uttydas mig till dierfhets.

Min vördnad hos gunstiga fruen

jag är med oaf. estime

Min besynnerligaste Gynnares

ödmijuke tienare

Carl Linnæus.

Upsala d. 23 maj

1752.

Å baksidan:

A:o 1752

Upsalla d. 23 Maj

Ontfangen d. 23 D:o

Beantwortet d. 25 D:o

Carel Linneus

Den student, varom här är fråga, är CARL FREDR. ADLER, vilken som skeppsläkare åren 1748—49 åtföljt ett av Ostindiska kompaniets skepp till Kina. Efter återkomsten författade han en liten avhandling om or-

CLAES GRILL

*Directeur af Ost-Indiska Compagniet och Kongl
Svenska Vettenskaps Academiens Ledamot*

*målad i Stockholm
af Gustaf Lundberg*

*på Värners-begäran Stucken
af P. C. Moulto i Paris*

saken till havsvattnets fosforescerande sken, med titeln *Noctiluca marina*, som den 9 juli 1752 ventilerades under Linnés presidium. I anslutning till italienarne Vianelli och Grisellini fann han förklaringen till fenomenet i den talrika förekomsten av en liten borstmask, av Linné kallad Nereis phosphorans. Avhandlingen försågs med en franskspråkig dedikation till direktörerna i Ostindiska kompaniet (Colin Campbell, W. Lagerström, Claes' broder Abraham Grill, N. Sahlgren, A. Plomgren och Claes Grill själv), och Linnés fråga gällde alltså nu den kinkiga rangordningen mellan dessa herrar. Grills odaterade, men som synes redan den 25 maj avsända svar — det av Fries som nr 1395 i Bref och skrivelser meddelade — tillförde honom den önskade upplysningen. Det framhålles, att »H. Sahlgren, som ei hafwer annan caractere än den af Directeur wid Compagniet, lärer komma att stå uti fierde Rummet, fastän han är äldre Directeur än både H. Lagerström och H. Abraham Grill» (den förre var kommerseråd, den senare hade varit svensk konsul).¹ — I fortsättningen av brevet heter det: »Innelyckte bref af Sahl. Doctor Hasselquist är under vårt Couvert hitkommit med en Skieppare, som nyligen hitkommit ifrån Smirna, med hwilken också bem:te H. Hasselquist, i listiden warande, till H. Archiatorn sändt 12 stycken lefwande Landsköldpaddor, hwaraf några blifwit döda på vägen, men ännu några lefwa, hwilka wi skola af Skiepparen emottaga och bewara, tils H. Archiatorn tackes förordna om deras öfwerförande.» Dessutom begäres instruktioner om »Chyrus(!) Winet», som ankommit och för vilket firman åtager sig att utbetala tullen och andra omkostnader. Därom i det följande.

Ett personligt postskriptum av Claes Grill visar, att denne föregående afton, den 24, varit på genomresa genom Uppsala och därvid mottagit en invitation till Linnés hem, men »som hästarne wore förre spende och min resa presserade» ej kunnat antaga den. Som av Linnés svar (se nedan) framgår, hade denne även tänkt söka honom i hans logis, men kommit för sent.

Det omtalade brevet från Linnés älskade lärjunge, den stackars FREDRIK HASSELQUIST, som dött i Smyrna den 9 februari, var det sista han mottog från honom. Det var daterat den 20 dec. 1751 och innehöll blott några rader med underrättelse om avsändandet av »wid pass et Dussin lefwande jordsköldpaddor» med ett svenskt skepp, som stod i begrepp att avsegla.² Även Cypernvinet var, som framgår av ett av de nedan meddelade breven, en gåva av Hasselquist.

På Grills nyss refererade skrivelse följde Linnés svar av följande lydelse:

¹ Först följande är fingo alla direktörerna i Ostindiska kompaniet tromans värdighet eller rang lika med råden i rikets kollegier. C. FÖRSTRAND, *Skeppshroadeln*, 1916, s. 139.

² Tryckt i *Bref och skrivelser*, Afd. 1, D. 7, s. 67.

Min Store Gynnare.

För gunstigt swar och underrättelse tackar jag ödmjukeligen. Det gjorde mig alt för ondt at jag ej wid genomresan fick den lyckan se en gynnare, som jag för så många wördar. då rägnat sachtade sig och jag skolat besöka i logementet war tiden mig afskuren genom en skyndsam resa.

om jag ej misbrukar Min store gynnares gunst, beder jag at cyperwinet matte komma med 4 skiölpaddor på en upsalajacht, då jag får det säkrast; de öfrige skiölpaddor täckes min Gynnare skänka till hwem han helst behagar, som jag gör ej med dem. utbeder mig och få wetta hwad frachten tull etc. til Stockholm kosta för alt detta, da jag prompt skall sända prgr.

Förblifwer med oafll. wördnad

Min bewägne Gynnares

ödmiuke tienare

Carl Linnæus

Upsala 1752
d. 26 Maji

Å baksidan:

Å:o 1752
Upsalla d. 26 Majj
Ontfangen d. 28 D:o
Beantwortet 16 Julij
Carel Linneus

Sedan sköldpaddor och vinfat lyckligen ankommit med postjakten, skriver Linné:

Edel och Högachtade Herre

Min benägne Gynnare

För några dagar sedan hade jag den fägnaden at få hugna mig af de skiöldpaddor och det win-ankar jag fått af salig Hasselquist. jag tackar allerödmükast för alt beswär där af, och beder ödmükast få wetta hwad som är betalt i frackt och tull at jag kan det afbörda mig, som så ofta tillförene warit min store gynnare til beswär, at jag blyges wisa mig, som så ofta misbrukat en bewägen Gynnares godhet.

Näst min ödmüka respect til Högädla fruen, har jag den äran framhärda

Min store Gynnares

ödmiuke tienare

Carl Linnæus

Upsala 1752
d. 19 juni

(P. S.)

Idag, sedan jag skrefvet det förra, hör jag fölliande från Prof. Sauwages i montpellier, som skickat mig genom Swen Kihlman en liten bok. Om detta paquet skulle wara ankommit beder jag ödmükast att få afhämta det genom någon hit resande student; uti det skall ligga Flora Monspelliensis en bok som är mig alltför angelägen.

Å baksidan:

Upsalla d. 19 Junij
Ontfangen d. 20 D:o
Beantwortet 16 Julij
C. Linneus

Det arbete av Linnés vän, botanikern och medicine professorn i Montpellier FRANÇOIS BOISSIER DE LA CROIX DE SAUVAGES, varom i detta brev är fråga, var *Methodus foliorum seu Plantae Florae Monspeliensis*, A la Haye 1751. Boken inledes med en längre tilläggnan på franska till Linné, daterad 1 sept. I brev av 15 nov. s. å. underrättar Sauvages Linné om att den utkommit och lovar sända ett exemplar med lämplig lägenhet. Den 1 juni 1752 säger han sig ha skickat den för två månader sedan med en till Stockholm avgående skeppskapten »Swan Kilkman» (!)¹ — Någon resande student, som kunde avhämta boken åt Linné i Stockholm — man sökte på allt sätt undgå de dryga postavgifterna — fanns tydligen ej till hands. Ty som av det sista brevet i samlingen framgår, måste till sist ändå postverket anlitas för att Linné skulle få den efterlängtda boken:

Edle och Högacktade Herrar.

För Sauvages Flora Monspeliensis, som Mine Herrar täcktes i dag låta mig undfå genom posten, aflägger jag så mycket djupare tacksägelse, som densamma war mig ganska högnödig; utom det at jag nu kan efter min sjukdom hafwa henne til uppmuntran under det jag lappar min hälsa. jag förblifver för all betygad gunst

Mine Herrar Gynnares
ödmuke tienare
Carl Linnæus

Uppsala 1752
d. 17 julii

Å baksidan:

Upsalla d. 17 Julij
Ontfangen d. 18 Julij
Beantwortet
Carel Linneus

* * *

Bland »Skeppsbroadelns» familjer var den Arfwedsonska en av de mera betydande. De driftiga bröderna ABRAHAM och JAKOB ARFWEDSON grundade det ansedda Arfwedsonska handelshuset, som längre fram efterföljdes av firman Tottie & Arfwedson. Dess arkiv är sedan en del år deponerat å Uppsala universitetsbibliotek, och vid genomgång av dess kopieböcker anträffades af f. d. tullförvaltaren F. BOLLING de brevkoncept, som nedan avtryckas, och ställde dem till Sällskapetets förfogande. Som bevis på att även denna firmas ledare gjorde sig en heder och ett nöje av att gynna Linnés trädgård och museum synas de vara värda att här meddelas, helst som eljest intet synes vara bekant om förbindelser dem emellan.

¹ Båda breven, i avskrift efter originalen hos Linn. Soc., i UUB.

Det första brevet är daterat 7 mars 1748 och lyder:

Förleden lögerdags afton fingo wij ifrån våra bröder uti Lissabon Arfwed & Peter Arfwedson ett frö, som på portugiska språket kallas herva de Prata (eller Silfwerört), som bör sas där det hafwer wäl Sol värma, och omplanteras så snart det börjar skiuta grenar, hwar planta behöfwer 5 å 6 quarters rum ifrån hwarannan, bäst wore krukor, som wid kalla nätter lyftades in uti huus, NB. denne wext har ett courioxt anseende, som den woro af canderat Sacker eller Silfwer, till des fortkomst behöfwes mycken Solwärma, wi fingo så litet af detta fröet, så at ej kunde senda mera än $\frac{1}{10}$ deraf, som nu finnes i detta lilla papperet, hwilket lærer kunna fournera mer än 100 Trägårdar, Hr Baron och vice Presidenten Sten Bielke lærer bo ej langt från upsala, kunde han få litet eller nagra korn deraf wore wäl, wiste wij hans adresse skulle senda honom något deraf apart. —

Hr archiatorn torde wara så gunstig och fråga Bror Carl Asp, om han i höstas feck en stoor Brasilisk Röhr med Postlagten, samt taga densamma af honom emot såsom ett monument wed academien af oss, när wij få något mera rart skola ej underlåta senda detsamma. —

Emedlertid sluta oss i Hr archiatorns Wänskap och förblifwa! —

Den här omtalade ARFWED ARFWEDSON, den tredje i ordningen av bröderna, var vid denna tid svensk konsul i Lissabon, och yngste brodern PETER vistades där som hans biträde. Den sistnämnde blev senare köpman i Stockholm och godsägare i Uppland. Den STEN BIELKE, till vilken en del av de översända fröen skulle överlämnas, är Linnés vän STEN CARL (1709—1753), vice president i Åbo hovrätt, känd som en av Vetenskapsakademiens stiftare och PER KALMS gynnare. Han bodde på Löwsta i Funbo socken, en mil från Uppsala, där han odlade allehanda sällsynta växter och där Linné ofta gästade honom.

Angående identiteten av den växt, vars frön i brevet omtalas, har en kännare av den portugisiska floran, amanuensen vid Bergianska trädgården ERIK SÖDERBERG, godhetsfullt meddelat följande: »Herva prata kallas ännu idag i Portugal *Paronychia argentea* Lam. Silverört är ett utmärkt namn på denna växt.» Denna var för Linné en gammal bekant, då den odlades i CLIFFORDS trädgård på Hartekamp och beskrivits i *Hortus Cliffortianus*. p. 80, under namnet *Herniaria squamulis nitidis flores superantibus*. Den nämnes sedermera i *Hortus Upsaliensis*, P. I, 1748, p. 54, som odlad i Uppsala. I *Species plantarum* 1753 har den fått namnet *Illecebrum Paronychia*.

Det förefaller väl ej omöjligt att det är just genom Arfwedsönernas frösändning som Linné blivit i tillfälle att införa växten i akademiens trädgård. Företalet till *Hortus Upsaliensis* är daterat den 26 april, och Linné hade alltså då haft tillfälle att så den i »tepidariet» (»hospitatur in Tepidario», l. c.). Mahända hade den även under mellantiden hunnit komma upp. Egendomligt är dock att han där upptar den som växande endast i Spanien

och södra Frankrike (= Gallia Narbonensis), ej Portugal. Detta är samma uppgift, som förekommer i *Hortus Cliffortianus*. Den möter i samma form även i *Species Plantarum* 1753, då likväl Linné av LÖFLING haft under rättelse om dess förekomst i sistnämnda land. I brev av $\frac{17}{28}$ sept. 1751 skriver nämligen denne på tal om växtligheten vid St. Ybes (Setúbal): »Alla sandbackar voro öfverklädde med en myckenhet differente växter, hvaribland Medicinal-växterne voro de önnigaste, såsom . . . *Herniaria Paronychia* . . ., hvilka alla växte i stort öfverflöd och skola tillika med andra öfverskickas. Växten var, med namnet *Paronychia Hispanica*, beskriven redan av CLUSIUS (Lécluse) i hans *Rariorum aliquot stirpium per Hispanias observatorum historia*. Antverpiæ 1576, p. 477 med avbildning. Han säger bl. a. om dess utseende att den »efterhand får talrika, hinnartade små hvita blad så att den synes helt bestå af silfverfjäll: ett mycket vackert skådespel.»¹

Den i brevet omtalade »bror Carl Asp» är tydligen professorn i logik och metafysik i Uppsala CARL ASP (1710–1782). Av vad slag det »stora brasiliska rör» varit, som med postjakten tillsänts denne och ämnats till ett minne (monument) av givarna vid akademien, torde bli svårare att säga.

Att man väntade sig gengävor av Linné i form av sällsynta frön från akademiens trädgård — trädgårdsodlingen var ju på modet bland rikets förnåma och rika män — därpå har man ju många bevis i hans brevväxling, liksom det framgår att brevskrivarna ofta fingo vänta förgäves. Ett exempel ger den skrivelse från Abraham Arfwedson, som i koncept blivit bevarad från 1765, med datum 14 okt.:

Om jag mins rätt war det d. 23 Sept. jag tog mig den friheten, att hos Hr Archiatorn och Riddaren anhålla om ett litet parti diverse frösorтер, hwarpa än ej varit så lycklig att något swar erhålla, ty nödgas jag än en gång fördrista mig derom göra en liten påminnelse, under hwilkets afwaktande jag har den äran med all wördnad framhärda etc.

¹ Försök har gjorts att odla växten som är flerårig på friland i Linnéträdgården, men utan framgång.

TVENNE OPUBLICERADE ARTEDI-MANUSKRIPT

INFÖR 200-ÅRSMINNET MEDDELADE

AV

ORVAR NYBELIN

PETRUS ARTEDI, LINNÉS UNGDOMSVÄN OCH FÖRTROGNE, var vid sin död år 1735 blott 30 år gammal. Det blev honom aldrig förunnat att själv befordra något av sina verk till trycket. Sin berömmelse såsom en av den moderna systematiska zoologiens, enkannerligen ichthyologiens, grundläggare har han ernått uteslutande på grund av LINNÉS osparda möda att rädda och utgiva hans livsverk *Ichthyologia sive opera omnia de piscibus*, tryckt i Leyden år 1738. Längre utgjorde detta arbete, jämte de i SEBAS *Rerum Naturalium Thesaurus* år 1758 offentliggjorda fiskbeskrivningarna, det enda kända resultatet av ARTEDIS mångåriga och trägna forskargärning inom de biologiska vetenskaperna; först i FRIES' omfattande Linné-biografi omnämnes förefintligheten i Uppsala Universitetsbibliotek av ännu ett verk av hans hand, ett litet botaniskt manuskript: *Kärt förteckning på de träcn, buskar äg örter, samm wäxa sponte wid Nordmalings prästebord*. Detta trycktes 1905 som bilaga till prof. E. LÖNNBERGS biografi över ARTEDI, författad till 200-årsminnet av hans födelse och publicerad i Kungl. Vetenskapsakademiens Årsbok.

I bibliografien till den levnadsteckning över ARTEDI, som ingår i Svenskt Biografiskt Lexikon Bd 2, 1920, och likaledes har professor LÖNNBERG till författare, upptages emellertid ännu ett Artedi-manuskript, *Idea Institutionum Trichozologiae*, vilket (i avskrift) bevaras i det Kungl. Vetenskapsakademien tillhöriga Bergianska biblioteket.

Slutligen erfor jag vid ett besök å Uppsala Universitetsbibliotek för efterforskningar rörande ARTEDI, att bland framlidne överbibliotekarien

J. M. HULTHIS efterlämnade papper anträffats en av honom gjord avskrift av ännu ett Artedi-manuskript. Detta, som innehåller en beskrivning av de fiskar, som finnas i Östersjön och svenska insjöar och vattendrag, äges av British Museum (Sloane Mscr. no. 3870). HULTH har förberett dess publicering — ett korrekturavdrag från tiden före 1905 finnes ännu i behåll — men av någon anledning har planen ej blivit fullföljd. Ett erbjudande att nu, tvåhundra år efter dess tillkomst, realisera tanken på dess offentliggörande, mottogs av mig med glädje och tacksamhet. Det har emellertid synts mig synnerligen önskvärt att samtidigt få det i Bergianska biblioteket bevarade arbetet publicerat, då båda manuskripten, som jag i det följande skall söka visa, äga ej ringa intresse både för vår kännedom om ARTEDI och för Linnéforskningen.

Kungl. Vetenskapsakademien har välvilligt bifallit min framställning att för publicering avskriva det sistnämnda manuskriptet, och ber jag att här för få framföra mitt värdsamma tack. Jag stannar också i förbindelse till överbibliotekarien ANDERS GRAPE, som från British Museum införskaffat en fotostatisk kopia av det där förvarade manuskriptet. Till Årsskriftens redaktör, bibliotekarien ARVID HJ. UGGIA, står jag i tacksamhetsskuld för hjälp med manuskriptens dechifrering och kollationering.

I. ARTEDIS DÄGGDJURSSYSTEM.

Såsom redan i inledningen nämnts, känna vi ARTEDI huvudsakligen som den geniale ichthyologen; hans lilla botaniska arbete, ehuru ingalunda utan sitt intresse, är ej och har väl aldrig av sin författare avsetts vara något mera betydande verk, men det visar oss dock bland annat, att ARTEDI under sin skoltid liksom under sina första studentår ganska ingående måste ha sysslat med studiet av sin hemtrakts flora. Fiskar och växter, vilka redan under de tidigare skolåren för honom ersatte kamraternas lekar och nöjen under fristunderna, voro dock ej de enda föremålen för den unge studentens brinnande intresse och lärda mödor; genom LINNÉ'S skildring av deras gemensamma studier under Uppsalatiden (i hans företal till *Ichthyologia*) veta vi, att ARTEDI med iver och omsorg ägnade sig även åt andra grenar av naturvetenskapen.

I LINNÉ'S livliga skildring av hur de båda vännerna tävlade på olika områden heter det alltså bl. a.: »Då jag misströstade att vinna lika stor kunskap i alkemien, som han redan ernått, avstod jag helt och hållet från denna». På samma sätt inom ichthyologien och kunskapen om amfibier, där LINNÉ måste erkänna den andres överlägsenhet, under det ARTEDI

ifråga om fåglarna och insekterna villigt lämnade LINNÉ försteget. »Vad angår kännedomen om stenarterna och om fyrfotadjuren höllo vi jämna steg och arbetade med samma iver.»

På ett annat ställe i samma företal säges, att ARTEDI bland studenterna egentligen var den ende som sysslade med kemi.

Om ARTEDIS studier i kemi, alkemi och mineralogi samt över amfiberna resulterat i några manuskript, veta vi ej. Att så kan hava varit fallet synes emellertid ingalunda uteslutet. LINNÉs uppgift att ARTEDI vid deras sista sammanträffande visade honom alla sina manuskript, vilket han förut aldrig gjort, har väl hittills ansetts syfta på de fem delarna av *Ichthyologia*. I och med anträffandet av det här publicerade manuskriptet över däggdjuren får kanske denna uppgift givas en annan tolkning. Måhända föreligga även andra smärre manuskript och anteckningar av ARTEDIS hand. De skulle väl i så fall närmast vara att söka i de ännu långt ifrån slutinventerade linneanska samlingarna, då ju LINNÉ i Amsterdam lyckades rädda ARTEDIS kvarlåtenskap. Åtminstone bör där kunna finnas originalet till *Idea Institutionum Trichozoologiae*, vilket tydligen under LINNÉs tidigare professorstid i Uppsala befunnit sig i dennes ägo. Det nu i Bergianska biblioteket förvarade manuskriptet är nämligen en avskrift, utförd Ups. 1746 in Novembr. av ingen mindre än LINNÉs »käraste och bästa Discipel» PETRUS LÖFLING, vilken som bekant under senare hälften av 1740-talet livligt umgicks i det Linnéska hemmet, under några år till och med boende där i egenskap av informator. Då nu originalet ej finnes i Uppsala Universitetsbibliotek, synes mig knappast någon annan möjlighet föreligga än att det vid nämnda tid ägts av LINNÉ och att LÖFLING, måhända eldad av sin lärares berättelser om den ett decennium tidigare bortgångne ungdomsvännen, begärt och erhållit tillstånd att studera ARTEDIS i LINNÉs ägo befintliga, utgivna manuskript.

På vad sätt den LÖFLINGska avskriften kommit att hamna i Bergianska biblioteket är naturligtvis svårt att avgöra. Det synes mig emellertid sannolikt att P. J. BERGIUS, som under sina första Uppsalaår räknade LÖFLING bland sina vänner¹, före dennes utresa till Spanien som gåva eller mot kontant ersättning erhållit avskriften direkt av LÖFLING.

Avskriften i fråga är en liten anteckningsbok i formatet 15,5×9 cm. om 58 olinjerade sidor i tunn papp-pärm med läderrygg. Efter uppställningen att döma synes LÖFLING hava troget kopierat, ej blott avskrivit originalet; stilen är än starkt hopträngd, än spatiös, och stundom äro hela eller halva sidor oskrivna. En del ändringar och överstrykningar synas likaledes vara kopierade efter originalet, då de dels tyckas vara skrivna samtidigt som texten i övrigt, dels knappast kunna tänkas bero på rena

¹ Se *So. Linné-Sällsk. Årsskrift* XIV, sid. 4.

skrivfel. Endast de å nagra ställen förekommande initialerna P. A. efter en del artdiagnoser samt möjligen orden »antilope», »hare» och »canin» jämte ett par delvis oläsliga randanteckningar synas mig vara senare tillsatser.

Såsom nyss nämnts är avskriften utförd år 1746. När originalet författats är däremot omöjligt att säkert uppgiva. Nederst på pärmens insida finnes antecknat: ante annum 1735 scripsit hoc autor* (författaren har skrivit detta före år 1735), och sannolikt är väl att det tillkommit under studieåren i Uppsala samt t. o. m. sid. 47 förelegat färdigt vid ARTEDIS utresa till England i sept. 1734. Anteckningarna å sid. 48—49 äro däremot tydligen gjorda under Englandsvistelsen.

Det är ej min avsikt att här söka giva en ingående analys av detta i flera hänseenden intressanta manuskript, men några synpunkter må dock framhållas.

Redan titeln ger en intressant upplysning om vad ARTEDI ansåg som den för däggdjuren mest utmärkande karaktären. Mot LINNÉ'S *Tetrapodologia*, d. v. s. läran om fyrfotadjuren (*Syst. Nat.* Ed. I) har han benämningen *Trichozologia*, d. v. s. läran om de med hår försedda djuren. Det är alltså uppenbart att ARTEDI ansåg förekomsten av en mer eller mindre fullständig hårbeklädnad såsom det viktigaste sammanhållande kännetecknet för vad vi nu, efter ett senare förslag av LINNÉ, benämna *Mammalia* eller däggdjuren, och detta var säkerligen en av orsakerna, varför han räknade valarna till fiskarna. Detta trots att de »till stor del överensstämma med de hårförsedda fyrfotadjuren (*cum quadrupedibus pilosis magnam partem conveniunt». *Philosophia Ichthyologica* p. 53 § 152.) Denna karaktär erbjöd däremot ej något hinder för att inordna människan bland däggdjuren.

Vad själva innehållet beträffar, utgör detta en sammanställning av de för ARTEDI kända däggdjursarterna, huvudsakligen ur äldre författares arbeten. Pärmens insida innehåller en »Methodus» eller det system efter vilken beskrivningarna av de särskilda arterna böra utföras; i intet fall synas emellertid samtliga punkter ha kommit till användning i en och samma beskrivning, varför den kanske snarare är att betrakta som en slags P. M. över vad som överhuvud taget bör och kan komma ifråga i diagnoserna.

Däggdjuren eller »hårdjuren» indelas i tvenne »ordines»: »Animalium Pilosorum Ungulatorum» och »Animalium Pilosorum Unguiculorum», d. v. s. hovdjur och klo-(+nagel-)djur, och varje ordning består av 5 sektioner, vardera innehållande ett eller flera släkter. Såväl sektionerna som släktena äro försedda med diagnoser, vari även anatomiska karaktärer medtagas. De särskilda arterna utmärkas med korta diagnoser, till vilka fogas de viktigaste synonymerna. Inalles citeras bortemot ett 20-tal författare,

men vanligen är det blott namnen hos GESNER¹, CHARLETON² och RAJUS som anföras. Särskilt RAJI *Synopsis Methodica Animalium Quadrupedum et Serpentinum Generis* (London 1693) synes ha varit den källa, ur vilken ARTEDI i främsta rummet hämtat sin kunskap, framför allt naturligtvis beträffande de exotiska arterna. Men han följer ej okritiskt denna auktoritet; även om den systematiska uppställningen i stort sett ansluter sig till den hos RAJUS, förekomma dock, som senare skall beröras, påtagliga avvikelser. Även helt nya beskrivningar lämnas av arter, vilka föregående författare ej omnämnt, nämligen av gräsälén, vilken ARTEDI med rätta misstänker vara artskild från RAJI »PHOCA seu *Vitulus marinus*», av vikaresälén,³ av tvenne hundraser »Liten Jagthund» och »Gemen Fåhund vel Bondhund», av kattlon samt av — människan. Efter den systematiska behandlingen finnas å manuskriptsidorna 48—49 beskrivningar på några exotiska rovdjur, som ARTEDI haft tillfälle att studera under sin Englandsvistelse; då dessa iakttagelser ej inarbetats i den systematiska framställningen, måste man antaga att denna, såsom redan förut nämnts, förelegat färdigskriven före utresan till England. De beskrivna djuren äro: en panter och en leopard, tvenne tigrar samt en hyena. Särskilt beskrivningen av den sistnämnda har sitt alldeles speciella intresse. I LINNÉ'S *Systema Naturae* Ed. I finnes nämligen följande passus: »Hyaena Veter. Vivum Londini nuper vidit et descripsit Arted.» (De ganles Hyaena. Artedi har nyligen sett den levande i London och beskrivit den.) Denna hänvisning, som tidigare synts meningslös, får nu sin förklaring såsom syftande på nyssnämnda beskrivning i *Trichozootologia*.

Med hänsyn till LINNÉ'S ovan anförda omdöme om deras gemensamma studier, särskilt över däggdjuren, vore det frestande att med ledning av detta manuskript och LINNÉ'S väl ungefär samtidigt för *Systema Naturae* utarbetade däggdjurssystem söka göra en jämförelse mellan de tvenne unga forskarnas sätt att behandla ett och samma ämne. Svårigheterna att fälla ett rättvist omdöme äro emellertid både många och stora, framför allt när det gäller en helt kortfattad översikt, och i detta sammanhang kan det naturligtvis ej bli tal om någon detaljerad jämförelse. En del allmänna synpunkter torde dock vara av intresse även om de ej få betecknas som några slutgiltiga resultat.

Det är då först och främst av vikt att fastställa den gemensamma utgångspunkten, d. v. s. däggdjurssystematikens ställning vid tiden för ARTEDE'S och LINNÉ'S framträdande. Då man väl får utgå ifrån att någon univer-

¹ Den tyska uppl. (citerad »Ed. germ.» eller »E. g.»): *Thierbuch, Das ist Beschreibung von vierfüssigen Thieren etc.* Frankf. a. M. 1558.

² *Onomasticon Zoicon, plerorumque animalium differentias et nomina propria . . . exponens.* Londini 1668.

³ Dessa båda diagnoser återkomma i *Catalogus*, se nedan.

sitetsundervisning i denna del av zoologien ej stått någon av dem till buds, kan man väl utan vidare anse RAJUS i hans ovan citerade *Synopsis*, dåtidens modernaste handbok i ämnet, som bådas läromästare. Vid en jämförelse mellan det artediska och det linneanska däggdjurssystemet måste man följaktligen också draga jämförelser bakåt, med RAJUS.

Vad då först och främst de högre systematiska enheterna beträffar möter oss en väsentlig skillnad. Mot ARTEDIS tvenne ordningar svara ej mindre än 5 hos LINNÉ, och indelningsgrunden är hos båda helt olika i det att ARTEDI, som redan nämnts, som sådan använder fotbeväpningen, under det att LINNÉ lägger huvudvikten vid tandbyggnaden. Gå vi nu till RAJI *Synopsis* så finna vi där, att däggdjuren indelas i *Ungulata* och *Unguiculata*. LINNÉ har alltså otvivelaktigt i denna punkt det originellare greppet på ämnet, men att ARTEDI i föreliggande fall ej slaviskt följer lärofadern utan bibehåller dennes indelning först efter att ha kritiskt granskat den och ansett den riktig kunna vi sluta oss till av det förhållandet att han i sin *Ichthyologia* som exempel på huru djursläktena efter sin byggnad kunna sammanföras till högre enheter just anför denna indelning av däggdjuren: »De klobbärande fyrfotadjurens släkten överensstämma sinsemellan och de hovbärande fyrfotadjurens släkten överensstämma likaledes inbördes; men ett hovdjurssläkte och ett klobdjurssläkte såsom t. ex. oxsläktet och kattsläktet avvika betydligt sinsemellan, ja i nästan alla delar, särskilt vad utseendet (»figura») beträffar.» (Philosophia Ichthyologica p. 47 § 125.) Men under det att LINNÉ ej har några systematiska enheter mellan de 5 ordningarna och släktena, indelar ARTEDI sina tvenne ordningar i vardera 5 sektioner, alltså ungefär motsvarande senare tiders familjebegrepp, och vinner härigenom i flera fall en mera nyanserad bild av de olika släktenas samhörighet. Minst originell är uppdelningen av ungulaterna eller hovdjuren, där de 5 sektionerna helt enkelt motsvara RAJI 5 hovdjursgrupper och där hjortdjuren på grund av sina avfallande horn skiljas från övriga idisslare. I detta fall är LINNÉs ordning *Pecora* (släktena *Camelus*, *Cervus*, *Capra*, *Ovis* och *Bos*) i viss mån naturligare, under det att hans andra hovdjursordning *Fumenta* (sl. *Equus*, *Hippopotamus*, *Elephas* och *Sus*) onekligen innehåller alltför heterogena element och knappast betecknar någon förbättring av RAJI system, särskilt som han i motsats till denne och till ARTEDI hänför noshörningen, visserligen med ett frågetecken, till elefantsläktet. Dock må framhållas, att såväl LINNÉ som ARTEDI infört den förbättringen gent emot RAJUS att de överfört såväl elefant- som kamelsläktet från dennes huvudgrupp *Unguiculata* till hovdjuren.

I ARTEDIS Ordo II, de klo- resp. nagelförsedda däggdjuren, möter oss vid behandlingen av rovdjuren samma benägenhet för en för stark uppdelning, som vi nyss funno beträffande idisslarna. Rovdjuren hänföras nämligen till tvenne skilda sektioner (Sect. 3^{tia} och 4ta). Men i detta fall

hade hans lärofader RAJUS gått ännu längre, ty han indelar rovdjuren i större, vilka i sin tur uppdelas i sådana med kort nos, kattdjur, och sådana med lång nos, hunddjur, samt mindre, vessledjur. ARTEDI åter indelar dem i sådana med »trubbiga och något krökta klor» och sådana med »krökta och vassa klor». Valet av indelningsgrund är ju visserligen en påtaglig förbättring men knappast så resultatet. Tillsamman bilda emellertid dessa tvenne sektioner en fullständig motsvarighet till senare tiders rovdjursordning utan inblandning av de främmande element som vi finna i LINNÉs rovdjursordning *Ferae* (släktena *Ursus*, *Leo*, *Tigris*, *Felis*, *Mustela*, *Didelphis*, *Lutra*, *Odobacnus*, *Phoca*, *Hyaena*, *Canis*, *Meles*, *Talpa*, *Erinaceus*, *Vespertilio*), där ju släktena *Didelphis*, *Talpa*, *Erinaceus* och *Vespertilio* ej ha någon närmare släktskap med rovdjuren, lika litet som näbbmussläktet, *Sorex*, har något med gnagarna att göra, till vilken ordning det fördes av LINNÉ. ARTEDIS Sectio 2da omfattar däremot, liksom RAJI »Leporinum Genus», endast äkta gnagare och är alltså efter våra begrepp fullt naturlig. Släktena *Sorex*, *Talpa*, *Erinaceus* och *Vespertilio* sammanföras av ARTEDI i en gemensam sektion, och detta torde otvivelaktigt vara hans starkaste och mest originella grepp beträffande däggdjurssystematiken, ty även om dessa släkten senare uppdelats i insektätare och fläddermöss, innebar deras sammanförande ett otvetydigt framsteg framför den placering de samtidigt erhöles av LINNÉ, och RAJUS hade ej alls inarbetat dem i sin »Tabula» över däggdjuren. Det kan också nämnas att LINNÉ vid utarbetandet av andra upplagan av *Systema Naturae* visserligen insett att näbbmusen ej kunde höra till gnagarna men i stället hänförde den till ordningen *Fumenta* d. v. s. sammanställde den med hästen, flodhästen, elefanten och svinet!

I den nyss omnämnda översikten över däggdjuren betecknar RAJUS en grupp som »platyonycha et anthropomorpha» d. v. s. försedda med naglar och människolika; hit föras endast aporna. LINNÉs första däggdjursordning bär likaledes namnet *Anthropomorpha*, men utom aporna innehåller densamma sengångaren och människan. Det är första gången som människan anvisas en plats i det zoologiska systemet och åtgärden har ju ofta anförts som ett av de bästa bevisen på den store systematikerns skarpsblick. Det är nu ganska anmärkningsvärt att ARTEDIS Sectio 5ta av Ordo II fullständigt överensstämmer med LINNÉs ordning *Anthropomorpha*. Vem som har prioritet till människans inordnande i djursystemet, om det är en frukt av LINNÉs livliga och fantasifulla ingenium eller av ARTEDIS skarpa logik, därom torde väl aldrig kunna vinnas klarhet. Kanske möter oss här liksom säkerligen i många andra fall ett exempel på resultatet av det intima samarbetet mellan de tvenne Uppsalastudenterna, om vilket professor LÖNNBERG i sin Artedibiografi yttrat: »Hvad den ene eller den andre bidragit till denna tankebyggnad kan nu ej afgöras. Kanske visste de båda unga naturforskarna det knappast själfva.» Så mycket är dock

säkert, att även om idén ursprungligen härrör från LINNÉ, den oreserverat gillats och i sina yttersta konsekvenser utformats av ARTEDI. Då LINNÉ för släktet *Homo* i stället för diagnos i latinsk översättning citerar det bekanta grekiska tänkespråket γένεσις τελευτή, känn dig själv, har ARTEDI för sitt *Genus Humanum* utarbetat en på anatomiska karaktärer grundad diagnos, i full analogi med behandlingen av övriga släktdiagnoser. De olika förfaringsätten i detta fall giva, synes det mig, en förträfflig karakteristik av de tvenne forskarnas olika kynne.

Efter detta korta och långt ifrån uttömmande omnämnande av ARTEDIS däggdjursystematik och dess förhållande till den linneanska — så har det bl. a. ej synts mig lämpligt eller nödvändigt att här ingå på en närmare analys av de upptagna arterna med deras diagnoser och synonymer — torde föga vara att tillägga. Det kanske dock bör påpekas att ARTEDI här, liksom också LINNÉ, arbetar med ett fast släktbegrepp, detta i motsats till alla föregående forskare, alltså även till RAJUS, men beträffande namngivningen av släktena, liksom av de högre systematiska enheterna, har ARTEDI i detta arbete ej kommit fram till den slutgiltiga ståndpunkt, som LINNÉ nått i *Systema Naturae* och han själv i *Ichthyologia*. Men man bör dock härvid betänka, att detta lilla arbete snarast måste betraktas som ett utkast, vilket av sin författare säkerligen ej skulle ha publicerats utan föregående grundlig överarbetning; i ett flertal fall äro ju diagnoserna blott delvis eller ej alls utarbetade o. s. v. Särskilt se vi detta i behandlingen av hund- och kattsläktena, vilka synbarligen först givits en omfattning, som senare synts ARTEDI allt för vid; de nya släktdiagnoserna ha därvid tillfogats, där de av utrymmesskäl bäst kunnat inpassas.¹

Sammanfattande skulle man alltså kunna säga, att ARTEDIS däggdjurs-system (jag bortser här från värdet av diagnoser och synonymiseringar) i stort sett utgör en påtaglig förbättring och väsentlig utökning av den för sin tid förtjänstfulla översikt över de då kända däggdjuren som utarbetats av RAJUS, då däremot LINNÉ i första upplagan av *Systema Naturae* i flera avscenden går helt nya vägar, byggande på en ny indelningsgrund, tandsystemet, vars användande ju sedermera visat sig fruktbringande. Det artediska systemet bildar med andra ord så att säga slutpunkten i den äldre skolans systematiseringsförsök, dock med det moderna släktbegreppet genomfört, det linneanska början till senare tiders system. Om ARTEDIS sektioner i en del fall synas oss naturligare än LINNÉs ordningar, är detta under sådana omständigheter knappast ägnat att förvåna; det vittnar gott om den förres säkra omdöme, som sällan förledde honom att sammanföra former utan någon närmare släktskap, utan att det därför förringar värdet av den senares nyskapande fantasi.

¹ Denna anordning har vid manuskriptets utgivande bibehållits.

Att ARTEDIS *Trichozoologia*, ehuru kännetecknad av påtagliga förtjänster och framsteg, ej kan mäta sig med hans stora arbete över fiskarna är obestridligt. Och grunden härtill är nog otvivelaktigt den, att han vid utarbetandet av detta sitt utkast till en däggdjurssystematik till största delen varit hänvisad till litteraturstudier, då däremot hans fisksystem i stor utsträckning grundade sig på egna, synnerligen ingående studier av fiskarnas

Petri Artedi
Angermannia = Svea
Catalogus
Piscium Maris Baltici
ut et Fluviorum ac Lacuum
Sveiciæ
Cum Synonymis præcipuorum Ichthyologorum

Titelbladet till ARTEDIS egenh. manuskript av *Catalogus*.

byggnad. Då ARTEDI, i motsats till LINNÉ, som systematiker arbetade induktivt, d. v. s. byggde upp systemet så att säga nedifrån genom att först till släkten sammanföra de arter, vilka i sin yttre och inre byggnad visa den största överensstämmelsen, för att sedan efter samma princip sammanföra de så bildade släktena till högre enheter o. s. v., så inses lätt, att han beträffande däggdjurens system ej ägde samma förutsättningar att nå fram till den — efter vår uppfattning — fulländning, som hans i LINNÉ'S *Systema Naturæ* oförändrat intagna fisksystem uppvisar. Dock skönjer man, som ovan antytts, även i *Trichozoologia* den borne syste-

matikern; särskilt i betraktande av att dess författare nedlade den ojämförligt största delen av sitt arbete på ichthyologien, vittnar det gott om hans förmåga att behärska och överblicka även andra områden av zoologien. Vad vi genom detta lilla arbete lärt känna av ARTEDI som däggdjursforskare synes mig alltså ingalunda jäva LINNÉS värdesättning av studiekamraten: »Beträffande läran om fyrfotadjurens höllo vi jämna steg.»

II. ARTEDIS SVENSKA FISKFAUNA.

När studiosus medicinae PETRUS ARTEDI efter 10 års vistelse vid Uppsala universitet i september 1734 avreste till London för att i främmande land vidga och fördjupa sina kunskaper, var han ett i internationella vetenskapliga kretsar fullständigt okänt namn. Han torde väl också, utom sitt testimonium academicum, saknat såväl rekommendationsskrivelser som förnäma och inflytelserika relationer, förutan vilka inga dörrar öppnas för en okänd främling. Den som han i London framför alla andra önskade vinna företrädelse hos var naturligtvis Royal Societys president, den då 74-årige, berömde läkaren HANS SLOANE, ej minst för att få skåda dennes enastående museum, »hvars like ej funnits och näppeligen kommer att finnas» (LINNÉ, Hort. Cliffort. p. 210), grundstommen till nuvarande British Museum. Frågan var bara: Huru vinna den store mannens uppmärksamhet och intresse? I denna belägenhet synes ARTEDI ha kommit på den lyckliga tanken att själv skriva sitt rekommendationsbrev i form av en *Catalogus Piscium Maris Balthici ut et Fluviorum ac Lacuum Sveciae* (Förteckning över fiskarna i Östersjön och i Sveriges floder och sjöar). Så torde man väl nämligen närmast ha att föreställa sig tillkomsten av det manuskript med nyssnämnda titel, vilket som »Sloane Manuscript 3870» nu befinner sig i British Museums ägo, där det, som i inledningen nämnts, påträffats och avskrivits av den utmärkte Linnébibliografen, överbibliotekarie J. M. HULTH.

Om ovanstående antagande är riktigt, skulle manuskriptet i fråga vara skrivet hösten 1734. Till samma datering kommer man även på en annan väg. I detsamma meddelar nämligen ARTEDI på tal om sillen och strömmingen följande »Observatio»: »Dessa fiskar äro på intet sätt skilda arter utan avvika blott genom storleken, ty alla yttre och inre delar överensstämma till antal, utseende, läge och inbördes förhållanden. Till och med rygghotorna äro hos båda 56 till antalet, men dessa äro hos alla arter inom ett släkte till antalet olika, något som jag under åtta års iakttagelser till fullo utrönt.» Och vidare: »Antalet av de olika fiskarna eller arterna i denna förteckning är 58, av vilka fem eller sex nya och förut ej beskrivna. Jag tvivlar ej på att utom dem en eller annan för mig okänd

fisk kan finnas i Östersjön, men under åtta års iakttagelser på olika platser har jag ej kunnat iakttaga flera.» I sitt eget företal till *Ichthyologia* talar ARTEDI om »då jag för mer än åtta år sedan började beskriva de inhemska fiskarna» (quum ante octo & quod excurrit annos, Pisces indigenos describere — — — inciperem). Detta företal är daterat London 1735. Enligt LINNÉS almanacksanteckningar för år 1735 veta vi, att ARTEDI ankom till Leyden den 27 juni (g. st.); företalet bör alltså vara författat på våren eller försommaren 1735. Skillnaden mellan »åtta år» och »mer än åtta år» bör väl knappast ha utgjort stort mer än ett halvt år, något som för Sloane-manuskriptet ånyo ger oss dateringen hösten 1734. Det skulle alltså i år vara precis 200 år gammalt.

Manuskriptet i fråga är ej stort, det omfattar inalles 34 skrivna sidor; blott högersidorna äro paginerade. Formatet är 18,5×15 cm. Stilen är synnerligen prydlig och lättläst, säkerligen ARTEDIS egen, ty dels påminner den om den namnteckning vi känna av hans hand (se LÖNNBERG, K. V. A:s Årsbok 1905, p. 21), dels får man väl anse det uteslutet att den fattige studenten kunde anse sig ha råd att anlita främmande hjälp vid manuskriptets renskrivning. Om antagandet är riktigt skulle detta vara det enda av oss kända Artedi-manuskript i original, ty både Nordmalingsfloran och *Trichosozologia* äro ju avskrifter, och om originalmanuskripten till *Ichthyologia* veta vi blott att CLIFFORD, efter att ha inlöst dem, lät göra en avskrift av dem, vilken avskrift han överlämnade till LINNÉ för publicering. Redan av denna anledning är *Catalogus* av stort intresse, men dess värde ligger, som vi senare skola finna, ej blott häri eller i det rent personliga.

Större delen av manuskriptet utgör, som titeln antyder, en förteckning över de av ARTEDI från svenska sötvatten och från Östersjön kända fiskarterna. Efter ett angivande av den citerade litteraturen följa i systematisk ordning de särskilda arterna med sina synonymer och trivialnamn på olika språk, framför allt på engelska, svenska och danska, för ett flertal av dem dessutom korta notiser om förekomsten inom området i fråga. Inalles omnämnas 58 arter, varibland även tumlaren, då ju ARTEDI räknade valdjuren till fiskarna, och av dessa äro fem, d. v. s. björknan, faren, stämnen, vimman och hornsimpan nya; för dessa liksom för den av ARTEDI som särskild art ansedda blickan, för aspen och för kvidden, vilka trenne senare av honom endast med tvekan kunnat identifieras med tidigare beskrivna arter, lämnas korta latinska diagnoser, »nomina specifica». Tydligt är det fråga om en sammanställning ur ARTEDIS från hemlandet medförda manuskript till hans blivande *Ichthyologia*, gjord med avsikt att för mottagaren framhålla vad författaren och hans land kunna bjuda av nytt och intressant.

Härav skulle man ju kunna frestas draga den slutsatsen, att nämnda

sammanställning för oss, som äga *Ichthyologia* in extenso, skulle sakna varje spår av intresse. Så är emellertid långt ifrån fallet. Redan första sidan av den egentliga texten visar oss tvenne synnerligen påfallande avvikelser från det definitiva verket. Den ena är rubriken *Pisces Osteopterygii vulgo spinosi*, den andra benämningen *Aeus* för första släktet. Dessa avvikelser lata oss ana, att vissa principiella skillnader dock finnas mellan de båda arbetena, och en närmare granskning ger vid handen att så också är fallet. Då Sloane-manuskriptet måste anses utgöra ett utdrag ur ARTEDIS fiskmanuskript vid tiden för hans ankomst till England och alltså avspeglar hans under Uppsalatiden vunna uppfattning, under det att i *Ichthyologia* även hans erfarenheter från utlandsvistelsen kommit till uttryck, så måste förefintliga skillnader mellan de tvenne arbetena kunna visa, om och i vad mån de nya impulser, som utlandsvistelsen medfört, verkat befruktande och fördjupande på ARTEDE som ichthyolog. Och då vidare ARTEDE ända från LINNÉS avresa till Dalarne i juli 1734 till deras sammanträffande i Leyden 27 juni 1735 varit berövad möjligheten att med denne sin vän utbyta tankar och dryfta gjorda iakttagelser, få väl också de förändringar i ARTEDIS uppfattning, som härröra från denna tid, i särskild grad anses vara hans andliga egendom, även om man ej får bortse ifrån att tankar och uppslag från gemensamma diskussioner under Uppsalatiden, vilka då ej beaktats, under denna period kunna ha aktualiserats och erhållit ny belysning. Huru än därmed må förhålla sig, så torde dessa jämförelser ingalunda sakna sitt intresse.

Då jag nu går att framhålla de viktigaste olikheterna mellan de båda arbetena, börjar jag med den systematiska indelningen. I *Catalogus* indelas fiskarna i trenne huvudgrupper, *Pisces Osteopterygii vulgo Spinosi*, *Pisces Cartilaginei seu Chondropterygii* och *Pisces Plagiuri vulgo Cetacei*. Detta är ju intet annat än ARISTOTELES' indelning i *Cetacei*, *Cartilaginei* och *Spinosi*, vilken indelning ännu bibehållits av ARTEDIS stora föregångare, engelsmännen WILLOUGHBY och RAJUS. Det enda som synes vara originellt är själva namnen *Osteopterygii*, *Chondropterygii* och *Plagiuri*. I *Ichthyologia* åter indelas fiskarna i fem »Ordines»: *Malacopterygii*, *Acanthopterygii*, *Branchiostegi*, *Chondropterygii* och *Plagiuri*. Redan begreppet ordningar är något nytt. Och av den tidigare gruppen *Osteopterygii* har blivit ej mindre än trenne ordningar. Att denna uppdelning kommit till såsom en direkt följd av ARTEDIS under Englandsvistelsen starkt utvidgade artkännedom torde vara otvivelaktigt, även om tanken på att uppställa ordningar och sektioner redan tidigare sysselsatt honom såsom vi längre fram skola finna.

Ej mindre intressant är en blick på släktena och släktnamnen. Sådana för oss elementära begrepp som släkte och art saknades fullständigt hos äldre författare. Artbegreppet fixerades nämligen först av de båda nyssnämnda engelsmännen WILLOUGHBY och RAJUS, under det att släktbegreppet

i modern mening var dem okänt. Det definierades för första gangen inom den zoologiska systematiken i ARTEDIS *Ichthyologia*, men vi förstå nu att det måste hava fastställts redan under Uppsalatiden, alldenstund det konsekvent genomförts såväl i *Catalogus* som i *Idea Institutionum Trichozootiæ*. Med släktenas namngivning förhåller det sig däremot på ett helt annat sätt. I båda de sistnämnda arbetena förekommer alltid släktnamnet i genitivform med »Genus» som huvudord, t. ex. *Genus Salmonis, Cotti, Gadi* etc. i stället för såsom i *Ichthyologia*: *Salmo, Cottus, Gadus* o. s. v. Det är väl troligt att frågan om släktnamnen diskuterats under studieåren i Uppsala, men att åtminstone ARTEDI ej kommit fram till sin slutgiltiga ståndpunkt förrän under Englandsvistelsen torde man väl nu vara berättigad antaga.

Skillnaden mellan släktnamnen i *Catalogus* och i *Ichthyologia* inskränker sig emellertid ej blott till språkformen. Av de 24 i *Catalogus* anförda släktnamnen ha ej mindre än 8 kasserats och ersatts av andra i det senare arbetet. Sålunda har *Aeus* ändrats till *Syngnathus*, *Albula* till *Coregonus*, *Eperlanus* till *Osmerus*, *Lucius* till *Esox*, *Rhombus* till *Pleuronectes*, *Conger* seu *Anguilla* till *Muraena*, *Lumpus* till *Cyclopterus* och *Lampetra* till *Petromyzon*. Att verkligen ARTEDI själv svarar för dessa namnförändringar i *Ichthyologia* framgår därav, att de samtliga, utom *Osmerus*, upptagas i »Philosophia Ichthyologica» under rubriken »ETHYMOLOGIA nominum genericorum, quæ præcipue a nobis recepta fuere». Genom utsagor av såväl ARTEDI själv som av LINNÉ veta vi att manuskriptet till denna del av *Ichthyologia* vid dess författares bortgång förelåg i komplett, tryckfärdigt skick. Och vad namnet *Osmerus* beträffar, så synes ARTEDI redan under Uppsalatiden ha tänkt sig detta namn för norsken, ty det anföres, med honom som auktor, av LINNÉ i hans doktorsdisputation *Hypothesis nova de febris intermittentiæ causa*,¹ försvarad i Harderwijk fjorton dagar innan de båda vännerna efter årslång skilsmässa återförenades i Leyden. Av vilken anledning det ej kommit till användning i *Catalogus* är svårt att säga; antagligen hade ARTEDI, som var böjd för uppskov (LINNÉs ovannämnda företal), vid tiden för dess författande ej kunnat besluta sig för de radikala namnändringar han, som vi nyss sett, senare införde.

I fråga om släktenas omfattning föreligga några påfallande avvikelser mellan de bägge arbetena. Sålunda saknas *Genus Mulli* i *Ichthyologia*; dess i *Catalogus* anförda representant återfinnes nämligen där under släktnamnet *Trigla*. Anmärkningsvärdare är emellertid att *Genus Siluri*, malsläktet, likaledes saknas bland de i *Ichthyologia* upptagna fisksläktena; här återfinnes *Silurus* under rubriken »Appendix», där de till sin systematiska ställning tvivelaktiga formerna sammanförts. Då ARTEDI synbarligen aldrig själv varit i tillfälle att undersöka denna fisk närmare — den

¹ Se *Sw. Linné-Sällsk. Årsskrift* XVI, sid. 48, §17.

finnes nämligen ej upptagen i »Descriptiones specierum» — synes han vid offentliggörandet av sitt fisksystem ha känt sig oviss om det berättigade i att bibehålla detta släkte, säkerligen ej det enda utslaget av hans starka självkritik. Sitt omnämnande av malen i *Catalogus* slutar han med anmärkningen: »Till utseendet liknar den på visst sätt laken.»

Vad denna senare fisk beträffar, uppföres den i *Catalogus* under torsk-släktet; i *Ichthyologia* möter oss emellertid följande anmärkningsvärda förhållande: i »Genera Piscium» återfinna vi den också under *Gadus* med diagnosen *dorso dipterygio, ore cirrato, maxillis aequalibus*, i »Synonymia» dels under *Gadus* och med samma latinska diagnos jämte alla synonymer, dels också under *Silurus* (i »Appendix») med diagnosen »*circa unico in mento*» och som synonymer blott »*Succis Lake, Ålkussa*», i »Descr. spec.» slutligen blott i »Appendix» som ensam representant för släktet *Silurus* med sist anförda diagnos men med »lake» som enda svenska namn. I »Synonymia» har såväl malen som laken hänvisning till denna enda artbeskrivning. Hela denna anordning verkar onekligen vid första påseendet förbryllande; man har svårt att förstå att ARTEDI skulle ha sammanfört så heterogena element som laken och malen och man vore därför kanske frestad misstänka att LINNÉ vid redigeringen av manuskripten här vållat en viss oreda. Så är nog emellertid ej fallet. Saken synes mig i stället med tillhjälp av *Catalogus* kunna förklaras på följande sätt.

Under sina studier i Sverige hade ARTEDI haft föga tillfälle att själv undersöka de fiskarter han då räknade till torsksläktet; enligt *Catalogus* voro de torsk, vitling, kolja, lake, skärlånga och ålkusa eller tånglake, och av dessa uppgivas vitlingen, koljan och skärlångan såsom endast hörande till de allra sydvästligaste delarna av Östersjön, varför han säkerligen aldrig själv sett dem under Uppsalatiden. Ej ens torsken, ehuru den uppgives vara »i Östersjön tämligen vanlig, i synnerhet i dess södra delar», tycks ha varit föremål för närmare undersökning, ty den ingående beskrivningen i »Descr. spec.» slutar med orden: »Kotorna 53 och revbenen ungefär 18 hos engelsmännens *Coddo* eller *Cod-fish*, vilken otvivelaktigt är samma fisk som svenskarnes *Torsk*»; detta synes mig tyda på att beträffande denna fisk undersökningen i dess helhet eller åtminstone viktiga delar därav utförts först under Englandsvistelsen. Så är säkerligen fallet med de på samma ställe anförda beskrivningarna över vitlingen, koljan och skäggtorsken. Det synes mig långt ifrån underligt utan tvärtom helt naturligt att ARTEDI, sedan han närmare lärt känna dessa och kanske även andra marina torsk-fiskar, insåg att laken (liksom ålkusan) knappast kunde räknas till samma naturliga släkte som de. Han erinrade sig väl då den yttre likheten mellan laken och malen — båda voro ju dessutom sötvattensfiskar — och tänkte sig därvid möjligheten av att de kunde föras till samma släkte. En närmare prövning av denna förmodan var emellertid för tillfället utesluten, då malen

saknas såväl i England som i Holland, av vilken anledning släktet *Silurus* ej kunde godtagas bland de säkra släktena utan dess representant malen måste förvisas till »Appendix». Laken fick tills vidare kvarstå i släktet *Gadus* både i »Genera piscium» och i »Synonymia». Alternativt uppfördes den emellertid i den senare även under *Silurus*, men måste då erhålla ett nytt »nomen specificum», som skilde den från malen. I »Descr. spec.», där ju skillnaden gent emot de fyra nyssnämnda, ingående beskrivna *Gadus*-arterna skulle ha blivit särskilt påfallande, avfördes den helt från detta släkte. Så långt torde nog anordningen, vilken alltså får betraktas som ett för publicering ej avsett provisorium, vara ett verk av ARTEDI själv, tillkommet som en följd av de nya erfarenheterna; att dessa i föreliggande fall ledde till en i viss mån oriktigare uppfattning är ju en ödets ironi.

Med avseende på hänvisningen under malen i »Synonymia» till beskrivningen av laken torde däremot ARTEDI vara oskyldig liksom beträffande uppgiften att laken även skulle benämnas »Alkussa». Denna senare fisk, vilken likaledes, som ovan nämnts, i *Catalogus* räknades till torsksläktet, är i *Ichthyologia* helt avförd från detta släkte; i »Genera piscium» upptages den i »Appendix», i »Synonymia» däremot under släktet *Blennius*. Om densamma vill jag i detta sammanhang blott anmärka, att inga som helst trivialnamn finnas uppförda under de latinska synonymerna såsom eljest är fallet. Detta är så mycket märkligare som ARTEDI i *Catalogus* om denna art särskilt anmärker: »Tilldelas av de vid Östersjöns stränder boende olika namn, vilka jag samvetsgrant har genomgått på annat ställe i mitt i manuskript varande ichthyologiska arbete». Dessa namnuppgifter hava synbarligen helt och hållet förkommit, såvida vi ej ha en sista rest av dem i den ovan anförda, laken tillagda benämningen »Alkussa». Att ARTEDI skulle hava gjort sig skyldig till denna sammanblandning är väl högst osannolikt, snarare härrör den väl då från LINNÉ, som ju omnämner att han haft mycket arbete med redigeringen av »Synonymia», vilken vid ARTEDIS död ej förelåg i utarbetat skick.¹ Det kan här till också anmärkas, att LINNÉ även senare haft svårigheter att få detta namn på sin rätta plats; i *Fauna Suecica* Ed. II t. ex. användes det för paddtorsken, *Raniceps*.

En granskning av artbegreppen i de båda arbetena ger vid handen att dessa i de flesta fall helt överensstämma; några större förändringar i detta avseende tyckas alltså ARTEDIS erfarenheter under utlandsvistelsen ej hava medfört. Emellertid föreligga tvenne påfallande avvikelser. Båda beröra arter tillhörande släktet *Cyprinus*. Som N:o 5 i detta släkte uppföres i *Catalogus* *Rutilus latior* etc. med synonymen *Orfus Gsueri* etc.;

¹ »Reliquit hanc partem Author in Adversarii detentam, quam nec sine labore summo exscribere valui & extricare» (denna del har författaren lämnat i en anteckningsbok, som jag icke utan största möda förmått avskrika och reda ut) LINNÉ i företalet till »Synonymia».

något svenskt namn meddelas icke, men tydligen är det fråga om iden I *Ichthyologia* anföres iden å alla ställen utan dessa synonymer, vilka blott återfinnas i »Synonymia» under N:o 8 »CYPRINUS *Orfus dictus*», som närmast syftar på den varietet av iden som kallas guldid. Det ser alltså ut som om ARTEDI vid tiden för sammanställandet av *Catalogus* ansett den svenska iden vara samma art som den, vilken av tidigare författare betecknats med de under N:o 5 i nämnda arbete anförda namnen, men att han sedermera blivit tveksam på denna punkt och ansett det säkrast att uppföra den av honom kända iden som en särskild art. Senare tidens undersökningar hava emellertid ej bekräftat denna förmodan, som dock godtogs såväl av LINNÉ och den framstående 1700-tals-ichthyologen BLOCH som av de flesta författare under 1800-talets förra hälft.

Den andra avvikelserna berör stämman, en fisk, vilken ARTEDI säkerligen redan från barndomen var väl förtrogen med (den metas fortfarande av småpojarna i ån vid Anundsjö) och av vilken han i *Descr. spec.* givit en utförlig beskrivning. Den därstädes lämnade diagnosen »CYPRINUS *oblongus, figura rutili, pinna ani ossiculorum decem*» har emellertid ej mycket att göra med den i *Catalogus* givna: »*Cyprinus sphamalis, oblongus, maxilla superiore paulo longiore*» och med de kompletterande tilläggen: »1. Pinna Ani ossiculorum 11. Iris argentea. 2. Pinnæ omnes albescentes». Samma diagnos som i *Descr. spec.* återfinnes emellertid i »Synonymia»; i »Gen. pisc.» däremot ser diagnosen ut på följande sätt: »CYPRINUS *oblongus; Iride argentea & pinnis albescentibus. A. Cyprinus oblongus, figura rutili, pinna ani ossiculorum decem*». Alltså i själva verket tvenne diagnoser, av vilka den förra nära ansluter sig till uppgifterna i *Catalogus*, då däremot den senare är lika med dem i »Synonymia» och i »Descr. spec.». Att den förra avfattats av ARTEDI torde vara otvivelaktigt; orden »*maxilla superiore paulo longiore*» i den ursprungliga diagnosen ha väl strukits i »Gen. pisc.», alldenstund stämman där, liksom karpen, kvidden, iden, vimman och braxen jämte några andra arter uppföras under en gemensam rubrik *Maxilla superiore vel parum vel notabiliter longiore* (en motsvarighet härtill finna vi beträffande hornsimpan, där orden *capite polyacantho* i diagnosen i *Catalogus* satts som rubrik över hornsimpan och de följande *Cottus*-arterna i »Gen. pisc.»), varför i dess ställe uppgifterna om iris' och fenornas färg upptagits i diagnosen. Den andra av de båda diagnoserna i »Gen. pisc.» äger däremot enligt min mening alla kriterier på att icke vara författad av ARTEDI. För det första är uttrycket »*figura rutili*», 'lik mörtens', helt främmande för ARTEDIS sätt att uttrycka sig; ingenstädes i hans övriga diagnoser i »Gen. pisc.» och »Descr. spec.» finnes en sådan hänvisning till utseendet hos någon annan art utom i sistnämnda avdelning för laxungen: »*SALMO minor, vulgari similis*», och när det gäller nomenklaturen, påpekar ARTEDI uttryckligen att alla släktnamn, som bildas av ett annat namn med tillägg av

ändelsen *-oides* och som alltså förutsätter kännedom om detta namns bärare, äro olämpliga. Och för det andra strider uppgiften »*pinna ani ossiculorum decem*» direkt såväl mot ARTEDIS egenhändiga uppgift i *Catalogus* som mot de motsvarande uppgifterna i texten såväl i »Gen. pisc.» som i »Descr. spec.»; på samtliga dessa ställen uppgives nämligen analfenstrålarnas antal till 11. Enligt samstämmiga uppgifter av senare forskare har stämman vanligen 11, stundom 12 analfenstrålar, aldrig 10.

Se vi nu på stämmens behandling i »Synonymia», så finna vi att som synonymer uppföras WILLOUGHBY'S och RAJI: »*Grislagine Augustae*» etc. samt »Angermannis Stämm? Suecis Smolandis Ruda? Siliensibus Idbarn?» Att de tvenne senare namnen, som tillhöra fiskar, vilka ej ha något med stämman att göra, liksom uppgiften: »*Sträfling Dalecarlis*» i »Gen. pisc.» härröra från LINNÉ synes vara otvivelaktigt, men de kunna ju tänkas vara meddelade åt ARTEDI under Hollandsvistelsen och av honom med? uppförda här. Att ARTEDI däremot med frågetecknet skulle ha uppfört sina landsmän ångermanlänningarnas namn på denna fisk under WILLOUGHBY'S »*Grislagine Augustae*» etc. synes mig föga antagligt, allra helst som han i *Catalogus* uttryckligen säger: »Synonymum quoddam hujus piscis in nullo auctore invenire potui» (något synonym till denna fisk har jag ej kunnat finna hos någon författare). Om han senare kommit på andra tankar och räknat med möjligheten av en identitet mellan de båda arterna, så hade det nog inte blivit namnet på den av honom så ingående beskrivna stämman som försetts med frågetecknet.

Med tillhjälp av uppgifterna i *Catalogus* torde vi alltså vara berättigade antaga att blott den första meningen, åtföljd av A. (Artedi?) i diagnosen i »Gen. pisc.» är författad av ARTEDI, under det att den andra meningen därstädes, liksom den motsvarande diagnosen i »Synonymia» och i »Descr. spec.» härstamma från LINNÉ samt att hela synonymförteckningen i »Synonymia» under N:o 4 av släktet *Cyprinus* redigerats av honom. I vad mån den senare diagnosen står i något samband med den ungefär likalydande under N:o 16 och i så fall vilket, är en fråga som jag här måste lämna obesvarad.

I detta sammanhang må emellertid ännu en omständighet beträffande cyprinidernas diagnoser omnämnas. Såväl i »Synonymia» som i »Descr. spec.» uppgives i diagnosen för faren: »*pinna ani ossiculorum viginti septem*», i »Gen. pisc.» däremot »*triginta septem*», och där upplyses även i en parentes att uppgiften i »Synonymia» är felaktig (ubi male 27. pro 37.). När den frejdade lundazoologen SVEN NILSSON för sin 1832 utgivna *Prodromus Ichthyologiae Scandinavicae* önskade lära känna faren, erhöi han från Mälaren under detta namn en braxen. Som denna senare arts analfenstrålar variera mellan 26 och 32, drog han den nära till hands ligande slutsatsen att ARTEDI verkligen funnit 27 analfenstrålar hos den

som faren betecknade fisken; angående parentesen i »Gen. pisc.» säger han:¹ »denna parenthes syntes mig vara tillsatt af bokens utgifvare, LINNÉ, i hvars egna skrifter man äfven läser att *Faren* har 37 analfenstrålar». Trots att SVEN NILSSON senare erfor att en fisk i Mälaren med benämningen faren verkligen har detta strålantal, anser han ARTEDEIS faren vara en ung braxen. Samma uppfattning hyste även den framstående fiskkännaren C. U. EKSTRÖM. Senare forskare på området såsom LILLJEBORG och F. A. SMITT hava emellertid påpekat, att ARTEDEI i texten till sin beskrivning av faren angiver analfenstrålarnas antal till 37 och att hela beskrivningen väl passar in på den äkta faren, varför uppgiften i diagnosen måste anses vara ett tryckfel. Att denna senare uppfattning är den riktiga framgår nu med all önskvärd tydlighet av ARTEDEIS i *Catalogus* egenhändigt skrivna diagnos för faren: »*Cyprinus iride flava et Pinna Anissiculorum triginta septem*».

Om vi nu övergå till de i *Catalogus* anförda trivialnamnen, så finna vi att dessa huvudsakligen äro engelska och svenska, de engelska tydligen för att orientera SLOANE, de svenska för att ytterligare öka arbetets halt av nya fakta. I stort sett överensstämma de svenska namnen med dem som meddelas i *Ichthyologia*; utöver vad som där anföres finna vi i *Catalogus* blott att även *Siphostoma typhle* kallas »Hafnål», samt att rödspottan och skrubbskäddan kallas, den förra vanligen »Flundra», av några »Risbåttén», den senare likaledes »Flundra». Å andra sidan saknas några få i *Ichthyologia* anförda, bl. a. det småländska braxenflicka, som väl härstammar från LINNÉ. I öfrigt inskränka sig olikheterna vanligen till det rent ortografiska, beroende på svårigheten för det holländska tryckeriet att transskribera vårt svenska å; sålunda finna vi att mot *Ichthyologias* Tänglake, Tong-Lake resp. Tänglake svarar ARTEDEIS egenhändigt skrivna Tänglake.

Utom de engelska och svenska namnen förekomma emellertid också en del andra, bland vilka ett 10-tal danska och ett finskt (för laxen); även dessa namn voro naturligtvis, liksom de svenska, nyheter för den ichtthyologiska litteraturen. Att de danska fiskbenämningarna liksom väl även det svenska »Risbåttén» jämte en del notiser om förhållandena i Öresund av ARTEDEI uppsnappats under resan till England är väl troligare än att han erhållit kännedom om dem redan i Uppsala. Om så är fallet, ha vi här såtillvida ytterligare ett belägg för den förut antagna dateringen av *Catalogus*, som denna ej kan ha författats redan i hemlandet utan tidigast på utresan efter passerandet av Öresund, antagligen dock först omedelbart efter framkomsten till England.

Slutligen möter oss i den nu behandlade delen av *Catalogus* en mängd uppgifter om de olika fiskarternas förekomst; dessa uppgifter rättfärdiga

¹ I *Skandinavisk Fauna*, del 4, sid. 325.

alltså ytterligare det lilla arbetets i titeln angivna karaktär av svensk fisk-fauna, och det skiljer sig följaktligen härutinnan från *Ichthyologia*, i vilken ingen av de fem delarna utarbetats efter faunistiska synpunkter. Som fisk-fauna torde *Catalogus* vara vår äldsta, ja, om jag ej tager alltför mycket fel, är den väl Sveriges första rent faunistiska arbete, ehuru den naturligtvis, på grund av att den först nu offentliggjorts, ej kommit att få någon som helst betydelse för svensk faunistisk forskning. Om vi undantaga de under rubriken »Observatio» anförda uppgifterna för de mer eller mindre tillfälliga gästerna i Östersjöns västligaste delar, till synes huvudsakligen hämtade från andra författare, är det emellertid högst få av dessa uppgifter som ej ungefär likalydande återfinnas i den ena eller andra delen av *Ichthyologia*, varför förlusten i detta hänseende likväl ej varit så stor. Blott de viktigaste avvikelserna må här anföras. Stämman uppgives i *Ichthyologia* för Ångermanland och Västerbotten, i *Catalogus* dessutom för Medelpad, varjämte tillfogas att den är okänd i Uppland; för aspen och »blickan» meddelas ä andra sidan att de saknas i Sveriges nordligare delar, och malen säges vara ytterligt sällsynt utom i Båven och i vissa sjöar i Kalmartrakten, under det att gäddan och abborren uppgivas såsom förekommande överallt i landet. Vi spåra alltså här en första ansats till en djurgeografisk behandling av våra sötvattensfiskar. Intressant är även uppgiften om störens förekomst; utom i Dalälven och Ångermanälven, från vilka den anföres även i *Ichthyologia*, säges den nämligen stundom finnas också i andra älvar liksom i havsvikar. Kan detta möjligen tyda på att stören var talrikare i Östersjön för 200 år sedan än nu? Slutligen må omnämnas att uppgifterna beträffande kvidden äro helt olika. I *Catalogus* säges om dess förekomst: »Östersjöns vikar och hamnar, men i floder och sjöar har jag hittills icke observerat den», i »Synonymia» åter: »Finnes överallt i Sverige i bäckar». I »Descr. spec.» slutligen angives den i punkt 9 likaledes blott som kustfisk, punkt 10 däremot lyder som följer: »Samma som denna anser jag *Cyprinus minimus* vara, som upptäckts i *Lappland* vid *Lycksele* kyrka av vår vän, den namnkunnige *Linnæus* på hans *lapska resa*; men en fullständigare beskrivning har den högt berömde författaren givit av samma fisk bland de den första dagen under hans *Dalaresa* observerade djuren, under vilken synnerligen intressanta färd genom hela *Dalarna* den ofta anträffades i de minsta bäckar».

Vad som härvidlag synes mig vara det mest intressanta är icke de faunistiska uppgifterna som sådana, utan fastnåra den belysning denna fråga kan giva åt förhållandet mellan LINNÉ och ARTEDI liksom åt den förres insatser vid utgivandet av *Ichthyologia*.

Efter vad vi förut kunnat fastställa hade ARTEDI vid sammanställandet av *Catalogus* ingen vetskap om de rön hans vän gjort under sin *Dalaresa*. Däremot kan han mycket väl ha erhållit uppgifter från densamma vid deras

sammanträffande i Holland. Att han då också infört dem i sina manuskript synes mig emellertid ej fullt säkert. Skälen härför äro följande. Om ARTEDI, som nyss nämnts, vid tiden för *Catalogus*' tillkomst ej kunde veta något om kviddens förekomst i Dalarne, så borde han dock haft kännedom om den av LINNÉ under Lapplandsresan vid Lycksele anträffade *Cyprinus minimus*. Varför omnämnas då ej detta fynd i *Catalogus*? Möjligen därför, att ARTEDI då ej var säker på att denna lilla fisk var identisk med den vid Östersjöns stränder förekommande. Men ej heller den av LINNÉ i Lappland anträffade och i *Iter Lapponicum* utförligt beskrivna rödingen finnes omnämnd bland de i *Catalogus* upptagna svenska fiskarterna. Här borde ingen misstanke om det berättigade i rödingens uppställande som särskild art ha kunnat föreligga. Har då LINNÉ undanhållit sin vän dessa ichthyologiska iakttagelser? Så behöver ej alls vara fallet. Mot ett sådant antagande talar LINNÉ'S egen utsago att de aldrig för varandra kunde hemlighålla några upptäckter eller rön; att detta intima samarbete skulle gälla endast deras första gemensamma studieår för att senare, då deras lärda mödor började sätta frukt i form av värdefulla manuskript, förbytas i avundsjuk förtegenhet, ha vi heller ingen anledning antaga, åtminstone ej beträffande den livlige och impulsiva LINNÉ (att däremot den mera tystlåtna och förbehållsamma ARTEDI åtminstone för någon tid hemlighöll en del av sitt författarskap för vännen är redan omtalat). Snarare torde då förhållandet ha varit det att de båda vännerna överenskommit att den ene ej skulle omnämna den andres iakttagelser förrän de publicerats. ARTEDIS uppgift om kvidden: »i floder och sjöar har jag hittills icke observerat den» behöver ju ingalunda utesluta vetskapen om LINNÉ'S fynd, och när han i *Catalogus* efter uppräknandet av de där omnämnda fiskarterna säger: »Jag tvivlar ej på att utom dem en eller annan för mig okänd fisk kan finnas i Östersjön», så är därmed ej sagt att han var obekant med rödingens förekomst i Lapplands fjällsjöar. Det synes mig alltså antagligast att såväl uppgifterna i »Gen. pisc.» under SALMO *vix pedalis: pinnis ventris rubris, maxilla inferiore paullo longiore*: »Salmo Lapponicus Alpestris. Linnaei Itin. Lappon. MSS.» med fyndortsuppgiften »Lapponia Alpestris» samt beskrivningen av densamma i »Descr. spec.» (vilken för övrigt ej sammanfaller med den i *Iter Lapponicum* givna!) som fyndortsuppgifterna för kvidden i »Synonymia» och under punkt 10 i »Descr. spec.» saknats i manuskripten till dessa delar vid ARTEDIS död och att de tillfogats av LINNÉ vid tryckningen av *Ichthyologia* år 1738, då han förstod att utgivandet av *Iter Lapponicum* måste uppskjutas på obestämd tid, och detta trots att formuleringen å det sist angivna stället skenbart tyder på motsatsen. Jag säger skenbart, enär jag misstänker att ARTEDI ej skulle ha använt denna formulering. Vid omnämnandet av sådana berömda män som SLOANE och SEBA skriver han nämligen blott Sir HANS SLOANE (eller rätt

och slätt HANS SLOANE) och D.[ominus] SEBA. Är det då troligt att han skulle beteckna sin ungdomsvän, som då visserligen med stor heder nyss avlagt sitt disputationsprov men väl i övrigt var en okänd man, som »Cel. LINNAEUS» och »laudatissimus Auctor»? Tre år senare voro dessa epitet om författaren till *Systema Naturae* och en rad andra epokgörande arbeten fullt berättigade, men då hade ARTEDI sedan lika många år tillbaka för alltid nedlagt sin penna. Och att LINNÉ ej tyngdes av någon överdriven blygsamhet är ju ett känt faktum; kanske han rentav fann ett oskyldigt nöje i att på så sätt få göra reklam för sig själv utan större risk att bli misstänkt härför! Uttrycken i fråga, vilka vid första påseendet snarast tyckas visa motsatsen, synas mig följaktligen tvärtom bestyrka antagandet att LINNÉ ej blott svarar för innehållet i de nämnda citaten i *Ichthyologia* utan även själv författat och inarbetat dessa uppgifter, dock under den formen att de synas skrivna av ARTEDI.¹

Utom den nu genomgångna huvuddelen innehåller *Catalogus* även ett »Appendix innehållande några svenska fyrfota- och amfibiskt levande djur». Under denna rubrik omnämnas bävern, uttern, gråsälen och vikaressälen. Det kan ju synas omotiverat att medtaga dessa i en förteckning över de svenska fiskarna; skälet var nog mindre det att dessa mer eller mindre utpräglade vattendjur av äldre författare såsom GESNER, ALDROVANDUS, RONDELETIUS, SCHONEVELDE och andra räknades till ichthyologien, något som naturligtvis ARTEDI ej gjorde lika litet som föregångaren RAJUS, utan fastmera att deras omnämnande lämnade honom tillfälle att inför SLOANE meritera sig på ännu ett zoologiskt forskningsområde, inom vilket han, såsom vi tidigare sett, nedlagt ett ej ringa arbete. Angående uttern, som ju var välbekant även för engelsmännen, omnämnes blott dess förekomst inom landet liksom att den företrädesvis lever av fisk. För bävern, liksom för de tvenne sälarterna, vilka alla voro okända i England, sälarna t. o. m. förut obeskrivna, lämnar ARTEDI däremot utförligare uppgifter. Så berättas om bävern att den saknas i södra Sverige men är ytterst vanlig i Medelpad, Ångermanland och främför allt i Västerbotten. Av såväl egen som andras erfarenhet kan han berätta att den så gott som uteslutande livnär sig av asp bark; angående dess mångomtalade husbyggande känner han dock ingenting med säkerhet. Uppgiften att de västerbottniska handlandena gjorde sig en ej ringa inkomst genom att sälja bävergäll på Stockholm hade han nog däremot ur säkraste källa, då en av hans svågrar, PETRUS

¹ Sedan ovanstående nedskrivits har jag i »Philosophia Ichthyologica», alltså i den del av *Ichthyologia*, vilken, som förut meddelats, vid ARTEDIS död förelåg i fullbordat skick från hans hand, å trenne ställen, nämligen i § 81 sid. 33, § 131 sid. 48 och § 189 sid. 64 funnit LINNÉ citerad (det rör sig alltså ej här om de av L. själv tillagda hänvisningarna till hans *Fundamenta botanica*). Å samtliga dessa ställen omnämnes han blott som D.[ominus] LINNAEUS, något som ytterligare synes mig stödja den här framförda åsikten.

BIUR, vilken för övrigt väl var den som i första hand försett ARTEDEI med reskassan för utlandsvistelsen, just var handlande i Umeå.

Rikligare och intressantare äro beskrivningarna av de båda sälarterna; de grundade sig nog delvis på egen erfarenhet men delvis också på meddelanden från Bottniska vikens säljägare, med vilka ARTEDEI säkerligen haft tillfälle att sammanträffa i hemtrakten. Utom skillnaden i storlek och färg angives huru gråsälen lever flockvis, ofta under vilt slagsmål och ryttande, då däremot vikaresälen uppträder mera enstaka, varvid honorna åtföljas av ungen långt efter det den blivit avvand, detta i motsats till gråsälungarna, vilka så snart de förlorat ungdräkten övergiva sina mödrar och vandra söderut. Att de därvid så stadigt skulle hålla kursen att de vika varken för öar, näs eller berg, får väl räknas till jägarehistorierna, liksom uppgiften att gråsälarna vid mulen väderlek skulle utstråla ett ljus, synligt milslångt. Med skäl anmärker ARTEDEI härtill: Varifrån detta ljus kan komma, därom må andra döma. Trovärdiga äro däremot uppgifterna om hur sälen med sin varma andedräkt underhåller sina andhål i isen liksom uppgifterna om yngeltiderna (gamla stilen!). Slutligen omnämner han att de finska säljägarna urskilja ytterligare fem sorters säl; huruvida de äro särskilda arter eller ej snarare »variationes», därom kan han ej yttra sig. Det kan i detta sammanhang omnämnas att LINNÉ betraktade gråsälen och vikaresälen som varieteter av en och samma art; i detta fall hade alltså ARTEDEI den riktigare uppfattningen.

Detta »Appendix» kompletterar alltså vår genom *Trichozoologia* vunna kännedom om ARTEDEI som däggdjursforskare; det synes mig visa att han gjort iakttagelser och insamlat uppgifter i detta ämne långt utöver vad som framgår av nämnda systematiska utkast. Möjligen åsyftade han att efter slutförandet av sina ichthyologiska arbeten välja däggdjuren som föremål för fortsatta studier inom den zoologiska vetenskapen.

Som sista bidrag till sin meritlista lämnar ARTEDEI i *Catalogus* titeln på sitt blivande ichthyologiska verk jämte en utförlig innehållsförteckning av detsamma under rubriken »Explicatio Tituli». Av denna kunna vi sluta oss till att icke blott planen till arbetet i fråga varit fastställd utan även texten till stor del förelegat i ganska utarbetat skick vid ankomsten till England; punkt 1 motsvarar nämligen »Bibliotheca Ichthyologica», punkt 2 »Philosophia Ichthyologica» och punkt 3 de övriga trenne delarne av det definitiva verket. Att sedan viktiga ändringar, bl. a. i nomenklaturen, och kompletteringar företogos hava vi i det föregående sett; själv säger ju också ARTEDEI här under punkt 3 att »själva arbetet», varmed synbarligen menas de trenne sista delarna, på grund av iakttagelser, som han åstundade göra, ännu ej var fullständigt. Vi se här också, att ARTEDEI redan då hade för avsikt att sammanföra de olika fisksläktena till sektioner och ordningar,

alltså samma högre systematiska enheter som i *Trichozooologia*, ehuru han synbarligen ej kommit till något definitivt beslut i saken vid sammanställandet av *Catalogus*, där ju den gamla aristoteliska indelningen kom till användning. Såsom vi i det föregående sett, resulterade denna tanke i uppställandet av 5 ordningar; de olika släktenas sammanförande till sektioner eller manipelar (*Philosophia* p. 50 § 136) inom dessa ordningar kom emellertid aldrig till uttryck i *Ichthyologia*, såvida vi ej ha en antydning därtill i den indelning av släktena 1—31 som i »Gen. pisc.» återfinnes omedelbart före den egentliga texten. Möjligen är denna indelning dock blott att uppfatta som en ren bestämningstabell i praktiskt syfte utan avseende på släktenas inbördes släktskapsförhållanden.

Om alltså innehållsförteckningen i stort sett överensstämmer med uppställningen i det definitiva verket, kan detsamma ej sägas om titlarna. Vi finna nämligen i *Catalogus* huvudtiteln: »PETRI ARTEDI, Angermannia-Sveci *Institutiones Ichthyologiae*» samt undertitlarna »*Historia literaria Ichthyologorum*» och »*Prolegomena*» mot: »PETRI ARTEDI Sveci, Medici *Ichthyologia*», »*Bibliotheca Ichthyologica* seu *Historia Litteraria Ichthyologiae*» och »*Philosophia Ichthyologica*». I vad mån dessa ändringar företagits av ARTEDI själv är kanske svårt att avgöra; i det av honom skrivna företalet, daterat London 1735, talar han emellertid om »*Historia literaria*» och »*Philosophia*». Härav tycks alltså framgå att han själv ändrat »*Prolegomena*» till »*Philosophia*», under det att benämningen »*Bibliotheca Ichthyologica*» sannolikt får tillskrivas LINNÉ (jfr »*Bibliotheca botanica*»!). Detsamma synes mig också vara fallet med den definitiva huvudtiteln, vars korthet och elegans snarare talar för att den präglats av den formuleringens mästare som ju LINNÉ i hög grad var än att den till upphovsman skulle ha den mera omständlige ARTEDI, som dessutom tycks ha fattat en viss förkärlek för benämningen *Institutio* (jfr »*Idea Institutionum Trichozooologiae*»), säkerligen hämtad från botanisten TOURNEFORT, vars *Institutiones Rei Herbariae* efter allt att döma var den unge ARTEDIS förnämsta hjälpkälla vid utarbetandet av Nordmalingsfloran.

Redan med de här framlagda synpunkterna på ARTEDIS *Catalogus* tror jag mig ha kunnat visa, att denna lilla skrift, långt ifrån att vara ett ointressant utdrag ur *Ichthyologia*, tvärtom är ett ur flera synpunkter märkligt och intressant aktstycke. Särskilt dess karaktär av originalmanuskript och föregångare till det nämnda verket i förening förlänar det ett ej ringa värde såväl beträffande vår kännedom om ARTEDI som med avseende på förhållandet mellan honom och LINNÉ, en egenskap som det delar med det tidigare behandlade däggdjursmanuskriptet. Redan detta deras värde för den nu så livaktiga Linnéforskningen synes mig rättfärdiga deras offentliggörande.

JDEA INSTITUTIONUM TRICHIOZOOLOGIÆ.

PER

PETRUM ARTEDI.

Secundum manuscriptum
proprium Artedi exscripsit

Ups. 1746
in Novembr.

Petrus Löfling.

ORDO Primus. Animalium Pilosorum Ungulorum.

Sectio 1ma

Solidipedorum seu Ungulam indivisam habentium.

1. Equus 2. Asinus cum Onagro et Mulo et Zebra

Character Generis Eqvini.

1. Ungula indivisa.
2. Dentes numero sex tam primores utrinq[ue] quam molares in utroq[ue] latere utriusq[ue] maxillæ figura lati et in apice plani. Spatium vacuum inter Primores et Molares. S[umm]a 36.
3. Cauda longa.
4. Mammæ duæ in feminis ad inguina.

Ä pärmens insida läses:

Meth.

1. Caput. figura etc.
2. Corpus. figura etc.
3. Os et maxillæ, an barba adest?
4. Nares. situs et figura
5. Oculi et Iris. color, situs
6. Dentes. Numerus, figura, situs
7. Collum. Longitudo et figura etc.
8. Aures. magnitudo, figura, situs
9. Pili et eorundem color
10. Pedes. longitudo, figura, numerus ungulorum vel ungviæ in singulo pede
11. Dimensio Corporis et Partium
12. Proprietas et vivendi ratio
13. Nomen provinciale etc.

Längre ned står:

ante annum 1735 scripsit hoc autor.

Species Generis Equini.

1. *Equus cauda undique setosa.*

Equus. Caballus. Equus. Gesneri E. g. fol. 132. Equus. Charl. On. Z. p. 2.
— — Raji Syn. Quadr. p. 62.

* Magnitudine, colore, et aliis accidentibus in diversis regionibus admodum differt.

2. *Equus cauda in extremo tantum setosa.*

Asinus. Gesneri E. g. fol. 40. h. — — Raji Syn. p. 63. Asinus domesticus Charletoni p. 3

* Onager Charletoni O. Z. p. 3. Raji p. 63 etc. ab hac specie vix differt, nisi quod ferus sit.

3. *Equus lineis multis transversis distinctus.*

Zebra Raji Syn. p. 64. Zebra Indica Charletoni O. Z. p. 4. Descriptionem ejus vide in Pigafettæ Itali Historia regni Congo.

Sectio 2da

Animalium Pilosorum plerumq[ue] bisulcorum acerastorum.

1. Sus.

Character Generis Suilli.

1. Ungula plerumq[ue] bisulca, interdum vero indivisa seu solida in singulis pedibus.
2. Dentes 1° molares utriusque maxillæ utrinq[ue] Tres, 4. 5 v[el] 6 quorum Interiores duo Majores, medius latissimus. Superficies omnium inaequalis. 2do. Primores quatuor utrinq[ue] horizontaliter siti. 3to. Dentes 4 longi, exerti, unus sc. utrinque in utraq[ue] maxilla inter Primores et Molares.
3. Corpus cathetoplateum pilis duris plerumq[ue] praeditum.
4. Mammæ 10¹ seu utrinq[ue] 5¹ in ventre foeminarum
5. Cauda jam adest, jam abest
6. Costæ utrinq[ue] 15.

Species Generis Suilli

1. *Sus domesticus, dorso setoso et cauda pilosa.*

Sus Charletoni On. Z. p. 11. Sus, seu Porcus domesticus Raji p. 92.

2. *Sus ferus, auribus pedibus et cauda nigris*

Aper Gesneri Ed. g. fol. 146. 147. — — Charletoni p. 11. Sus agrestis sive aper Raji p. 96.

* Color corporis ferreus semper, non variat ut in domestico.

3. *Sus corpore piloso, rufò et cauda longa, glabra.*

Porcus Guineensis Marcgr. Raji p. 96

1. Aures superne in apicem longum et acutum desinunt.

¹ Andræ fr. octo, resp. quatuor.

2. Pili ruffi, et setae nullae in corpore, quibus et in dorso caret, et tantum versus caudam easdam obtinet.
3. Cauda ad talos propendens, pilorum expers.
4. *Sus elaphoides, dentibus quatuor exsertis magnis incurvis*
Babiroussa, seu porcus Indicus Charlet. O. Z. p. 12. Porcus Indicus Babiroussa dictus Raji p. 96
1. Locus. Insula Bonro Indiae orientalis. Iconem vide in Franc. Valentin Hodaporico In. O. part. 3. p. m. 268.
5. *Sus dorso admodum setoso; cauda carens*
Tajacu seu Aper Mexicanus moschiferus D. Tyson. — — Raji p. 97.
1. Glandulam foramine perviam in extremo dorso habet, ex qua liquor odoriferus sensim collectus transsudat.

Sectio 3ta

Animalium Pilosorum Bisulcorum cornubus perpetuis praeditorum

1. Bos 2. Ovis 3. Capra.

I. Character Generis Bovini.

1. Ungula bifida in singulis pedibus cum duobus ungulis quasi succenturiatis in postica parte.
2. Dentes primores tantum in inferiore maxilla numero 7, (8 et 9) ac interdum 6. imo 10. 11. v[el] 12. Molares V in utraq[ue] maxilla.
3. Cauda longa
4. Mammae binae sed papillae quatuor oblongae ad inguina in foeminis.

Species Generis Bovini

1. *Bos domesticus; cornubus rectis vel parum flexis.*
Bos. Vacca Gesneri Ed. g. fol. 116. 117. etc. Bos domesticus Charletoni p. 5. — — Raji Syn. p. 70.
2. *Bos ferus, cornubus magnis, intortis et nigris.*
Buffelus Charlet. p. 6. Bubalus Raji p. 72
1. Locus: in Italia, Graecia, Asia, cicur non fit eo minus quam domestici
3. *Bos ferus, juba longissima, et cornubus in circulum fere flexis.*
Bonasus Gesneri. Ed. germ. fol. 126. b. — — Charletoni p. 6.
— — Aristot. H. An. l. 9. c. 45. Raji p. 71.
4. *Bos ferus; dorso gibboso et juba colli longissima.*
Bison jubatus. Charletoni O. Z. p. 6. Bison Raji p. 11.
1. Locus: in America etc.
5. *Bos flavus splendens; cornubus surrectis et in se recurvis. vel 2° Bos setis caudae equinis duplo crassioribus.*

Bubalus Bellonii Observ. l. 2. c. 50. p. 281. 282. Bubalus africanus Gesneri Ed. g. fol. 128. b. Bubalus africanus Charletoni p. 6. Bos africanus Bellonii. Raji p. 73.

1. Cornua et cauda nigra

II. Character Generis Ovilli

1. Ungula in singulis pedibus bifida etc.
2. Dentes primores in inferiore tantum maxilla, numero — — —. Molares.
3. Cauda variæ longitudinis et figuræ.
4. Mammæ duæ totidemq[ue] papillæ ad inguina in foeminis.
5. Pili corporis plerumq[ue] crispi sunt et appellantur imprimis Lana.

Species Generis Ovilli

1. *Ovis auribus erectis et cauda brevi*
Ovis Gesneri E. g. fol. 138. Ovis domestica Raji p. 73.
2. *Ovis platycer[c]los, cauda inferne latissima*
Ovis arabica latæ caudæ Gesneri E. g. fol. 141. Ovis laticauda. Raji p. 74.
1. Locus: Africa, Ægyptus, Syria, Arabia.
3. *Ovis cauda longissima in terram propendente.*
Ovis arabica altera cauda longa. Gesneri E. g. fol. 141 b.
4. *Ovis cornubus rectis et turbinatis.*
Strepsiceros aries cretensis Bellon. Obs. l. 1. c. 14. Strepsiceros Bellonii, Gesneri E. g. fol. 66. b. (p. 35 & 38.) Ovis Strepsiceros cretica Bellonii. Raji p. 75.
1. Locus: Creta.
5. *Ovis auribus pendulis et juba sub collo.*
Ovis Guinensis seu Angolensis Maregravii. Raji p. 75. Ovis Æthiopica f. Charlet. p. 6.
1. Cauda ad suffragines usq[ue].
2. Cornua parva, deorsum ad oculos incurvata et quasi torta.
3. Pili Hircini pro Lana.
6. *Ovis pilis brevibus, hirtis loco lane*
Ovis Africana Raji p. 75. an differt a prima specie?

III. Character Generis Caprini

1. Ungula bifida in singulis pedibus etc.
2. Dentes primores in inferiore tantum maxilla numero [lucka] Molares.
3. Barba seu pili longiores plurimi sub mento.
4. Cauda brevis
5. Mammæ binæ, totidem papillæ in foeminis
6. Odor feter

Species Generis Caprini

1. *Capra domestica; cornubus compressis et parum reflexis.* P. A.
Capra domestica Raji p. 77. *Capra Gesneri* Ed. germ. fol. 57. 58. etc.
Hircus domesticus Charletoni p. 7.
2. *Capra fera; cornubus nodosis, in dorsum rectinatis.* P. A.
Ibex Gesneri Ed. g. fol. 65. b. — — *Charletoni* p. 7. — — *Raji* p. 77. *Hircus ferus cretensis Bellonii* l. 1. c. 13. p. 33. 34
3. *Capra fera; cornubus longitudinaliter striatis subrectis cum apice recurvo.* P. A.
Rupicapra? *Gesneri* E. g. fol. 63. b. — — *Bellonii* Obs. l. 1. c. 54. p. 126 — — *Charletoni* p. 7 — — *Raji* p. 78. *Germanis et Helvetis* Gems.
1. Linea atra secundum spinam dorsi.
4. *Capra cornubus teretibus, erectis vel quasi spiralibus.*
Gazella africana Raji p. 79. *Capra Strepsiceros Charletoni* p. 8. antilope.
5. *Capra fera; cornubus rectis, longissimis, ad basin solum annulatis.*
Capra Indica cornibus rectis, longissimis, prope caput tantum annulatis. Raji p. 79.
1. Cauda pedalis, pilis longis. 2 Pili cinerei.
6. *Capra cornubus longis; parum curvis per totum annulatis*
Gazella africana, cornibus brevioribus, ab imo ad summum fere annulatis, et circa medium inflexis. Raji p. 80
1. Lineæ duæ, albae inter oculos et nasum.
7. *Capra fera; fasciculo piloso in capite et cavitate utring[ue] infra oculos.*
Capra sylvestris africana Grimmii Ephem. Germ. anno 14. observ. 57. Raji p. 80
1. Liquor flavus, oleosus in cavitatibus continetur.
8. *Capra auribus in terram fere pendulis.*
Capra Mambrina seu Syriaca Gesneri. Raji 81. *Caper Mambrinus* Charl. p. 8 vid. *Bellon. Obs. l. 2. c. 25. p. 232.*
1. Apendices 2° sub gutture, cornua exigua. Locus Syria.
9. *Capra collo utring[ue] lubato et longis densisq[ue] pilis ad genua.*
Tragelaphus Caji apud *Gesnerum* e montibus Mauritaniae allatus. Raji p. 82.
10. *Capra barba carens; pilis longis.*
Tragelaphus Bellonii Obs. l. 1. c. 54. p. 127. 128. *Tragelaphus Bellonii* *Pygargus veterum Gesneri* E. g. fol. 67. *Tragelaphus Bellonii.* Raji. p. 82.
* ad Genus *Ovillum* etiam referri potest

Sectio 4^a

Animalium Bisulcorum, vel Acerastorum, vel cornubus deciduis præditorum.

2. Camelus 1. Cervus cum Alce, Rangifero, Capreolo etc.

II. Character Generis Camelini.

1. Ungula multum divisa seu bifida in singulis pedibus. Planta v[ero] pedis subtus Cute crassa solum tegitur.
2. Dentes primores, in inferiore tantummodo maxilla, numero [lucka] Molares.
3. Collum longum, dorsum plerumq[ue] gibbosum.
4. Mammæ binæ sed papillæ quatuor in ventre feminarum.

Species Generis Camelini

1. *Camelus unico dorsi gibbo.*
Dromedarius Gesneri E. germ. fol. 96. 97. Dromedarius Charletoni p. 11.
Camelus unico in dorso gibbo seu Dromedarius. Raji p. 143.
2. *Camelus duobus in dorso gibbis.*
Camelus Gesneri E. germ. fol. 95. Camelus Bactrianus Charletoni. p. 10.
Camelus duobus in dorso tuberibus s. Bactrianus Raji. p. 145
Locus Asia
3. *Camelus dorso plano; pectore gibboso.*
Elaphocamelos Mathioli Epist. l. 5. Camelus peruvianus Glama dictus
Raji. p. 145.
1. Locus: Peru in America.
4. *Camelus gibbis carens; laginerus* [?; lanigerus]
Ovis peruana Charletoni p. 7. Camelus seu camelo congener Peruvianum
Lanigerum Pacos dictum. Raji p. 147. Ovis Indica seu Peruviana vulgo.

I. Character Generis Cervini.

1. Ungula bifida in singulis pedibus, ungulæ succenturiatæ in postica parte longe a se invicem distantes.
2. Dentes primores in inferiore tantum maxilla, exigui, numero octo etc. Molares.
3. Cornua cute et pilis vestita, plerumque ramosa.
4. Cauda brevis, pili corporis breviusculi.
5. Mammæ quatuor ad inguina.

Species Generis Cervini

1. *Cervus cornubus ramosis, reflexis rotundis.* P. A.
Cervus, Cerva, Hirculus Gesneri E. g. fol. 79. Cervus Charletoni p. 8.
— — Raji p. 84.
2. *Cervus cornubus planis seu palmatis.* P. A.
Dama vulgaris. Platyceros Gesneri E. g. fol. 84. Cervus platyceros, vel
Platyceros simpliciter dictus Plinii l. II. c. 38. Raji p. 85.
Dain Gallis. Follow-dear Anglis. Däf-diur Svecis
1. Cervo multo minor est.
3. *Cervus cornubus superne latis cum ramulis in ambitu.* P. A.
Alces Gesneri. E. g. fol. 138. — — Charletoni p. 9. Alce Raji. p. 86.

4. *Cervus cornubus præaltis; ramosissimis et subrotundis.* P. A.
Rangifer Gesneri Ed. g. fol. 130 — — Charletoni p. 9. Cervus Rangifer. Raji p. 88. Tarandus Agricolæ. Eliotæ. — — Charletoni p. 9. Machlis Plinii
5. *Cervus cornubus erectis, teretiformibus.* P. A.
Capra, Capreolus seu Dorcas Gesneri Ed. g. fol. 64. Dorcas Charletoni p. 9. Caprea Plinii, Capreolus vulgo. Raji p. 89, 89 [sic] Svecis Råget.
1. Reliquis omnibus minor. cornua brevia.
6. *Cervus cornubus ulnaribus; ramosis, rotundis.* P. A.
Caprea Grönlandica Raji p. 90.
7. *Cervus macrocercos; cornubus carens.* P. A.
Axis Bellonii Observ. l. 2. c. 51. p. 283. Axis Plinii Bellonio. Raji p. 89.
1. Corpus maculatum.
8. *Cervus macrocer[c]os, cornubus simplicibus.* P. A.
Camelopardalis Bellonii Obser. l. 2. c. 49. 49. [!] p. 279. 280. — — Gesneri Ed. g. fol. 97. 98. — — Raji p. 91. Camelopardalis Charletoni p. 10. Giraffa recentiorum.
1. Collum longum. Pedes anteriores posterioribus multo longiores.
2. Maculæ variæ in corpore

Sectio 5ta

Animalium Pilosorum unguis quadrifidis præditorum.

1. Hippopotamus 2. Rhinoceros 3. Elephas.

I. Character Generis Hippopotami

1. Ungulæ in singulis pedibus quadrifidæ bisulcorum modo, præter talum.
2. Dentes 1° primores utrinq[ue] sex, quorum bini exteriores in mandibula inferiore utrinq[ue] reliquis grandiores, trigoni et bene conspicui, non tamen clauso ore exerti nec adunci. 2° Intermedii acie trigona præditi. In maxill[is]a inferiore sex magnitudine inæquales tali figura.¹ 2° Molares utrinq[ue] in singula maxilla septem crassi lati, breves admodum. Summa 40
3. Cauda admodum brevis.
4. Aures breves; tenues. Oculi parvi.
5. Mammæ binæ ad pedes posteriores in foeminis.
6. Pili ad rostrum ut in Fele, ambitus corporis crassus, rotundus. Rostrum crassum et repandum.

Hippopotamus Solini Polyh. c. 34. Bellonii — — Gesneri Ichthyol. p. 417 et. Part. 2. fol. 200. a. Ed. germ. — — Antiquorum F. Columnæ Observ. c. 15. p. 28. et Icon p. 30. Ἴπποπόταμος Aristotelis De Nat. An. l. 2. c. 7. Ἴππος ποτάμιος Æliani l. 5. c. 53.

II. Character Generis Rhinocerotis. [lucka i manuskript]

¹ enkel teckning, här utelämnad.

III. Genus Elephantis

Character genericus.

1. Pes subtus non Ungula [se]d cute crassa tectus. Tubercula quinque digitis respondentia, in ambitu superne.

Plantæ pedum planæ et non unguæ[!] sed cute crassa, duriore tantum tectæ.

2. Dentes. 1° Incisores omnino nulli. 2° Molares (4) quatuor in utraq[ue] maxilla, ab utroque nempe latere duo.

Singulus vero dens seu massa dentis ex plurimis dentibus minoribus in os quoddam solidum ita infixis, ut invicem et cum osse illo corpus continuum constituent. Lineæ parallelæ undulatæ 8 vel 9 in superficie massæ dentium. Massa integra dentium singularium per gomphosin maxillæ inseritur.

3. Dentes bini, longissimi in maxilla superiore longe extra os prominentes, utrinq[ue] sc. unus sursum reflexus. Hi dentes Ebur constituunt. Summa 10 tantum.

- 3.[!] Cutis crassa tuberculis verrucosis plurimis, et pilis raris, crassis et satis longis prædita.

4. Oculi exigui Po[r]cini, Auriculæ satis magnæ, os parvum

5. Nasus in Proboscidem longissimam extensus, quæ cava est, foramine, quod antherius duplex, directo in Pulmones terminato.

6. Mammæ binæ, totidem papillæ in pectore feminarum

7. Penis retrorsum flexus

8. Larynx ampla et Epiglottide destituta, costæ in universum utrinq[ue] 20 viginti. Claviculæ nullæ, maxilla inferior ut in Porco.

ORDO Secundus. Animalium Pilosorum Ungvicatorum.

Sectio 1ma

Animalium Pilosorum Ungvibus Latiusculis longis, vel obtusis vel acutis præditorum.

1. Vespertilio

2. Mus araneus et Talpa

1. Ungves magni acuti 2. Digiti 5 in singulis 3. Auriculæ [n]o[n] nullæ v[el] exiles 4. Oculi exiles et minimi. 5. Coecum nullum.

3. Echinus seu Erinaceus

1. Dentes. 1° Primores sex quorum 2 longi, 2° Molares utrinq[ue] 3 in sup. max. 2. 5 digi[ti] in singulis 3. Oculi parvi extantes 4. Auriculæ amplæ. Ventriculus rugosus. 6. Coecum nullum. 7. Claviculas habet.

I. Genus Vespertilionis

Character genericus.

1. Digitus unicus tantum in pedibus anterioribus, in posterioribus vero quinq[ue] omnes ejusdem longitudinis. Ungves adunci, acuti, cathetoplatei.

2. Dentes 1° Primores in maxilla superiore sex cum spatio intermedio. In inferiore v[er]o q[ui]nque omnes admodum exiles. 2do Canini in maxilla inferiore utrinq[ue] tres, quorum medius minimus. Anterior vero maximus. Omnes præter medium interiore latere parum concavi. In superiore Maxilla canini utrinq[ue] duo, quorum anterior duplo major. Ambo ab interiore latere concavi. 3° Molares tres in utroq[ue] latere utriusq[ue] maxillæ, quorum interiores breviores seu minores. Omnes vero cavitatibus et cuspidibus tribus acutis præditi.
Summa 33 v[el] 34.
3. Caput et Corpus plagioplatea.
4. Membrana lata totum corpus circumiens, a pedibus anterioribus nempe ad posteriores extensa, caudæ quoque continua, et sic totum corpus horizontaliter ambiens.
5. Cauda exigua glabra: Aures magnæ et patulæ cum apendice ad radicem: Oculi exigui protuberantes: nares in apice rostri: Rostrum superne glabrum et nullis pilis longis præditum.
6. Lineæ transversæ 6 v[el] 7 in palato. Intestinum coecum nullum nec appendix. Ventriculus intus rugosus.
7. Mammæ binæ duntaxat in pectore. Rajus p. 244.

Sectio 2da

Animalium Pilosorum¹ ungves aduncos acutosq[ue], jam vero subrectos et obtusos et præterea binos utrinq[ue] dentes primores habentium.

1. Castor seu Fiber. 2. Hystrix. 3. Lepus cum Cuniculo. 4. Mus et Sciurus

I. Character Generis Fibri

1. Dentes primores utrinq[ue] bini magni et acuti 2°. Molares in utraq[ue] maxilla utrinq[ue] quatuor obtusi et apice inæquali. Sæ 20.
2. Corpus plagioplateum pilosum cauda quoq[ue] plagioplatea sed pilis destituta et squammosa. Caput plagioplateum
3. Digni 5 discreti in pedibus anterioribus: in Posterioribus q[ui]nq[ue] item membrana crassa juncti, ungves vel lati vel rotundi vel obtusi.
4. Auriculæ minutæ, rotundæ
5. Mammæ
6. Appendix ad intestinum coecum.

1. Fiber Solini Polyh. cap. 19. Fiber Gesneri Ed. g. fol. 21. 22. Castor Rondeletii Ichthyol. P. 2 p. 236. — — Gesneri Ichthyol. p. 185. — — Charletoni O. Z. p. 17. Castor sive Fiber. Raji Syn. p. 209. Fiber sive Castor Schoneveldii Ichthyol. p. 34. Biber Hildegardis Abbatissæ Phys. p. 115. Κῆτος. Eliani l. 6. c. 34. p. m. 359.

II. Character Generis Leporini

1. Digni distincti q[ui]nq[ue], in anterioribus et quatuor in posterioribus pedibus. Ungves parum obtusi, vix curvati subtus parum excavati.

2. Dentes primores bini utrinq[ue] acuti et præterea duo exiles succenturiati in superiori maxilla sub primoribus. Molares qvinq[ue] (5) in inferiore maxilla superficies[us] inæqualis, horum intimi minimi sunt. In superiore maxilla itidem utrinq[ue] qvinq[ue]. Summa 26
3. Labium superius in medio perpendiculariter fissum. Palatum striis transversis notatum.
4. Cauda brevis. Auriculæ longæ.
1. *Lepus caudatus; pupilla nigrescente.* P. A.
Lepus 3. Raji p. 204 — 1. Gesneri E. g. fol. 69. a. — — 2. Charle-
toni O. Z. p. 20. Hare
2. *Lepus caudatus, pupilla rubra et lucida.* P. A.
Cuniculus 3. Raji p. 205. 2. Charletoni O. Z. p. 21. — — 1. Gesneri
Ed. germ. fol. 72. 73. Canin.
3. *Lepus cauda carens, pupilla nigra.*
Cuniculus Brasiliensis Tapeti dictus Raji p. 205.

III. Character Generis Murini.

1. Digiti quatuor in pedibus anterioribus, in posterioribus vero quinque (5.) præter morem aliorum. Ungues acuti et parum adunci.
2. Dentes primores utrinq[ue] bini. Molares vero in utraq[ue] maxilla utrinq[ue] sunt tres (3), primus seu anterior reliqui[s] major. 3: omnes numero 16.
3. Corpus plagioplateum. Cauda longa, aures magnæ cum appendice quasi ad inferiorem partem.
4. Mamillæ decem sc: utrinq[ue] qvinq[ue] in ventre foemellarum.
5. Palatum striis transversis notatum.
6. Claviculis donantur.

Species Generis Murini

1. *Mus sylvestris; rufus vel cinereus cauda villosa, corpus æquante*
Sciurus Gesneri E. g. fol. 13. a. Sciurus vulgaris Raji p. 214.
2. *Mus sylvestris; cinereus; sesquipedalis; cauda villosa.*
Sciurus Virginianus cinereus major Raji p. 215.
3. *Mus sylvestris; cute laterali utrinque inter pedes extensa et cauda plana.*
Sciurus americanus, volans. Raji p. 215. Mus ponticus aut schyticus.
Sciurus volans Gesneri Ed. g. fol. 159
4. *Mus sylvester ex rufo niger; lineis utrinque longitudinalibus.*
Sciurus Getulus Gesneri Ed. g. fol. 159. Sciurus seu Mus Getulus Charle-
toni p. 21. Sciurus Getulus Caji apud Gesnerum Raji p. 216.
5. *Mus domesticus fuscus; pedalis.*
Mus domesticus major Gesneri E. g. fol. 109. Sorex domesticus Charle-
toni p. 22. Mus domesticus major sive Rattus Raji p. 217.
6. *Mus aquaticus; digitis membrana junctis et cauda tereti.*
Mus major aquaticus sive Rattus aquaticus Raji 217.

7. *Mus aquaticus, digitis membrana junctis et cauda plana*
Mus aquaticus exoticus Clusii p. 375. Raji p. 217.
8. *Mus domesticus; cinereus, triuncialis*
Mus domesticus vulgaris seu minor Raji p. 218.
9. *Mus domesticus; auriculis rotundis, et cauda superne nigra, subtus albicante*
Mus domesticus medius Raji. 218
10. *Mus agrestis, rostro obtuso, et cauda admodum brevis*
Mus agrestis; capite grandi, brachyurus Raji p. 218.
11. *Mus sylvestris; pedalis; cauda villosa, cruribus postice glabris.*
Sorex. Mus avellanarum Gesneri E. g. fol. 110 a—b. Mus avellanarius Charletoni p. 22. Mus avellanarum major Sorex Plinii Raji p. 219.
12. *Mus sylvestris, quadriuncialis, cauda villosa*
Mus avellanarum minor Raji p. 220.
13. *Mus brachyurus; auriculis carens.*
Mus Noricus vel Citellus Gesneri E. g. fol. 110. b. — — Raji p. 220.
14. *Mus sesquipedalis; ventre nigro, maculis utring[ue] tribus albis.*
Critecus, Hamester Gesneri E. g. fol. 111. Critecus Gesneri Raji p. 221.
15. *Mus montanus; bipedalis, unguibus nigris.*
Mus alpinus Gesneri E. g. fol. 111. 112. — — Charletoni p. 18.
— — Plini, Raji p. 221
1. Auriculæ mutilæ et qvasi decurtatæ.
16. *Mus varius; quincuncialis, rostro fisso et auriculis in dorsum rectinatis.*
Mus Norvegicus Charletoni p. 22. Mus Norvagicus vulgo Lemming Wormi
Mus. p. 322. Raji p. 227.

Sectio 3^{tia}

Animalium Pilosorum Ungues obtusos et parum aduncos habentium

1. Meles seu Taxus. 2. Phoca cum Morso. 3. Lutra. 4. Lupus, Vulpes et Canis

I. Genus Melis.

Character Genericus

1. Digni
2. Dentes caninis similes
3. Cauda brevis. Pili corporis rigidi. Crura brevia.
4. Auriculæ exiguæ, subrotundæ
5. Mammæ
6. Orificium intus pilosum statim sub cauda supra anum.
7. Intestinis crassis et coeco caret.

1. *Meles*

Meles Gesneri Ed. g. folio 33. a. Taxus Charletoni O. Z. p. 17. Taxus sive Meles Raji Syn. p. 185.

II. Genus Phocæ.

Character Genericus.

1. Digiti quinque (5) membrana juncti in singulis pedibus, quorum posteriores majores sunt et retrorsum extensi. Antiores v[ero] antrosum protensi. Ungves.
2. Dentes ut in Lupo.
3. Auriculæ nullæ externæ, sed foramina duo angusta aurium loco.
4. Cauda admodum brevis. Pili curti.
5. Setæ quadratæ nodosæ ad nares, ad oculos v[ero] nullæ
6. Mammæ quatuor in foeminis
7. Penis intus osseus.

Species Generis Phocæ

1. *Phoca quadricubitalis; cana.*

Phoca seu vittulus marinus Raji p. 189 cum hac specie convenire videtur, sed ex descriptione minus perfecta nil certi determinari potest.

1. Color cinereus est et maculatus.
2. Parit ab ipsis Calendis Februarii ad Idus fere ejusdem unicum Catulum vitulo recens nato non minorem.
3. Foetum sequentis speciei enecat et carnem devorat, corio et adipe relictis.
4. gregatim incedunt in magna copia supra glaciem. Svecis Gråskjäl.

2. *Phoca tricubitalis, pilis brevibus nigrescentibus.*

Svecis Vikare et Wikare-Själ.

1. Circa Calendas Februarii foetum parit magnitudine Felis et quidem unicum, raro geminos idq[ue] apud nos soepius super glacie.
2. Halitu suo foramina in glacie facit ab inferiore parte vaporem calidum spirando.
3. gregatim non incedit.

3. *Phoca oculis rubris et dentibus duobus exertis, deorsum flexis.*

Equus marinus et Hippopotamus falso dictus Raji Syn. p. 191. Morsus et Walrus aliis.

III. Genus Lutræ. Char[acter].

1. Digiti 5. quinque ejusdem fere longitudinis omnes in singulis pedibus, singuli membrana intermedia juncti. Ungves curti albescentes et cathetoplateæ
2. Dentes ut in Canis.
3. Auriculæ exiguæ infra oculos.
4. Cauda satis longa pilosa
5. Mammæ
6. Intestina ubiq[ue] æqualia et coeco destituta.
7. Renes e decem glandulis conglomerati.

1. *Lutra digitis pedum omnibus ejusdem longitudinis.*

Lutra Solini Polyh. c. 19. Gesneri E. g. fol. 129 — — Schoneveldi Ichthyol. p. 46. Charletoni p. 17. — — Raji p. 187. Gesneri Ichthyol. p. 515.

2. *Lutra digito pedum inferiore reliquis brevior.*

Lutra Brasiliensis Jiya et Carigueibëiu Brasiliensibus Margravii Raji p. 189.

Genus Lupi.

Character Genericus.

1. Digiti quinque (5) in anterioribus pedibus, in Posterioribus [lucka]
Ungues parum curvi crassi et minus acuti
2. Dentes 1°. Primores utrinq[ue] sex 2°. Canini dicti duo in utraq[ue] maxilla ab utroq[ue] scilicet latere unus. 3°. Molares in utroq[ue] latere ambarum maxillarum sex, summa 40.
3. Caput oblongum, cauda mediocris.
4. Mammæ
5. Claviculæ nullæ in Pectore. Penis ossiculo intus donatur. Coecum habet.

1. *Canis sylvestris; auribus anectis; tetradactylus.*

Lupus, Lupa Gesneri E. g. fol. 152. 153. Lupus vulgaris Charletoni p. 14.
Lupus Raji. p. 173.

2. *Canis sylvestris; aurei coloris, auribus erectis.*

Adil Bellonii Obs. l. 2. c. 108. p. 382. Lupus aureus Charlet. p. 14.
— — Raji p. 174.

3. *Canis sylvestris, totus rufescens macrourus; tetradactylus.*

Vulpes Gesneri E. g. fol. 55. a. b. — — Charletoni p. 14. — — Raji p. 177.

1. Cauda ampla, admodum pilosa, aures erectæ

4. *Canis domesticus; rostro obtusissimo, auribus pendulis, tetradactylus.*

Canis sagax Charletoni O. Z. p. 23. Canis sagax sangvinarius apud Anglos Gesneri Ed. g. fol. 92 b.

Blodhund.

5. *Canis domesticus; maxillis æqualibus, auribus pendulis, tetradactylus.*

Canis socius et fidelis Gesneri E. g. fol. 91. Canis villaticus Charletoni p. 23. Canis *ὁικὸς*, domesticus seu socius. Raji p. 177.

1. Magnitudinis variæ et coloris admodum diversi est. plerumq[ue] exiguus.

V. Genus Caninum.

Character Genericus.

1. Digiti quinq[ue] in pedibus anterioribus, in posterioribus vero jam quatuor jam quinq[ue], Ungues obtusi.
2. a. Dentes Primores sex in utraq[ue] maxilla non omnino ambitu rotundi, sed parum compressi, extremus utrinq[ue] reliquis major.
b. Dens magnus caninus proprie dictus in utraq[ue] maxilla, utrinq[ue] a lateribus primorum
c. Molares sex in utroq[ue] latere ambarum Maxillarum
3. Caput oblongum.
4. Mammæ octo in foeminis sc: 4 utrinq[ue]
5. Intestina quatuor. Coecum adest. Penis intus osseus.

6. *Canis domesticus; pilis crispis: auribus pendulis tetradactylus.*
Canis aqvarius, aqvaticus Gesneri E. g. fol. 93 a. Canis Hispaniolus, aqvaticus Charlet. p. 23. Canis aviarius aqvaticus. Raji p. 177.
Water-Spaniel. Anglis.
7. *Canis domesticus; auribus pendulis: pentadactylus.*
Sv. Liten Jagthund.
8. *Canis domesticus; auribus erectis: tetradactylus.*
Sv. Gemen Fåhund vel Bondhund.
9. *Canis domesticus; auribus erectis: — — —*
Canis molossus, bellicosus Anglicus Charl. p. 23. Mastivus nonnullis Mastinus Raji p. 176.
1° Omnium maximus est.
10. *Canis domesticus; longus, gracilis, rostro acuto.*
Canis Britannicus Venaticus Gesneri E. g. fol. 92. 93 Canis leporarius Scoticus Charlet. p. 23. Canis venaticus grajus seu Græcus, nonnullis Scoticus Raji p. 176.
Greyhound. Anglis

Sectio 4ta.

Animalium Pilosorum Ungvibus aduncis et acutis præditorum.

1. Mustela cum Zobela et martes. 2. Felis¹ 3. Lynx 4. Hictus seu Gulo 5. Leo. 6. Tigris et² Pardalis 7.³ Ursus.

[I.] Genus Mustelæ

Character Genericus

1. Digniti 5. qvinque in singulis pedibus. Ungves acuti, adunci cathetoplatei.
2. Dentes 1° Primores sex utrinq[ue] admodum exigui, erecti. 2° Canini duo in utraq[ue] maxilla, longi et robusti 3° Molares octo in utraq[ue] maxilla qvatvor scilicet ab utroq[ue] latere maxillarum. Anteriores minimi sunt. Summa 32.
3. Auriculæ breves lata apendice ad imam partem donatæ.
4. Corpus longum et gracile. Cauda oblonga
5. Mammæ
6. Intestina ubiq[ue] fere æqualia, coeco et colo carentia

1. *Mustella corpore sessunciali, vel rubro vel candido; oculis nigris.*

Mustela Gesneri E. g. fol. 149. b. Mustela sylvestris Charletoni p. 19.
Mustela vulgaris Raji p. 195.
num [ctia]m pertinet:

¹ cum martibus et Zobelis utstruket.

² 7 utstruket.

³ Andr. fr. 8.

Mustela candida s. animal *Ermineum recentiorum* Raji p. 198 Hermelanus. Charlet. p. 19.

1. Ungves albi.

2. *Mustela ex albo flavescens, oculis rubicundis.*

Viverra Charlet. p. 19. *Puro* Gesn. E. g. fol. 150 b. *Mustela sylvestris*, *viverra dicta* Raji, p. 198.

1. Locus Africa.

3. *Mustela corpore pedali, nigrescente; ore albo et ungibus superne fuscis.*

Putorius Gesneri E. g. fol. 151 b. — — Charletoni p. 19. Raji p. 199. The Polecat.

4. *Mustela corpore pedali ex fulvo nigrescente: gutture flavo vel albo.*

Martes Gesneri E. g. fol. 151. Charlet. p. 19. *Martes aliis* Foijna. Raji p. 200.

1. Ungves albi

5. *Mustella pedalis; obscure fulva; gutture, occipite et auriculis albertibus.*

Mustela Zobela Gesneri E. g. fol. 192. *Mustela Zibelina* Charl. p. 19. Raji p. 201. Sabel.

II. Genus Felinum.

Character Genericus.

1. Digiti divisi, qvinq[ue] in pedibus anterioribus. in posterioribus vero qvator. Ungves adunci, acuti, cathetoplatei.
2. Dentes 1° Primores Sex utrinq[ue] 2° Canini duo utrinq[ue] sc. utrinq[ue] in singula maxilla. 3. Molares sunt tres utrinq[ue] in maxilla inferiore, in superiore vero duo utrinq[ue] qvorum ultimus minimus utrinq[ue], infimo a[utem] proximus maximus est. Summa 26.
3. Cauda ejusdem longitudinis cum ipso corpore.
4. Mammæ octo sc. qvator utrinq[ue]
5. Penis non est osseus, ut in Canino genere.

1. *Felis sylvestris; fusca: maculis et apicibus aurium nigris, cauda spithamali*

Lupus Cervarius Gesneri E. g. fol. 155, 156. *Lynx*. Charletoni p. 13 — — Raji p. 166.

2. *Felis sylvestris; alba maculis nigerrimis, cauda vix spithamali*

Svecis Kattlo. hucusq[ue] non descripta est.

3. *Felis sylvestris; flavescens maculis nigris et cauda longa.*

Pardus an *Lynx Brasiliensis* *Jaguara dicta* Marcgr. Raji p. 168. *Jaguara Brasiliensibus* Marcgr. l. 6. c. 10 p. 235

4. *Felis sylvestris; rufescens; gula alba et maculis nigris.*

Catus *Pardus* sive Catus montanus americanorum. Raji p. 169.

1. Cauda mediocris, minor proportione quam in Fele domestica
2. Maculæ nigræ in dorso oblongæ, in ventre et pedibus rotundæ.
3. Setæ nullæ in superciliis. Magnitudo tripedalis

5. *Felis domestica; pupilla oblonga et cauda corpus aequante.*

Felis vulgo Catus Gesneri E. g. fol. 98 b. Felis domestica Charlet. p. 20.
Felis domestica seu catus Raji p. 170.

1. Secundum colorem admodum variat.

Genus Lyncis.

Character Genericus.

1. Digiti 5. quinque in anterioribus pedibus, in Posterioribus 4. quatuor. Ungues adunci et acuti, albicantes.
2. Dentes 12 Primores utrinq[ue] sex. 2° Canini duo prælongi in utraq[ue] maxilla. 3° Molares duo tantum utrinq[ue] in maxilla Superiore. In Inferiore vero utrinq[ue] tres. Summa 26.
3. Lingva aculeis retroversis refertur ut in Fele et Leone.
4. Corpus pulcre maculatum.
5. Caput et auriculæ felinae, sed cauda brevis.
6. Mammæ
7. Ventriculus felinus. Intestina ut in Leone

6. *Felis domestica; maculis plurimis varia.*

Felis Syriaca, multis punctis interstincta Charlet. p. 20. Felis Syriaca, multis punctis variegata. Raji p. 171.

7. *Felis sylvestris; macrourus, maculis nigrescentibus oblongis.*

Tigris Gesneri E. g. fol. 148 a, b. — — Raji p. 165. Tygris Charletoni p. 13.

1. Color pallide fuscus

8. *Felis sylvestris, macrourus, maculis nigris orbiculatis.*

Panthera seu Pardalis, Pardus, Leopardus Gesneri Ed. g. fol. 104 b. Pardus Charletoni p. 13. Pardalis Raji p. 166. Varia Plinii.

1° Tigride autorum minor est.

9. *Felis sylvestris, unicolor, cauda in extremo floccosa.*

Leo Gesneri E. g. fol. 102. Charletoni p. 13. Raji p. 162.

1. Color palide fuscus. Mas collum et caput admodum pilosum habet.

V. Genus Leoninum.

Character Genericus.

1. Digiti 5. quinque in pedibus anterioribus, in Posterioribus quatuor (4). Ungues adunci, robusti, acuti.
2. Dentes 12 Primores sex utrinq[ue] 2° Canini duo in utraq[ue] maxilla, longi, robusti, acuti. 3° Molares sex in utraq[ue] maxilla, Tres scilicet ab utroq[ue] latere.
3. Cauda admodum longa.
4. Lingva aculeis retroversis prædita.
5. Mammæ duæ in Ventre foeminarum.

* Catylos 5. parit Leona. D. Willoughby.

* Retro mingit et coit eodem modo, quo Cameli.

¹ III utstrukt.

Species Generis Leonini

1. [Lucka i manusk. En sida blank.]

VI. Genus Tigridis.

Character Genericus.

1. Digiti 5 in pedibus anterioribus, in Posterioribus 4. qvatuor. Ungves adunci, longi, robusti, acuti.
2. Dentes 1° Primores utrinq[ue] Sex. 2° Canini duo in utraq[ue] maxilla, magni, crassi et robustissimi. 3 Molares sex in utraq[ue] maxilla, tres sc: in utroq[ue] latere.
3. Cauda crassa, robusta et longa
4. Caput subrotundum: corpus plerumq[ue] maculatum vel striatum.
5. Mammæ qvatuor foemininis in medio ventre ut in pantheris seu Pardis.

Species Generis

1. *Tigris maculis seu lituris oblongis.*

Tigris. 2. Raji p. 165. et aliorum auctorum. — — 1. Gesneri Ed. germ. fol. 148. a. b.

2. *Tigris maculis corporis orbiculatis.*

Pardalis Raji p. 166. Pardus, Panthera, Leopardus etc: alior[um]. Varia Plinii. Panthera seu Pardalis, Pardus, Leopardus, Gesneri E. g. fol. 104. b.
1. Tigride auctorum minor est.

3. *Tigris unicolor; cauda corpus æquante.*

Leo 2. Raji p. 162 et omniium auctor[um] — 1. Gesneri E. g. fol. 102.
[Lucka i manusk.]

8 [c: VII]. Genus Ursinum.

Character Genericus.

1. Digiti distincti, numero 5. qvinque in singulis pedibus. Ungves adunci, robusti, parum acuti, cathetoplatei.
2. Dentes Primores, Canini et Molares ut in Leonibus.
3. Cauda valde brevis, oculi admodum exigui
4. Figura corporis informis et foeda.
5. Mammæ qvatuor in foeminis.
* Mammæ binæ sub humeris. Willough.
6. Costæ utrinq[ue] 14. qvatvordecim. Claviculæ nullæ. Vertebrae 33. Intestina ejusdem latitudinis, coecum nullum.
7. Renes ex 56 qvasi renulis constantes.

1. *Ursus.*

Ursus Gesneri E. germ. fol. 14. — — Charletoni O. Z. p. 13.
— — Raji Syn. Quadr. p. 171.
[En sida blank.]

Sectio 5.ta

Animalium plus minus pilosorum, Ungves latiores habentium.

2 Simia 1 Ignavus seu Ai Mam. 2. 2 [p: 3]. Homo.¹

I. Genus Simiæ vel Cercopithecii

Character Genericus.

1. Digiti (5.) quinque longi, in singulis pedibus, Ungves lati humanorum fere modo. Digiti medii tam in manibus, tam pedibus posterioribus reliquis longiores sunt. Plantæ pedum molli cute tectæ. Incessus interdum posteriorum solum pedum ope peragitur.
2. Dentes 1° Primores ut in homine. 2° Canini v[er]o in superiore maxilla prælongi, in Inferiori etiam Primoribus longiores, alias humanis similes et non acuti. 3° Molares ut in homine.
3. Cauda vel nulla vel brevis vel oblonga. Collum vel breve vel oblongum.
4. Mammæ binæ in pectore Foeminarum.
5. Cilium in utraq[ue] palpebra, contra morem brutar[um].
6. Intestinum coecum appendice vermiforme caret.

* Simiæ cauda carentes differunt ab homine corpore hirsutius rudiusq[ue] proportione digitorum in pedibus posterioribus et carentia loquelæ.

I^o Caudata

1. *Simia nigra; barbata: cauda in extremo nuda.*
Guariba Brasiliensibus Marcgr. l. 6 c. 5 p. 226. — — Raji p. 153.
2. *Simia ex nigro cinerea, auribus nigris glabris, et cauda pedali rufa.*
Cagui Brasiliensibus. Marcgr. l. 6. c. 5. p. 227. Cagui brasiliensibus, Congensibus Pongi Marcgravii Raji p. 154.
3. *Simia sescuncialis; cauda corpus superante, ex albo et fusco, quasi annulata*
Cagui minor Raji p. 154
 1. Color ex fusco et albo mixtus
 2. Aures pilis albis circumvallatæ.
4. *Simia ex albo flavescent; macrourus moschum redolens.*
Caitaia Brasiliensibus Marcgr. l. 6. c. 5. p. 227 — — Raji p. 155.
5. *Simia corpore pedali; nasibus calvis et cauda arcuata.*
Cercopithecus Angolensis major, Congensibus Macaqvo Marcgravii Raji p. 155
6. *Simia caudata; fuscescens: mento et barba alba.*
Cercopithecus barbatus Guinensis, in Congo vocatur Exqvima. Marcgr. l. 6. c. 5. p. 227. Cercopithecus barbatus, Gvinensis, Congensibus Exqvima Raji p. 156.

¹ urspr.: 1. Cercopithecus. 2. Simia. 3. Homo. Ignavus synes vara senare tillfogat.

7. *Simia nigricans, caudæ medietate et barba flavescentibus.*
 Alius Guinensis Raji p. 156
 1. Os coerulescit: Crura et Pedes nigra.¹
8. *Simia multicolor: macrourus*
 Guinensis tertius Marcgr. l. 6. c. 5. Raji p. 157.
 1. Caret barba.
9. *Simia caudata, nigra: barba incana longa.*
 Cercopithecus niger, barba incana promissa. Wanduru Zeilanensibus. Raji p. 158.
10. *Simia nigrescens; barba alba et cauda longa in extremo floccosa.*
 Cercopithecus barbatus 1^{mus} Clusii Exot. — — Raji p. 159. An eadem cum N° 6 ut putat Rajus?
11. *Simia macroceros, pectore albo et Barba cana mucronata*
 Cercopithecus barbatus 2^{dus} Clusii Exot. — — Raji p. 159.
 1. Cauda in extremo non desinit in floccum.
12. *Simia fusca, gutture et pectore albenibus; Cauda in extremo floccosa.*
 Cercopithecus non barbatus 1^{mus} Clusii Exot. — — Raji p. 160.
 1. Barba caret.
13. *Simia macroceros; rostro fusco, collo subtus et pectore jubato.*
 Cercopithecus non barbatus Clusii Exot. — — Raji p. 160.
14. *Simia sescuncialis; macroceros: ex albo, nigro, fusco et rubro varia.*
 Galiopithecus Sagoin. Gesneri E. g. fol. 158 b. Cercopithecus Sangoiim Clusii Exot. — — Raji p. 160
 1. Eadem videtur esse cum N° 3.
15. *Simia cauda brevissima, et ungviculo unico posteriorum pedum acuto.*
 vid. Raji Syn. M. Qvad. p. 161.
16. *Simia rostro oblongo et cauda brevi.*
 Papio Raji p. 158 Babio Charletoni On. Z. p. 15.

II° Cauda carentes.

17. *Simia acercos; incana: barba nigra longa.*
 Simia alba seu incanis pilis, barba nigra promissa ex Zeylonia, Eláwandum Zeylonensibus D. I. Robinson Raji p. 158.

III. Genus Humanum per se innotescit, alias v[ero]

Character Genericus sic habet:

1. Digiti quinque longi, tam in manibus quam pedibus. Ungves plani, lati et fere recti. Digitus intimus in pedibus maximus est.

¹ Härefter utstruket: II. Genus Simiæ. Character Genericus — — —

2. Dentes singulo sunt numero 32, quorum quinq[ue] interiores utrinq[ue] in singula maxilla vocantur molares, reliqui primores et duo utrinq[ue] canini. Ex molaribus tres interiores maximi sunt.
3. Cauda nulla. Incessus posteriorum tantummodo pedum officio peragitur.
4. Mammæ duæ et totidem papillæ, tam in Viris quam imprimis mulieribus
5. Loquela pollet, quæ Simiæ carent.
[En sida blank.]

Panthera, quam vidi Londini from Buenos Ayres

1. Maculas nigras, quadrangulares, triangulares, pentagonas, irregulares et subrotundas habet in toto corpore. dorsales et laterales majores sunt, et in medio sui, ubi color fuscus, maculas nigras minores habebat.
2. Caput crassum, subrotundum.
3. Color corporis fuscus fere.
4. Minor paulo erat quam Leopardus dictus ibidem.

Leopardus ibidem

1. Paulo major erat, ejusdem coloris sed maculas dorsales minores quam in Panthera nigras subrotundas, irregulares, cruciformes etc. obtinebat.

Tigrides ambo in Moorefield.

1. Zonas vel lineas nigras, transversas, continuas, non multum curvas in postica corporis parte imprimis habebant.
2. Color pallide fuscus.
3. Corpus secundum proportionem longius et gracilius quam in Leone et Panthera.

Hyæna in Morefield.

1. Magnitudo ut Canis majoris Laniorum. Corpus magis cathetoplateum quam plagioplateum
2. Color corporis obscure fuscus, cum maculis aliquot nigris irregularibus sed raris.
3. Caput non rotundum sed parum oblongum non crassum.
4. Cauda brevis, vix pedalis, nigrescens, pilis longis obsita, quam interdum sursum atollit. Pili longi superne in collo, jubam fere efficientibus.
5. Pedes non longi. Digni (4) quatuor ungiculati in singulis.
6. Bestia crudelis est et homines dilaniat ac devorat. Estque admodum falsa, voces varias imitatur et sonum satis magnum edit et interdum cachinnos quasi edit
7. Locus Barbaria in Africa.

Hæc omnia sunt secundum libellum
manuscriptum P. Artedi exscripta a
Petro Löfling.

PETRI ARTEDI

Angermannia-Sveci

CATALOGUS PISCIIUM MARIS BALTHICI

ut et Fluviorum ac Lacuum Sveciæ

Cum Synonymis præcipuorum Jchthyologorum

AUCTORES IN HOC CATALOGO CITATI.

1. PUBLII OVIDII NASONIS Halieuticon Poematium, variis in locis editum cum reliquis Ovidii operibus.
2. CAJI PLINII SECUNDI Historia Naturalis. Lugduni Batav. 1668. 8°.
3. AUSONII Burdigalensis Viri consularis Mosella, Edyllium tertia(!). Burdigalæ 1580. in Fol.
4. ED. WOTTONI Oxoniensis de differentiis Animalium libri decem. Lutetiae Parisiorum 1552. in Fol.
5. GULIELMI RONDELETHI M.D. Libri de Piscibus Marinis etc: Lugduni 1554. in Folio.
—— Ejusdem Universæ Aquatiliū Historiæ Pars altera. Lugduni 1555. in Folio.
6. CONRADI GESNERI Medici Tigurini Historiæ Animalium liber quartus de Piscium Natura. Francofurti 1604. in Folio.
7. STEPHANI A SCHONEVELDE Jchthyologia et Nomenclatura Piscium Hamburgensium etc: Hamburgi 1624. in Quarto.
8. ULYSSIS ALDROVANDI de Piscibus Libri V. etc: Bononiæ 1638. in Folio.
9. GUALTERI CHARLETONI Onomasticon Zoicon, etc: Londini 1668. in 4to.
10. FRANCISCI WILLOUGHBY Historia Piscium. Oxonii 1686. Fol.
11. JOH. RAJI Synopsis Piscium. Londini 1713. 8°.

I. PISCES OSTEOPTERYGII VULGO SPINOSI.

Primum Genus Acus.

Spec: 1. *Acus Aristotelis congener Pisciculus*, pueris Cornubiensibus Sea adder id est Vipera marina dictus. — — Willough. p: 160.

Acus lumbriciformis seu Ophidion Lumbriciforme. Raji Syn: p: 47.

Svecis Hafnål. Abunde in sinibus Maris Balthici reperitur.

2. *Acus Aristotelis species altera, major*. Will: p: 159. — — Raji p: 46.
Svecis itidem Hafnål.

*Corpus in medio heptagonum est.

3. *Acus Aristotelis seu Acus secunda species*. Will. 158. — — Raji p: 46.

*Corpus in medio hexagonum existit.

Secundum Genus Cobitidis.

1. *Cobitis barbatula, aculeata.* Willug. p: 265. — — Raji p: 124.

Cobites aculeata. Charletoni On. Z. p: 157.

Tånglake prope Upsaliam ad lacum Melerum vocatur.

Tertium Genus Cyprini.

1. *Rutilus sive Rubellus fluviatilis.* Gesneri p: 820. — — Will. p: 262. — — Raji p: 122.

à Roche or Roach Anglis. Mört Svecis.

* Invenitur in magna copia in omnib[us] propemodum lacub[us] Svecanis.

2. *Roetaug i: e: Ῥοῦταυγ Ῥάλλυος Germanis dictus, Bramis affinis.* Willough. p: 249. — — Raji p: 116.

Sarv vel Sarf Svecis.

3. *Carassius simpliciter dictus, sive Carassii tertium genus.* Gesneri Paralip: p: 1275. — — Raji p: 116.

Cyprinus latus alius, Gorais Ratisbonæ. Will. p: 249.

Ruda Svecis. Karass et Karausche Germanis.

4. *Tinca.* Ausonii in Mosella, versu 125. — — Charletoni p: 162. — — Gesneri p: 984. — — Willoughby p: 251. — — Raji p: 117.

a Tench Anglis. Linnare, Sutare, Skomakare Svecis.

5. *Rutilus latior vel Rubellio fluviatilis.* Willough. p: 252. — — Raji p: 118. *Orfus,* Gesneri in Ed. Germ. fol. 166. b.

a Rudd vel Roud Anglis, et in quibusdam locis a Finscale. Vinderfisch Antverpiæ.

6. *Cyprinus latus sive Brama.* Rondel. p: 154. — — Gesneri p: 316. 317. — — Willoug. p: 248. — — Raji p: 116.

A Bream Anglis. Brax Svecis. Brachsem et Prasem Germanis.

7. *Alburnus.* Ausonii in Mosella, versu 126. — — Charletoni p: 161. — — Willoug. p: 263. — — Raji p: 123.

A Bleack Anglis. Löja et Bén-Löja Svecis.

Hamburgensibus et Slevicensibus Witinck, Witeke et Blicke.

8. *Cyprinus spithama minor; ossiculis viginti quinque in Pinna Ani.*

Svecis Björka, Björkna et Björkfisk.

Locus est Lacus Melerus Uplandiæ.

à Nobil. Willoughbejo, Rajo et aliis non descriptus.

9. *Cyprinus iride flava et Pinna Ani ossiculorum triginta septem.*

Faren Svecis. Invenitur solum, quantum scio, in Lacu Melero, imprimis ad prædium Bjelkestad Comitissæ Söp.

A Nob: Willoughbejo non describitur.

10. *Cyprinus spithamalis, oblongus; maxilla superiore paulo longiore.*
 1° Pinna Ani ossiculorum 11. Iris argentea.
 2. Pinnæ omnes albescentes.
 Stämm Svecis. Invenitur in Angermannia, Medelpadia, W=Botnia etc.
 In Uplandia vero ignotus est.
 * Synonymon quoddam hujus piscis in nullo auctore invenire potui.
11. *Cyprinus toto dorso acuminato et Pinna Ani ossiculorum viginti quatuor.*
 1. Rostrum prominens et Nasiforme est, multum tamen differt à Naso Alberti Auctorum. Wimba Svecis.
 Locus: Lacus Melerus Uplandiæ et fluvius Sala Upsaliam præterlabens.
 à Willoughbejo et Rajo non descriptus.
12. *Cyprinus maxilla Inferiore longiore sursum reflexa et Pinna Ani ossiculorum quindecim.* Asp Svecis.
 Locus: Lacus Melerus in Uplandia, et alibi. In Borealioribus Sveciæ partibus non invenitur.
 A nobil. Willoughbejo non describitur, videtur tamen esse
Capito fluvialis, rapax Gesneri fol. 169 et 170 Edit. German. sed ob imperfectam descriptionem nihil certi determinari potest, Willoughbejus enim summus in descriptionibus Specierum Ichthyologus, hunc piscem nec vidit nec descripsit.
13. *Cyprinus Pinna Ani ossiculorum quadraginta.* Blicca, Panka, Braxenpanka et Flia Svecis.
 Locus: Melerus et alii Lacus in Uplandia etc: In Borealioribus Sveciæ locis non reperitur.
 a Nobiliss. Willoughbejo non describitur, videtur tamen esse
Ballerus, Rondeletii Part. 2. c: 8. p: 154. — — Schoneveldii p: 28.
14. *Cyprinus binncialis; iridibus rubris et Pinna Ani ossiculorum novem.*
 Varia nomina secundum diversa loca Sveciæ obtinet.
 Locus: Sinus Maris Balthici et portus; in fluviis vero et lacubus hucusque non observavi. Hujus Synonymon nondum invenire potui apud ullum auctorem, præter Schoneveldium, qui hunc pisciculum appellat Aphyam, cum tamen Aphyæ veterum longe alius sit piscis.

Observatio.

Nomina Specifica Cyprinorum præcedentium à Nobil. Willoughbejo non descriptorum, e Numero Radiorum seu Ossiculorum in Pinna Ani imprimis sumsi, quum aliæ partes externæ horum piscium ad unum idemque Genus pertinentium, in Numero, Figura et Proportione multum conveniant.

Quartum Genus Clupeæ.

1. *Harengus*, Rondeletii l. 7. p: 222. — — Gesneri p: 408. et 486. — — Willough. p: 219. — — Raji p: 103.
Chalcis. Wottoni l. 8. c: 183. fol. 162. b. A Herring Anglis. Sill Svecis.
 Nota. Ad hanc Speciem (1) etjam referri debet

Harengus minor sive Pilchardus. Will. p: 223. — — Raji p: 104.

Alosa minor. Charletoni p: 151. lin. secunda. The Pilchard Anglis. Strömming Svecis, ad Fretum Danicum vero et alibi etjam Sill. dicitur.

Observatio.

Hi pisces nullo modo sunt distinctæ species, sed differunt tantum magnitudine; omnes enim partes externæ et intestinæ in Numero, Figura, Situ et Proportione conveniunt. Imo Vertebræ dorsi in Ambobus sunt numero 56, quas tamen in omnibus Speciebus unius Generis numero dispares esse per octo annorum observationes satis expertus sum.

Quintum Genus Albulæ.

1. *Albula nobilis.* Gesneri p: 33. — — Schoneveldii p: 12. — — Willoughby p: 185. — — Raji p: 60.

Sik Svecis. Snæbbel et Helte Danis. Snepel ad Albim.

Schelley Cumberlandorum in Anglia.

* Reperitur copiose in tota Svecia, tam in lacubus quam in Mari.

2. *Albula minima.* Gesneri p: 34. — — Willough. p: 186. — — Raji p: 61.

Locus: In variis lacubus Sveciæ invenitur, et secundum diversa loca, diversa etiam sortitur nomina.

3. *Thymallus.* Aldrovandi l. 5. c: 14. p: 594. — — Charletoni p: 155. — — Will. p: 187. — — Raji p: 62.

Thymalus. Wottoni l. 8. c: 190. fol. 170. a.

A Grayling Anglis. Harr Svecis. Äsch Germanis.

Sextum Genus Eperlani.

1. *Eperlanus.* Rondel: Part. 2. p: 196. — — Charletoni p: 153. — — Willough. p: 202. — — Raji p: 66.

Spirinchus, Schoneveldii p: 70.

A Smelt Anglis. Smelte Danis. Nårs Svecis, majores vero quibusdam Slom appellantur.

Septimum Genus Salmonis.

1. *Salmo.* Ausonii, versu 97. — — Gesneri p: 824. — — Charletoni p: 150. — — Willough. p: 189. 190. — — Raji p: 63.

Salmo nobilis. Schoneveldii p. 64.

Salmon Anglis. Lax Svecis. Lachss Germanis. Lohi Fennonibus.

* Hujus Piscis copiosa piscatura est in tota fere Svecia, imprimis vero in Sinu Botnico.

2. *Salmo cinereus aut griseus.* Johnsoni in Ichthyol. Willug. p: 193. — — Raji p. 63.

The Grey Anglis. Grå-Lax Svecis.

3. *Trutta Salmonata*. Johnsoni in Ichthyologia Willoughbeji p: 193. — —
Raji p: 63.
The Scurf, or Bull-trout Anglis.
In Svecia secundum diversa loca, diversa nomina quoque obtinet.
4. *Trutta fluviatilis*. Rondel. Part. 2. p: 169. — — Gesneri p: 1002. etc.
— — Willough: p: 199. — — Raji p: 65.
A Trout Anglis.
Forell, Stenbit, Bäckrö etc: Svecis.

Octavum Genus Lucii.

1. *Lucius*. Ausonii in Mosella, versu 123. — — Wottoni fol. 169. b. — —
Gesneri p: 500. — — Charletoni p: 162. — — Willoughby p: 236.
— — Raji p: 112.
The Pike Anglis. Gjädda Svecis. Gedde Danis. Hecht Germanis.
Snoock Belgis. Brochet Gallis.
* In omnib[us] Lacub[us] et fluviis Sveciae reperitur.
2. *Acus vulgaris, sive Oppiani*. Aldrovandi p: 106. — — Will. p: 231. — —
Raji p: 109.
The Horn-fish or Gar-fish Anglis.
Hornfisk Hamburgensibus et Incolis ad Fretum Öresundense.
Näbbgädda Svecis.

Observatio.

Hic piscis (2) in Freto Öresundensi Sveciam inter et Daniam, ut et in Australiori Maris Balthici parte ad Germaniam satis communis est.

In Australiore Maris Balthici parte Sveciam alluente reperitur etiam, sed multo rarius. In Sinu Botnico autem prorsus ignotus est.

Nonum Genus Rhombi.

1. *Passer*. Gesneri p: 664. et 670. — — Willough. p: 96. — — Raji p: 31.
Passer levis. Aldrovandi l. 2. p. 243.
A Plaise Anglis. Schickpleder Danis. Svecis vulgo Flundra, aliis v.
Risbätten.
2. *Passer fluviatilis, vulgo Flesus*. Will. p: 98. — — Raji p: 32.
Passer niger. Charletoni On. Zoic: p: 145.
à Flounder, or But, or Fluke Anglis. Flundra itidem Svecis audit.

Decimum Genus Scombri.

1. *Scomber*, Ovidii Nasonis Hal. Poëm: versu 94. — — Gesneri p: 841. et
1012. — — Willoug. p: 181. — — Raji p: 58.
The Mackrell Anglis. Makrill Svecis.

Observatio.

Ad Fretum Danicum seu Öresundense, Insulam Bornholm et alia australiora Maris Balthici loca æstate una cum Harengis capitur, in Borealiore vero Maris Balthici parte et Sinu Botnico prorsus ignotus est.

2. *Trachurus*, Schoneveldii p: 75. — — Charletoni p: 143. — — Willough. p: 290. — — Raji p: 92.

The Horse Mackrell Anglis. Cornubiensib[us] a Scad. Ekrefordia ad Mare Balthicum, Stöcker.

Observatio.

Hic piscis in Australiori tantum Maris Balthici parte ad Hollsteniam etc: reperitur, alias vero in toto Mari Balt. ignotus est.

3. *Thunnus seu Thynnus*. Gesneri p: 957. — — Willough. p: 176. — — Raji p: 57.

Thunnus. Charletoni p: 124.

Observatio.

Hic piscis in Mari Balthico hospes est, et proprie loquendo non invenitur, ex observatione Cl. Schoneveldii tamen Medici Hamburgensis, anno 1605, Mense Novembri unus hujus speciei piscis 8 pedes longus in Sinu Ekrefordensi captus est.

11.) Genus Xiphiæ.

1. *Xiphias*. Ovidii Nasonis, versu 97. — — Plinii H. N. l. 32. c: 2 et 11. — — Wottoni l. 8. c: 189. fol. 167. b. — — Charletoni p: 124.

Xiphias piscis, Latinis Gladius. Willough. p: 161. — — Raji p: 52.

The Sword-fish Anglis. Swardfisk Svecis.

Observatio.

Advena et hospes in Mari Balthico est, sed tamen contingit interdum ut ex Oceano per Fretum Öresundense in Mare nostrum penetret, Anno enim 1704 hujusmodi piscis in Sinu Chiloniensi à piscatoribus captus est, quem singulari Tractatu descripsit et delineavit Gunth. Christ. Schelhamerus Medicinæ in Academia Chiloniensi Professor.

Duodecimum Genus Percæ.

1. *Perca*, Ausonii in Mosella, versu 115. — — Rondeletii Part. 2. p: 196.

Perca fluviatilis, Gesneri p: 698. — — Willough. p: 291. — — Raji p: 97.

Perca major. Charletoni O. Z. p: 161.

A Perch Anglis. Barss et Bersich Germanis. Abbor et Abborre Svecis. Aborn Danis.

* Ubique fere copiose in Svecia reperitur.

2. *Lucioperca*. Gesneri paralip. p: 28. v[er]o. 1288. — — Schoneveldii p: 43. — — Willough. p: 293. — — Raji p: 98.

Schilus, Nagemulus. Charletoni O. Z. p: 164.

Gjös Svecis. Sandat Pomeranis, Holsatis et Megapolensibus. Schindel Augustæ Vindelicorum.

* In Anglia non invenitur ex observatione Nobilissimi Willoughbeji.

3. *Cernua fluviatilis.* Gesneri p: 191. 192. — — Willoug. p: 334. — — Raji p: 144.

Cernua fluviatilis, aliis Perca minor. Charletoni p: 158.

A Ruffe, vel rectius Rough Anglis. Gjers Svecis. Kaulbarss, Stuerbarss et Stuer Germanis.

13.) Genus Trachini.

1. *Draco marinus.* Wottoni l. 8. c: 178. f. 158. b.

Araneus. Charletoni O. Z. p: 149.

Draco sive Araneus Plinii, Gesneri p: 77. 78. & 89. — — Willoug. p: 288. — — Raji p: 91.

Wcever Anglis. Viver Gallis. Fjärsing Svecis et Danis ad Fretum Öresundense.

Observatio.

Hic Piscis non longe in Mare Balthicum penetrat, sed in australioribus ejus locis ad Fretum Danicum tantummodo reperitur.

14.) Genus Mulli.

1. *Mullus.* Ovidii Nasonis, versu 123. — — Wottoni l. 8. c: 169. fol. 151. b. — — Schoneveldii p: 47. — Willoughby p: 285. — Raji p: 90.

* Piscis in toto Mari Balthico ignotus est, sed in australiori ejus parte ad Hollsteniam autumnus interdum capitur et Kiloniensibus appellatur Petermanneken et Goldeken. Piscatoribus Ekrefordensibus autem Schmerbüthen et Baguntken ex observatione Cl. Schoneveldii.

Decimum quintum Genus Gasterostei.

1. *Pisciculus aculeatus* Rondeletii, Willug. p: 341. — — Raji p: 145.

A Stickleback, Banstickle or Sharpling Anglis. Skittspigg et Skittbårr Svecis.

* Aculeos Tres in dorso habet.

2. *Pisciculus aculeatus, minor.* Willoug. p: 342. — — Raji p: 145.

A Lesser Stickleback or Sharpling Anglis. Skittspigg itidem Svecis.

* Aculeos 9 vel 10 in dorso habet.

Observatio

Mugil, Lupus marinus seu Labrax, Sudis seu Sphyræna, Spari, Salpæ, Turdi, Faber seu Zeus, Cuculi et Lyræ, Scorpæna, Umbra, Glauci et Amiæ Auctorum Mare Balthicum non intrans.

Sedecimum Genus Cotti.

1. *Cottus*. Rondeletii Part. 2. p: 202. — — Gesneri p: 400 et 477.
Gobio fluviatilis, capitatus. Gesneri p: 401. 477. — — Willough. p: 137.
 — — Raji p: 76.
Gobio capitatus. Charletoni p: 157.
 A Bull-head or Millers Thumb Anglis. Sten-Simpa etc: Svecis.
2. *Scorpane Bellonii* p: 201. Edit. Gall. similis. Willough. p: 138. — —
 Raji p: 145.
 Father-Lasher Cornubiensib[us]. In Svecia secundum diversa loca, varia nomina obtinet.
3. *Cottus scaber; capite polyacantho et Tuberculis quatuor ceratoidibus in medio*. Simpa Svecis.
 Litorib[us] Balthicis Sveciam alluentib[us] familiaris est, imprimis tempore autumnali.
 * Hic piscis neque à Nobil. Willoughbejo, nec ullo alio Ichthyologo hucusque descriptus est.

17.) Genus Gadi.

1. *Asellus varius vel striatus*. Schoneveldii p: 19. — — Willoug. p: 172. — —
 Raji p: 54.
 Små Tårsk Svecis.
 Hic piscis in Mari Balthico satis frequens est, imprimis in partib[us] ejus australioribus.
2. *Asellus minor, et mollis*. Charlet. O. Z. p. 121.
Asellus mollis, major seu albus. Willoug. p: 170. — — Raji p: 55.
 A Whiting Anglis. Hwitling Svecis.
 * In Freto Öresundensi et australiori Maris Balthici parte invenitur, ceteras ignotus.
3. *Callarias, Galerida, et Galaxia, piscis capitosus*. Charletoni On. Z. p: 121.
Asellus minor. Schoneveldii p: 18.
Onos sive Asinus antiquorum, Turneri in Epist. ad Gesnerum — — Raji p: 55.
 The Hadock Anglis. Källja et Källjor Svecis. Koll Danis.
 * Locus: Invenitur tantum in parte Maris Balthici australiori ad Daniam, Hollsteniam etc: ceteras in toto Mari Balthico ignotus.
 In Sinu Chiloniensi appellatur Wijdtogen
4. *Mustela fluviatilis*. Schoneveldii p: 49. — — Charletoni p: 159. — —
 Willough. p: 125. — — Raji p: 67.
 Eelpout Anglis. Lake Svecis.
 * Hic piscis in magna copia ubique ferè in Mari Balthico invenitur.

5. *Mustela vulgaris*. Gesneri p: 89 et 103. — — Willoughby p: 121. — — Raji p: 67.

Mustela altera. Schoneveldii p: 49.

Whistle-fish in Cornubia.

* Hic piscis in toto fermè Mari Balthico ignotus est, sed ad Hollsteniam ex observatione Schoneveldii reperitur, et imprimis in Sinu Chiloniensi, ubi appellatur Ellbqwappen.

6. *Tertia Mustelarum species, vivipara et marina*. Schoneveldii p: 49. 50.

Mustela vivipara Schoneveldii, Willoug. p: 122. — — Raji p: 69.

* Hunc Piscem solus Ichthyologorum Schoneveldius vidit et descripsit, ex quo posteriores sua desumsere. Balthicis litoribus satis familiaris est, imprimis æstate.

Varia nomina ab accolis litorum Maris Balthici sortitur, quæ alibi in opere meo Ichthyologico MSS. diligenter recensui.

18.) Genus Siluri.

1. *Silurus*. Schoneveldii p: 69. — — Willoughby p: 128. — — Raji p: 70.

Glanis, Glanus et glanius. Charlet. p: 159.

The Sheat-fish Anglis secundum Nobilissimum Willoughbejum. Mäl Svecis. Scheid, Schaiden, Wäls, Waller etc: Germanis.

* In lacu Biven prope Nycopiam in provincia Sudermannia, et in quibusdam lacubus Ditionis Calmariensis hic piscis reperitur, alias in Svecia rarissimus. Hominem procerum magnitudine interdum superat. Figurà *Mustelam fluviatilem* quodammodo refert.

19.) Genus Congri seu Angvillæ.

1. *Angrilla*, Plinii H. Nat. l. 9. c: 21. 22. et 51. — — Rondeletii Part 2. p: 198. — — Gesneri p: 40. — — Charletoni p: 153. — — Willough. p: 109. — — Raji p: 37.

Eel Anglis. Al Svecis. Ahl Germanis.

* In lacubus Svecanis ut et Sinubus Maris satis copiose reperitur.

Observatio.

Conger et Muræna Auctorum Mare Balthicum non intrans.

II. PISCES CARTILAGINEI SEU CHONDROPTERYGII.

Primum Genus Lumpi.

1. *Lumpus Anglorum*. G. Turneri in Epist. ad Gesnerum. — — Gesneri paral. p: 25 et 1284. — — Charletoni On. Z. p: 131. — — Willoughby p: 208. — — Raji p: 77.

The Lump or Sea-owl Anglis. Cock-Padd Scotis. Sjurbyggfsk Svecis i: e. Piscis septem dorsis præditus.

Secundum Genus Lampetræ.

1. *Lampetra parva et fluviatilis*. Gesneri p: 598. — — Willough. p: 104. — — Raji p: 35.

Lampetra fluviatilis. Schoneveldii p: 41. — — Charletoni p: 159.

A Lampern Anglis. Näting et Neunögon Svecis. Neunaugen Germanis.

* In quibusdam fluviis Sveciæ copiose capitur.

Tertium Genus Acipenseris.

1. *Acipenser*. M. T. Ciceronis libr. de Fato, de Finibus l. 2. p: m. 69. — — Ovidii Nasonis, Hal. Poëm. v. 132. — — Plinii H. N. l. 9. c: 17. et l. 32 c: 11. — — Gesneri p: 2.

Sturio. Charletoni On. Z. p: 152. — — Willoughby p: 239. — — Raji p: 112.

The Sturgeon Anglis. Stör Svecis. Store Danis.

* In Albi Dalica, fluvio Angermanno, aliisque ut et sinibus Maris quandoque invenitur.

Quartum Genus Squali.

1. *Galeus acanthias*. Gesneri p: 607. — — Charletoni p: 128.

Galeus acanthias, sive Spinax. Willough. p: 56. — — Raji p: 21.

A Picked Dog, or Houndfish Anglis.

* Hic Piscis Maris Balthici advena est, ex observatione Cl. Schoneveldii tamen in Sinu Ekrefordensi ad Hollsteniam quandoque reperitur, sed raro.

Observatio.

Rana Piscatrix, Rajæ, Galei et Canes in Mare Balthicum non intrant.

III. PISCES PLAGIURI, VULGO CETACEI.

Unum Genus Delphini.

1. *Phocæna*. Wottoni l. 8. c: 194. fol. 172. a. — — Charletoni p: 168. — — Willough. p: 31. — — Raji p: 13.

A Porposse Anglis. Marswin Svecis, Danis et Cimbris.

* In toto Mari Balthico reperitur, sed raro capitur.

Numerus singulorum Piscium seu Specierum in hoc Catalogo est 58, quorum quinque vel sex novi et antea non descripti. Non dubito, quin præter hosce unus vel alter Piscis mihi ignotus in Mari Balthico reperiatur, sed per octo annorum observationes in variis locis plures observare non potuerim.

APPENDIX ANIMALIA ALIQVOT QVADRPEDIA ET AMPHIBIA
SVECLÆ CONTINENS.

1. *Fiber*. Gesneri Edit: Germ: fol. 21. 22.

Castor. Charletoni On. Z. p: 17.

Castor sive *Fiber*. Raji Syn. Qvadr. p: 209.

The Beaver Anglis. Bäwer Svecis.

* In Australiore Sveciæ parte ut Scania etc: non reperitur, in borealiore vero ut Medelpadia, Angermannia et imprimis Westro-Botnia abundantissime. In Svecia cibus horum Animalium est imprimis Cortex *Populi tremulæ* C. B. P. p: 429, soepius enim vidi truncos hujus arboris satis crassos à Castore abscissos et è terra in fluvium tractos, quorum corticibus deinde vescitur. Neque quis observavit in Svecia hoc Animal aliarum arborum corticibus vivere, præter solius *Populi tremulæ*.

De ædificatione domorum hujus Animalis, ut vulgus credit, nihil certi habeo.

Ex Castoreo seu folliculis odoriferis hujus Animalis Mercatores Westro-Botnienses non exiguum qvæstum Holmiæ faciunt.

2. *Lutra*. Gesneri Edit. German. fol. 129. — — Charletoni On. Z. p: 17.
— — Raji Syn. Qvadr. p: 187.

Otter Anglis et Svecis. Qvibusdam Utter.

* Reperitur in omnibus fere Sveciæ provinciis, in borealioribus tamen copiosius. Vivit imprimis Piscibus.

* * *

3. *Phoca quadricubitalis; cana*.

Phoca seu Vitulus marinus Raji p: 189, cum hac Specie convenire videtur, sed ex descriptione nimis brevi et omnibus partibus non completa (Ipse enim Rajus Phocam suam non ad exemplar vivum descripsit) nil certi determinari potest.

Svecis dicitur Grå-Själ.

1. Color est cinereus maculis aspersus.

2. Longitudo soepe 4 cubitorum cum dimidio.

3. Parit ab ipsis Calendis Februarii ad Idus fere ejusdem, unicum caltulum vitulo recens nato non minorem.

4. Foetus Phocæ proxime sequentis soepius enecat et carnem devorat, corio et adipe relictis.

5. Gregatim super glaciem in magna copia conveniunt ubi cœu boves ferocissimi mugiunt et veluti canes rabidi morsu se invicem lacerant, et si nubilum est, lucem late de se spargunt, quæ ultra milliare conspicitur. Sed notandum quod hæc lux non observatur, nisi major fuerit concio Phocarum. Unde ejusmodi lux proveniat, alii dijudicent.

6. Catuli hujus speciei, ut lanugine prima amissa fiunt hirsutiores, matres deserunt, atque cursum recta austro-zephyrum versus dirigunt, quem cursum ita constanter tenent, ut si vel insula, vel istmus vel mons occurrat, recta tamen procedant.

4. *Phoca tricubitalis; pilis brevibus, nigrescentibus.*

Svecis Wikare et Wikar-Själ.

1. Hæc species ad magnitudinem prioris nunquam provenit et pilis nigrioribus donatur.

2. Circa Calendas Februarii foetum parit magnitudine Felis, et quidem unicum, raro geminos, idque apud nos soepius super glacie.

Calidissimo suo halitu foramina in glacie facit, ab inferiore glaciei parte vaporem calidum spirando, à superiore vero ad inferiorem id facere non potis est, ob frigus scil. aëris.

4. Gregatim non convenit ut prior species.

5. Foetus licet ablactati, ad tempus tamen matres suas sequuntur.

Præter has duas Species, enumerant quidem Piscatores Ostrobotnienses et Abocenses quatuor vel quinque alias, quarum nomina sunt 1° Swin-själ 2° Phoca porcina.

2° Brök-själ h. e: Phoca versicolor.

3° Små-själ h. e: Phoca exigua.

4° Morungar.

5° Natter. An vero distinctæ species sint, vel potius variationes, non dixerim. Phocarum præcedentium maxima piscatura vel captura est in Sinu Botnico Ostro-Botniam alluente.

PETRI ARTEDI, ANGERMANNIA-SVECI
INSTITUTIONES JCHTHYOLOGÆ

in Qvibus Continentur

Præter Historiam literariam Jchthyologorum et Prolegomena, Methodus Piscium naturalis: Genera Piscium Naturalia cum suis Characteribus; Species Generum distinctæ: Nomina Specierum Nova: Synonyma Specierum ex omnibus propemodum Auctoribus collecta, et denique Descriptiones singularum Specierum.

Explicatio Tituli:

1. In Historia literaria Jchthyologorum, analytice ab antiqvissimis temporibus Scripta præcipua et Fata Jchthyologorum recensui, ut Benivulus Lector totum titulum singuli libri, Numerum Plagularum, Divisionem et brevem totius Operis conspectum habeat.

2. In Prolegomenis primo omnes Piscium partes earumque differentias secundum Numerum, Figuram et Proportionem descripsi.

Secundo, disserui de Classibus vel potius Ordinibus Piscium naturalibus.

Tertio egi de Generibus Piscium distinctis seu naturalibus, ubi insimul demonstravi à quibus Piscium partibus Characteres Generum genuini et naturales desumi debent.

Quarto Ipsa Nomina Generica Examinavi, et ostendi illa imprimis debere esse originis Latinæ, etc.:

Qvinto denique de Speciebus Generum et Variationibus sic dictis Specierum egi, ubi palam feci quænam Nomina Specifica spuria et quænam genuina sint et ultimo à quibus partibus Characteres Specierum seu differentię Specificæ genuinæ desumi debent.

3. In ipso opere (quod nondum ob observationes desideratas ex omni parte completum est) primo Pisces in Ordines, Sectiones et Genera quantum fieri potuit, naturalia dispescui, deinde Species distinctas uniuscujusque Generis, quas videre mihi licuit, diligenter enumeravi cum Novis Nominibus Specificis.

Tertio Singulæ Speciei seu Nomini Specifico Omnia sua Synonyma, quæ apud Auctores Ichthyologicos reperire potui, subjeci, quod plurimum mihi temporis in perlegendis tam multis auctoribus et conferendis descriptionibus, abstulit.

Quarto singulas Species diligenter descripsi secundum omnes earum partes, easdemque descriptiones seu Historias Piscium in Numeros divisi, ut omnia clariora et faciliora lectu essent.

LEVERTINS LINNÉUPPFATTNING.

AV

KARIN BESKOW.

LEVERTINS OFULLBORDADE MONOGRAFI ÖVER LINNÉ UT-gavs postumt till julen 1906 under titeln *Carl von Linné. Några kapitel ur ett oavslutat arbete*.¹ Till detta verk hade Levertin under årtal samlat material, som han vid sin död just var sysselsatt att ordna och utarbета. Med sin vanliga grundlighet hade han satt sig in i hela den samtida filosofien och naturvetenskapen, studerat ett flertal äldre och även nyare naturfilosofiska arbeten, gått in även på juridisk litteratur för utredandet av Nemesis- och Talio-begreppen och till sist även ansett sig tvungen att ta privatlektioner i matematik och fysik, allt för att tränga Linnés tankevärld så nära som möjligt. Detta är typiskt för Levertins vetenskapliga forskning, han väjer icke för någon möda, när det gäller att komma i intim kontakt med föremålet för sin undersökning. Stundom tappar han i stället proportionerna ur sikte och utsträcker sina forskningar över alltför vidsträckta områden, inom vilka studierna ej kunna ge honom något för ämnet väsentligt. Detta gäller även Linnéboken. Vad beträffar denna anar man dock föga vid en genomläsning, vilken oerhörd möda och vilka vidsträckta studier, som ligga bakom. Levertin lägger icke an på att citera läst litteratur eller lägga in lärda noter, utan han gör i stället, antagligen av estetiska skäl, allt för att dölja detaljforskningarna bakom de långa perioderna.

Levertins Linnébok var således väl förberedd.² 1902 hade han tänkt giva ut Linnés autobiografier och Nemesisanteckningar men avstod av hänsyn till TH. M. FRIES, som just då stod i begrepp att utge sin Linnébiografi.³ I ett brev 1904 talar han om sina planer att giva ut Linnés

¹ Citeras här efter upplagan 1906. — Boken har kommit ut i 7 olika upplagor.

² Redan 1895 lånade Levertin Linnés latinska skrifter på Kungl. Biblioteket, enligt SÖDERHJELMS undersökning.

³ Se SÖDERHJELM i hans biografi *Oscar Levertin*, I, sid. 430.

brev och säger på tal om sin »karakteristik» av Linné, att han hoppas den skall bli av och ej bli hans »Hjalmar Ekdahlska livslögn».¹ Även hans föreläsningar gå i Linnéstudiernas tecken. På våren 1904 föreläser han över »Carl von Linnés liv och skrifter». Han behandlar här naturuppfattningen före Linné och når slutligen fram till Linné, som han skildrar som »vetenskaplig tänkare». På hösten rör sig ämnet kring svenska reseskildrare och moralister på 1700-talet, och han får här tillfälle att behandla Linné som reseskildrare och som moralist. Samma höst håller han även vid Högskolans jubileum ett föredrag om »Linné som diktare». Dessa föreläsningar ha sedan delvis omarbetade ingått i hans Linnébok.² Andra förstudier till denna ha vi i hans artikelserie »Med Linné i Holland»³, som ej har inarbetats i Linnéboken, men som genom sina synpunkter i många fall kompletterar densamma.

För övrigt möter oss Linné icke så sällan i Levertins övriga produktion. I sin Bellmanskarakteristik gör han sålunda träffande jämförelser mellan Linné och BELLMAN.⁴ Det är ej omöjligt, att det är just via sina Bellmansstudier, som Levertin upptäckt och börjat intressera sig för Linné. Därpå tyder den liknande synvinkel, ur vilken han betraktat dem. Båda finner han representera samma fromhet, samma systematiska begåvning, och båda ha samma lyriska sinne. Linné är den »ende i sitt sekel», säger han, »som i okonstlad och omedelbar dyrkan och hänryckning inför naturen, i naturbeskrifningens friskhet och flykt kan jämföras med Bellman». HEDBERG kallar detta Levertins påvisande av sambandet mellan Linnés och Bellmans lyriska begåvning ett genialt fynd.⁵ Detta är just något karakteristiskt för Levertin. Han fäster sig hos de stora realisterna ofta mer vid det lyriska än det realistiska. — I »Mathias Waldius utländska resa», en pastich från 1700-talet, låter han prosten Waldius tala om sin »högt berömd och värderade wän archiater Linné».⁶ I boken om WELLANDER bringar han Linné en av sina mest hänfödda hyllningar.⁷ Han talar om »det på en

¹ Cit. av SÖDERHJELM, a. a., I, sid. 441. I ett annat brev (1 jan. 1904) hoppas han att få realisera sin »älsklingsidé om en liten bok över blomsterkonungen».

² Omarbetningarna äro ej av någon djupare art utan bestå väsentligen däri, att ytterligare material tillförts i Linnéboken och i att det förmella putsats. För övrigt äro synpunkterna i huvudsak lika. Dock har Levertin i boken ej så starkt betonat Linnés subjektivitet och tungsinne som i föredragen.

³ *Svenska Dagbladet* 1906 nr 173, 175, 177. Omtryckta i *Sv. Linné-Sällsk. Årsskr.* XII, 1929.

⁴ *Från Gustaf III:s dagar*, sid. 76.

⁵ TOR HEDBERG: *Carl von Linné i Ett decennium*, sid. 71 ff.

⁶ *Recoновeller*, sid. 45. SÖDERHJELM framkastar, (II, sid. 152), att antagligen Levertins studier av Linnés skrifter och brev ha givit tonen åt denna pastich. Detta förefaller ju ej otroligt, då Levertin just vid denna tid enligt Kungl. Bibliotekets kataloger läste Linné ivrigt.

⁷ *Johan Wellander, Litteraturhistorisk studie över skiftet mellan frihetstiden och den gustavianska åldern*, 2 uppl., sid. 99.

gång naiva och djupsinniga geni, hvars snillrikhet är så ojämförlig, hvars personlighet så öfverväldigande, att den svenska vetenskapen hvarken före eller efter honom ägt något motstycke». Han bebådar här sin bok om Linné och vill lägga den som en »psykologisk analys af hans åskådning och väsen», något som han anser saknas i Linnélitteraturen. Vidare kommer här fram det nya och originella i Levertins syn på Linné, nämligen påpekandet av Linnés skaldiska temperament och lyriska sinne, som skapade hans prosastil — »sekets ursprungligaste och i många fall yppersta svenska». I sin essay om WAILENBERG slutligen ägnar han ett par sidor åt Linnés reseskildringar.¹

Således har Levertin under sina studier inom 1700-talet säkert ett flertal gånger mött Linnés gestalt och tjusats av den. 1700-talet, rokokons tidevarv, hade alltid varit Levertins älsklingsepok, och gång på gång hade han gjort dess gestalter till föremål för sin forskning. Nittiotalets kulturpatriotism har säkert här påverkat honom. Den svenska traditionen blir nu en faktor av stor betydelse. HEIDENSTAM förhärligar Karl XII; SELMA LAGERLÖF och KARLFELDT tolka gamla traditioner, och Levertin uttrycker sin beundran för de svenska diktargestalterna, såsom GUSTAF III, Fru NORDENFLYCHT, CREUTZ, GYLLENBORG, och stannar till sist inför Linné.

Det förefaller egendomligt, att just Linné skulle bli föremål för Levertins sista forskning. Levertin och Linné förefalla att representera så helt olika människotyper med så olika ideal och intressen. Men Levertin hade en medfödd beundran för alla »stora» personer. Han behärskades av en sorts hjältedyrkan. Säkert hade han redan innan han började syssla med Linné en förutfattad sympati för den svenske blomsterkonungen, vilken ytterligare utvecklades vid den närmare bekantskapen. Söderhjelm påpekar², hur stor roll Levertins estetiska betraktelsesätt här spelat. De snillrika personligheterna och de stora systemen tilltala honom rent estetiskt. Så gripes han av beundran för Linnés systematiska geni, som inordnat växter och djur i ett systematiskt sammanhang och som i sin Nemesislära även sökt finna denna lagbundna ordning inom människovärlden.³ Det måste nog medgivas, att Levertin betraktat Linné ur väl ensidig estetisk synvinkel, men det är dock härigenom han tillfört Linnébilden nya drag. »Helt säkert den högsta apoteos han kunde skänka vetenskapsmannen Linné, när han gjorde honom till skald», säger Söderhjelm.⁴ I främsta rummet är det Linnés originella stil, vilken förefaller ligga Levertins egen

¹ *Essayer*, I, sid. 73 ff.

² A. a. del II, sid. 484.

³ O. WIESELGREN framkastar i *Edda* (Bd 3, sid. 156 ff.), att Levertin skulle fått det första uppslaget till Linnéboken genom att sysselsätta sig med Linnés Nemesisanteckningar. Jag skulle dock snarare förmåda, att det var Linnés resor, som gävo Levertin första uppslaget.

⁴ Se not 2 ovan.

så fjärran, som gripit honom. Detta visar ju, att han hade förmåga att förstå även andra stilarter än sin egen.

Men Levertin grips även av själva Linnés personlighet. Han talar i ett brev om sin »kära vän Linné, om jag så får säga»¹, och uttrycker ofta sin beundran för honom. Som en egendomlighet kan nämnas vad Söderhjelm påpekar, att även rent personliga orsaker skulle legat till grund för Levertins intresse för Linné.² Han skulle således hos Linné ha funnit påminnelser om sin fader. När han läste Linnés brev, grät han, då han kände det som om hans fader talat till honom. — Detta är nog ej otroligt. Levertin var ju ofantligt familjekär, och minnet av hans fader var alltid levande för honom. Bakom skildringen av Linné och hans fader i kapitlet om Stenbrohult ligga säkert minnen från Levertins egen barndom. Liksom för Linné hade ju fadern betytt så mycket även för Levertin, och bådas verksamhet hade till stor del bestämts genom arvet från honom.

Levertin fann även Linné representera det svenska lynne, som han med sådan lidelse sökt tränga in i. I essayen om Bellman hade han karakteriserat det som »ett musikanter- och äventyrslynne», i »Folket i Nifelhjem» däremot betonar han dess mörka sidor, svärmodet och bristen på öppenhet.³ Beträffande Linné säger Levertin, att han är »äkt svensk, och hans snille, som mycket av Sveriges yppersta, förädlad frukt från svensk allmogegren».⁴ Genom sin judiska härstamning hade Levertin fördelen att kunna se på detta utifrån, objektivt, utan nationella fördomar. Under åren växer dock svenskheten allt mera fram hos honom själv, och kapitlet om Stenbrohult blir en hyllning till den svenska kulturen.

Vidare fann Levertin hos Linné den naiva, oreflekterade fromhet och religiösa innerlighet, som han funnit hos Bellman och vilken han skattade så högt. Själv var ju Levertin skeptiker och materialist, men han kunde dock aldrig komma ifrån det, som han kallade »det mystiska» i tillvaron. Han drömmer ständigt om »en förening mellan vetenskap och mystik, mellan förnuftets kunskap och hjärtats längtan» och säger, att »verkligheten kan kanske undvara religion, men säkert ej religiositet».⁵ Blandningen av mystik och positivism blir för honom alltid det högsta, och det är den han beundrar hos Linné liksom hos LUCRETIVS.⁶ På många punkter är Levertins Linnéuppfattning starkt påverkad av hans egen läggning; så finner

¹ Cit. av SÖDERHJELM.

² A. a. I, sid. 27.

³ *Från Gustaf III:s dagar* sid. 80 ff. *Dikter* 1901, sid. 9.

⁴ Sid. 7.

⁵ *Naturens epös* i *Diktare och drömmare*, sid. 28, 25.

⁶ SÖDERHJELM tror (a. a. II, sid. 269), att Levertin just genom sitt sysslande med naturvetenskapen och filosofien i samband med Linnéstudierna förts till Lucretius. Detta kan dock ifrågasättas, då *Diktare och drömmare* kom ut redan 1898 och Levertin ej drivit Linnéstudierna så djupt vid denna tid.

han sin egen lidelsefulla subjektivitet också hos Linné. Särskilt har han i sina föredrag över Linné betonat denna. Han säger, att Linné är »den mest omedelbara och subjektiva af människor. Hvarje händelse i hans lif, stor eller liten, lycklig eller olycklig, lär oss hur lidelsefullt hans af utomordentligt rörliga och brännbara ämnen danade själ upptog alla intryck.» Han finner, att Linné äger föga av »den objektivitet, som med fog förutsättes vara en vetenskapsmans grundegenskap».¹ Och i boken om Welander betonar han åter, att Linnés temperanient »snarare var en lyrikers än en objektiv forskares».² I detta fall har Levertin i sin egen sensibilitet haft hjälp att förstå Linné, ty även om han kanske letts till någon överdrift, bekräfta dock MALMESTRÖMS forskningar att dessa påståenden om Linnés subjektivitet äro riktiga.

Dessa olika synpunkter, ur vilka Levertin ser Linné, hade i allmänhet föga uppmärksamrats av Linnéforskarna. Dessa sysselsatte sig huvudsakligen med naturvetenskapsmannen Linné. JACOBOWSKY visar av hur stor betydelse Levertins lilla bok här blivit.³ »Den blir en vattendelare på den svenska Linnélitteraturens vidsträckta marker.» Den »ger upphov till sysselsättning med Linné som människa, historisk person, författare eller vad som helst utom med Linné som naturvetenskapsman». Det är således Levertin, som givit upphov till »den humanistiska och teologiska Linnéforskningen». Detta är nog riktigt anmärkt. Men det kanske även bör tilläggas, att detta omslag i Linnélitteraturen ej enbart har sin grund i Levertins bok, utan minst lika mycket i det i våra dagar vidgade intresset för psykologisk forskning och överhuvud taget för människan bakom verket.

Levertins Linnéforskningar böra ses mot bakgrunden av hans mot slutet av sitt liv förändrade livsinställning. Han överger den rena l'art pour l'art-principen, blir medveten om ensidigheten i sin begåvning och en strävan efter en mera universell bildning bemäktigar sig honom. Spår av detta märka vi i hans sista diktsamling »Kung Salomo och Morolf» (1905), där han samtidigt som han ger uttryck åt djup längtan efter förgängelse även tager avsked av dikten. Hädanefter vill han blott »spegla» tingen. Han skall nu helt ägna sig åt vetenskapen. Han vill, som BÖÖK uttrycker det, »blott existera i tanken, i betraktelsen, i spekulationen och forskningen, glömma bort det själviska jaget med dess förvirring och kiv».⁴ Att han även försöker fullfölja dessa föresatser, visa ju Linnéstudierna till fullo,

¹ Manuskript i Uppsala Universitetsbibliotek till föredragen över Linné som diktare och Linné som tänkare. Sign. 185: 53, 54.

² A. a. sid. 101.

³ C. V. JACOBOWSKY, *Linné och Levertin*. Några synpunkter. Göteborgs Handelstidning 16 maj 1929.

⁴ *Se. Litt.-hist.*, III, sid. 240.

men han lyckas dock aldrig bli den objektive vetenskapsman han drömmer om.

Linnéboken blev blott ett fragment. Redan bokens titel visar ju, att den ej får ses som ett avslutat verk, och man får komma ihåg att det, som föreligger, blott delvis är av honom själv avslutat manuskript; delvis är det vid utgivningen av andra hopfört ur hans anteckningar och föreläsningar. »Det är omöjligt», säger MORTENSEN i sin recension av boken, »att av dessa brottstycken, som här publicerats, göra sig en föreställning om vad Levertin skulle ha gjort av Linnés gestalt».¹ Men man får dock ej uteslutande trycka på det fragmentartade i hans bok. Levertin har dock fått fram några av sina väsentligaste synpunkter på Linné. Och frågan är om Levertin någonsin skulle ha kunnat utföra den plan, som han gjort upp för ämnet. Själv misströstade han ofta och var rädd, att han tagit vatten över huvudet.² Boken kan ses som en rad essayrer över Linné under rubrikerna Stenbrohult, Linné som diktare och Linné som moralist. Detta är karakteristiskt för Levertin, som så ofta splittrade sig i essayer. Hans planlagda arbete över upplysningen i den svenska poesien kom ju även att sönderdelas i essayer.³ Över huvud taget passade essayen med sin subjektiva och fria form Levertin utmärkt.

Kanske kan Levertin ha fått idén att skriva om Linné under något av sina besök på Diö i närheten av Stenbrohult.⁴ Härför talar den dominerande plats, som skildringen från Stenbrohult intar i hans bok. Det förefaller, som om denna skildring skulle varit en utgångspunkt i hans arbete på Linnéboken. I alla fall visar kapitlet om Stenbrohult, att Levertin själv gjort iakttagelser av naturen där. Dessa skildringar äro dock ej synnerligen åskådliga.⁵ Levertins visuella fantasi var ju aldrig stark. Han vill i stället ha allt samlat i stämningen. — Under sina vandringar i dessa trakter har han säkert levat sig tillbaka till Linnés tid. Tidsstämningen, som för Levertin liksom för hela 90-talet var en huvudsak, har han även på ett förträffligt sätt fångat. MAURY talar om detta kapitel som »un tableau de mœurs», som »une large peinture, une évocation aussi colorée et concrète que pos-

¹ *Ord och bild* 1907, sid. 286 ff.

² SÖDERHJELM, a. a. I, sid. 478. — S. talar om hur Levertin nämner om sin »däraktiga föresats att söka göra något av Linné» och säger, att »något skall väl blifva af, om också naturligtvis ej hvad jag hoppats».

³ *Svenska gestalter*, 1903.

⁴ Levertin gästade flera gånger på Diö bruk i närheten av Stenbrohult. Hans första hustru hade nämligen en broder, som var disponent på Diö bruk (för ett 30-tal år sedan).

⁵ Även ibland felaktiga. Så säger han sid. 8, att Stenbrohult gränsar till »Agunnaryd, med dess karga höstrakt av marig barrskog, ljunghed och ödslig myrmark...» Detta är felaktigt, då Agunnaryd är en av traktens bästa jordbrukssocknar. Sid. 9, uppgiften om att jättelinden, släktens vårdträd, skulle stått på gränsen mellan Stenbrohult och Hvittaryd är orimlig, då det är ett avstånd däremellan av ett 10-tal mil.

sible d'un peuple et d'une époque». Vidare säger han: »On dirait de l'un de ces intérieurs peints par un maître de Hollande que Levertin affectionnait».¹ Med denna jämförelse mellan Levertins skildring och de holländska mästarnas interiörer äro vi inne på ett centralt drag hos Levertin. Denne ser nämligen på naturen och livet, som om det vore konst. Det är stämningen, känslan, som föremålen väcka, som han förhärliigar, ej föremålen i sig själva. Dessa stämningar och känslor mottar han dock sällan direkt utan ofta förmedlade genom litteraturen eller konsten. Böök påpekar träffande, hur Levertin helst ser världen genom andras ögon.² I Stenbrohultsskildringen ha vi ett typiskt exempel på detta i den roll, som den litteratur Levertin läst, framför allt SAMUEL ÖDMANNNS Hågkomster från Hembygden och skolan, spelat för att sätta honom in i miljön.³ — Viktigast i detta kapitel blir Levertins betonande av den stora betydelse Linnés härstamning från småländska präster och bönder haft för hela hans livsåskådning. Den stora roll, som dessa Linnés medfödda anlag och dessa på ett tidigt stadium mottagna intryck ha spelat för honom, hade i allmänhet ej tillräckligt observerats i Linnélitteraturen. Den förste, som starkt betonat dem, är Levertin.

Kapitlet om Linné som diktare är utan tvekan det mest betydande. Det ger själva kärnan i Levertins uppfattning. Han konstaterar, att Linné »som prosaskriftställare är en diktare, i hvilkens framställning psalmistens upphöjdhet växlar med idyllikerns naturglädje och sagoberättarens fantasilek», och att han är »en diktare, som vår litteraturhistoria i den egenskapen borde skänka ett hedersnamn, därför att allt hvad han skrivit — utom det rent fackvetenskapliga — bär prägeln af en framställningskonst, som är hans och endast hans, och som i detta sekel i fråga om flödande omedelbarhet och blickens på en gång skaldiskt hänryckta och lefvande sätt att se endast kan jämföras med Bellmans».⁴ Dessa påståenden söker Levertin sedan bevisa i tre underavdelningar: »Hymnförfattaren», där han drar fram vissa ställen ur Linnés skrifter, där bibelstilen är tydlig, »fabeldiktaren», där han påpekar, huru Linnés naiva skildringar av växter

¹ LUCIEN MAURY: *Levertin, Critique Suédois*. Figures littéraires, Paris 1911.

² A. a. III, sid. 218.

³ Att Levertin ingående studerat Ödmann visa oss ju de långa citat härifrån, han anför i Stenbrohultsskildringen. Den anteckning, han nämner, som skulle bestyrka likheten mellan Stenbrohults och Vislanda prästgårdar, har man dock ej lyckats finna. (Se härom VİRDESTAM i *Sv. Linné-Sällsk. årsskr.* 1927, sid. 23.) Även i fragmentet om Växjö hänvisar han till Ödmann. Om Växjö-skildringen fullbordats, skulle den säkert i väsentliga delar ha byggts på Ödmann. Härpå tyder, att han redan i skildringen av Wellanders skolår hänvisar till Ödmann.

⁴ Sid. 36.

och djur likna små fabler, och »resebeskrifvaren», där han visar, vilken revolutionerande betydelse Linnés resor, byggda på verklig iakttagelse av naturen, ha haft.¹ Levertins citat äro träffande och skildringen är mycket självständig. Den ende som han möjligen rönt intryck från skulle vara AGARDH.² Denne påpekar hur Linnés stil ibland »steg till poetisk liflighet» och betonar, att »lappska floran är märkvärdig genom dess poetiska ton». Men Agardh gör dock blott antydningar; Levertin är den förste, som närmare har satt sig in i och undersökt Linnés stil och som djupare förstått hans diktarynne. Man må i detta fall jämföra honom med FRIES³, vilken blott betonar Linnés iakttagelseförmåga och anser, att Linné ur stilistisk synpunkt ej kan sättas synnerligen högt. På tal om Fries säger Söderhjelm, att denne ej uppmärksammar »den själva temperamentets storhet och egendomlighet, den fantasi och den beundransvärt originella uppfattning av allt, den lika personliga och dessutom helt nyskapande formen i Linnés skrifter, som Levertin ville skildra.»⁴ För Fries är Linné framför allt vetenskapsmannen, och han sysselsätter sig i sin biografi huvudsakligen med Linnés yttre levnadsöden.

Här har således Levertin lämnat positiva tillskott till Linnéforskningen. Till hans uppfattning av Linné som en skald både vad beträffar temperament och form ha sedermera alla, som sysselsatt sig med Linné, tagit ståndpunkt. Oftast har hans uppfattning godtagits utan några som helst reservationer.⁵ Man har i hänförelse ordalag prisat den glänsande skildringen och inga skarpare omdömen ha fällts. Frågan är dock hur långt man bör gå i betonandet av dessa sidor hos Linné. Levertin hade ju alltid en viss förmåga att övervärdera den poetiska halten i de verk, han syssel-

¹ Även inom andra genrer skulle man kunna visa upp Linnés betydelse. Jacobowsky föreslår Linné som novellist och Linné som brevskrivare.

² Han nämner dennes *Äreminne öfver Arkiatern Carl von Linné* bland sina källor i boken om Wellander. — Agardh säger här (sid. 34 ff.), att »naturen lät för första gången genom honom (Linné) höra sina Eolstoner». Som exempel på detta framhåller han Linnés beskrifningar av Andromeda och Betula nana.

³ TH. M. FRIES: *Linné I—II*, Stockholm 1903. Jfr I, sid. 115, 359. — Denna biografi är byggd på omfattande forskningar. Den har utan tvekan, om än icke i sin slutliga redaktion så dock i förstudierna (utgävos efter hand 1893—98 som akademiska inbjudningskrifter under titeln *Bidrag till en lifnadssteckning öfver Carl von Linné*), varit en av Levertins främsta källor vad detaljerna av Linnés yttre liv beträffar. Men Fries och Levertin ha utgått från så olika förutsättningar, och de se Linné från så vitt skilda sidor, att det ej kan bli tal om något beroende. Särskilt i sitt kapitel om Stenbrohult har Levertin här hämtat en del sakuppgifter.

⁴ A. a. I, sid. 430.

⁵ Jacobowsky har såsom exempel på den kritiklöshet, varmed Levertins Linnéuppfattning godtagits, framdragit att man ej observerat hans godtyckliga sätt att citera. Han har ingen känsla för filologisk exakthet utan sätter ihop citat från olika ställen i Linnés skrifter utan hänsyn till ordalydelsen i originalet.

satte sig med.¹ WARBURG har opponerat sig på denna punkt.² Han framhåller väl, att Linnés prosa äger ett »säreget behag», men säger där- emot, icke utan ironi, om Levertins bok, att »en näktergal, Oscar Levertin, med lyrisk hänförelse och kanske någon poetisk överdrift» velat göra gäl- lande, att Linné är en diktare. Också Tor Hedberg finner³, att Levertin möjligen av sin entusiasm låtit förleda sig att något överskatta Linnés rent skaldiska betydelse, men, tillägger han, det blir dock mera en tvist om ord än väsentligheter. Hedberg kan ju här på sätt och vis ha rätt. Man kan tycka, att Levertin ej så starkt behövt betona orden diktare och skald och ej så uteslutande se honom från denna synpunkt. Det finns ju så många andra sidor hos Linné. Men all litteraturkritik är ju subjektiv, och här är det estetiken och diktaren, som talar. Men om också Levertins Linnéuppfattning på denna punkt är väl romantiskt och senti- mentalt färgad, är dock hans påpekande av Linnés poetiska åder väl be- fogat. Gång på gång kommer denna fram i Linnés skrifter, t. ex i *Flora Lapponica*⁴:

»Under det jag alla de olikartade föremålen samlade
i bergens skrymslen
på förr ej trampade stigar,
hur ofta har jag ej måst kämpa
till och med för lifvet!

Gode Gud, i hvilka trångmål har jag ej råkat,
hvilka bråddjup och tvärbranter beträddt!

Hur ofta har jag ej på slipprig väg störtat utför!
Hur ofta har ej våldsamt oväder utbrutit
och piskat mig med storm och slagregn!
Hur ofta har jag ej varit nästan tillintetgjord
af törst och olidelig hetta!

Betänk dessutom de skyhöga öfverhängande bergen
de skräckingifvande klipporna,
de hotande stenblocken,
de tvärbranta hållarne,
de mörka dällderna
de hemska, tysta skogarne!»

Eller tag följande skildring ur *Skånska resan*⁵:

»Bruna stå hela trädes-fälten af Syran
Blå med den högsta färg betecknas de sluttande
fält af *Echium*, at intet präktigare kan tänkas.

¹ Typiskt kommer detta fram i boken om Wellander och f. ö. ofta i Levertins recensioner av samtida författare.

² *Ill. Sv. Litt. hist.* II, sid. 186 ff.

³ A. a. sid. 71 ff.

⁴ FRIES' övers., sid. 331.

⁵ Sid. xi.

Gula och högt skinande stå åkrarna
 af *Chrysanthemum*, forna åkerfält
 af *Hypericum*, sandslätten af *Stoechas citrina*.
 Röda som blod stå ofta hela backarne af *Viscaria*.
 Hvita som snö äro sandfälten af den välluktande *Dianthus*.
 Brokuga äro vägarna vid sidorna af *Echium*, *Cichorium*.
Anchusa, *Malva*® o. s. v.

Dessa citat äro onekligen som lyriska poem, vilka vittna om, att det fanns något av poet hos Linné. Det är således Levertin, som har öppnat våra ögon för denna Linnés litterära storhet och originalitet och givit honom en framstående plats i vår litteraturhistoria, och det är häri det nygörande i hans teckning av Linné ligger. Både SCHÜCK och LAMM ha sedermera betonat denna Linnés epokgörande betydelse.

Själv fäster sig Linné uteslutande vid innehållet. Formen blir för honom blott en bisak. »Skrifarten är mycket enfaldig, hvarför jag torde bli hårdt ansedd av många Plinii näktergalar», säger han i inledningen till sin Öländska och Gotländska resa, men han tillägger, att om blott »eloquentiæ doctores fått skrivit torde världen i dag vetat mindre». Linné försmädde allt, vad man menade med stil då för tiden, han brydde sig inte om några mönster och kunde för resten helt enkelt inte stylta upp sig som samtiden efter de utländska mönstren. »Medan språk och tänkesätt eljes i Sverige med upplysningstidens allt mer växande inflytande blevo internationellt glatta, förnuftstörta och abstrakta, bevarar Linné bygdens fantastik, dess dialektala must och ursprunglighet», skriver Levertin.¹ Detta är träffande; det var säkert främst denna sin småländska härstamning Linné hade att tacka för sin naturlighet och enkelhet. Hela livet igenom talar han sin hembygds dialekt, och han skriver, som han talar. Det är just detta, som gör hans stil så frisk och personlig, vi möta honom själv, precis som han är, i hans skrifter.

Det är egendomligt, att Levertin kunde förstå denna stil, som var så olik hans egen. Själv hade han ju långt ifrån denna enkla och naturliga stil; han slösade med högpöetiska, lärda ord och konstfullt byggda satser. I Linnés språk är det en egendomlig blandning av realism och fantasivärld. Levertin sysselsätter sig mest med det senare draget. Det burleska, realistiska och drastiska i Linnés skildringar intresserade honom ej, det ligger honom själv så fjärran. De vardagliga, stundom drastiska bilder och uttryckssätt, kryddade av humor, som man ofta finner i Linnés skrifter, och vilka just skapa denna åskådlighet, som är så karakteristisk för hans stil, uppehåller sig Levertin ej vid, och överhuvud taget har han ej tillräckligt uppmärksammat Linnés humor.² Man behöver blott läsa Linnés företal

¹ Sid. 21.

² ELIS MALMESTRÖM har ingående undersökt Linnés humor i *Linné som kulturpersonlighet*, sid. 23.

till »Fundamenta mea botanica»¹ eller hans skildring från Roma kloster² för att förstå, vilken väsentlig sida hos Linné Levertin här förbigått. BYSTRÖM har uppvisat, hur även hos Bellman dessa sidor lämna Levertin oberörd.³ Den nederländskt frodiga realismen hos Bellman senterar Levertin ej alls. — Det andra draget, den fläkt av rokoko, som vilar över Linnés skildringar, är det som framför allt tjugat honom. Vid sidan av »bondepraktikans sakliga enkelhet», skriver Levertin, kan Linnés språk även »få något av rococons behagfulla stilisering med antika gudanamn och mytiska hänsyftningar».⁴ Den antika gudavärldens gestalter äro på ett sällsamt sätt levande för honom. Hans fantasi sysselsätter sig gärna med dem, och han gör ofta mytologiska och andra klassiska anspelningar.⁵ Tydligt är det Wäxiöårens studier av de klassiska författarna, främst Ovidius och Vergilius, vilka han mycket ofta citerar, som givit Linné denna »estetiska föreställningsvärld».

Men Linné var också en ypperlig berättare med en lekfull fantasi. Levertin påpekar, hur han knappast kan nämna »ett djur eller en planta utan tillägg af ett epitet, ett verb eller en hel liten episod, som lyfter iakttagelserna in i diktens och berättelsens glittrande och spelande atmosfär».⁶ Särskilt anför han Linnés skildring av »klockljungen».⁷ Böök säger på tal om den, att »H. C. Andersen skulle ha tävlat med Linné att berätta sagor om Andromeda i kärret».⁸ Onekligen kan man inte undgå att tänka på Andersens sagor⁹, då man läser Linnés humoristiska och träffande skildringar, som ofta verka som små sagor. Detta har ej heller undgått Levertin, som påpekar, att den »store naturforskaren stundom får en nästan

¹ *Ungdomsskrifter*, I, sid. 95.

² *Öländska och Gotländska resan*, sid. 29. Ett annat exempel i samma resa (sid. 330), då Linné och hans sällskap betrakta en samling häxeriinstrument i Jönköping: »vi blåste på det helgade hornet utan att dieflar framkommo och miölkade miölkkläppen utan att få mjölk».

³ OLOF BYSTRÖM: *Levertins Bellmansuppfattning* i *Bellmansstudier* 1924, sid. 72 ff.

⁴ Sid. 74.

⁵ Exempel på detta då han i Västgötaresan kallar »mederna för »Vulcani bleke skiortgässar» (sid. 273). — Lappland föreföll honom som ett »Domicilium Pans» (*Iter lapp.* sid. 52). — På tal om lapparnas hyddor säger han »ett underbart hem nästan mera torftigt än själva Diogenis» (*Flora Lapp.* sid. 229). — Då Linné på Gotland ser, hur folket klär sina väggar med ide anmärker han, att »om Dioscorides och Plinius hade blifvit inviterade till gäst uti ett hus med tapeter af Taxo, aldrig hade de tordt vågat där sofva någon natt eller äta någon bit, som trodde at allenast sofva eller äta under en Taxus woro lifssak». (*Öländska och Gotl. resan*, s. 223.)

⁶ Sid. 44.

⁷ Med detta namn återger Levertin felaktigt *Andromeda polifolia*.

⁸ *Linnés Skånska resa* i *Svensk vardag* sid. 55 ff.

⁹ JACOBOWSKY har i en artikel »Linné och H. C. Andersen» (Upsala Nya Tidning 6 mars 1923) påpekat en hel del »slående likheter» mellan deras verk och personligheter; de ha samma naivitet, samma varmhjärtade humor, samma fabuleringslust. De voro båda stora barn, »lekfulla och skattande». En del paralleller synas dock väl hårt dragna här.

Andersensk ton». Böök visar, hur mycket Lill-Klas och Stor-Klas påminner om Linnés skildring av den skånske bonden.¹ Ofta kunna Linnés skildringar svälla ut till hela små fabler. Linné ägde just den berättarkonst, åskådlighet och naivitet, som fordras för att bli en god fabeldiktare. Levertin jämför honom med BUFFON, hans medtävlare inom naturbeskrivningen, och finner, att Linné aldrig som Buffon ser på sina modeller på förnämt avstånd. Han lever helt med i sin beskrivning, och djuren få hos honom ofta mänskliga egenskaper och framträda med later, som väljas i enlighet med dessa egenskaper, och detta är ju just det karakteristiska för all fabeldikt. Man behöver blott tänka på Linnés skildringar av lysmaskarna och av »Svarta Lasse», labben, för att ge Levertin rätt i hans betonande av Linnés berättarkonst.² I Linnés skildring av fjällämlarnas vandring ser Levertin bilden av folk, stammar och raser på deras vandring mot natten och framtiden utefter den »osynliga linea», vi kalla historia. Här lägger skalden in sin egen själ och fantasi i vetenskapsmannens sakliga och nyktra framställning. — En typisk fabel, som Levertin inte anför, är Linnés avhandling »De Inebriantia», där han satiriskt skildrar ett dryckeslag, där deltagarna äro förvandlade till djur. Här kan man, som Malmeström påpekar³, spåra ett inflytande från HOLBERGS »Nicolai Klimii resa uti den underjordiska Werlden»⁴, där det finnes en liknande bordsscen med djur. Denna Linnés skildring erinrar även om en fabel av TESSIN.⁵

Levertin har ej undersökt i vad mån Linné här kan vara beroende av samtida litteratur.⁶ Säkert har Linné ej kunnat undgå att röna intryck av den litteratur, han läste, i synnerhet när han där fann åsikter, som överensstämde med hans egna. Så har han i Holbergs samhällskritik funnit synpunkter, beslättrade med sina egna och har då kanske lånat en och annan tanke eller episod från denne. WIJCKMARK har hävdad, att Holbergs betydelse för Linnés stil i resorna är uppenbar.⁷ Vidare har säkert DALIN ej varit utan betydelse för Linné. Dalins Argus hade ju ett oerhört inflytande på samtiden, och man får nog anse det säkert, att

¹ *Skånska resan*, sid. 174.

² *Fästgötaresan*, sid. 174, 182.

³ *Linné som kulturpersonlighet*, sid. 53.

⁴ Till denna bok hänvisar även Linné i ett brev till BÄCK (1 januari 1754), och i föreläsningarna om diäten citerar han den ofta.

⁵ Malmeström har visat, hur själva idén är densamma hos bägge, men har ej kunnat fastställa, huruvida något verkligt beroende föreligger.

⁶ Antagligen har Levertin ej sett som sin uppgift att göra någon litteraturhistorisk undersökning. Hans huvudsakliga intresse ligger i att analysera Linnés stil. Men han bedrev dock en del forskning för att få tag i de böcker, Linne ägt och kunnat vara beroende av, men hann antagligen ej här komma till något resultat (enligt brev till professor TULLBERG 22 mars 1906).

⁷ *Samuel Ödmann*, sid. 323.

Linné kände till denna, antingen han själv läst den eller hört andra citera den, och det är nog mycket troligt, som Malmeström påpekar, att Linnés tankar till stor del genom Dalin fördes in i sede- och samhällskritiska banor.¹ Båda inta de också ofta samma ståndpunkt, t. ex. till lyxen, och båda kläda ofta sin kritik i fabelns form. Malmeström har visat, huru i detalj lika deras skildring av spätthöken är. Här måste man nog se ett absolut beroende, ty även om Linné främst haft verkligheten som mönster, är det påfallande, huru lika de skildrat honom. Men Linné angav i överensstämmelse med tidens bruk sällan sina lån.²

Ett drag i Linnés stil, som Levertin lagt stor vikt vid, är det intryck han tagit från bibelns språk. »Blott han känner sig gripen, hänförd eller svärmodig får stilen genast psalmistens eller profetens tonfall.» Linné har från »barnsben lefvat sig in lika mycket i bibelns och särskildt gamla testamentets tankar som i dess anda och bokstaf.»³ Att Linné verkligen rönt inflytande från bibelstilen visar säkrare än något annat den rytmiska påverkan, som Levertin påpekat och SAHLGREN närmare undersökt.⁴ Då Linné vill höja sig över vardagsstilen, hämtar han sitt mönster från bibelns poetiska böcker, faller in i bibelrytmen och använder bibelparallellismen.⁵ Men detta inflytande skulle han ej blott ha rönt direkt vid sina bibelstudier, utan Sahlgren vill även bevisa, att predikostilen haft stor betydelse för honom. Han säger att »Linnés talarkonst är lånad från predikostolen» och söker visa upp, huru »Märkvärdigheter uti insecterne»⁶ i detalj både till innehåll och form skulle vara en regelrätt »tematisk» 1700-tals-predikan i den Arndt-Scriveriska andan. Detta påstående förefaller ej otroligt. Linné kan ju, då han tvangs till retoriskt författarskap, ha gått tillbaka till den form, han hört sin fader använda i Stenbrohult och i vilken han själv, som av föräldrarna betraktades som den blivande prästen, säkert någon gång under sin skoltid av fadern blivit insatt. Men även om man finner denna predikoform i ett eller annat tal, bör man ej generalisera Sahlgrens påstående för mycket.

SUNDBÄRG säger i sin studie över »Det svenska folklynnnet»: »Kärleken till naturen är djupt rotad hos vårt folk. Den fick en oerhörd väckelse

¹ Linné som kulturpersonlighet, sid. 10.

² Malmeström har i *Nemesis Divina* uppvisat ett dylikt lån från Dalins Tankar om Guds Försyn, som Linné ej på något sätt angivit (*Anteckningar vid studiet av Linné*, Sv. Linné-Sällsk. Årsskr. 1924, sid. 58).

³ Sid. 18, 37.

⁴ JÖRAN SAHLGREN: *Linné som predikant*, Sv. Linné-Sällsk. Årsskr. 1922, sid. 40 ff.

⁵ Det är karaktéristiskt att Levertin fäst sig vid parallellismerna i Linnés språk med mönster i bibeln. Just sådana parallellt byggda uttryck använder Levertin själv liksom andra av 90-talets författare.

⁶ CARL LINNÆI . . . *Tal, om märkvärdigheter uti insecterne*, hållit för Wettenskapsacademien 1739.

genom Linné. Säkert har man alltför litet uppmärksammat detta faktum. Linné har bestämt riktningen av vårt folks intresse i århundranden.¹ Levertin har även på ett flertal ställen i sin bok lovordat Linnés natursyn. Det är just Linnés sätt att se på naturen, Levertin fäst sig vid. Linné älskar naturen, han iakttar med ett brinnande intresse varje detalj, och han vill ha med varje smådrag i sin skildring. Man behöver blott läsa Linnés berömda vårschildringar i Ölands- och Skåneresorna och hans höstschildring i Västgötaresan för att förstå, att Linné här bildar epok. Inför denna äkta, ursprungliga uppfattning av naturen måste även Levertin, den lärde kammarsittaren, gripas. Linné predikar i sina skrifter kärleken till det verkliga, och det är just till denna verklighet, Levertin strävar att nå fram mot slutet av sitt liv. I »Salomo och Morolf» säger han:

»Synd tycks mig allt jag vet. En börda
allt hvad jag läst. Jag ville önska
mig barnaögon för att vörda
med jubel alla gräs, som grönska,
och nya namn ge allt jag ser.
Hur gärna susade bland er,
I blad, min själ. Jag stilla ber
framt kunna dyrka bara —
ej störa, grunla, trampa ned,
men sång i sangen vara.»²

Denna strof visar, att bakom Levertins Linnéstudier ligger hans längtan till verkligheten och det objektiva. — Hans betonande av Linnés betydelse för naturschildringens utveckling i svensk litteratur har utövat stort inflytande. Lamm är den förste, som insatt Linnés naturschildring i dess tidshistoriska sammanhang.³ Han påpekar, hur revolutionerande denna naturschildring, byggd på direkta iakttagelser, blir; den kommer att bilda epok i den svenska naturschildringens historia. Linné skänker diktkonsten nya material, han öppnar blicken för alla detaljer och nyanser i naturen. Han skildrar naturen, som han ser den, utan någon idealisering och utan några stereotypa vändningar. Det blir Linné, som inleder den deskriptiva diktens naturmåleri i vårt land. Man kan spåra Linnés inflytande både hos CREUTZ, GYLLENBORG, OXENSTIERN och BELLMAN, ja ända fram till CEDERBORGII. »Ännu så sena skalder som Franzén, Atterbom, Geijer hämta inspiration ur hans verk».⁴ »Curiositas naturalis», kravet på exakt verklighetssinne, övergår genom Linné till den svenska dikten.

Överensstämmelsen mellan Linné och Bellman, som Levertin påpekat,

¹ Sid. 8.

² *Salomos morgonhymn*, sid. 19.

³ *Upplysningstidens romantik*, I, sid. 395 ff. *Johan Gabriel Oxenstierna*, sid. 37 ff.

⁴ *Upplysningstidens romantik*, I, sid. 299.

har givit forskningen nya uppslag. Sahlgren har funnit »Fjäriln vingad syns på Haga», översatt till prosa, klinga som anslaget till en linneansk rese-skildring¹. EINMARK påpekar, att strofen utan tvivel bär vittne om samhörigheten mellan Linné och Bellman, ty själva aspekten hela dikten igenom är närmast botanistens². Bellman har dock ännu förmått bevara poesien, men här ligger ett frö till Linnétraditionens begränsning. Dikten kan lätt bli fylld av för mycket iakttagelser.

Lamm har betonat, att det »utmärkande för Linnés natursyn just är, att den alltigenom är olitterär». Det var först på »litterär väg smaken för den vilda, romantiska naturen skulle nå oss.» Levertin visar, att Linné främst är »landtlig idylliker», som blir överförtjust inför lövängar, lundar och sjöar. Med förtjusning konstaterar Linné under sin Västgötaresa, att lundarna likna »mera trädgårdar än wilda parker»³. Det är främst trädgården och den odlade naturen, som är bebodd av människor, som Linné uppskattar. Alvaren och Bohusläns klippor förstår han ej. Däremot är han den förste, som haft förmågan att uppskatta fjällnaturen⁴. Vid Lappska resan uppehåller sig Levertin länge och påpekar, att »naturen här för första gången i svensk litteratur är uppfattad som en värld motsatt civilisationen»⁵. Linné representerar för Levertin en rousseauan före Rousseau, vilken ser med den kulturtröttes avundsjuka på lapparnas lyckliga liv.⁶ Schück däremot anser, att Linné icke alls har Rousseaus hat till civilisationen eller hans sentimentala naturkänsla, utan »Linné älskar naturen för att den är natur»⁷. Lamm anser Schück i det väsentliga ha rätt. Linné led säkert ej av någon verklig kulturtrötthet. »Men», påpekar han, »Levertin har rätt däri, att Linné då och då talar om lapparnas lyckliga liv», men det är endast »en återklang av Vergilius' bekanta utrop i *Georgica* över lantfolkets oförstörda lycka». Lappland blir för Linné ett stort sago-rike⁸. — Levertin finner, att Linné ger uttryck för sin längtan från kulturen i själva resebeskrivningen, men där kan jag ej se minsta bevis för någon kulturtrötthet. Flera yttranden om de stackars lapparna tala snarare i motsatta riktningen. I så fall skulle snarare *Flora Lapponica* och ett mindre fragment Om Lappland och lapparna kunna komma ifråga. I

¹ *Linnés talpråk* i Sv. Linné-Sällsk. årsskr. 1920, sid. 26.

² *Linnétraditionen och naturskildringen* i Sv. Linné-Sällsk. årsskr. 1931, sid. 51.

³ *Wästgötaresan*, sid. 26.

⁴ Fjällnaturen var ju den enda natur, som Levertin själv verkligen uppskattade. Häri bottnar naturligtvis hans intresse för Lappska resan.

⁵ Sid. 62.

⁶ Kanske har Levertin rönt något intryck från Agardh, som i sitt *Äreminne*, sid. 38, säger: »Hur lycklig kände icke Linné sig själf i denna aflägsna vrå af jorden, skild från samhället och afunden, förenad med naturen!»

⁷ *III. Sv. Litt.-hist.* III, sid. 292.

⁸ *Upplysningstidens romantik*, I, 396.

Flora Lapponica beskriver han lapparna med största intresse. Han konstaterar med beundran lapparnas enkla levnadssätt och prisar deras herdeliv. På ett enda ställe talar han om lapparnas lyckliga liv, men detta är huvudsakligen en poetisk utgjutelse och tyder alls ej på någon kulturtrötthet¹. Lamm har i sitt konstaterande, att det är Vergilius' prisande av lantfolkets oförstörda lycka, som går igen hos Linné, träffat det väsentliga. I fragmentet Om Lappland och lapparna beskriver Linné, hur lapparna »må bättre än de, som land styra och scepträ bära» och säger »jag skulle vara nögd förbyta alt mit nöje i en fiellapps bene latuit, allenast Frigus a teneris non adsvetus, den de ej til minsta känna gravation af, kunne uthärdas»². Men detta lilla utkast bevisar blott den tillfälliga entusiasm, som Linné alltid hyste för det sista nya, han såg, och i alla fall vittnar hela den skämtsamma avslutningen, att det ej var något allvarligt patos och missnöje med kulturen, som låg bakom. Säkert led ej Linné av någon rousseauansk kulturtrötthet, däremot talar hela hans levande intresse för vetenskapen och för allt det bestående i kulturen. Hela Linnés mentalitet är ju också så motsatt Rousseaus. Ehnmark uppvisar, hur Rousseau njuter av naturen genom att försjunka i stämningar och känslor och i naturen återfinner sig själv³. Karakteristiskt är att jämföra Linné och Rousseau ute i naturen. Linné gör trägna iakttagelser och noggranna observationer, under det att Rousseau ligger i en skogsbacke försunken i drömmar.

Levertin framhåller, att det är Linné som hos oss grundlagt reseskildringens konst⁴. »Hela Linnés sätt att se var ett annat än föregångarnas . . . en revolution, som den när friluftsmålaren flyttade sin blick från

¹ *Flora Lapponica*, sid. 229: »O, lycklige lapp, som i världens yttersta hörn sålunda i det fördolda lefver väl nöjd och oskuldssfull! Du fruktar hvarken hungersnöd eller krigets stormar, hvilka icke kunna nå dina bygder, men som ofta i en hast härja och förstöra Europas mest blomstrande länder och städer. Du sofver här under din renhud, fri från alla bekymmer, strider och tråtor utan aning om, hvad afund är. Du vet ej af några andra olycksbringande slag, än den dundrande Jupiters blixlar» o. s. v.

² Bland bilagor till *Iter Lapponicum*, Ed. II, sid. 239—242.

³ A. a.

⁴ I sin essay om Wallenberg (*Essayer*, I, sid. 73 ff.) har Levertin gjort jämförelser mellan Linnés resor och Min son på galejan, den jämte Linnés mest berömda av 1700-talets reseskildringar. Levertin vill uppvisa, att Wallenberg i sin reseskildring utgått från Linné. Detta verkar onekligen sökt. Wallenberg utgår just från en parodi på Linnés resor, vilkas pedanteri han driver med. NILS AFZELIUS opponerar sig även häremot (*Samlaren* 1924, sid. 198 ff.) och påpekar, att Min son på galejan »skrivits i medveten motsats till den allvarliga naturvetenskapliga reseskildringen av en humanist, för vilken studiet av människan varit det angelägnaste». Till Levertins försvar kan man dock peka på att Wallenberg genom sin realism och alla de faktiska uppgifter han anför på ett visst sätt likväl kan göras till Linnés efterföljare.

ateljén mitt ut i solljuset».¹ Alla Linnés föregångare och samtida avfärdar Levertin ganska orättvist. Detta Levertins omdöme har i det stora hela blivit oemotsagt. Särskilt har Schück fastslagit det. — Levertin har särskilt gått in på Linnés förhållande till Rudbeck.² Han finner det ligga en avgrund mellan dem. Detta kan ju vara berättigat, men Linné har dock fått vissa impulser från Rudbeck, vilka Levertin förbisett. Det är från Rudbeck Linné fått idén att överhuvud taget bege sig till Lappland, och Rudbecks plan — hur gigantisk den var — är det dock som Linné gjort till sin. Malmeström har anmärkt, att Linnés patriotism ej heller är utan Rudbecksska inslag.³

Ett utmärkande drag i Linnés resor är, som Levertin påpekar, »iakttagelsernas och synpunkternas underbara mångfald».⁴ Hans reseskildringar ge alla de olika landskapens säregna liv. Han blir »den svenska naturens och bygdens förste systematiska skildrare och tolk».⁵ Han iakttar och skildrar allt vad han ser, och särskilt har han ett oerhört intresse för alla praktiska frågor. Linnés resor kommo att ge en enastående bild av det dåtida folklivet, de skilda folkets seder, bruk och vidskepelser. De ge en ytterst värdefull folkloristisk skildring. Men Levertin påpekar, att »all historisk och individuell kultur faller så godt som utanför Linnés intressesfär».⁶ Här har han pekat på något väsentligt. Alla historiska synpunkter äro Linné främmande.

Levertins bok har således givit uppslaget till framhävandet av Linnés stora betydelse för den svenska natur- och reseskildringen.

* * *

Men Levertin har inte uteslutande behandlat Linné som diktare. I det föregående har jag påpekat, hur djupt Levertin gripits av Linnés religiösa innerlighet. Han har även ägnat ett kapitel i sin bok åt Linné som moralist. De sidor i Linnés personlighet, som beröra hans världsåskådning och religiösa tro, ha först på sista tiden genom MALMESTRÖMS undersökningar blivit närmare klarlagda. Man har tidigare på detta om-

¹ Sid. 59 ff.

² OLOF RUDBECK d. y.: *Laponia Illustrata*.

³ *Linnés religiösa åskådning*, sid. 69 anm. 2. »Linné liknar Rudbeck betydligt mer än Levertin anade...», skriver Malmeström. »Levertin räknade i varje fall ej med detta typiska återfall i Rudbecksska tankegångar. Men fråga är, om ej även andra patriotiska utbrott hos Linné, åtminstone mer än man hittills förmodat, sammanhånga med Rudbeckianismen.» Linné var ju dock Rudbecks lärjunge, och det är ej otroligt, att han rönt intryck från denne, men Linné har dock ej alls dennes översvenskhet.

⁴ Sid. 61.

⁵ Sid. 70.

⁶ Sid. 19.

råde i allmänhet nöjt sig med att konstatera Linnés barnsliga fromhet, hans naiva och ljusa försynstro och använt andra lika intetsägande fraser. Den Tegnérska karakteristiken: »Segersäll bland sina blomsterfanor — oskyldig, älskvärd, konstlös liksom de», torde i allt väsentligt täcka denna syn på Linné. Han har idealiserats utan all måtta, och man behöver, som Wieselgren påpekar, blott tänka på Herman Säterbergs »sentimentala och pjollriga» dikteykel »Blomsterkonungen».¹ Linné har framstått »som ett beskedligt, av människokärlek, fromhet och gudsförtröstan överflödande väsen, som med blicken ofrånvänt riktad mot höjden går sin ljusfyllda bana fram mot blomsterkungens tron». Dessa förskönande påmålningar äro numera en förkastad ståndpunkt. Malmeström har helt frångått den traditionella bilden av Linné. »Linné», konstaterar han, »är en modern, nervös människa, i själva verket förvånande modern, utrustad med en diktares rörliga och djupa sensibilitet liksom med vetenskapsmannens skapande kraft... Bilden av den överlägsne, ljuse, optimistiske behöver retuscheras».² Han finner vidare, att Linné långa tider var en utpräglad melankoliker, att han aldrig nådde någon inre harmoni. Men redan Levertin har antytt liknande synpunkter på Linné, vilka nog ej varit utan all betydelse för Malmeström. I sin artikel »Med Linné i Holland»³ framhåller Levertin, att Linné har »en skaldisk sårbar ömtålighet». »Djupt under det ljusa och entusiastiska i hans väsen runno dunklare källsprång av lidelse och oro. Äkta svensk slog hans natur som en svensk folkvisa lätt över från dur till moll.» Han konstaterar vidare, att just härigenom Linnés ungdomsstrider och motgångar »ledde till verkliga själskriser, ur vilka han blott räddade sig genom en religiös självövertvinnelse, vilken i samma mystiska tillit förenade tron på en gudomlig domare och på den egna saken». Dessa citat visa, att Levertin ej funnit Linné vara någon okomplicerad själstyp, och frågan är i hur stor utsträckning han skulle hävdad dessa mörka sidor hos Linné, om han fått sitt arbete färdigt.⁴ — Malmeström har här givit forskningen nya betydelsefulla synpunkter. Det synes mig, att man dock ej för övervägande bör betona dessa sidor hos Linné. Ingen pessimist skulle dock kunna se på naturen som Linné gör, upptäcka hur underbart allt är inrättat där och taga hela sitt liv som en härlig gåva

¹ *Linné och Strindberg* i Svensk Tidskrift 1926, häft 6.

² Belägg för denna tolkning av Linnés själsliv finner Malmeström framför allt i Linnés brev (särskilt de till Bäck) och vidare i Linnés parentation över Andreas Neander och hans avhandling om ålderdomen, *Senium Salomoneum*.

³ Se ovan.

⁴ I sina föredrag över Linné (se ovan) pekar även Levertin på Linnés ofta återkommande svärmod. Han säger här om Linné, att han »klagade i modfärdhetens timmar inför människosträfvans fåvitskhet, inför ålderns tyngd och kraftanstängningens smärta och hans stämma låter då som de gamla profeternas i Juda.» Liksom mullvaden får han ögonen öppna för världens fåfänglighet innan han dör.

av Guds hand. Men å andra sidan kan man dock ej instämma med Schück i hans uttalande, att vår litteratur ej äger någon så utpräglad optimism som Linné. Linné var nog både något av optimist och pessimist, han hade prövat ej blott de lyckliga stunderna, utan även känt bitterhet och melankoli och den hopplöshet, som vissheten om allts fåfänglighet föder. Att Levertin ej särskilt strukit under detta sistnämnda drag hos Linné, vilket ju skulle legat så nära till hands för honom, som själv så starkt känt alltings fåfänglighet, vittnar ju om att han bemödat sig att se objektivt. Levertins Linnébok kommer i stället att ge en övervägande ljus bild av Linné¹, nästan väl ljus i jämförelse med Malmeströms. Även hos Bellman har Levertin betonat det ljusa draget av livslust. Byström har uppvisat, huru hans bild av Bellman ej äger några påfallande, subjektivt markerade vemodsdrag.²

I Linnéboken sysselsätter sig Levertin uteslutande med en sida av Linnés religiösa liv, nämligen hans Nemesislära. Det är således blott moralisten Linné, Levertin kommit att behandla, ty Linnés anteckningar över Nemesis Divina innehålla ju huvudsakligen en morallära med föreskrifter för handlandet. Andra sidor i hans åskådning, som hans religiösa naturuppfattning, har Levertin ej sysselsatt sig med. Levertin kallar Linnés Nemesislära själva den mognade frukten av hans erfarenhet och hans tänkande över tillvaron. Levertin hyste alltid en gränslös beundran för allt tankearbete i sig själv. Dess tillämpning i praktiska livet blev mera en bisak för honom. Söderhjelm påpekar, hur varje med allvar rest världsåskådning blir ett konstverk för honom. Denna hänförelse för den abstrakta spekulatjonen var en längtan till något, som låg honom själv fjärran.³ Levertin ser således i Linnés Nemesislära resultatet av hans filosoferande över tillvaron. Wijkmark har däremot hävdad, att Linné minst av allt var filosof.⁴ I Nemesisanteckningarna är det snarast empirikern, som av obetvinglig vana gör sina rön.⁴

Levertin visar upp, hur Linné i tron på en vedergällande rättfärdighet, vilken lägger straffet, Gudshämnden, som ett frö i bröstet på den, som brutit mot Guds skrivna eller oskrivna lag och låter det av sig själv mogna⁵, finner harmoni också i människolivet. De skenbara olyckorna och orättvisorna bero blott på att straffet följer brottet. Linnés Nemesisstro, säger Levertin, är en tro på Guds oblidkeliga vedergällning som en

¹ F. BRYK har i *Vandringar i naturens och kulturens riken*, Stockholm 1924, pekat på att ett föredrag av MARTIUS (Reden und Vorträge 1838) om Linnés religiositet kan ha påverkat Levertin. Martius målar i sina föredrag alltid Linné i ljusa färger som en förebild för tyska folket. Det är möjligt att Levertin rönt intryck från dessa föredrag.

² A. a. sid. 94.

³ A. a. sid. 273.

⁴ Samuel Ödmann, sid. 186 not 4.

⁵ Sid. 106 ff.

styrka, en verkande kraft, rastlöst arbetande i det fördolda, snärjande brottslingen i ett nät, till vilket han själv knyter de sista fångande maskorna.¹ Att stå utanför detta nät blir för Linné något att ständigt bedja om. Det enda, som kan skydda, blir ödmjukheten och försiktigheten. »Låt oss smyga oss och ej stånga oss genom världen, modo ne audiat nemesis», är ett ofta förekommande talesätt hos Linné. Hela Levertins behandling visar oss, att han själv personligen dragits till vedergällningstanken. Han uttalar på ett ställe, att »om något begrepp är judarna kärare än alla andra, är det den straffande rättfärdighetens», och på ett annat, att »vedergällningstanken är förknippad med mänsklighetens hjärtrötter». ² Intresset för vedergällningen, vilket väl kommit Levertin att i Linnés anteckningar finna besläktade tankar, har kanske sin främsta grund i personliga orsaker såsom hans judiska härstamning, men stämningen i den samtida litteraturen har nog ej varit utan betydelse för honom. A. J. KULLING har uppvisat, hur den gammaltestamentliga gudsuppfattningen får en ny aktualitet under 90-talet.³ Så blir för SELMA LAGERLÖF, under intryck av CARLYLE, Gud domaren och den allsmåktiga försynen, och hon grubblar alltid över den hårda följdriktighet, med vilken försynen låter straffet följa brottet. Liknande tankar sysselsätta även Heidenstam. Grundtemat i Karolinerna är, hur för Karl XII Gud blir den hämnande Herren Sebaot, vars svärd han själv känner sig föra. Säkert har genom Heidenstam, med vilken Levertin alltid stod i nära kontakt, hans tankar ytterligare förts i denna riktning.

Levertin uppvisar, att tanken på en gudomlig Nemesis, upprätthållande rättfärdigheten inom världen, pressat sig fram ur Linnés egna, djupa upplevelser under hans själskris 1734. Dessa idéer ha vuxit till en världsåskådning hos honom under hans »tungsinta stämning» mot slutet av 1740-talet, och i början av 1750-talet börjar han skriva ned sina anteckningar. Dessa påståenden ha nästan i detalj bekräftats av Malmeströms forskningar. Levertin är den förste, som starkare betonat sambandet mellan krisen 1734 och Nemesistron.⁴ Malmeström har i sin undersökning lagt huvudvikten på Linnés kriser 1734 och 1748. Hela hans framställning kretsar kring dessa två avgöranden i Linnés liv.

På någon som helst utredning av Linnés förhållande till sina källor går Levertin ej in.⁵ Det enda han påpekar är, att Linnés citat från CLAUDIANUS även finnes hos LEIBNIZ i hans theodicé. Han utför dock ej närmare, huruvida Linné verkligen skulle varit beroende av Leibniz, utan

¹ Sid. 108.

² Sid. 91, 97.

³ I föreläsningar över 90-talet vid Stockholms högskola.

⁴ 1734 råkade Linné i konflikt med adjunkten Rosén. Se härom MALMESTRÖM, *Linnés religiösa åskådning*, sid. 69 ff.

⁵ Lånen från DALIN, GYLLENBORG och F. C. FRIESS, som skulle ha legat nära till hands, har Levertin ej alls observerat.

nöjer sig med att påpeka, att det är det ondas och rättvisans urgamla problem, som varit utgångspunkten för båda. Tydligt är ju, att Linné i Nemesisläran liksom i sina naturbetraktelser är inne på theodicén, samtidens största problem. Han vill visa upp, hur det onda i tillvaron blott är skenbart och bottnar i, att vi se endels. Alla olyckor och orättvisor synas blott så för oss, men äro i själva verket en vis försyns ordning. Malmeström säger, att något direkt beroende av Leibniz knappast är tänkbart.¹ Om Linné överhuvud taget hämtat dessa tankar utifrån, behöver det ju ej ha skett direkt från Leibniz. Det kan t. ex. ha gått genom Dalin, ur vars »Tankar om Guds försyn» han ju också här anför några strofer. Men om Linné å ena sidan ansluter sig till denna theodicé och hyllar allts förträffliga inrättning, så kommer även rakt motsatt uppfattning fram i t. ex. citat från Gyllenborg, vilket visar, att han ej kan känna sig tillfreds med tillvaron.² Säkert vittnar detta om olika stämningar hos Linné. Malmeström vill göra gällande, att Linné i sin utveckling här skulle föregripa den allmänna europeiska utvecklingens omslag mellan optimism och pessimism i mitten på 1750-talet.³ Linné skulle således hyst samma ensamhetskänsla som Voltaire inför tidens världsförklaring. Redan Maury har påpekat denna möjlighet. Han slutar sin recension med följande ord: »Le problème et à reprendre: à quiconque s'en chargera une question devra être posée tout d'abord: Linné avait-il lu Candide?»⁴ Malmeströms sammanställning kanske verkar något sökt men har dock förtjänsten att sätta Linné i förhållande till hans samtid. Och Malmeström anmärker riktigt, att orsaken till Linnés omsvängning ej närmast får sökas i tidsandan utan främst i hans personliga utveckling.

Huvudsaken för Levertin blir att uppvisa, hur Linnés Nemesisuppfattning förhåller sig till antikens. Typiskt för hans grundlighet är den längre utredning av Nemesis- och Taliobegreppen, vilken inleder framställningen och vilken kommer att dominera hela detta parti av boken. Denna historik blir dock ej av någon större betydelse för vår förståelse av Linnés egen uppfattning. Levertin visar här, hur Nemesis hos hellenerna är »angiverskan, som väcker ej blott de odödligas straffande rättvisa utan också deras hämnande avund». Hybris i alla dess former är Nemesis' korrelat. Han finner, att Linnés uppfattning är just den antika. Nemesis och Invidia bilda även för honom ett samhörigt begreppspar. Men Linné har också rönt intryck av Talio-begreppet, ty det har för honom — som Malmeström påpekar — ej varit nog, att den sedliga världsordningen upprätthållits, utan han har också trott sig finna på vad sätt det ondas för-

¹ A. a. sid. 175.

² Linnés Nemesisanteckningar (manuskript bl. 3 enl. Malmeström).

³ *Ur Linnés tankevärld och religiösa liv*, sid. 31 ff.

⁴ A. a. sid. 293. Antagandet att Linné skulle läst Candide saknar grund.

öware blivit stäckta. Detta har föranlett Levertin att göra en längre historik över Talios utveckling i rättshistorien, en utredning som är mycket givande, men dock ej i detta sammanhang så väl på sin plats. Även HAGBERG¹ och LINDSKOG² ha betonat sambandet mellan Linnés Nemesislära och antikens. SÖDERBLOM har däremot påpekat, att Linnés Nemesislära ej ensidigt bör ses i samband med antiken. Han säger, att »rädslan för makterna och deras missunnsamhet är ingalunda begränsad till det forna Hellas. Den finns hos alla primitiva stammar . . . Samma primitiva känsla igenkänna vi på kulturens höjder hos fint organiserade, ja hos underbart utrustade hjärnor. Tag Dostojevski eller August Strindberg. Hur led den sistnämnde under rädslan för makternas påpassliga avund. Eller tag Linnés ålderdomsanteckningar om Nemesis Divina. Levertin har sammanställt dem med antikens uppfattning. Det är, som vi se, väl befogat. Men vi ha här icke att göra med någon historisk eller psykologisk kuriositet, utan med en sinnesförfattning, som kanske kan kallas universell. I Linnés klara, förtröstansfulla själ sticker den upp huvudet i hans handskrivna iakttagelser om den lurande vedergällningen, men även i hans fruktan att låta något sippra ut om en viktig botanisk sändning, som är på väg.»³ Denna utläggning av mentaliteten, ur vilken Nemesisläran växt fram, är säkert riktig. Säkert ha dessa primitiva föreställningar spelat vida större roll för hela Linnés Nemesisåskådning, än Levertin uppmärksammat. De ha dock varit det primära, inflytandet från antiken kommer först i andra hand. I skildringen av Linnés barndom påpekar ju Levertin, vilken stor betydelse den miljö Linné utgått från, haft för honom. Men han ställer dock aldrig detta inflytande i samband med Nemesisläran. Vid skeplighet och skrock voro på den småländska landsbygden levande makter i tron, och just denna Linnés aldrig övervunna rädsla och fruktan för makterna har grundlagts här.⁴

Söderbloms jämförelse med Strindberg är träffande.⁵ Även Strind-

¹ *Nemesis* i Svenska Dagbladet 13 mars 1924. Hagberg påpekar här, att Linné har samma fruktan för Hybris som grekerna och liksom dem främst i Nemesis sett den hämnande och straffande gudinnan.

² *Nemesis* i Sydsvenska Dagbladet 6 januari 1924. Lindskog anser, att Linnés världsuppfattning utgör en ytterst trogen återspeglning av den antika. Vi finna här samma ödestro och samma rädsla för förmåtenhet.

³ *Humor och melankoli och andra Lutherstudier*, sid. 302 ff.

⁴ Wijkmark hävdar hur snubblande nära för den i gammaldags fromhet uppfödde Nemesisföreställningen låg. 1600-talsreligiositetens starkt gammaltestamentliga orientering och benägenhet att i prästen se framför allt domaren samt icke minst djupt rotade föreställningar bland allmogen predisponerade till läran om Nemesis.

⁵ Strindberg själv har skrivit en uppsats om Nemesis Divina (*Prosabitar från 1880-talet*, sid. 163), där han tillämnar Linnés lära på sitt eget liv. Hagberg säger (i artikeln om Nemesis) på tal om detta, att Linné har intet av Strindbergs subjektivism. Han sysslar med rätten och icke med sin egen rätt.

berg har denna rädsla för makterna och det irrationella i livet, vilket särskilt kommer fram i *Inferno* och *Legender*. Wieselgren påpekar, att både Linné och Strindberg här representera den mörka bottenatsen i det svenska folklynnet.¹ Han säger vidare, att »hur mycket osympatiskt än båda ha att uppvisa, så kunna vi dock icke förneka, att det är den svenska egenarten, som djupast bestämt bäggederas väsen». Det osympatiska hos Linné skulle väl vara denna ständiga fruktan och rädsla. Han är ingen rakryggad man, som vågar trotsa faran. Det enda, som kan skydda honom mot de lurande makterna, är ödmjukheten och försiktigheten.² SEGERSTEDT finner att »denna skrämselmoral» icke hör till den »moraliskt mera högtstående levnadsvisheten».³ Levertin, som alltid förut hade hyst en viss medömkan och ett visst förakt för dem, som sysslat med sådana makter, ser med fullt förstående på Linnés tro. På tal om *Inferno* och *Legender* hade Levertin uttalat, att de endast ge det »vidskepliga pratet vatten på sin skvallrande kvarn», och om makterna hade han yttrat »... dessa makter, som leda och dirigera det hela som skolgossar ett skuggspel utan plan eller libretto, hur föraktliga förefalla de ej, hur löjliga med sina små järtecken liksom med sina meningslösa straff, hämndlystna och hatiska»⁴, men denna hätska och oförsonliga ton har vid behandlingen av Linnés maktlära fått ge vika för en innerligt förstående.

Även om Linné genom denna Nemesislära funnit en mening i tillvaron, även om han här funnit ett bevis på att allt som sker ej är en slump utan en sträng lag, så har dock denna ständiga rädsla för makterna och vedergällningen ej kunnat bidra till någon varaktigare harmoni. Snarare skapade den väl hos honom, vid sidan av den tröst den gav, en nervös och orolig stämning.⁵ Levertin drar ej de konsekvenser, som Nemesisläran haft för Linnés inre liv och för hans syn på människolivet. En undersökning, som Levertin ej gjort här, kanske skulle givit en del synpunkter, nämligen av Linnés förhållande till kristendomen. WESTLING har närmare undersökt detta⁶, och han har påpekat, att Linnés Nemesislära från kristlig trossynpunkt är en morallära med inslag dels från upplysningen och dels från Gamla testamentet. Det förra genom sitt starka be-

¹ *Linné och Strindberg*, Sv. Tidskrift 1926.

² Se anteckningarna om Nemesis sid. 15.

³ *En stormans lilla svaghet*, Göteborgs Handels- och Sjöfartstidning 7 nov. 1923. Segerstedt kallar här Linnés anteckningar »instängda, unkna, bondska och skvalleraktiga». Det vilar »något smått och larvigt över dem». Segerstedts artikel verkar onekligen väl överdriven.

⁴ *Diktare och Drömmare*, sid. 263 ff.

⁵ Söderhjelm påstår (a. a. del II, sid. 226), att Nemesisanteckningarna skulle »stärka vår uppfattning om hans (Linnés) enkla helhet och hans tankars klara säkerhet», verkar mycket egendomligt. Snarare gäller ju här det motsatta förhållandet.

⁶ *Linnés ställning till kristendomen*. Föredrag 1907.

tonande av dygden och moralens betydelse och det senare genom sin tro på Gud uteslutande som domaren och hämnaren, ej alls som den himmelske fadern. Linné står främmande för det kristligt centrala, förhållandet till Gud i Kristus. Detta levde kanske traditionellt för honom men hade ingen större betydelse. Så nämner han aldrig Kristus. Evangeliska motiv hos Linné finnas dock i hans kallelsemedvetande och i hans tacksamhet mot Guds ledning. I en av självbiografierna säger han: »Allmächtige Gud, tu har sjelf fört mig, att det jag önskat mig och ej fått varit min lycka». Om Linné vandrat denna väg vidare, skulle han kanske funnit den harmoni och hjärtats frid, som han så ofta sökt.

Westling påpekar, att det är mer äkta religion i Linnés naturbetraktelser än i hans Nemesislära. Detta är mycket träffande. Om vi vilja se Linnés djupa religiositet, böra vi nog söka denna i hans lovsånger över den allsmäktige i naturen. Linné har en verkligt religiös blick på naturen. Denna Linnés religiösa natursyn behandlar Levertin ej alls. Den plan, som han nämner i sitt arbete om Wellander, hann han tydligen aldrig fullborda. Han säger:

... Vad som däremot än är ogjort är en psykologisk analys av den store mannens åskadning och väsen. En sådan analys, som uppvisade, hur hans livsuppfattning bildats av innerlig medfödd religiositet — det ensamma, småländska prästhemmets arv — och av Leibniz-Wolfska tankar om världssystemets harmoni och naturens ändamålsenlighet, skulle först fullt belysa hans struktur. Den skulle visa, varifrån begränsningen kom vid hans uppfattning av en del fenomen (t. ex. hans fasthållande vid den bibliska skapelschistorien, medan hans samtida som Buffon anade transmorfismen) och varför han med sina klassificerande och teologiska synpunkter under stundom blev mer naturbeskrivare än naturvetenskapsman, men den skulle också lära oss förstå den rätta religiösa höghet med vilken han fullföljde sitt värv. Ty som en naturens profet, som fått »koxa in i Herrans rådkammare» kände han sig korad och kallad för sin mission ...¹

Detta citat visar, att Levertin observerat, att Linné rönt inflytande från upplysningsfilosofien men dock alltid står kvar på ortodoxiens grund, detta främst tack vare de starka intryck han mottagit från fromheten i hemmet. Levertin har i kapitlet om Stenbrohult betonat av vilken avgörande betydelse prästhärstamningen varit för Linné. Denna märkes alltid som »en biblisk grundton i hans väsen, en skälfvande religiös världsuppfattning».² »Linné är af alla seklets män den enda stora skriftställare, som tänker bibliskt, känner bibliskt och skrifver bibliskt».³ Malmeström har utfört detta närmare: »När Linné tänker är det mycket ofta skapelse- och kallelsetanken, som ligger till grund, när Linné känner är hans känsla be-

¹ A. a. sid. 100 ff.

² Sid. 18.

³ Sid. 38.

stämd av det heliga samförståndet med världens Herre och Grundläggare och när han skriver blir det med psalmernas poesi eller profeternas majestätiska tonfall som förebild».¹ Just denna känsla av att vara »ett Herrans redskap, utvaldt för hans ändamål och ledt af hans hand», som Levertin betonar, är det mest karakteristiska draget i Linnés fromhet, vilket möter oss gång på gång i hans skrifter.² Stundom kan dock Linné drivas till en alltför stark känsla för sin egen betydelse, till ärelystnad och fåfänga, därom vittnar ett flertal av hans yttranden. Malmeström har undersökt Linnés självkänsla och funnit, att den skapas genom den »aldrig utjämnade spänningen mellan övermod och fruktan, förstämning och stolt självmedvetande».³ Linné behövde hävda sig själv för att kunna tro på sitt verks framgång. Här får man söka förklaringen till hans självuppskattning, som ibland blir väl stark.

Denna Linnés medfödda fromhet är det som gör, att han aldrig kommer i någon skarp frontställning till ortodoxien. Någon verklig strid mellan tro och vetande har han nog aldrig behövt uppleva. Hans fromhet tar alltid överhanden, när det gäller att avgöra några vetenskapliga frågor. Levertin påpekar, »att det är eget att se, hur den bibliska känslan tager lofven af vetenskapsmannen».⁴ För att kunna förstå naturföreteelserna överger han ofta alla förklaringsgrunder och inför i stället teleologien, hans fantasi får makt med honom inför det oändliga livsförloppet och han sjunger hänförda lovsånger till Skaparen, till vars ära allt är skapat. Linné älskar naturen, han har sinne för det underbara i den, förstår den icke så mycket efter mekaniska synpunkter utan gripes av det outrannsackliga och majestätiska, i vilket han förnimmer Skaparen (t. ex. inledningen till *Systema naturae*, I uppl.). Citatet ur boken om Wellander visar, att Levertin varit inne på Linnés religiösa naturkänsla. Han säger, att Linné i sin livsuppfattning tagit intryck av Leibniz-Wolfska tankar om världssystemets harmoni och naturens ändamålsenlighet. Men f. ö. har Levertin ej gått in på närmare undersökningar av Linnés förhållande till sin samtid här. Säkert stod Linné i rätt starkt beroende av den samtida fysikoteologien. Även han sluter från ordningen, jämvikten och skönheten i världen till vishet, godhet och makt hos dess skapare. I talet om »Märkvärdigheter uti insek-

¹ *Linnés religiösa utbildning*, sid. 55.

² Sahlgren anser *Linné som predikant*, att denna Linnés starka tro på sin kallelse ej är tillräckligt förklarad genom Levertins påpekande av hans prästhärstamning och hans fromma sinne. Sahlgren vill visa, hur den Arndtska pietismens sats, att naturen är en spegelbild av de eviga sanningarna och att naturens kunskap länder till kännedomen om dess skapare, främst skulle påverkat Linné.

³ *Linnés självkänsla*, Sv. Linné-Sällsk. Årsskr. 1927, sid. 84 ff.

⁴ Sid. 42.

terna» påvisar han denna ändamålsenlighet och i »*Œconomia naturae*» finner han allt syfta till Guds ära och människans lycksalighet.¹

Men överhuvud kan man säga, att Linné hade mycket litet sinne för teorier inom detta område; han står nästan helt utanför de idéer, på vilka samtidens naturfilosofi vilade, vilka framstälts av CARTESIUS, LEIBNIZ, NEWTON. Detta framhåller ERIK NORDENSKIÖLD i en träffande karakteristik av Linnés naturuppfattning.² Linné hann helt enkelt icke sysselsätta sig med de allmänt vetenskapliga spörsmål som intreserade hans samtid. Hans uppfostran i det kristliga ortodoxa prästhemmet har givit honom en biblisk världsbild, som han under hela sitt liv bibehåller, och vilken han försöker att förena med 1700-talets.³ Visserligen hade han gjort bekantskap med den mekaniska uppfattningen av tillvaron men han hade misslyckats i att tillägna sig den. Hans världsbild är överhuvudtaget uppbyggd på intryck, som han mottagit på ett tidigt stadium under barndomen och under skolärens läsning av klassikerna, först och främst Seneca. Så låter han ännu i sista upplagan av *Systema naturae* under intryck av Seneca världen bestå av de fyra elementen: eld, luft, vatten och jord. Malmeström har uppvisat, hur Linnés inledningsord till *Systema naturae* ha uppbyggts på utdrag från Bibeln, Seneca, Plinius och Cicero⁴ och visar upp, huru han är en stor kompilator. I hur hög grad Levertin insett Linnés begränsning på detta område veta vi ej säkert, men i den ovan citerade boken om Wellander ställer han den i samband med Linnés »religiösa höghet».

Hagberg säger, att Levertins fragment utgöra »de finast skrivna sidorna i vår moderna historiska litteratur, men det ger ingen helhetsbild».⁵ Omdömet är träffande. Med Linnés mångsidighet och med den utveckling vetenskapen då nått, skulle det dock ej vara möjligt för en enda forskare att ge en helhetsbild av Linné. För att kunna göra det borde man helst vara icke blott biolog, läkare, geolog, mineralog utan även etnograf, språkforskare, teolog och litteraturhistoriker. Levertin har säkert ej heller tänkt sig något i denna stil — han har blott velat giva en karakteristik av Linné främst som litterär och religiös personlighet. — Malmeström finner, att Levertin »med utgångspunkt från Linné har ritat en av sina vackraste arabesker».⁶ Framställningen blir naturligtvis ej på något sätt vetenskap-

¹ *Skrifter af C. v. Linné*, utg. av Kungl. Sv. Vet.-ak. II.

² *Sv. Linné-Sällsk. Årsskr.* 1923. sid. 19.

³ Att förena den bibliska skapelseberättelsen med sina vetenskapliga forskningsresultat vållar Linné mycken möda, men han lyckas.

⁴ *Linnés religionsfilosofiska betraktelser i inledningsord och företal till Systema Naturae*, Kyrkohist. Årsskr. 1926.

⁵ *Linnés världsanskuelse* (Nya Dagligt Allehanda 1932).

⁶ *Linnés själskänsla*, Sv. Linné-Sällsk. Årsskr. 1927.

ligt uttömmande, det hela blir mera som en tjugande dikt av en skald. Själv har Levertin också påpekat, att det icke finnes några »vetenskaper om enskilda individer», »skildringarna av dem äro mer eller mindre poesi». Han frågar, vem som kan »undkomma sig själv» i en historisk skildring.¹ Levertins skildringar av de stora personligheterna bli också oftast mer eller mindre dikter, präglade av hans egna känslor och erfarenheter, men det är just härigenom han når den känsliga psykologiska inlevelsen. Han hade en enastående förmåga att lägga fram kontentan av en personlighet på några sidor. Detta sker genom att han använder bilder i stället för resonemang. Linnéboken är skriven på en ypperlig prosa. Det är främst dessa bokens stilistiska förtjänster, som gjort, att Levertins Linnéuppfattning ej rönt någon egentlig kritik. Man har i allmänhet accepterat den och funnit den träffande. Jacobowsky påpekar, hur »Levertins Linnéuppfattning blivit den normgivande. Hela Sverige, lärd, bildad och halvbildad, ser på blomsterkonungen med Levertins ögon.» Säkert är, att Levertins uppfattning av Linné nått en enastående popularitet. I vad mån hans framställning är berättigad har jag i det föregående försökt redogöra för. Som slutomdöme kan gälla, att även om Levertin givit en något för sentimental och romantisk bild av Linné — något som var ofrånkomligt med Levertins temperament — och även om framställningen lider av vissa brister — som t. ex. i behandlingen av Linné som reseskildrare, där han orättvist framhäver Linnés storhet på hans föregångares bekostnad, och vidare i behandlingen av Linné som moralist, där han, själv svag inom det filosofiska området, överdriver den filosofiska betydelsen av Linnés tänkande — så har dock Levertin givit ett flertal nya synpunkter på Linné, vilka blivit av stor betydelse för vår syn på honom. Framför allt kommer med säkerhet hans starka betonande av Linnés poetiska åder att bli bestående.

¹ *Aforismer om historisk diktning*, Essayer I, sid. 332 ff.

OM LINNÉ OCH »DEN OSYNLIGA VÄRLDEN».

I.

AV

O. T. HULT.

»**D**et är underligt med oss människor» — skriver LINNÉ i avhandlingen »Om slökorn»¹ — »at vi förakta aldramest de minsta tingen och vi förebrå ofta hvarandra, när någon klyfver hår och grälar med petitesser, men om vi väl betänka oss, lära vi finna, at de minsta tingen göra största verkan i naturen och det allmänna. — — — Till äfventyrs hafva osynliga maskar utsopat fänaden öfver hela Europa, igenom den nu gångbara Fä-sjukan. Kan ock ske, at Koppor, Mässling, Blodsot, Fransoser, ja sjelfva Pesten förorsakas af de finaste maskar.»

Detta om det stora i det lilla, detta att till synes små ting ha stora verkningar, att för blotta ögat osynliga maskar (»achari») vålla smitta och farsoter, går ofta igen i Linnés tankeexperiment. Man frågar sig då: kom Linné på detta område längre än till blotta hypoteser, lyckades han någon gång att i mikroskopet få kasta en blick in i den »mundus invisibilis», han ville befolka med levande sjukdomsalstrare, har han över huvud taget själv ägt ett mikroskop?

Svaret på den sista frågan skola vi här nedan finna i en liten uppsats av professor O. JUEL, »Linnés mikroskop», i Svensk Botanisk Tidskr. 1913. Om Linnés bekantskap med den mikroskopiska världen är också åtskilligt att taga fasta på hos TH. M. FRIES² och ERNST ALMQUIST³, och såväl i Linnés egna skrifter som hos samtida och senare författare finner man här och där uppgifter, som visa, att den framstående danske forskaren OTTO FRIEDRICH MÜLLER⁴ avfärdar Linné något för nonchalant, då han kallar ho-

¹ *K. Vet. Akad. Handl.* 1750.

² *Skrifter af Carl von Linné II*, Valda smärre skrifter. Upsala 1906.

³ *Om Linné som hygieniker.* Hygiea Festband II, 1908.

⁴ *Animalcula infusoria.* Hauniæ 1786, p. IV.

nom en främling på mikroskopiens område — vilket icke hindrar att han inom systematiken skattar honom som Nordens, ja t. o. m. världens lärare samt efter hans metod namnger och ordnar de organismer han beskriver. Tyvärr visar det sig att även senare forskare skattat åt en allt för ringa värdesättning av Linnés förståelse för den mikrobiologiska forskningen. Så t. ex. LÖFFLER¹, då han skriver: »Selbst der grosse Linné, welcher nicht geübt im Gebrauche des Mikroskopes und voll Misstrauen gegen alle mit demselben gemachten Beobachtungen, die ganze Welt der kleinsten Lebewesen unter einer einzigen Gattung 'Chaos' in bezeichnender Weise zusammenfasste, konnte sich des Gedankens nicht erwehren, dass es ausser dem Chaos infusorium noch belebte Theilchen in der Welt gäbe, welche vielleicht auch zu diesem Geschlechte gehörten, aber noch nicht entdeckt und genügend untersucht seien.»

Innan vi gå vidare, torde det kanske vara på sin plats att här inflika några data ur mikroskopets historia och i den mån det är möjligt söka utröna dess tidigaste öden i vårt land. Litet var minnas vi från PLINIUS berättelsen om huru »Nero princeps gladiatorum pugnas spectabat in zmaragdo» (kejsar Nero åsåg gladiatorernas strider i en smaragd), varmed man sammanställt SUETONIUS' uppgift, att Nero haft »svaga ögon» och dragit slutsatsen, att han varit närsynt och använt smaragden som brillglas. Detta går dock ej ihop med kejsarens deltagande i de vilda kappkörningarna (man tänke sig Nero hetsande sitt spann på arenan med monokel i ögonvrån), vadan man i stället velat tolka användandet av smaragden som dämpare och skydd mot det starka solljuset i cirkus. Vare härmed huru som helst, faktum är, att såväl bergkristall som röktopas och beryll i gamla tider slipats till ögonglas, och benämningen brillor är just härledd från ordet beryll. När munken i den skumma klostercellen längre fram i tiden mödade ögat över pränt och pergament, blev förstöringsglaset ofta hans oundgängliga hjälp. Men det gamla »vitrum pulicare» (loppglaset), med vilket man också roat sig att studera loppor och andra småkryp, fick vid början av 1600-talet vika för det sammansatta mikroskopet, och GALILEI utbrister full av häpnad: »flugor bli stora som lamm, äro överallt betäckta med hår och ha spetsiga klor, med vilkas hjälp de hålla sig fast och gå på glas och hänga sig fast med benen uppåt.» Åran av den stora upptäckten delas mellan italienare och holländare, och vid sidan av Galilei och FONTANA tävla HANS och ZACHARIAS JANSEN från Middelburg samt CORNELIUS DREBBEL från Alkmaar. Holland blev dock landet ex professo, där mikroskoptechniken tills vidare nådde sin högsta höjd. Från det lilla idylliska Delft spreds ryktet om rådhusvaktmästaren ANTHONY VAN LEEUWENHOEK, en fullständig autodidakt och olärd »curiosus naturæ», som med

¹ *Vorlesungen über die geschichtliche Entwicklung der Lehre von den Bacterien*, I. Leipzig 1887.

en dittills ouppnådd teknik slipade linser, vilka lära förstorat ända till 250 ggr. Det bleve för långt att här orda om denna mans betydelsefulla livsverk, hans oerhörda flit, hans fenomenala skicklighet i glasslipning, hans skarpa öga samt hans täta korrespondenser med tidens lärda män och sällskaper — må det vara nog sagt, att hans namn fördes vida över hela den vetenskapliga världen, att han hedrades med ledamotskap av det stolta Royal Society i London och att han nämnes med beundran på många ställen även i Linnés skrifter. Det berättas att LEEUWENHOEK en gång av filosofen LEIBNIZ förebräddes för att han ej undervisade lärjungar i konsten att slipa »de präktiga linserna». Härtill skulle han ha svarat, att försök gjorts att lära upp studenterna i Leyden genom där anställda glasslipare, men man hade blott strävat efter att förtjäna pengar med sin konst, och för sådana tarvliga syften ville han ej offra sin tid. Det synes i alla fall, som om en och annan ägnat sig åt yrket eller åtminstone förvärvat viss färdighet i detsamma och bland dessa finner man namnet på en svensk medicinare CHRISTIAN STRÖM, som låg i Leyden under åren 1703—1706 och om vilken P. J. BERGIUS skriver¹, att han under vistelsen i Holland »lärt sig att göra Leeuwenhoeks mikroskoper och haft derutinnan redan mycken färdighet innan han dog». Några resultat av denna hans färdighet ha tyvärr dock ej hittills kunnat uppspåras. Däremot finner man av nedanstående yttrande, att Ström, som 1707 förvärvade medicine doktorsgrad i Harderwijk, till Sverige medfört nyheten om de av Leiden-studenten JOHAN HAM från Arnhem upptäckta spermatozoerna. Härom skrev nämligen vår store obstetriker JOHAN VON HOORN, då han var sysselsatt med sitt embryologiska arbete »Mirabilia Omni-potentis», till sin vän anatomie professor LARS ROBERG i Uppsala följande den 5/5 1708: »Angående Animalcula in semine masculino så haar iag therom något uthi M. S. anfört, och skal iag drifwa på Strömen at han ej strömar bårt för än han med semine suo strömar utur sig thesse vermiculos på et papper. Så snart iag thet får skal iag thet communicera och med broor öfwerlegga, hwad therom skal vidare uthi M. S. förändras.»² Säkerligen hade väl de lärda professorerna något mikroskop till sitt förfogande. DJURBERG citerar³ ur Collegii Med. protokoll den 30/12 1693, huru CARL XI:s livmedikus JOHAN MARTIN ZIERVOGEL fick i uppdrag att sätta sig i förbindelse med den berömda firman Muschenbroeck i Leyden för inköp av »antlia pneumatica (luftpump) samt instrumenta anatomica et microscopica», för vilka enligt Collegii räkenskaper utbetalades i runt tal 850 daler kopparmynt. I Uppsala beslöt Consistorium majus⁴ den 10/12 1710 att från

¹ Inträdes-tal om Stockholm för 200 år sen. Stockholm 1758.

² VILH. DJURBERG, *Ur Hollands medicinska historia*. Hygiea 1918, p. 929.

³ DJURBERG, *När det var anatomisat på Södermalms stadhus*. Stockholm 1927, p. 38 och 39.

⁴ FRIES, l. c. s. 244.

England skulle inköpas »ett microscopium af 4 glas componerat och så många åtskilliga lösa glas samt öfriga instrumenter som der til fordras» och från Holland därjämte några »fina Microscopier af åtskillig art att se circulationem sanguinis, maskar i Winättika etc. för att sedan på universitetets bibliotek förvaras.» Det ser sålunda ut som om tillfälle ej saknats för en ung studiosus i Stockholm eller Uppsala redan vid början av 1700-talet att få titta i mikroskop, och kanske har även Linné hört till de lyckliga. Det är dock först från vistelsen i Holland man från hans egen mun får höra talas om mikrobiologiska upplevelser. Detta var i Leyden år 1737, då Linné som trettioåring umgicks med några av samtidens berömda forskare (»curiosorum quorundam amicorum & commilitonum utebatur consortio») sådana som VAN SWIETEN, Maria Theresias livmedikus och medicine professor i Wien, J. FR. GRONOVIVS, »Floræ Virginicæ auctor, hodie consul Leidensis», Berlineranatomen LIEBERKÜHN, som upptäckt och beskrivit vissa körtlar i däggdjurstarmen, KRAMER, »auctor libri artis Documasticæ» m. fl. En dag voro vännerna samlade kring Lieberkühns utmärkta mikroskop (»præstantissima microscopia»), dem han själv konstruerat och försett med en del förbättringar bl. a. reflektionsspegel. På svenskens begäran beslöt man beskåda hundens »vermiculos seminales» (spermatozoer), och Linné, som var förtrogen med insekternas byggnad, utropade genast, att dessa s. k. »vermiculi Leeuwenhoekiani» ej voro organiserade och levande väsen, sålunda varken insekter eller maskar utan »particulæ mutæ» d. v. s. livlösa ting, vilkas rörelser berodde på vätskans värme. Alla betraktade noga fenomenet och »somliga trodde sina ögon, andra knappast». I dissertationen »Sponsalia plantarum» (1746) bekräftar Linné ytterligare sin åsikt om sädesmaskarna. Den store HALLER i Göttingen, ursprungligen Linnés vän, sedermera hans bittre fiende, instämde på sin tid i denna uppfattning (»vidit et confirmavit»). SPALLANZANI däremot skrev: »On a vu avec quelle franchise le celebre botaniste d'Upsal éablit son opinion».

Linné har på flera ställen i sina skrifter talat om skabbsjukdomen och har i dissertationen »Exanthemata viva» (1757) beskrivit, hur han skådat dess »acharus» (skabbdjuret) som en liten prick under huden, knappt synlig för blotta ögat (»oculis nudis vix concipienda»), men lätt att studera under mikroskopet eller luppen (»oculis armatis»). Här har han sålunda (ehuru ej som den förste) påvisat ett levande sjukdomsvirus, och med detta som utgångspunkt framlägger han hypotesen om smittsjukdomarnas etiologi. En bild av vad han sett skulle haft sitt stora värde. Juel påpekar, att mikroskopiska avbildningar äro sällsynta i Linnés skrifter, men hänvisar dock till en sådan i »Philosophia botanica» föreställande »pollen microscopio visum».

I dissertationen »Mundus invisibilis» (1767) får man en god uppfattning av Linnés uppskattning av mikroskopet och dess tidigare målsmän. Bland dessa hyllar han särskilt »den odödlige baron OTTO VON MÜNCH-

HAUSEN», som »öppnat en av naturens dörrar, som förr varit stängd för alla, och låter oss skåda en stor myckenhet av förunderliga ting.» — — — »Många med oss», fortsätter han, »vilka ännu stå blott vid tröskeln, längta fulla av häpnad och förvåning att få undersöka de många skatterna i denna kammare; ingen har dock såvitt jag vet vågat träda därin, men åt naturforskare skall dock den upptäckten, närmare prövad, skänka mycken upplysning och klarhet.»¹ Denne Münchhausen, en högdaglig hannoveransk

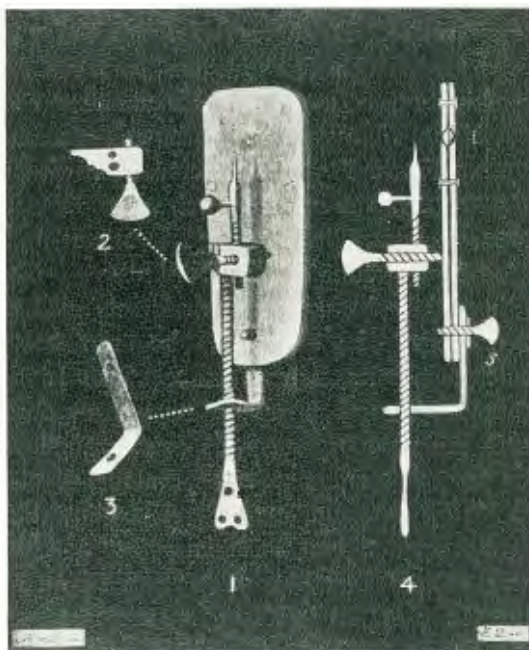

Fig. 1. Leeuwenhoeks mikroskop.

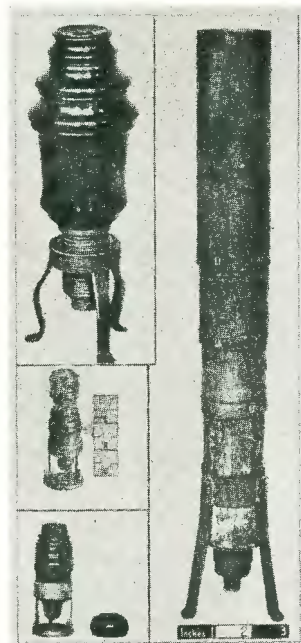

Fig. 2. Italienska 1600-talsmikroskop (Clay and Court, The history of the microscope, 1932).

godsägare och kansler för universitetet i Göttingen, var en ytterst intresserad naturforskare och trädde i korrespondens med Linné i början av 1750-talet samt anförträdde honom sin förmodade upptäckt att kornaxets sot (*Ustilago Hordei*) bestod av levande smådjur (*»animalcula viva»*). Det var emellertid först åtskilliga år senare Linné i 2:a upplagan av Münchhausens anonymt utgivna arbete *»Der Hausvater»* fann samma sak beskriven och väcktes till förståelse av dess stora betydelse. Här omtalas nämligen, »att sotsvamparnas såväl som andra svampars 'frön', om de några dagar få ligga i ljumt vatten, utvecklas till verkliga små maskar, som under mikroskopet bli fullt synliga». Full av entusiasm skriver han till Vetenskapsakademiens sekreterare WARGENTIN den 28/10 1766: »Baron Münch-

¹ TH. M. FRIES' översättning, I. c.

hausen skref för 10 år sedan, att fröen til swampar äro lefwande; jag wet ingen, som gjort derpå reflexion. Desse dagar har jag förnögt mig med att hafwa fröen af Brandax och Swampar i watn och sedt, huru de lekt som fiskar i fiskeken, innan de fäst sig och förvandlats till Swampar. En underlig och förunderlig metamorphosis. *Quis nisi vidisset, crederet?*¹ Jag har wist dem lefwande för alla mina disciplar, som warit hos mig.» De små djuren voro naturligtvis infusorier eller möjligen bakterier. Samma rön finnes omtalat i »Mundus invisibilis» av dess utgivare (respondens) J. C. ROOS.² »Jag har sett detta experiment upprepat av välborne Herr Präses (Linné), hos vilken jag med ett *Cuffianskt* mikroskop såg dem i myriader, fastän de ej kunde skönjas av obehäpnade ögon.»³

Härmed äro vi inne på kapitlet om 1700-talsmikroskopen. Det Leeuwenhoekiska mikroskopet var ingenting annat än en lupp, en ytterst liten konvexlins inmonterad mellan tvenne koppar-, silver- eller guldplattor, i vilka punsats ut ett hål. Plattan stod lodrät i sitt stativ och framför densamma placerades föremålet på en liten hållare eller nål, som med ställskruvar kunde höjas och sänkas respektive närmas eller avlägsnas linsen och inställas i focus. Stundom infattades linsen i en konkavspegel för att på så sätt kunna belysa föremålet. Hemligheten i tillverkningen låg i den oerhörda skicklighet, med vilken Leeuwenhoek förstod att slipa sina glas och som gjorde att bilderna framträdde skarpare och klarare än i de samtida sammansatta mikroskop, som användes av somliga lärda t. ex. den berömde anatomen MALPIGHI, då han upptäckte kapillarerna, blodkropparna och en mängd vävnadsdetaljer hos både djur och växter. Det var först sedan man lärt sig kompensera den sfäriska och kromatiska aberrationen som vetenskapsmännen mera allmänt övergingo till det sammansatta mikroskopet.

Fig. 3. Triewalds Marshallmikroskop (Först).

¹ Hvem skulle tro det utan att ha sett det?

² Fries anger med full säkerhet Linné själv som författare.

³ I en senare upplaga av »Mundus invisibilis» (Amoen. acad. VII, 1769) har Linné tillagt följande not: »Dessa småmaskar äro ytterst lika infusionsdjur, så att jag i början var tveksam, huruvida de voro till arten därifrån åtskilda eller om även de voro idel avkomlingar av infusionsdjur, i synnerhet som jag ej var i tillfälle att fortsätta mitt experiment ända till dess de måste utväxa till swampar».

En liten pikant skärmytsling utspann sig på detta område mellan BUFFON och den framstående »micrografen» (Linnés uttryck) Justizrath M. F. LEDERMÜLLER, assistent vid Naturaliekabinettet i Baireuth.¹ »On doit préférer les microscopes doubles», hade Buffon skrivit, »dans lesquelles on regard les objets du haut en bas, aux microscopes simples et doubles, dans lesquelles on regard les objets contre le jour et horizontalement.» I fortsättningen kritiserar han Leeuwenhoek och hans mikroskop och tillägger: »Monsieur

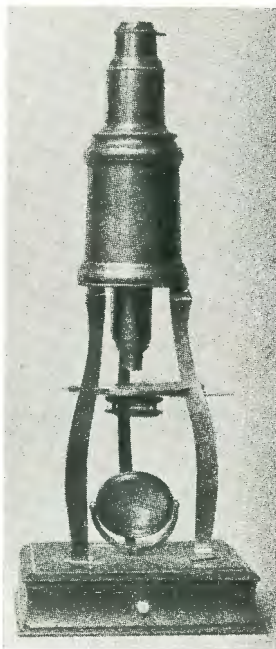

Fig. 4. Culpepermikroskop tillverkat av Steinholtz (Fürst).

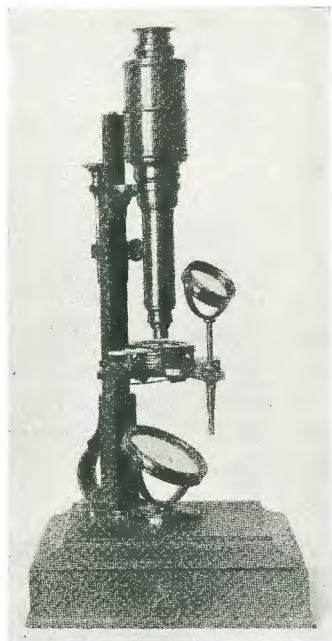

Fig. 5. Cuffmikroskop tillverkat av Westberg, Stockholm (Fürst).

NEEDHAM m'a assuré que le meilleur de ses microscopes ne fait pas autant d'effet que la plus forte lentille de celui dont je me suis servi et avec laquelle j'ai fait toutes mes observations.» Detta blev för mycket för en gammal Leeuwenhoekbeundrare som Ledermüller och han nedlade sin protest i en motkritik, som mynnade ut i påståendet, att Buffons bilder visat sig vara oriktiga och att hans eget enkla handmikroskop vore mycket bättre än Buffons sammansatta.

Professor CARL FÜRST² har i ett par uppsatser lämnat en utredning

¹ M. F. L(EDERMÜLLER), *Physicalische Beobachtungen derer Samenthiergens durch die allerbesten und bequemlichsten Vergrößerungs-Gläser... betrachtet etc.* Nürnberg 1756.

² *Mikroskop av svensk tillverkning*, Fataburen 1923. *Ett svenskt mikroskop från sjuttonhundratalet och dess tillverkare*, Fataburen 1915.

av stort intresse om mikroskopets och mikroskoptillverkningens historia i Sverige. Med stöd av riksbibliotekarien DAHLGRENs arbete »Personförteckningar 1738—1919» från Kungl. Svenska Vet. Akad. samt andra dokument har han kunnat identifiera instrumentmakaren JOHAN ZACHARIAS STEINHOLTZ (f. 1733) som »den förste svenske tillverkaren av mikroskop». Först har gjort en noggrann studie över äldre mikroskop i

Fig. 6. Linnés mikroskop uppställt (Juel).

olika samlingar i Uppsala, Stockholm och Lund och konstaterar, att det äldsta av de där befintliga är ett s. k. Marshallmikroskop, tillhörande fysiska institutionen i Lund, dit det kommit med den Triewaldska instrumentsamlingen. TRIEWALD vistades i England åren 1716—1726 och sammanbragte där sin samling, vadan det ovannämnda mikroskopet torde kunna dateras till början av 1700-talet. Ett annat av s. k. Culpepertyp beskrives från Nordiska museets samling. Det är signerat »I. L. Steinholtz Stockholm n:r 4» och sålunda av svensk tillverkning. Culpeper-mikroskopet har ett stativ med tre ben eller pelare merendels av mässing, mellan vilka objektbordet är placerat. Tuben innehåller 3 linser — objektiv, kollektiv-lins och okular. Nedtill under objektbordet är inmonterad den av HER-

TEL i Halle år 1715 konstruerade reflexionsspegeln. Sådana mikroskop finnas i flera svenska samlingar bl. a. på fysiska institutionen i Uppsala. Denna standardtyp höll sig länge och avlöstes av Cuffs mikroskop, vilket betecknar ett avgjort framsteg därigenom att såväl objektbordet som cylindern med dess tub uppbäres av en enda excentriskt ställd pelare. Av de Cuffska mikroskopen funnos både enkla och sammansatta och ur denna typ har det moderna mikroskopet framgått.

Att Linné använt ett Cuffs mikroskop vet man av det ovan citerade stället i »Mundus invisibilis». I Västergötlands fornminnesförenings museum finnes deponerat från läroverket i Skara ett Cuffs enkla mikroskop,

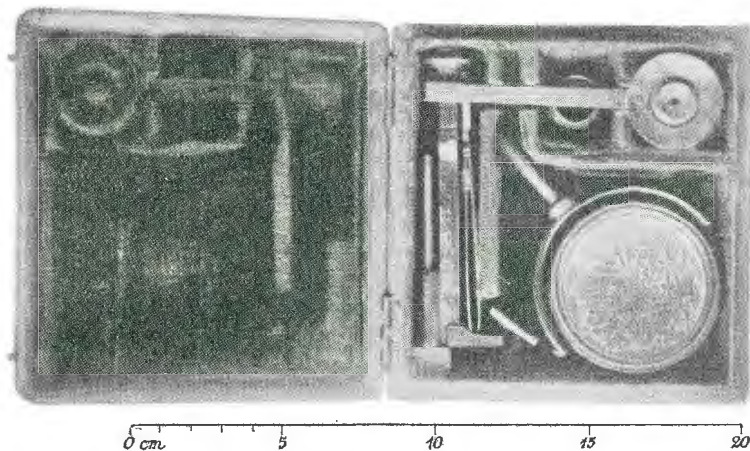

Fig. 7. Linnés mikroskop i etui (Juel).

om vilket katalogen lämnar följande uppgift: »Gåfva af lektor ROOS och adjunkten K. TORIN, som inköpt det i Upsala å auktion efter AFZELIUS, hvars far, professor A., fått det af C. v. Linnés son, professor Linné d. y.» Juel lämnar följande beskrivning:

»Instrumentet består av ett etui, utvändigt beklätt med hajskinn, invändigt med grön sammet, vari hela apparaten kan förvaras [fig. 7] och som vid begagnandet tjänstgör som dess fot. Spegeln är av folierat glas. Den fyrkantiga pelaren uppbär ett bord, bestående av en rund i en mäsingsring infattad glasskiva, samt ovanför denna en i olika riktningar förskjutbar ihålig cylinder. Denna har varit avsedd att omfatta en hållare för det föremål, som skulle undersökas . . . [tycks nu vara förkommen.] Lupphållaren består av två armar, som båda kunna förskjutas, så att inställning kan ske både i lodrät och vågrät riktning. Till mikroskopet höra två lupper, som från undre sidan skruvas fast vid lupphållaren. Vardera luppen är försedd med en nedåtvänd konkvav spegel, avsedd att reflektera ljuset från spegeln på objektet. Den större luppen förstorar omkr. 25 ggr.

Den mindre, som numera saknar lins, torde ha haft en åtminstone dubbelt starkare förstoring. Vidare höra till mikroskopet ett instrument, som i ena ändan är en pincett, i den andra en skyffel, samt en egendomligt formad skalpell. På pelarens framsida står fabriksmärket: J. CUFF, London.» Här till fogas i sammandrag följande utredning:

Om Linné ägt ett mikroskop, bör detta enligt all sannolikhet efter hans död ha övergått i sonens ägo. Vid tiden för Linné d. y:s död funnos i Uppsala tre bröder Afzelius, vilka alla blevo professorer. Den äldste, ADAM, var botanist och professor i materia medica, den andre, JAN, professor i kemi och den tredje, PEHR adl. von A., i teoretisk och praktisk medicin men omtalas mest under titeln arkiater. Jan var ogift, de andra båda efterlämnade söner, men medan Adam hade en son Per Conrad, som blev lärare och naturforskare, ägnade sig arkiaterns son Per Wilhelm åt humanistiska banan. Adams bouppteckning upptager intet mikroskop, medan däremot sådana finnas efter Jan och arkiatern Pehr. Per Wilhelms bouppteckning upptager intet mikroskop och efter Per Conrad har ingen bouppteckning kunnat anträffas. Nu är förhållandet att lektor Roos befann sig som student i Uppsala såväl vid Per Wilhelms som vid Per Conrads död, medan däremot hans meddonator adjunkten Torins Uppsalatid inföll först efter den förres död. Juel finner därför sannolikast att de båda herrarna inköpt mikroskopet i Uppsala på auktionen efter Per Conrad Afzelius. Uppgiften att han fått det av sin far kan bero på någon förväxling eller också finnes ju möjligheten att det övergått i hans ägo redan under faderns livstid, och att detta är skälet till att det ej upp-tagits i dennes bouppteckning. Proveniensen av »Linnés mikroskop» är sålunde ej fullt säkrad men har stor sannolikhet för sig.

Ett annat påtagligt minne av kombinationen Linné och mikroskopet finnes uppställt i Carnegie Museum i Pittsburgh.¹ Det är ett gammalt mikroskop (se fig. 8) med en vidfäst av ålder gulnad lapp, på vilken med svårighet kan tolkas följande skrift:

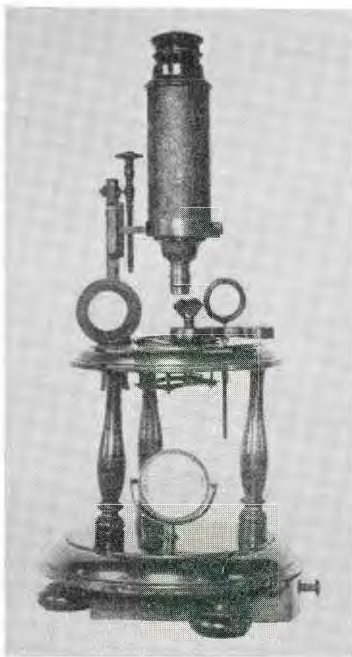

Fig. 8. Mikroskop förärat Bernard Jussieu av Linné. (Carnegie Museum.)

¹ W. J. HOLLAND i Address of the Carnegie Museum presented to the New York Academy on the occasion of the Two Hundredth Anniversary of the Birth of Carl von Linné. May 23, 1907.

Atrox Iapeti genus
 Ignem fraude mala gentibus intulit

— — — — —
 Nil mortalibus ardui est

Hor. Carm. Lib. 1, 3.

In perpetuam memoriam consuetudinis quam cum
 dulcissimo sodali Carolo Linne

Parisiis habebat hoc ab eo amicitiae donum

accepit Mense Augusto MDCCXXXVIII

Bernardus Jussieus¹

Hur detta Linnéminne — om det nu verkligen är ett sådant — förrat sig till Amerika är en annan historia, som torde vara svår att utreda. Traditionen förmäler, att en viss GEORGE RAPP från Württemberg, som emigrerade i början av förra århundradet, fört det med sig till Pennsylvania. Enligt en annan uppgift skulle det ha tillhört en emigrerad tysk läkare, efter vilkens död det gått igenom flera händer innan det hamnade på sin nuvarande plats.

Man måste ju medge, att de här lämnade korta meddelandena om Linnés utflykter i den mikroskopiska världen äro synnerligen torftiga och föga bevisande rörande hans närmare bekantskap med mikroskopet och dess användning såsom instrument för vetenskaplig forskning. Sammanförda från olika källor och infattade inom en ram av historiska data rörande mikroskopet och dess utveckling kunna de kanske dock ha sitt intresse. Möjligt är ju också, att ett vidare forskande i Linnés talrika skrifter skulle kunna ge ett rikare utbyte och bringa i dagen ytterligare vittnesbörd om det intresse Linné hyste för den nya värld, där han anade lösningen till många biologiska fenomen, vilka lågo i dunkel för samtiden. Härvid är att märka, att Linné ej alltid använder ordet mikroskop, utan kanske oftare uttrycket »oculis armatis» som motsats till »oculis nudis», vilket torde förtjäna ett visst beaktande. Å andra sidan får en vanlig lupp, som förstörar 10 ggr, i Västgötaresan (s. 10 orig.-uppl.) rang och värdighet av »mikroskop». Säkerligen skulle ramen för detta lilla meddelande kunna betydligt vidgas genom en sammanställning av det här framlagda materialet med Linnés många uppslag inom epidemiologien. Tid och utrymme tillåta emellertid ej nu ett ingående på dessa frågor, till vilka jag hoppas få återkomma.

¹ Iapeti trotsige son [Prometheus] brakte med olycksbringande svek elden till folken. — — — Intet är för de dödlige ouppnåeligt. Horatii sånger, bok I, 3.

Till beständig åminnelse av sin samvaro i Paris med sin käre kamrat C. L. mottog B. J. av honom denna vänskapsgåva i aug. 1738.

MEDDELANDEN FRÅN DEN LINNÉANSKA STIFTELSEN PÅ HAMMARBY VI.

1. STIFTELSENS ADMINISTRATION OCH ALLMÄNNA UTVECKLING UNDER 1933.

Kungl. Maj:t förordnade i skrivelse av den 2 juni 1933 undertecknad att ytterligare under fem år, räknat från den 1 juni 1933, vara inspektör för Linnéanska stiftelsen på Hammarby.

Ett skifte av Linnéana mellan Statens Historiska Museum, Hammarby och Svenska Linnésällskapet har under loppet av 1933 ägt rum och vad den senare parten beträffar till sitt allmänna förlopp och sin historiska betydelse ingående skildrats av ARVID UGGLA i en uppsats »Linnémuseets senaste förvärv» i vår årsskrift 1933.

Vad Hammarby-samlingarna angår är följande att förmäla.

Stiftelsen måste hålla sin egendom, Linnés guldlocka, given till honom av TESSIN eller möjligen LOVISA ULRICA (UGGLA, p. 132), som en av sina främsta dyrgripar bland de lösa inventarierna. Men som ansvarig prefekt måste jag uttala, att dess deposition 1885 i ett museum och vid denna tid naturligtvis i Statens Historiska Museum alltid synts mig välbetänkt, och att jag med nöje, då klockan skulle återlämnas till Hammarby, accepterade Riksantikvariens hemställan om förflyttningen av depositionen till Svenska Linnésällskapet.

Vid en institution sådan som Hammarby-stiftelsen, vilken saknar och väl torde komma att sakna modärna museala skyddsanordningar, allarmapparater etc., äro guld- och silverföremål, nipper och pretiosa mindre lämpliga att exponera, enär de såväl genom sitt handelsvärde locka till stöld som äro lätta att oförmärkt stoppa på sig. Det är emellertid glädjande att i detta samband kunna inberätta, att under Stiftelsens mer än femtioåriga tillvaro, om man undantar ett par tillgrepp av levande växter, ingen stöld förekommit, och att före Stiftelsens tillkomst man väl blott kände en enda: bortknackandet för omkring hundra år sedan av porslinsplattan med Linnés vapen ovan dörren till muséet.

Av värde för Stiftelsen med den breda historiska basis jag lagt för dess uppgifter är depositionen — utom naturligtvis av Linnés psalmbok — av en Hammarby räknenskaps-kladd. Det är den äldsta av de 3 Stiftelsen nu har till sitt förfogande. De första anteckningarna i den äro gjorda 1720 av fröknarna FRIESEN-DORF, dem, om vilka Linné i *Nemesis divina* har följande makabra uppteckning:

»Två fröknar Friesendorf bodde på Hammarby före mig, dogo 1725. De voro hela sin tid så oense att de ej kunde tåla varandra. Skiftade gården itu.

Då den ena dog, fägnade sig den andra och sade sig skola sörja med scharlakan, men inom fyra dagar låg också hon på bår. De begrovos på en dag, i en grav. Då först ense.»

LINNÉ fortsätter boken med talrika anteckningar; de sista äro skrivna av svärsonen DUSE.

Som vanligt har en rad besökande strömmat genom Hammarby. För följande besökande föreningar har inspektör skött om demonstrationen:

Botaniska Sektionen av Naturvetenskapliga Studentsällskapet 17.5. 1933.

Svenska Linnésällskapet 25.5. 1933.

Västmanlands Naturvetenskapliga Förening 11.6. 1933.

För Botaniska Sektionen höll vid dess besök inspektör ett föredrag: »Epilakustrinen. Ur en uppländsk gårds historia».

UGGLA har i en annan uppsats i 1933 års årsskrift, »En isländsk rese- när på besök hos Linné 1772», gett oss en synnerligen intressant skildring av HANNES FINNSSONS och PEDER KOEFOD-ANCHERS besök hos Linné ute på Hammarby, till vilket besök jag kanske återkommer. I detta samband vill jag endast påpeka notisen om Hammarbys nuvarande sorgebarn, de botaniska tapeterna i Linnés arbetsrum och sängkammare: »Resenärerna undrade, om ej de dyrbara planscherna riskerade att förstöras av fukt: jo, sade Linné, det göra de, men där skola de vara, jag vill kunna se på dem så länge jag lever.»

Fönster och dörrfoder i det soliga arbetsrummet ha under tiderna gistnat och fått andra defekter. Jag har för K. Byggnadsstyrelsen framhållit att dessa defekter måste särskilt omsorgsfullt skötas för att möta den påträngande fukten. Med vanligt tillmötesgående har Styrelsen tagit itu med det ingalunda lätta problemet, och jag tycker mig märka att de två sista åren sonderfallandet av tapeterna avstannat.

Gärdesgården och den Ridderbjelkeska grinden ha reparerats.

Östra flygeln (»Ridderbjelkens» kallad av familjen LINDELL. De andra Hammarbybyggnaderna kallas »Stora huset» och »Lilla huset») börjar få allvarsamma skador på taket. Reparation har börjat. Under stormen 11—12 oktober bortsletos stora partier av rappningen på skorstenarna. I stället för att vitrappa dessa, vitstryka vi nu dem på samma sätt som förut gjorts med västra flygelns.

Den 19 december hölls syn. Närvarande Länsarkitekten ARVID STILLE samt undertecknad. Under synen diskuterades ingående en eventuell indragning av elektrisk värmeledning i huvudbyggnaden för att få bukt med fukten.

2. STUDIER ÖVER FLORA OCH TOPOGRAFI VID HAMMARBY OCH OMNEJD.

Vitamuren (Melilotus albus). — I augusti upptäckte jag som ogräs i »Upplands-trädgården» ett exemplar av vitamuren. LINDELL meddelade att han ett par gånger förut funnit den uppträda härstädes på samma sätt. Vitamuren liksom fränden gulamuren (*Melilotus officinalis*) höra till den biologiska grupp, som jag kallar *anabionter*. Deras diasporer kunna ligga årtionden i jorden, väntande på gröningsmöjligheter. Om de ej hitkommit vid inplanteringen av perennerna, är vitamuren nog en gammal Hammarby-bo. Linné kände den visserligen ej

från Upsala-trakten, men redan 1820 säger WAHLENBERG i Flora upsaliensis: »In aggeribus circa urbem passim frequenter».

Geranium phaeum forma. — På en ruta i »Upplands-trädgården» står en *Geranium* som måste vara identisk med den *Geranium phaeum* L. var. *lividum* (L'HER.) PERS. forma *Linnei* E. LUNDSTRÖM nov. form., som E. LUNDSTRÖM diagnosticerar i Acta Horti Bergiani V, p. 76 och avbildar på tavla IV, fig. 3.

Eine aus dem historischen Hammarby LINNÉS erhaltene kultivierte Form». Jag saknar anledning att ingå på formen i fråga — det är väl en hybrid med någon *G. phaeum*-elementarart som den ena av föräldrarna; vid Hammarby fellsloso frukterna 1933 — men opponerar mot att Linné skulle haft något att göra med densamma. Liksom allra största delen av »Upplandsträdgårdens» bestånd har väl den ursprungliga *Geranium*-tuva kommit från Uppsala Botaniska Trädgård, troligen inplanterad av professor TH. FRIES. — Det gäller att noga se upp med de recenta inplanteringarne och deras utlöpare i Hammarby-floran, så att ej dylika misstag återupprepas.

Corydalis rutacea TH. FR. — Få av Hammarby-växterna ha så sysselsatt floristerna som denna lilla nätta lärksporre-art. Efter att ha varit utdelad i Herbarium normale 14.28 (1853) beskrevs den av THORE FRIES i Botaniska Notiser 1854, p. 39, och om dess förekomst skriver han (i översättning): Mängdvis i lunden vid Linnés Hammarby kvarlevande från Linnés tider samt återfinnes mycket sparsamt i den gamla linnéanska trädgården i Upsala. Fädernesland okänt, men då Linné vid Hammarby hade en hortus sibiricus, i vilken han skulle odlat 500 växter, skänkta av ryska kejsarinnan, tvivlar jag ej att växten kommit från Sibirien.*

Märkligt och glädjande nog växer den ännu i några få exemplar årligen i den återställda Uppsala-trädgården, var där talar jag, av fruktan att en samlare skall uppsöka den, ej om. Den har väl här en gång inplanterats från Hammarby.

I Hammarby park (*Poa nemoralis*-facies) likaledes, var där talar jag ej heller om, i ett 10-tal exemplar. Dessa alstra frön som ge upphov till en och annan ny individ. Fröna ha varit så talrika, att jag en gång kunnat ge några åt Uppsala Botaniska Trädgård och en annan gång några stycken åt Hortus Bergianus.

Från professor JUELS inspektorat finnes en liten tuva odlad på en avskild del intill en rabatt. Jag fick nyligen av LINDELL höra, att denna tuva upprävt av sönerna strax utanför Stiftelsens område på platsen för den gamla humlegården (av LINDELL kallad »Humlan») och av L. planterats på sin nuvarande lokal.

Denna uppgift om humlegården var för mina *Corydalis*-studier av ett visst värde. I TULLBERG, Linnés Hammarby (Årsskriften I), reproduceras »en karta, författad och beskriven av lantmätaren Jacob Braun år 1688, reviderad vid Kungl. lantmäterikontoret 1758». »Humlegård, temmeligen liten», är utlagd 100 alnar NNO om kartans »Trädgård». »Humlan» är nu upplöjd och utvidgad till en liten åkerlapp. På den omgivande vegetationen synes att den en gång upptagits i en bördig lundvegetation med som buskar hållna träd. Denna är mot öster och vägen rätt bibehållen som en smal hård och det tyckes ha varit här och å kanten mot »Humlan», som *Corydalis* hittats. Lokalen passar förträffligt. Myllan är god och svagt genomslad av vattenådror. Om man frånser de genom vägstoftsimplregnation och genom närheten till arrendegården och Stiftelsen inkomna elementen, är vegetationen här den typiska för den eutrofenta lunden. Som karaktärsväxter nämnas:

<i>Acer platanoides</i>	<i>Quercus pedunculata</i>
<i>Alopecurus pratensis</i>	<i>Ranunculus acris</i>
<i>Aquilegia vulgaris</i>	» <i>auricomus</i>
<i>Campanula latifolia</i>	» <i>Ficaria</i>
<i>Dactylis glomerata</i>	<i>Ribes Grossularia</i>
<i>Fraxinus excelsior</i>	<i>Rosa</i> spp.
<i>Geum intermedium</i>	<i>Ulmus montana</i>
<i>Lonicera xylosteum</i>	<i>Urtica dioica</i>
<i>Primula veris</i>	<i>Viburnum Opulus</i>
<i>Prunus Padus</i>	<i>Viola hirta</i>
» <i>spinosa</i>	

Det är givetvis möjligt, att *Corydalis rutacea* kommit ut ur Hortus sibiricus, men den har veterligen aldrig funnits där, och — jag räknar åtminstone från sekelskiftet — förekomsten i parken ligger långt därifrån. Kommer nu den än längre avlägsna humlegården.

Jag tänker mig saken sålunda. *C. rutacea* tillhör enligt min åsikt en grupp av uppländska former starkt närstående *C. lava* Fr., av en särskild utbredning och habitus. De växa i parker med lucker mylla vid gamla herrgårdar. Jag har studerat dem vid St. Kil i Vänge, Salsta samt platsen för Mariaklostrets trädgård i Sigtuna, och ERIK ALMQUIST på ännu några herrgårdar. De stå, som sades, onekligen mycket nära *C. lava* och föras såväl av ALMQUIST, Upplands flora, p. 544, och mig till densamma. Men de äro t. ex. mera lågvuxna än ELIAS FRIES' *lava*, som enligt originaldiagnosen är »pedalis». Under flera år har jag odlat en form från Fläskjan i Ekoln, som alldeles överensstämmer med FRIES' originaldiagnos, vid sidan av en lågväxt från St. Kils park, och de båda formerna ha till storleken år ifrån år skilt sig från varandra i samma grad som i naturen. Man kommer att tänka på Linnés ord om sin *Fumaria* (*Corydalis*) *bulbosa* i Fl. suecica II, p. 247: »dantur enim innumerae varietates quae cultura non reducuntur, sed constantes persistent».

Men de skilda herrgårdarnes *Corydalis*-former avvika stundom sinsemellan något till det florala systemet. Man får intryck av att hela kollektivarten *Corydalis bulbosa* L., fränsett alltiämt uppkommande sterila hybrider, utgöres av ett komplex fertila hybrider och hybridklyvningar. Gruppens representanter voro tydligen fördom mycket omtyckta prydnadsväxter i herrgårdarnes parker.

Manne sålunda ej *Corydalis rutacea* tillhör denna grupp? Den står *C. lava* nära — det utreder THORE FRIES förträffligt — men skiljes genom några habituella karaktärer, bland annat småvuxenheten, genom de korta blomskaften och de urnupna yttre kronbladen. Vid ett föregående tillfälle (Meddelanden I, Årskrift 1929, p. 180) har jag framhållit att Linné säkerligen fick övertaga flere växter från de äldre Hammarby-herrarne. Som eventuella sådana uppräknade jag:

<i>Aquilegia vulgaris</i>	<i>Myrrhis odorata</i>
<i>Fragaria elatior</i>	<i>Tulipa silvestris</i>
<i>Lilium Martagon</i>	<i>Vinca minor</i> ¹

Till deras tal lägger jag nu *Corydalis rutacea*.

Med benägen hjälp av uppsyningsman LINDELL och Fil. Lic. G. HOLMGREN har jag påbörjat en studie över natur- och kulturminnen vid granngården Edeby, i vilken Linné hade del.

RUTGER SERNANDER.

¹ Genom en lapsus står »major» i stället för minor. Jag passar på tillfället att rätta ett tryckfel på p. 181, r. 8 uppförån. Står 1755, läs 1775.

BRITISH MUSEUMS LINNÉKATALOG

Såsom omtalades i den minnesruna, som i föregående årgång av Årsskriften ägnades Mr. BASIL H. SOULSBY, förelåg vid hans frånfälle i jan. 1933 den av honom utarbetade Linné-katalogen i rentryck eller av honom läst korrektur. Det avslutande arbetet med utgivningen har ombesörjts av hans efterträdare på bibliotekarieposten, Mr. A. C. TOWNSEND, och det ståtliga verket föreligger nu i en volym om 324 sidor i stor kvart. Boken prydes av sju planschbilagor i ljustryck: Lapplandsporträttet, titelblad till mera remarkabla editioner samt tvenne brevfaksimil. En numrerad upplaga om tjugofem ex. har tryckts på dyrbart lump-papper, varav Svenska Linné-Sällskapet som gåva mottagit nr 8.

Då korrektur till katalogen av Mr. Soulsby översändes till Uppsala, efterhand som de förelågo, kunde redan 1931 en utförlig förhandsanmälan införas i vår Årsskrift. Rörande omständigheterna vid katalogens tillkomst må också hänvisas till den ovannämnda minnesrunan i årg. 1933. Vi kunna alltså här inskränka oss till några kompletterande meddelanden.

Chefen för British Museum (Natural History), Mr. C. TATE REGAN, har till arbetet fogat ett förord, vari han bl. a. framhåller att, om det är sant — som Mr. Soulsby brukade försäkra — att museets samling var »the next best in the world», så var detta helt och hållet att tillskriva hans egen frikostighet och iver att förvärva desiderata. Soulsby lär hava ur egen pung offrat närmare tusen pund på gåvor till det av honom förvaltade biblioteket, därav en betydande del kommo på Linnæana. När man bläddrar i katalogen, stöter man också ej sällan på anmärkningen »with the bookplate of Basil H. Soulsby» för sällsynta och dyrbara verk. Så är t. ex. fallet med Lord Baltimores i blott 10 ex. tryckta, praktfulla *Gaudia poetica*, som han 1770 tillägnade Linné och varav J. M. HULTH på sin tid lyckades till ett högt pris förvärva ett annat ex. för Uppsala Universitetsbibliotek.

I en inledning till katalogen ger Mr. Townsend en översikt av dess uppställning. Den är fördelad i 20 'sections'. Efter allmänna eller samlade verk följer *Systema naturæ* med dess talrika editioner (Linnés egna och senare bearbetningar), så resorna samt botaniska, medicinska och mineralogiska arbeten, därefter arbeten, som ej kunna hänföras till någon speciell avdelning (*Nemesis divina* t. ex.), vidare museologiska och zoologiska skrifter. Linnés 186 disputationer jämte de olika upplagorna av *Amoenitates* bilda, jämte akademiska tal och program, nästa avdelning. Därefter följa breveditionerna samt de talrika skrifterna till Linnés biografi. Till denna avdelning har fogats en kronologisk förteckning över tryckta Linné-porträtt samt medaljer.

Smärre grupper omfatta skrifter om Linnés samlingar, anteckningar efter hans föreläsningar, andras av honom ederade verk, Linnébibliografier samt skrifter av och om andra medlemmar av släkten.

Linnés skrifter inom de olika avdelningarna äro kronologiskt ordnade. Till varje huvudavdelning sluter sig ett appendix, innefattande följskrifter av olika slag, kritiker, bearbetningar och dylikt. Ej minst bland dessa finner man mycket av intresse. Redan HULTH hade avsett att i den aldrig utgivna fortsättningen av sin bibliografi förteckna de talrika läroböcker och handböcker, som till sin uppställning och innehåll återgå på Linnés verk. Soulsby har utfört denna tanke och efter en vidsträckt plan. Den 65 sidor starka avdelningen »Addenda and Corrigenda» visar, att han under arbetets fortgång därvid gått längre än ursprungligen avsett. Också kan man nu här tydligt avläsa det enorma inflytande Linné utövade på sin samtid och den närmast efterföljande tiden. — Förf:s noggrannhet fyller högt ställda anspråk. Det typografiska återgivandet av svenskspråkiga titlar, som alltid brukar utgöra ett crux för utländska bibliografer, ger endast sällan anledning till anmärkning, detta delvis tack vare de svenska medhjälpare han kunnat påräkna vid korrekturläsningen. Intressanta anmärkningar till de olika skrifterna av sakligt eller bibliografiskt innehåll förekomma i riklig mängd. Kort sagt: ett studium av det ståtliga verket ger rik behållning, och det kommer att för framtiden bliva ett oundgängligt hjälpmedel för envar, som sysslar med Linnéforskning eller överhuvud med naturvetenskapernas historia under det linneanska tidevarvet.

Det återstår att säga något om registret. För detta hade Soulsby gjort vidlyftiga förberedelser — det lär föreligga i manuskript i ej mindre än 16 kapslar — och tänkt sig, att det skulle bli både ett person- och sakregister. Olyckligtvis anser sig ledningen för British Museum åtminstone för närvarande ej kunna befordra det till trycket, utan har inskränkt sig till att ge en lista å Linnés egna skrifter med hänvisning till resp. sidor. Särskilt frånvaron av ett författarregister är en kännbar brist. Det är nämligen ej alltid lätt att veta var förf. placerat ett verk och sålunda konstatera, om det finnes medtaget eller ej. Därtill kommer, att ett personregister, sådant som planerats, med data för alla författare, skulle blivit ovärderligt — man tänke blott på fördelen att äga data för alla Linnés 186 respondenter. Man vill gärna hoppas att de vidlyftiga förarbeten för ett sådant, som gjorts, ej måtte förbliva otryckta. Även som verket nu föreligger, är det emellertid en källa till glädje och tillfredsställelse för envar Linné-intresserad och måste mottagas med djup tacksamhet mot den man och den institution, genom vars arbete och uppoffringar det kommit till stånd.

ARVID HJ. UGGLA.

SMÄRRE MEDDELANDEN

Linné och lövängen. Svenska naturskyddsföreningen, som i år fullbordat sitt första kvartsekel, har i dagarna utgivit den tjugofemte årgången av sin årsskrift *Sveriges natur*. Både i avseende på innehåll och utstyrsel utgör publika-

Foto P. Boberg aug. 1933.

Södra Råshults löväng.
(Ur *Sveriges Natur* 1934.)

tionen en heder för föreningen. Ett par av bidragen äro ägnade att tilldraga sig uppmärksamhet ur den speciella synpunkt, som intresserar vår Årsskrifts läsare. Redan i SEVERIN SCHIÖLERS intressanta uppsats *Norrländska lustgårdar* möter Linnés namn på ett par ställen. I sin studie av »sydbergens» egenartade och rika flora har han tagit till utgångspunkt det branta Hykjeberget nordost om Älvdalen, besökt och till sin växtlighet beskrivet av Linné i *Iter Dalecarlicum* för jämnt 200 år sedan. — Även i Skuleberget (i södra Ångermanland) möter oss ett från Linnélitteraturen välkänt namn — berget bestogs av Linné under Lapplandsresan.

Den uppsats, som emellertid framför andra tilldrager sig Linnéforskarens uppmärksamhet har RUTGER SERNANDER till författare och bär titeln *Linné och*

lövängen. Mot bakgrunden av en sammanfattande översikt av den ålderdomliga kulturform, som benämnes löväng, har förf. belyst Linnés allmänna syn på denna. Genom sammanställning av citat ur Linnés skrifter, främst Resorna, visar han, att Linné har en klar uppfattning av lövängens egenartade karaktär, liksom den för honom tydligen ägde en särskild tjusning — hans båda barn-domshem, Råshults Södregård och Stenbrohults prästgård lågo ju också i en dylik lövskogsbygd med lövängen ända in på husknutarna. At dessa båda platser är uppsatsens senare del ägnad, och förf. redogör här för vegetationens n. v. utseende och de åtgärder han som Svenska Linné-Sällskapets ombud vid Råshults restaurering föreslagit för räddning av den växtlighet, som utgör gardens inramning.

Ett ingående referat av uppsatsen synes här överflödigt, då Arsskriftens läsare i allmänhet själva torde äga tillgång till publikationen. Däremot må i detta sammanhang erinras om ett större arbete av samme förf.: *Parker och trädgårdar i det gamla Närke*, Stockh. 1933. I denna bok, ett alster av hembygdskärlek och kunskap i förening, möter Linnés och det Linnéska århundradets insats flerstädes. Särskilt fäster man sig vid förf:s meddelanden om Linnés båda besök i Örebro 1741 och 1746 och beröring med landshövdingen NILS REUTERHOLM och apotekaren FRANS MIKAEL VON AKEN, båda intresserade trädgårdsodlare.

Uno von Troils Islandsbrev. Det livaktiga Samfundet Sverige-Island har i sin skriftserie som nr 3 utgivit en modern upplaga av UNO VON TROILS berömda *Bref om Island*. (Stockh. 1933). Originalarbetet, som utkom 1777 och sedermera följdes av engelska, franska och tyska översättningar, har otvivelaktigt varit av stor betydelse för spridande av intresse och kunskap om den avlägsna ön. Trots att dess författare — den senare ärkebiskopen — nog huvudsakligen hade sin uppmärksamhet riktad på seder och bruk, språk och litteratur, hör boken i viss mån till den linneanska litteraturen. TROIL hade dock i Uppsala följt både TORBERN BERGMANS och Linnés egen undervisning och att han ej stod främmande för naturvetenskapliga iakttagelser, visa sådana kapitel som Om eldsprutande bergen, Om Hekla, Om Islands heta vattusprång, skrivna i form av brev till TORBERN BERGMAN. Men framför allt: resan — som ägde rum 1772 — skedde i sällskap med Sir JOSEPH BANKS, som bekostade den, och Linnélärjungen DANIEL CARL SOLANDER, och dess syfte var till stor del naturvetenskapligt. Det insamlade materialet, varav växterna nu befinna sig i botaniska avdelningen av British Museum, blev dock aldrig publicerat. TROIL säger på tal om dessa senare på ett ställe: »Archiatern samt Riddaren von Linné kan finna ännu mera ämnen till en ny mantissa bland deras örter, hvaraf de hafva flera exemplar och hvaraf jag äfven förmodar et stadna i Sverige.» Huruvida detta besannades, må vara osagt. Detta och andra förhållanden beröres i den utförliga inledning, varmed utgivaren, redaktör FJÄR FORS BERGSTRÖM försett den nya upplagan.

Ett storartat Linnébibliotek. Det har bland intresserade redan länge varit en känd sak, att hos f. d. Hospitalsöverläkaren Dr. EMIL LINDELL i Växjö — en av Svenska Linnésällskapets stiftare — finnes en Linnæanasamling, som intar en rangplats, ja, troligen främsta rummet bland de samlingar av dylik litteratur, som numera (sedan den Förbergiska övergått i vårt sällskaps ägo) befinna sig i privat ägo i vårt land. Över denna sin samling har dr. Lindell låtit trycka

en katalog under titeln: *Bibliotheca Linnæana* — works by or relating to Carolus Linnæus, his predecessors, contemporaries and pupils with sequels — from the library of Emil Lindell, Växjö 1932. Förteckningen, som omfattar ej mindre än 2,150 n:r och upptar en volym om 123 sid. i 8:o, innehåller mycket av intresse. Först kommer en avdelning för-linnæanska skrifter om 80 n:r, innefattande åtskilliga mindre vanliga arbeten av Linnés såväl svenska som utländska föregångare. Nästa avdelning, som omfattar Linnés egna skrifter jämte följskrifter, är uppställd kronologiskt efter HULTHIS bibliografi. Den begynner med *Systema nature* i så gott som alla upplagor från den svåråtkomliga originalupplagan 1735 och innehåller ett och annat som saknas t. o. m. i Upsala Universitetsbiblioteks stora Linnésamling, såsom två varianter (i avseende på titelbladet) av nämnda verks ed. 2. 1740. Av dissertationerna föreligger dels en fullständig serie i 6 samlingsband, dels flertalet av dessa separat. Den sista och omfångsrikaste avdelningen, betitlad "*Linnæana*", omfattar över 1,400 n:r och innehåller skrifter, som på ett eller annat sätt hänföra sig till Linnés person eller verk ävensom till hans lärjungar och är anlagd efter en vidsträckt plan. Den innehåller i stor utsträckning separat ur tidskrifter och även urklipp ur tidningar av större omfång och intresse. Allt som allt utgör katalogen ett vittnesbörd om ett kärleksfullt intresse och en genom många år nedlagd samlarmöda.

SUMMARY OF CONTENTS.

The Year-Book opens with a paper by Professor SERNANDER in which he reminds us of the bicentenary of LINNÆUS's journeys through Dalecarlia and underlines the great importance of his connections with Falun, the capital town of this province. Already when, at the New Year of 1734, he visited one of his fellow students at Falun he was introduced to the people working the famous copper-mine and to the Governor of the province, NILS REUTERHOLM, and came into vivid contact with them. He also made use of the opportunity for studying the new methods practised at the mines and kilns and composed a description of them called *Iter ad fodinas et officinas metallicas Westmanniæ et Dalecarliæ*.

However important were these researches REUTERHOLM, who greatly admired his journey through Lapponia, gave him a still more important commission, viz. to make a tour, during the summer of 1734, through all Dalecarlia in order to make wholesale observations of its natural and economic conditions etc. This invitation reached LINNÆUS at a time when he felt much depressed by obstacles put in his way at the University. He started on his journey, the expenses of which were paid by REUTERHOLM, on July 3^d, 1734, and was accompanied by nine of his pupils and friends. The chief results were laid down in the *Iter Dalekarlicum*, a diary of the journey, and in the *Flora Dalecarlica*. Neither of these works was printed during LINNÆUS's life-time — as a matter of fact they were not seen through the press until late in the 19th century. Professor SERNANDER suggests that the reason for this was the result of the botanical researches that did not seem satisfactory to LINNÆUS. According to his theories the North of Dalecarlia ought to supply us with a much more luxurious alpine flora than does inhospitable Lapponia; however, Northern Dalecarlia proved to be decidedly poorer in the number of species.

The next article, by Professor CARL TH. MÖRNER, deals with the nomination of the genus *Browallia* and its different species. Botanical science first got to know it by means of a small bag of seeds sent from Panama in 1735 by a certain ROBERT MILLAR to PHILIP MILLER, the famous keeper of the Chelsea Gardens. Upon the plant that grew up from these seeds MILLER, in order to honour the botanist SAMUEL DALE, bestowed the name *Dalea*. LINNÆUS, to whom MILLER had made the plant known, in the *Hortus Cliffortianus* gave it the name *Browallia* in order to eternize his friend JOHANNES BROWALLIUS; and the genus has kept this name until now. As a compensation he gave the name *Dalea* to another genus. When in the *Species plantarum* (1st ed., 1753) binominal nomenclature was first completely realised the plant got the name *Br. americana*. Shortly afterwards LINNÆUS, however, got to know further species,

partly through seeds from a Peruvian *Browallia* brought to Europe by J. DE JUSSIEU and cultivated by MILLER, and partly through a plate in MILLER's *Figures of Plants described in the Gardener's Dictionary, Part I* (1760; this plate is dated 1756) presenting a plant there said to belong to the genus *Browallia*. Consequently, in the *Systema Naturæ*, Ed. X (1759) LINNÆUS defined three species, viz. *Br. demissa*¹, *Br. elata*, and *Br. alienata*. Later on *Br. elata* has come to be looked upon as being synonymous with *Br. demissa*, while *Br. alienata*, the authenticity of which was doubtful even to LINNÆUS himself, has been proved to be quite a different plant (*Ruellia paniculata*). Thus of Linnæan *Browallias* there is only left *Br. demissa*. The learned author then passes on to another no less interesting topic, viz. the supposed custom of LINNÆUS to emphasize, when bestowing upon plants the names of certain persons, the similarity between some detail in the plant's exterior and some characteristic quality of the person in question. In such situations he often gave vent to his humour and irony. Among examples quoted in contemporaneous literature are *Knautia*, *Siegesbeckia*, *Forskohlea tenacissima* (his pupil FORSSKÅL was of a rather tenacious mind), *Millieria biflora* & *quinqueflora* (MILLER used to send him seeds, though never more than two to five at one time), and the three *Browallias*. The last ones are said to allude to the metamorphoses of BROWALLIUS's mind: in his youth he was of a meek disposition (*demissus*), after having been nominated bishop of Åbo he became conceited (*elatus*), and finally he started upon a polemical debate with LINNÆUS and became less friendly to him (*alienatus*). The late TH. M. FRIES did not admit the correctness of these suggestions; however, Professor MÖRNER proves that we are possessed of two authentic testimonies, based on LINNÆUS's own words and preserved in the *Lexicon botanicum* of his pupil J. BECKMANN (1801) and in a letter from LINNÆUS FIL. dated 1778.

The editor of the Year-Book, Dr. A. HJ. UGGLA, publishes a few letters from and to LINNÆUS which have recently been unearthed, and which are apt to throw light upon his connections with the heads of two of the greatest Swedish firms of his time, CARLOS & CLAËS GRILL and A. & J. ARFWEDSSON. Through the intervention of these influential persons LINNÆUS often succeeded in importing animals and plants from distant lands and in sending his pupils to different parts of the world.

The most extensive of the papers published in this Year-Book is by Dr. O. NYBELIN and contains two manuscripts of the famous ichthyologist PETER ARTEDI. At his tragical death in Amsterdam in 1735 — he was then only thirty years old — A. left his epoch-making work *Ichthyologia sive opera omnia de piscibus* in an unpublished state. Thanks to the sacrifices and efforts of his friend LINNÆUS this work was published in 1738; and thus the fame of A. as being the founder of ichthyology was once for all assured. LINNÆUS, in his preface to the work, tells us that A. was well at home in many other branches of natural science; but until now only a small botanical manuscript of his has been published (by Professor E. LÖNNBERG). There exists, however, in the Library of the Royal Academy of Sciences in Stockholm a copy of a manuscript by A. in which he has tried to outline a system of the mammals. It is called *Idea Institutionum Trichozologiæ* and was composed ere he left for England in 1734. It is mainly based upon the works of previous authors, especially those of JOHN RAY; however, A. shows a great portion of independence and also makes use of his own observations. The second manuscript, which is by his own hand,

¹ This is the new name of *Br. americana*.

is kept in the British Museum (SLOANE 3870) and contains a description of all the fishes found in the Baltic and in the Swedish lakes and streams. It appears to be an extract from his magnum opus and to have been composed after his arrival in England in order to introduce himself to Sir HANS SLOANE and obtain the patronage of this prominent and influential savant. This is the one manuscript by ARTEDI's own hand known to us. It is, however, interesting also from another point of view for it shows certain differences from the great final work. Thus we are able to study the development of ARTEDI's systematic conceptions during his stay in England; and we may also arrive at certain conclusions concerning the alterations and additions made by LINNÆUS while editing the *Ichthyologia*.

MISS KARIN BESKOW, herself a granddaughter of the well-known zoologist T. TULLBERG and a descendant of LINNÆUS, in a literary article deals with the appreciation of LINNÆUS which is found in the posthumous and unfinished work CARL VON LINNÉ (1906) by OSKAR LEVERTIN, the Swedish poet and scholar. The chief merit of the book to Miss BESKOW appears to be that it has drawn the attention to the purely literary achievements of LINNÆUS, to his strongly poetical conception and the simple characteristic style of his diaries and speeches, which have had great influence upon later authors.

The last one of the more extensive papers is composed by Dr. O. HULT and deals with LINNÆUS and microbiology. It has been suggested that L. was rather averse to the use of the microscope; the author here tries to put together the known notices concerning such instruments possessed and made use of by L. and also gives an outline of microscopic developments. There still exist two microscopes which are thought to have belonged to LINNÆUS. One of these he presented, in 1738, to B. DE JUSSIEU — it is now in the U. S. A. — while the other one belongs to the museum of the public school in Skara (Vestergothia). In a following publication the learned author will deal with those passages from LINNÆUS's own works where he speaks of infectious organisms invisible to the eye, the existence of which he presaged.

Professor SERNANDER as usual gives a report of the Hammarby museum. Finally there follows a number of short notices, the most important of which is a review by the editor of the *Catalogue of the Works of Linneus* composed by the late lamented BASIL H. SOULSBY and published under the auspices of the Trustees of the British Museum. The review gives an outline of the plan of the work and underlines its eminent importance to every branch of Linnæan studies. At the same time it is certainly to be deplored that the Trustees have not seen their way — at least not at the present moment — for publishing the extensive index prepared by SOULSBY.

LINNÉ-SÄLLSKAPETS EGNA ANGE- LÄGENHETER.

STYRELSENS ÅRS- OCH FÖRVALTNINGSBERÄTTELSE FÖR ÅR 1933.

Sällskapets ordinarie vårsammankomst — den sextonde i ordningen — hölls under övliga former å Linnés Hammarby Kristi himmelfärdsdag den 25 maj.

Sedan deltagarna under ledning av prof. SERNANDER och FRIES besett samlingarna och parken, tog sammankomsten sin början å platsen framför museet.

Ordf., prof. FRIES, hälsade medlemmarna välkomna, varpå revisionsberättelsen föredrogs och ansvarsfrihet beviljades styrelsen och skattmästaren för 1932 års förvaltning.

Sekreteraren höll ett föredrag, betitlat: »Linné och bananen».

I turistbilar begav man sig därpå till Linnés Sälja, där efter några inledande ord av prof. SERNANDER ett orienterande anförande hölls av intendenten NILS ÅLENIUS. Sedan man ytterligare under prof. SERNANDERS ledning besett den mäktiga Kungseken vid Flottsund, samlades flertalet av deltagarna till middag å Skarholmens restaurant vid Mälaren.

Höstsammankomsten hölls å Svenska Läkarsällskapets lokal i Stockholm måndagen den 4 december. Vid de därvid företagna stadgencliga valen omvaldes till ordförande för 1934 professor ROE. E. FRIES och till vice ordförande prof. R. SERNANDER. Till styrelseledamöter för perioden 1934—1936 omvaldes dr O. T. HULT, prof. S. MURBECK och andre bibliotekarien A. HJ. UGGLA samt till suppleant för samma tid intendenten S. WALLIN. Till revisorer för 1934 utsågos rådman K. W. HERDIN och prof. N. VON HOESTEN med prof. S. ERMAN och amanuens C. G. ALM som suppleanter.

Arkitekten PAUL BOBERG, Växjö, gav en med skioptikonbilder beledsagad redogörelse för restaureringen av Råshults Södregård. I anslutning härtill lämnade prof. R. SERNANDER meddelanden om naturförhållandena å platsen och de åtgärder, som vidtagits för att bringa omgivningarna i ett mera tilltalande skick. — Sekreteraren höll ett kortare föredrag om den engelske resenären J. MARSHALLS (troligen apokryfiska) skildring av ett besök hos Linné.

Styrelsen har under året sammanträtt den 2 april, 25 maj samt 5 november.

Prof. R. SERNANDER besökte i slutet av sommaren på styrelsens uppdrag Råshult för ytterligare överläggning angående områdets anordning.

En ansökan om 50,000 kr. av lotterimedel för Linnéska boställshusets restaurering ingavs under hösten till K. Maj:t och blev av samtliga hörda myn-

digheter tillstyrkt, men kunde ej vid den i dec. skedda utdelningen bifallas. Däremot har styrelsen för Uppsala Kaféaktiebolag ur tillgängliga vinstmedel på ansökan tilldelat Sällskapet 3,000 kr. för samma ändamål.

LINNÉTRÄDGÅRDEN 1933.

Gräsmattan utmed planket mot Linnégatan har omlagts. I samband därmed hava en del här planterade mindre träd och buskar flyttats, så att de erhållit en mera regelbunden placering. Några nya arter hava anskaffats.

För komplettering av artbeståndet i area perenniss hava erhållits följande gåvor av levande växter:

Av studeranden SVEN EDIN, Uppsala: *Cypripedium Calceolus* från norra Uppland.

Från Lunds botaniska trädgård: *Allium Victorialis*, *Apios tuberosa*, *Coronilla Emerus*, *Helleborus viridis*, *Linaria Cymbalaria* och *Primula elatior*.

Frön hava erhållits från följande botaniska trädgårdar:

Från Bergianska trädgården, Stockholm: 30 kapslar.

Från Göteborgs botaniska trädgård: 13 kapslar.

Från Lunds botaniska trädgård: 43 kapslar.

Från Muséum d'histoire naturelle, Laboratoire de culture, Paris: 73 kapslar.

Från University of Toronto, Department of Botany, Toronto (Canada): 22 kapslar.

Från Uppsala botaniska trädgård: 28 kapslar.

Ett antal unga lönnar ha planterats å området bakom orangeribyggnaden för att säkerställa den gröna bakgrund, mot vilken denna avtecknar sig. Därtill ha använts självsådda plantor ur frön från därstädes växande träd.

CARL G. ALM

t. f. föreståndare.

LINNÉMUSEET OCH LINNÉBIBLIOTEKET.

Intresset för Linnémuseet synes på ett glädjande sätt ha ökats hos allmänheten — delvis väl på grund av de nyexponerade föremålen ur Statens historiska Museums deposition (om dessa se Årsskriften 1933 s. 127—132) — antalet i besöksboken antecknade personer uppgick under 1933 till 700.

På anmodan av bestyrelsen för »Barnens dag» (den 17 sept.) anordnades visning av trädgården och museet varav c:a 100 personer begagnade sig. Trädgården demonstrerades av prof. SERNANDER, museet av sekr.

Botaniska sektionen hade förlagt sitt första höstsammanträde (den 14 sept.) till orangeribyggnaden, där prof. SVEDELIUS gav en exposé över trädgårdens öden, varpå sekr. förevisade museet.

För att möjliggöra exponering av åtminstone de intressantaste bland de skriftliga dokument, som ingingo i den nyssnämnda depositionen, anskaffades ett nytt större monterbord, där bl. a. utlagts Linnés »minnesbok», hans doktors-

samt adelsbrev, professorsfullmakten och medlemsdiplom från svenska, preussiska och ryska vetenskapsakademierna.

På förslag av prof. SVEDELIUS beslöt Större Akademiska konsistoriet att i museet deponera de båda i Botaniska institutionen anträffade linneanska urnorna (om dessa se SVEDELIUS uppsats i Årsskriften 1933, s. 102—111) ävensom tvenne glasklockor av det slag, som fordom använts för skydd av ömtåligare växter (jfr samme förf:s meddelande i Årsskriften 1921, s. 113—115).

Följande gåvor ha överlämnats:

Av Dr. F. E. WEISS, President of the Linnean Society of London: Fotografi efter porträtt av Frederick Calvert, Lord Baltimore.

Dr. Weiss jämte maka och dotter besökte under sommaren Upsala, och besåg under ledning av Sällskapets sekr. Hammarby och Linnéträdgården. Då de Baltimoreska familjeporträtten under hösten försåldes på auktion i London (de flesta till staten Maryland) hade Dr. Weiss vänligheten ombesörja en fotografi efter det ståtliga helfigursporträtt, som framställer den siste lord B., Linnés originelle beundrare.

Av Godsägare C. OTTO G. WIBOM: en handskriftsvolym, innehållande anteckningar efter Linnés föreläsningar, dels över Materia medica, dels över Dieten. De senare höra till den äldsta, mera kortfattade redaktionen från tiden 1742—43 (jfr LINDFORS inledning i hans edition 1907.)

Av Dr. U. MÜLLERN-ASPEGREN: fotografier dels från Sällskapets vårsammankomst, dels från det nyrestaureerade Råshult.

Av framlidna professorskan GRETA CONWENTZ: en linneansk herbarieväxt.

Fru Conwentz, som på sin tid för vårt Sällskap utfört ett högt skattat arbete dels för katalogisering av dess bibliotek, dels vid inventarisering av museet, avled oväntat i Linköping sistlidne höst. Genom testamentariskt förordnande hade hon bestämt, att växten — en *Phlomis Leonurus* — skulle överlämnas till Sällskapet. Denna har en intressant historia, då den på sin tid av prof. FRISTEDT överlämnats till den kände botanisten prof. GÖPPERT i Breslau, som i sin tur skänkte den till sin lärjunge, givarinnans make Geheimerådet H. W. CONWENTZ.

Av Doktor EMIL LINDELL: katalogen över hans samling av Linnæana (se ovan under Smärre meddelanden) samt några fotografiska reproduktioner av Linnébilder.

Av professor CARL BENEDICKS: tvenne av honom utförda akvareller med motiv från Hammarby 1933.

Av Rektor SANFRID WELIN, Skara: En samling tidningar inneh. artiklar om Linnéjubileet 1907.

SKATTMÄSTARENS BERÄTTELSE FÖR ÅR 1933.

Linné-Sällskapets inkomster och utgifter samt fondernas ställning framgår av följande sammandrag.

Kassakonto:*Debet:*

Ingående balans	27: 44
Årsavgifter	4,020: —
Bibliotekarien Basil H. Soulsby's donation (£ 50)	967: 50
Uppsala Kafébolags anslag	3,000: —
Statsanslag till årsskriften	1,275: —
Sålda publikationer	285: 88
Inträdesavgifter till Linnémuseet	72: 62
Sparkasseräkning	8,284: 14
Räntor	6,831: 29
	Kronor 24,763: 87

Kredit:

Omkostnader och löner	3,440: 42
Linnéträdgården 1933	5,573: 84
Linnémuseet 1933	534: 49
Årsskriften 1933 och publikationer	3,591: 83
Inköpta obligationer	5,100: —
Ränta vid obligationsköp	74: 37
Kapitalräkning	25: 85
Sparkasseräkning	6,371: 10
Utgående balans	51: 97
	Kronor 24,763: 87

Ingående balanskonto 1 jan. 1933.

Museifonden (därav sam- lingar 199,223: 79)	201,841: 14	Samlingarna	199,223: 79
Fasta fonden	22,034: 77	Oblig. och lotter	172,462: 70
Dispositionsfonden	12,829: 46	Kapitalräkning	919: 60
Linnéfonden	108,538: 77	Checkräkning	16: 22
Minnesstodsfonden	2,338: 40	Sparkasseräkning	13,629: 18
Viktor N. Baumbachs fond	10,712: 51	Kassabehållning	27: 44
Reservfonden	27,983: 88		
Kronor 386,278: 93		Kronor 386,278: 93	

Utgående balanskonto 31 dec. 1933.

Samlingarna	1: —	Museifonden	2,618: 35
Oblig. och lotter	177,562: 70	Fasta fonden	22,034: 77
Kapitalräkning	945: 45	Dispositionsfonden	12,829: 46
Checkräkning	16: 22	Linnéfonden	109,081: 27
Sparkasseräkning	11,716: 14	Minnesstodsfonden	2,338: 40
Kassabehållning	51: 97	Viktor N. Baumbachs fond	10,819: 63
		Basil H. Soulsby's fond	991: 60
		Uppsala Kafébolags anslag	3,000: —
		Reservfonden	26,579: 91
Kronor 190,293: 48		Kronor 190,293: 48	

Sällskapets inkomster av årsavgifter ha på grund av nedgång i ledamöternas antal under år 1933 ytterligare minskats med 335 kr. i jämförelse med år 1932 och uppgå till endast 4,020 kr. mot i staten beräknade 4,300 kr.

Statsanslaget till årsskriften har under året utgått med det förra året till 1,275 kr. nedsatta beloppet.

För sålda publikationer har influtit kr. 285: 80 mot i staten beräknade kr. 150.

Inträdesavgifterna till Linnémuseet ha uppgått till kr. 72: 62 mot i staten beräknade kr. 50.

Årets verkliga ränteinkomster ha uppgått till kr. 6,756: 92 mot i staten beräknade 6,891: 60. Att årets ränteinkomst är så låg, beror på den i förra årsberättelsen omnämnda konverteringen under år 1932 av Sällskapets största obligationspost, nom. 80,000 kr. K. Sveriges Stadshypotekskassas 5 % obligationer av år 1922, varvid obligationsinnehavarna redan under 1932 fingo likvid för den räntekupong, som förföll den 1 april 1933. Minskningen i ränteinkomster år 1933 beror väsentligen härpå, men i någon mån även på de ovanligt låga räntesatserna under året.

De s. k. allmänna omkostnaderna, däri inbegripet tjänstemännens löner, ha uppgått till kr. 3,440: 42 mot i staten beräknade kr. 3,800. Under årets lopp har inbrottsförsäkringen för föremålen i Linnémuseet höjts med 50,000 kr. till 200,000 kr., detta med anledning av depositionen från Statens historiska museum. Brandförsäkringen var redan förut höjd till detta belopp.

Linnémuseet har dragit en kostnad av kr. 534: 49 mot i staten beräknade kr. 400. Detta beror på anskaffning av en större monter för Historiska museets deposition.

Linnéträdgårdens kostnad för året, kr. 5,573: 84, har överstigit det i staten beräknade beloppet med kr. 223: 84.

Årsskriften och publikationerna ha detta år endast med en obetydlighet överskridit det i staten beräknade beloppet, kr. 3,500, i det att de uppgått till kr. 3,591: 83.

Att Sällskapets samtliga tillgångar likväl under årets lopp kunnat ökas med kr. 3,237: 34 beror dels på bibliotekarien BASIL H. SOULSBY'S testamenteriska donation å £ 50, dels ock på Uppsala Kafébolags anslag av 3,000 kr. som bidrag till det gamla Linnéhusets inredning till Linnémuseum. Enligt Sällskapets beslut skall Soulsby's donation förvaltas som en särskild fond, vars hela avkastning tills vidare skall läggas till kapitalet. Dess utgående behållning för år 1933 är, såsom framgår av det ovan publicerade balanskontot, kr. 991: 69.

Avsättning till fonderna har under år 1933 endast skett beträffande Linnéfonden, Viktor N. Baumbachs fond samt Basil H. Soulsby's fond. Dessa fonder ha ökats med följande belopp:

Linnéfonden	542: 50
Viktor N. Baumbachs fond	107: 12
Basil H. Soulsby's fond	24: 19
Summa kr.	673: 81

Å andra sidan har — såsom också beräknades, när staten för år 1933 fastställdes — reservfonden måst tagas i anspråk för täckande av årets utgifter med kr. 1,403: 97. Det kan dock framhållas, att detta belopp med kr. 229: 43 understiger den summa, som i 1933 års statförslag uppfördes för detta ändamål. Staten har således kunnat hållas och att reservfonden detta år fått träda emellan är ju

i själva verket endast en bokföringsåtgärd, beroende på den genom konverteringen av Stadshypotekskassans 1922-års obligationer orsakade mindre ränteinkomsten för år 1933, kompenserad genom motsvarande opåräknade ökning för reservfonden för år 1932.

Sällskapets ekonomiska ställning är därför god, även om den fortsatta minskningen i medlemmarnas antal i förening med den allt lägre ränteavkastningen från fonderna mana till stor försiktighet beträffande utgifterna. Inställandet av de regelbundna avsättningarna till de övriga fonderna (Fasta fonden, Dispositionsfonden och Minnesstodsfonden) borde endast vara en nödfallsutväg, som snarast möjligt kunde upphöra, men för år 1934 synes detta ännu icke bliva möjligt.

Under årets lopp har inköpts nom. 5,000 kr. K. Sveriges Stadshypotekskassas $4\frac{1}{2}\%$ obl. av år 1932 till 102 %. Inga obligationer ha försäls eller blivit utlottade.

Enligt styrelsens beslut ha Sällskapets samlingar vid bokslutets uppgörande nedskrivits från kr. 199,223:79 till kr. 1: — på bekostnad av museifonden, som alltså minskats med motsvarande belopp och därför nu utbalanseras med endast kr. 2,618:35.

Det sammanlagda bokförda värdet å Sällskapets obligationer och kommanditlotter (varå en förteckning återfinnes i "Staten" för år 1934) uppgår vid räkenskapsårets slut till kr. 177,562:70.

För innevarande räkenskapsår har uppgjorts bifogade förslag till Stat för Svenska Linné-Sällskapet för år 1934.

Inkomsterna ha i denna kunnat upptagas till kr. 14,241:60. I utgiftsstaten ha endast de allmänna omkostnaderna ökats med 100 kr. motsvarande ungefär den ökade kostnaden för inbrottsförsäkringen. Trädgården, museet och årskriften upptagas till oförändrade belopp. Avsättningar till fonderna utgå fortfarande endast till Linnéfonden, Baumbachs och Soulsby's fonder. Om de oförutsedda utgifterna inskränkas till kr. 388:43 — ett förvisso mycket lågt belopp — är det möjligt att för år 1934 hålla en stat utan att reservfonden behöver anlitas. Detta kräver emellertid, att mycket stor försiktighet iakttages med alla utgifter, som därför böra inskränkas till endast det nödvändigaste.

Uppsala den 4 mars 1934.

NILS E. SVEDELIUS.
Svenska Linné-Sällskapets skattmästare.

STAT FÖR SVENSKA LINNÉ-SÄLLSKAPET FÖR ÅR 1934.

Inkomster:

Räntebärande kapital:

a) Obligationer och lotter:	Kapital.	Ränteavkastning.
K. Sveriges Stadshypotekskassas 4½ % obl. 1933 (nom. 80,000 kr.)	80,600: —	3,600: —
Sveriges Allm. Hypoteksbanks 5 % obl. 1924 (nom. 30,000 kr.) ¹	30,000: —	1,500: —
Sthlms Int. Gar. A.-B:s 4 % obl. 1904 (nom. 5,040 kr.) 5 st. 5 % kom.-lotter i Sthlms Ensk. Bank, Ser. II, 1911 å nom. 5,000 kr.	4,120: 20	201: 60
Hellefors Bruks A.-B:s 5½ % obl. 1925 Ser. A (nom. 10,000 kr.)	4,550: —	250: —
Holmens Bruks och Fabr. A.-B:s 5 % obl. 1926 (nom. 5,000 kr.)	10,000: —	550: —
Hellefors Bruks A.-B:s 6 % obl. 1925 (nom. 5,000 kr.)	5,012: 50	250: —
Sveriges Allm. Hypoteksbanks 4½ % obl. 1926 (nom. 5,000 kr.)	5,112: 50	300: —
A.-B. Stjernfors-Ställdalens 5 % obl. 1927 (nom. 5,000 kr.)	4,887: 50	225: —
Sveriges Allm. Hypoteksbanks 4½ % obl. 1927 (nom. 3,000 kr.)	5,000: —	250: —
Mo och Domsjö A.-B:s 5 % obl. 1928 (nom. 5,000 kr.)	3,000: —	135: —
Hammarforsens Kraft A.-B:s 5 % obl. 1930 (nom. 3,000 kr.)	5,050: —	250: —
K. Sveriges Stadshypotekskassas 4½ % obl. 1930 (nom. 10,000 kr.)	3,030: —	150: —
Sveriges Allm. Hypoteksbanks 4 % obl. 1931 (nom. 2,000 kr.)	10,150: —	450: —
K. Sveriges Stadshypotekskassas 4½ % obl. 1932 (nom. 5,000 kr.)	1,950: —	80: —
	5,100: —	225: —
	Kr. 177,562: 70	8,416: 60

b) Å bankräkningar	250: —
Årsavgifter av ledamöter	4,000: —
Statsbidrag till årsskriften	1,275: —
För sålda publikationer	250: —
Inträdesavgifter till Linnémuseet	50: —
Summa inkomster kr. 14,241: 60	

¹ uppsagda till återbetalning den 1 juni 1934!

Utgifter:*Tjänstemännens löner.*

Sekreterare	600: —	
Skattmästare	600: —	
Redaktör	600: —	1,800: —

Allmänna omkostnader.

Renhållning	180: —	
Försäkringspremier	800: —	
Kostnader för sammanträdena	400: —	
Diverse	720: —	2,100: —

Linnéträdgården.

T. f. föreståndaren för trädgården	250: —	
Trädgårdsförmannen	3,300: —	
Hyra av bostad åt honom	300: —	
Daglönare	1,000: —	
Material, repar., körslor m. m.	300: —	
Växter, frakt m. m.	200: —	5,350: —

Linnémuseet.

Uppvärmning o. belysning	300: —	
Städning o. rengöring	100: —	400: —

Årsskriften.

Tryck	3,000: —	
Oförutsedda utgifter m. m.	500: —	3,500: —

Avsättning till fonderna.

Linnéfonden ($\frac{1}{2}$ % å kapitalbehålln.)	545: 40	
Viktor N. Baumbachs fond (1 % å kapitalbehålln.)	108: 19	
Basil H. Soulsby's fond (5 % å kapitalbehålln.)	49: 58	703: 17

Oförutsedda utgifter 388: 43

Summa utgifter kr. 14,241: 60

Uppsala den 8 jan. 1934.

NILS E. SVEDELIUS.
Svenska Linné-Sällskapets skattmästare.

REVISIONSBERÄTTELSE FÖR ÅR 1933.

Undertecknade, av Svenska Linné-Sällskapet utsedda att granska styrelsens räkenskaper och förvaltning under år 1933, få efter fullgjort uppdrag avgiva följande berättelse.

Sällskapets inkomster och utgifter samt ekonomiska ställning framgå av skattmästarens till styrelsen avgivna berättelse, till vilken vi härmed få hänvisa.

Räkenskaperna äro förda med synnerlig omsorg och reda samt vederbörligen verifierade. Sällskapets tillgångar synas oss på fullt betryggande sätt placerade; värdehandlingarna ha av oss granskats och befunnits i vederbörlig ordning.

Sällskapets samlingar äro brandförsäkrade för 200,000 kr., Linnébiblioteket och lagret av Sällskapets skrifter för tillsammans 57,000 kr. Premierna för samtliga försäkringar äro i laga tid inbetalda.

Föreskrivna ränteavsättningar till Sällskapets fonder äro verkställda.

Styrelsens protokoll äro oss företedda och föranleda icke någon anmärkning.

Det är för revisorerna ett nöje att konstatera det synnerligen förtjänstfulla och för Sällskapet gagnande arbete, som nedlagts av styrelsen, enkannerligen skattmästaren, under det gångna verksamhetsåret.

På grund av revisionen få vi tillstyrka, att Sällskapet beviljar styrelsen och skattmästaren full och tacksam ansvarsfrihet för den tid revisionen omfattar.

Uppsala den 2 maj 1934.

K. W. Herdin.

Nils von Hofsten.

SVENSKA LINNÉ-SÄLLSKAPETS STYRELSE.

Professor ROB. E. FRIES,
Ordförande för 1934.

Professor R. SERNANDER,
Vice ordförande för 1934.

Övriga styrelsemedlemmar:

Valda för åren 1932—1934:

Professor E. LÖNNBERG, professor N. SVEDELIUS, skattmästare, doktor G.
NEANDER.

Suppleant: Pastor G. VIRDESTAM.

Valda för åren 1933—1935:

Disponenten P. BELLANDER, professor T. LAGERBERG, överbibliotekarien A.
GRAPE.

Suppleant: Andre bibliotekarien J. LILSON SAMZELIUS.

Valda för åren 1934—1936:

Livmedikus O. HULT, Professor emeritus Sv. MURBECK, andre bibliotekarien
A. HJ. UGGLA, sekreterare och föreståndare för Linnémuseet samt redaktör för
årsskriften.

Vald av Större Akademiska konsistoriet i Uppsala:

Professor R. SERNANDER.

Revisorer:

Rådman K. W. HERDIN och professor N. VON HOFSTEN.

Suppleanter: Professor S. EKMAN och amanuensen C. G. ALM.

NYTILLKOMNA MEDLEMMAR

AHLBERG, Ellen, Fru, Stockholm.
ALMQUIST, Ingegerd, Fru, Stockholm.
ANDERSSON, Gudrun, Doktorinna, Djursholm.
BÄCKSTRÖM, Dagmar, Fru, Stockholm.
BANCK, Hj., Länsveterinär, Uppsala.
BERG, F., Professor, Uppsala.
BERNHARD, E., Arkitekt, Lidingö villastad.
BJÖRKLUND, Ester, Fröken, Vänersborg.
CURMAN, Signhild, Fru, Elfsunda, Rotebro.
CARLSSON, Clara, Fru, Stockholm.
DAHLMAN, P. R., Direktör, Örebro.
DILLNER, G., Kommerseråd, Djursholm.
EKBLOM, T., fil. dr, Stockholm.
EKMAN, C. E., Konsul, Visby.
FRIDLUND, O., Läroverksadjunkt, Växjö.
HISINGER-JÄGERSKIÖLD, E., Frih., Docent, Helsingfors.
JESSEN, K., Professor, Köpenhamn.
LAURIN, Gunilla, Fru, Stockholm.
LAURIN, T., Direktör, Stockholm.
LINDAHL, A., Advokat, Djursholm.
MURRAY, Anna Stina, Fröken, Djursholm.
NORDSTRÖM, J., Professor, Uppsala.
NYLANDER, E., f. d. Provinsialläkare, Uppsala.
RHODIN, H., Med. dr, Stockholm.
SEGERSTEDT, T., Med. dr, Aneby.
SILOW, A., Intendent, Falun.
TENGBOM, Hjördis, Fru, Stockholm.
ZANDRÉN, S., Distriktsläkare, Äppelviken.

*Nya medlemmar kunna föreslås till sekr., adr. Uppsala, eller
någon av styrelsens medlemmar.*

LIPPSALA 1934
ALMQVIST & WIKSELLS BOKTRYCKERI-A.B.

3423